

Η ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 49ον

ΜΑΪΟΣ 1956

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Εσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δολλ. 10.—
ἢ Δίρει Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ, Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

→ Κ. Δ. Μέρτζιου :	Περὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου	Σελ. 417
» » :	Καὶ πάλιν περὶ Χατζῆ Παναγιώτη Ζωσιμά	» 420
» » :	Ἐνα πιστοποιητικὸν ἀπὸ τὰ Γιάννινα τοῦ 1744	» 421
Σπ. Μουσελίμη :	Πωλητήρια ἔγγραφα καὶ ὁμολογὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σκυλιωτῶν	» 423
Κων. Διαμάντη :	Πηγοὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βορ)τικῷ Ἀγῶνος	» 427
Ἡλία Βασιλά :	Τέσσαρα γράμματα τοῦ Καπετὰν Ἀνδρούτσου.	» 439
Σπύρου Ἀσδραχά :	Ὁ Κλέφτης Ἀνδρούτσος	» 442
Κώστα Λαζαρίδη :	Ἀπ' τὴς εὐεργετικῆς πράξεως τῆς Καπεσοσβετίσσης ἀν- χόντισσας Χρυσῆς Πασχάλης	» 446
† Εὐλογίου Κουρίλα :	Ἡπειρωτικὰ ἀνάλεκτα.	» 448
Κατίνας Παπα :	Γαμήλια ἔθιμα τῆς Β. Ἡπείρου.	» 453
Βασ. Σκαφιδά :	Οἱ Σαρακατσάνοι.	» 458
Δ. Σαλαμάγκα :	Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι.	» 466
Τάκη Τσιάκου :	Σονέττο χωρὶς τέλος (ποίημα)	» 472
Γ. Κοτζιούλα :	Τρία ποιήματα: Τάμα—Υφάντρα—Στὸ παιδί μου	» 472
Μαρ. Ἀρκαδίου :	Ἡ μητέρα μου (ποίημα)	» 473
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	Τετράστιχα	» 473
Χρ. Χρηστοδασίλη :	Ἡρώων Πάσχα (διήγημα)	» 474
Κώστα Ζηλεμένου :	Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος καὶ ἡ ποίηση	» 476
Κώστα Τσέτη :	Θά σοῦ δεῖξω μὲ κρυφὴ κώχη (ποίημα)	» 479
Δημοσθ. Ζαδέ :	Τὸ τραγούδι μιᾶς γλαυκῆς πολιτείας (ποίημα)	» 480
Παν. Παναγιωτοῦνη :	Προσμονή (ποίημα).	» 481
Τάκη Σιωμοπούλου :	Τὰ βιώματα στὴ νεοελληνικὴ ποίηση	» 482
Ἀντιγόνης Γαλανάκη :	Περισυλλογὴ στὴν ἐρημιὰ (ποίημα)	» 489
Δημ. Σαλαμάγκα :	Ἀνέκδοτα γράμματα γιὰ τὸν Κρυστάλλη.	» 490
Ἀριστοφάνους :	Πλεῖτος (Μετάφραση: Γιάννη Δίλλα).	» 493
Χρ. Μηλιώνη :	Μιὰ ἱστορία σὲ δύο πίνακες (διήγημα).	» 500
Ἀγγ. Παπακώστα :	Ἀνέκδοτα γράμματα Χρ. Χρηστοδασίλη.	» 503

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Οἱ ἀπόδημοι.—Ἐνα τοιριστικὸ λεύκωμα.—Τὰ «Κυκλαδικὰ» Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Γιάννη Δίλλα: «Κυκλοδοῦντας». Κλαυθίου Μαρκίνα: «Ἀστὴρ Ζωῆς». Γ. Σ. Πα-
τριαρχία: Αἰχμαλωτοὶ στίχοι. Γιώργου Θράβαλου: «Τὸ χαμένο αὐτοῦ». Ἥλια Γεωργίου: «Th. Fiscalou»
περὶ Ἰωάνν. Κωλέττου. Δ. Β. Οἰκονομίδου: «Ἐξορκισμοὶ καὶ λατινοφιλία ἐξ Ἡπειρωτικοῦ Χριστογράφου».
Βασίλη Ρώτα: «Κιθάρα καὶ γαρούφαλο».—Ἐπιστολαί: Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἡπειρωτῶν.—Πνευματικὴ
καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις.—Τὰ γεγονότα τοῦ μηνός.—Τὸ ἐθνικὸν προσκύνημα τῶν Ἡπειρωτῶν
Ἀμερικῆς.—Ἀθλητισμός.—Ἀλληλογραφία.—Βιβλία καὶ περιοδικὰ πού λάβαμε.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε'

ΜΑΪΟΣ 1956

ΤΕΥΧΟΣ 49

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἀ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Α.

ΠΕΡΙ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

ΔΙΑΤΙ ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΕ ΤΟ 1759 ΤΗΝ ΑΘΩΝΙΑΔΑ ΣΧΟΛΗΝ

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν δημοσίευσιν ἑνὸς ἀνεκδότου ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀποκαλύπτει διατὶ ὁ Εὐγένιος ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Πατριαρχικῆς ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὁρει Σχολῆς, τῆς λεγομένης Ἀθωνιάδος, κρίνομεν σκόπιμον νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπὶ τῆς ψυχροσυνθέσεως ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ φυλὴ μας ἐκληρονόμησεν ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀρχαίων προγόνων καὶ ὀλίγας ἐκείνων ἀρετάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουν ἡ πρὸς τὴν πατρίδα λατρεία καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν προσήλωσις μας καὶ ἡ φιλοξενία.

Κατὰ τὰ ἄλλα, γκρίνιες καὶ γινάτια καὶ φασαρίες εἶχον οἱ ἀρχαῖοι τὰ ἴδια ἔχομεν καὶ ἡμεῖς οἱ νεώτεροι, ἀληθινοὶ ἐκείνων ἀπόγονοι καὶ ὥς λέγῃ ὅ,τι θέλει ὁ πολὺς Φαλμεράγερ. Κυττάξτε τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ρίξτε καὶ ἓνα βλέμμα καὶ εἰς τὰς γκρίνιες τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ 21.

Δὲν ἄφινεν, λέγει ἡ ἱστορία, ἵσυχον τὸν Θεμιστοκλέα τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου καὶ δὲν ἠνείχετο ὁ Ἀθηναῖος μικροαστὸς νὰ λένε δίκαιον τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν ἐνέγραψεν εἰς τὸ ὄστρακον γιὰ νὰ ἐξορισθῇ ἐπὶ 5—10 χρόνια.

Γκρίνιες καὶ τώρα καὶ καυγάδες καὶ ἀμετροπέπεια καὶ ζήλεια καὶ φθόνος κατὰ παντὸς ποὺ τολμᾷ νὰ ἐμφανίζεται ὡς ὑπερέχων σὲ κάτι τι, τῶν ἄλλων.

Εἶσαι τίμιος Κρατικὸς ὑπάλληλος; Κάνεις εὐδόρκως τὸ καθήκον σου; Ἀρνεῖσαι ἓνα ῥουσφετάκι; Χάθηκες! Νὰ ἡ διαβολή, ἡ ὑπονόμευσις, ἡ συκοφαντία συνωμοτοῦν διὰ τὴν ἐξόντωσίν σου.

Εἶσαι κάτι τι στὰ γράμματα; Ἀνεδείχθης; σὲ ἐτίμησεν ἡ Ἀκαδημία μὲ ἓνα τίτλον; Νά! λοιπὸν ὁ νεώτερος Θεμιστοκλῆς τὸν ὁποῖον «οὐκ ἔχ' καθεύδειν» τὸ δικό σου τρόπαιον, ἐξεγείρεται καὶ σὲ ἐξευτελίζει. Γιατί, Γιατί τὸν τρώγει ἡ ζήλεια, ὁ φθόνος, ἡ κακία. Δὲν σὲ ἀνέχεται πῶς ἡ Ἀκαδημία ἐξέχασεν αὐτὸν τὸν σπουδαῖον, τὸν διαπρεπῆ καὶ θυμήθηκε ἑσένα τὸν τιποτένιον;

Δὲν ἀναγνωρίζομεν σὲ κανένα ὑπεροχὴν. Μᾶς τυφλώνει ἡ ἐγωπάθεια, μᾶς

χαντακώνει ὁ ἀτομικισμός, μᾶς διαστρέφει ἡ φιλαυτία καὶ παραπαίομεν!.. Δὲν ξέρομε οὔτε τι λέμε, οὔτε τι γράφομεν. Τὰ πάντα θεωροῦμεν θεμιτά, ἀρκεῖ νὰ κορέσωμεν τὸ πάθος μας.

Εἴμεθα εὐέξαπτοι, ἐκδικητικοί, χάνομεν γιὰ τίποτε τὴν ψυχραιμίαν μας καὶ ἀφίνομεν ἀχαλίνωτα τὰ νεῦρά μας.

Αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα μᾶς παρουσιάζουν διηρημένους ὄχι μόνον εἰς τὸν πολιτικὸν στίβον ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λογοτεχνικὸν πεδίον. Γιατί, λόγου χάριν, νὰ ὑπάρχουν στὴν Ἀθήνα τέσσαρες λογοτεχνικοὶ ὅμιλοι, ὑποβλέποντες ἀλλήλους; Γιατί δὲν συνεννοοῦνται ἵνα συνεργασθοῦν καὶ καταρτίσουν τὴν «Ἐταιρείαν τῶν Συγγραφέων» μίαν καὶ μόνην, ὡς ὑφίσταται ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν; Γιατί στὴν πρωτεύουσάν νὰ φυτοζωοῦν δύο μεγάλα Ἑπειρωτικὰ Σωματεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν οὔτε στέγην καὶ μετακινοῦνται, πλανόδια, πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ; Γιατί δὲν σχηματίζουν ἓνα γερὸ Σωματεῖον τὸ ὁποῖον θὰ ἐξυπηρετεῖ κάλλιστα τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ τόπου μας; Ἡ ἀπάντησις εἶναι εὐνόητος: Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἰθύνοντας ἢ τοὺς λογοτέχνας δὲν ἐννοεῖ νὰ θυσιάσῃ τὴν φιλαυτίαν του, τὸν ἐγωϊσμόν του. Γιατί νὰ εἶσαι ἐσὺ πρόεδρος καὶ ὄχι ἐγώ; Τὶ εἶσαι σύ, μπροστὰ σὲ μένα;

Ἀτυχῶς εἴμεθα ἀδιόρθωτοι. Τὰ ἐλαττώματα τὰ ἔχομεν στὸ αἷμά μας καὶ ἡ φωνὴ τῶν ὀλίγων συνετῶν καὶ μετριοπαθῶν πνίγεται καὶ καταντᾷ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.

* *

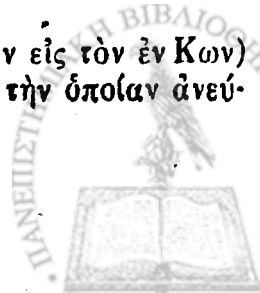
Αὐτὰς τὰς θλιβεράς σκέψεις περὶ τῆς ψυχосυνθέσεως ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, μᾶς ἐγέννησεν ἡ περιπέτεια τοῦ σοφωτάτου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, ὁ ὁποῖος πρὸ δύο αἰῶνων ἔπεσε θῦμα συκοφαντιῶν καὶ σκευωριῶν ἐκ μέρους τοῦ ἐν ἐξορίᾳ διατελοῦντος εἰς Κύπρον, πρώην Πατριάρχου Κυρίλλου. Οὗτος κατέστησε τὸν βίον ἀβίωτον εἰς τὸν διάσημον κληρικὸν καὶ τὸν ἐξηνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐσπευσμένως τὴν Σχοῶν ἀρχίαν τῆς Ἀθωνιάδος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1759. Ποῖα εἶναι τὰ ἐλατήρια ποὺ ἐξώθησαν τὸν ἐκθρονισθέντα Κύριλλον νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Εὐγενίου; Ποῖα ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ζήλειαν, ἀπὸ τὸν φθόνον, ἀπὸ τὴν κακίαν;

* *

Μὲ τὸν Εὐγένιον Βούλγαριν ἔχομεν ἀσχοληθῆ εἰς τὰ «Ἑπειρωτ. Χρονικά» (τόμ. 11ος). Οὗτος ἐξετιμᾶτο ἀπὸ τὸν Μεθόδιον Ἀνθρακίτην ὅτε εὗρίσκετο στὰ Γιάννινα τὸ 1736 καὶ ὀργότερα ἦλθεν εἰς Βενετίαν ἵνα σπουδάσῃ ἀνώτερα μαθήματα δαπάναις τῶν Ἀδελφῶν Μαρούτση, οἱ ὁποῖοι καὶ τῷ ἀνέβηκαν τὸν 1742 τὴν διεύθυνσιν τῆς Μαρουτσίου Σχολῆς στὰ Γιάννινα. Ἐκεῖ ἐδίδαξε μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1749 (Η. Χ. 15ος σελ. 18—20) καὶ εἴτα προσκληθεὶς παρὰ τῶν Κοζανιτῶν μετέβη ἐκεῖ ὡς διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Κοζάνης, ὁπόθεν, τὸ 1753 (ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔγγραφον ποὺ δημοσιεύομεν περαιτέρω) διωρίσθη Διευθυντῆς παρὰ τοῦ πατριάρχου Σεραφεῖμ εἰς τὴν τότε ἰδρυθεῖσαν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Πατριαρχικὴν Σχολήν, ὁπόθεν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1759 ἐξηναγκάσθη νὰ φύγῃ.

Ἡ Ἀθωνιάς εἶχε φθάσει εἰς περιωπὴν. Πανταχόθεν προσήρχοντο μαθηταὶ ἵνα ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βουλγάρεως. Ὁ ἀριθμὸς τούτων ἀπὸ εἴκοσιν ἀνῆλθεν εἰς διακοσίους καὶ τὰ πάντα ἔβαινον κατ' εὐχὴν, ὅτε ἐνέσκηψεν εἰς τὸ Ἀγίον ὄρος, προερχόμενος ἐκ Κύπρου, ὁ ἐξόριστος πατριάρχης Κύριλλος καὶ ἤρχισε τὴν συστηματικὴν ὑπονόμευσιν μὲ τοιαύτην βιαιότητα ὥστε μίαν ἡμέραν ὁ Εὐγένιος ἔφυγε χωρὶς νὰ προφθάσῃ τὰ πάρη μαζύ του οὔτε τὰ ρούχα, οὔτε τὰ βιβλία, οὔτε τοὺς καθυστερουμένους μισθοὺς καὶ ἔφθασεν εἰς Θεσ/νίκην ὅπου, ὡς Ἑνεῖος ὑπήκοος, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πρόξενον τῆς Δημοκρατίας Δημήτριον Χοιδᾶν καὶ τῷ ἐξέθεσε τὰ διατρέξαντα ζητήσας τὴν προστασίαν του.

Ὁ πρόξενος ὑπέβαλε τὴν περαιτέρω δημοσιευομένην ἐκθεσιν εἰς τὸν ἐν Κων) πόλει Ἐκτακτον Πρεσβευτὴν τῆς Βενετίας Φραγκίσκον Φόσκαρι, τὴν ὁποίαν ἀνεύ-

ρομεν προσφάτως εἰς τὸν Φάκελλον 191 τοῦ Ἀρχείου τοῦ Βαυλοῦ καὶ τὴν παρα-
θέτομεν ἐν πιστῇ μεταφράσει ἐκ τῆς Ἰταλικῆς:

«Ἐφθασε τὰς παρελθούσας ἡμέρας ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος ὁ αἰδέσιμος Εὐγέ-
νιος Βούλγαρις, εὐγενὴς Κερκυραῖος, ἀνὴρ διάσημος, ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖ ὡς διδά-
σκαλος παρὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἀνωτάτων Κληρικῶν τῆς Κων)πόλεως μὲ
τὴν συγκατάθεσιν καὶ τὴν χρηματικὴν ἀρωγὴν τῶν τῆς Κων)πόλεως Ἑλλήνων προ-
κρίτων καὶ ἄλλων μερῶν.

» Ἀπεδέχθη εὐχαρίστως καὶ μὲ ζῆλον ἓνα παρόμοιον καθῆκον καὶ ἐξηκολούθει
νὰ ἐκπληροῖ θαυμασίως τὴν βαρεῖαν ἀποστολὴν ποὺ τοῦ ἔλαχε μὲ μεγάλην προσο-
χὴν καὶ ἀφοσίωσιν, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὰ πέντε ἔτη τῆς ἐκεῖ εἰρηρικῆς παραμο-
νῆς του, οἱ μαθηταὶ του προώδευσαν ἀλματωδῶς καὶ ἐπήγαιναν ἀπὸ πολλὰ μέρη
ἵνα ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν του, ἐν ὧν διακόσιοι, ἔναντι τῶν εἰκοσι ποὺ ἦσαν
ὅταν ἀνέλαβε τὴν Σχολαρχίαν. Ὁ πατριάρχης Κύριλλος, δις ἐκθρονισθεὶς καὶ εἰς τὸν
ὁποῖον ἐπετράπη νὰ μεταβῇ ἀπὸ τὴν Κύπρον ὅπου ἦτο ἐξόριστος, εἰς τὸ Ἅγιον
Ὅρος πρὸς ἀνάπαυσιν, ἐπεδίωξεν ἀμέσως νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον τῶν ἄλλων καὶ
τὰ ἔβαλε μὲ τὸν ὀρθότατον διδάσκαλον, τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ διατάξῃ σὰν νὰ ἦτο ἀπό-
λυτος κύριός του καὶ ἀνεμινγνέτο εἰς τὰ πράγματα τῆς Σχολῆς, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανὲν
δικαίωμα. Ἀπῆτει ὁμοίως ἀπὸ τὸν Εὐγενίον τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς αὐτὸν καὶ ἐπειδὴ
ὁ ὀρθὸς διδάσκαλος δὲν ἐδέχθη νὰ φέρεται ὡς δούλος του καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς διατα-
γὰς του, ὁ Κύριλλος τὸν ἠπειλήσεν ὅτι θὰ ἔφθανε καὶ μέχρι δαρμοῦ καὶ οὕτως ἀπε-
φάσισεν ὁ Εὐγένιος νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν εὐσπευσμένως ἵνα ἀποφύγῃ περαιτέρω
βιαιότητος, διότι ὁ Κύριλλος ἐξεμαίευσεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς δηλώσεις κατὰ τοῦ διδα-
σκάλου των ψευδεῖς καὶ τοὺς ἐξηνάγκαζε νὰ ὑπογράφουν, ὑπὸ ἀπειλᾶς. Καὶ προέ-
βαινε εἰς τοιαῦτα ἀκατανόμαστα μέσα διότι ἤθελε νὰ ἔχῃ γραπτὰς ἀποδείξεις ἵνα
στηρίξῃ τὰς ψευδεῖς κατηγορίας, εἰς ἣν περιπίπτουν ἤθελε γίνεαι θόρυβος ἐναντίον του.
Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς οἱ ὁποῖοι εἶχον βιαίως ἀναγκασθῇ νὰ ὑπογράφουν κατη-
γορίας κατὰ τοῦ διδασκάλου των, ἔγραψαν εἰς τὸν ἴδιον καὶ δηλώνουν ὅτι αἱ ὑπο-
γραφαὶ των καὶ αἱ δηλώσεις των εἶνε ἄκυροι, ὡς γινόμεναι ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς
βίας καὶ ζητοῦν κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι τὴν συγχώρησιν τοῦ καλοῦ των διδασκάλου.

» Ὁ Κύριλλος δὲν τῷ ἐπέτρεπεν νὰ παραλάβῃ τὰ ῥοῦχα καὶ τὰ βιβλία του πα-
ρουσάζων ἀδικαιολόγητα ἐπιχειρήματα, καθ' ὃν χρόνον ὁ Εὐγένιος ἔχει νὰ λάβῃ 500
πιάστρες πρὸς ἐξόφλησιν τῶν μισθῶν του.

» Ἐγὼ ἔγραψα ἀμέσως ἐπιστολὴν εἰς τὸν Πατριάρχην Κύριλλον καὶ τὸν καθι-
στῶ ὑπεύθυνον διὰ τὰ πράγματα τοῦ αἰδεσίμου Εὐγενίου καὶ ὅτι παρανόμως τὰ κα-
τεκράτησεν.

» Ὑποβάλλων τὰ ἄνω εἰς τὴν Ὑμετ. Ἐξοχότητα παρακαλῶ ἵνα εὐαρεστηθῇ νὰ
ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν αἰδέσιμον Εὐγένιον.....»

Δημήτριος Χοῦδᾶς, Ἐνετὸς Πρόξενος

(Θεσσαλονίκη 16 Φεβρουαρίου 1759 .

Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις τοῦ Πρέσβεως:

Πέραν, τῇ 14 Μαρτίου 1759

«...Μανθάνω τὴν αὐτόθι ἄφιξιν τοῦ αἰδεσίμου, Εὐγενίου Βουλγάρως, ὑπη-
κόου Ἐνετοῦ, καθὼς καὶ τὰ αἷτια ποὺ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του
εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος. Ἄν ἔλθῃ ἐδῶ καὶ ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι αἱ κατηγορίαι τοῦ Κυρίλλου
εἶνε κακόβουλοι καὶ ἀνυπόστατοι θὰ καταβάλλω κάθε φροντίδα ἵνα τὸν προστατεύσω,
ἵνα δυνηθῇ οὕτως νὰ δώσῃ καὶ δείγματα τῆς ἰκανότητός του καὶ τῆς παιδείας του».

Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις παρέμεινεν εἰς Θεσ)νίκην μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ μηνὸς

Σεπτεμβρίου 1759 καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κων)πολιν, ὡς προκύπτει ἀπὸ τὸ κάτωθι ἔγγραφον τοῦ Προξένου Θεσ)νίκης πρὸς τὸν Ἑνετὸν Πρέσβυν:

5 Σ)βρίου 1759. Ὁ ἱερωμένος Εὐγένιος Βούλγαρις περὶ οὗ ἀνέφερα τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 60, ἀναχωρεῖ διὰ Κων)πολιν ἵνα ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῆς Υ. Ε. Οὗτος ἐλπίζει διακαῶς ὅτι θὰ τύχῃ τῆς Ὑμετέρας προστασίας διὰ τὴν ὑπόθεσιν του καὶ ἐγὼ Σᾶς παρκαλῶ ταπεινῶς νὰ τοῦ τὴν παραχωρήσητε...»

Δημήτριος Χοϊδᾶς

Ἑνετὸς Προξένος

B.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΠΕΡΙ ΧΑΤΖΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΖΩΣΙΜΑ

Εἰς τὸ 7ον τεῦχος ἔτος Α. τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας» (1952) εἶχομεν δημοσιεύσει μίαν ἀλληλογραφίαν τοῦ πατρὸς τῶν ἀειμνήστων Εὐεργετῶν Ζωσιμαδῶν, Χατζῆ Παναγιώτη, ὁ ὁποῖος εἶχε νὰ λάβῃ ἓνα σεβαστὸν ποσὸν ἀπὸ ἓνα ἐμπορικὸν Οἶκον Κερκύρας ποὺ εἶχε κηρυχθεῖ εἰς κατάστασιν πτωχεύσεως καὶ ὅτι μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ μόχθους εἶχε κατορθώσει ὁ ἴδιος καὶ ὁ συνέταιρός του Δῆμος Νικόλα Ἄρτης, νὰ εἰσπράξῃ ἀπὸ τὸ Ἑνετικὸν Δημόσιον περὶ τὰ 3000 φλωριά Βενέτικα πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ πρὸς αὐτοὺς χρέους τῶν πτωχευσάντων ἀδελφῶν Νίκα.

Τὸ ποσὸν αὐτὸ εἶχεν εἰσπράξει διὰ λογαριασμὸν των ὁ γυναικάδελφος τοῦ Χατζῆ Παναγιώτη Ζωσιμᾶ, Ἰωάννης Τζουκαλᾶς ἐλθὼν τότε ἐπίτηδες, εἰς Βενετίαν. Ἀλλὰ τὰ εἰσπραχθέντα δὲν ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς δικαιούχους καὶ ἐπειδὴ οὔτε κἄν ἔγραφε σχετικῶς τίποτε ὁ Τζουκαλᾶς, οἱ δύο ὡς ἄνω Ἰωαννῖται ἔμποροι εἶχον ἐπιφορτίσει δύο προκρίτους τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, μεταβαίνοντας δι' ὑποθέσεις των εἰς Κων)πολιν, ἵνα ἐξετάσουν τι συμβαίνει καὶ νὰ ἀποταθοῦν ἐν ἀνάγκῃ καὶ εἰς τὸν Ἑνετὸν Βάϋλον.

Οἱ δύο πρόκριτοι Ἰωαννῖται Ἀλέξιος Καραμπίνης καὶ Δημήτριος Βελόνας, ἅμα ἔφθασαν ἠρεύνησαν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἀνεῦρον τὸν Τζουκαλᾶν. Εἰς ἐρώτησιν των τί ἀπέγιναν τὰ χρήματα οὗτος ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐπῆρε τίποτε διότι εἰς τὴν Βενετίαν εἶχε τόσον ἐνοχλήσει τὰς Ἀρχὰς ὥστε ἐξηναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ, διότι ἄλλως θὰ τὸν ἐτιμώρουν.

Δὲν ἐπείσθησαν οἱ δύο πρόκριτοι καὶ ἵνα ἐξακριβώσουν τὴν ἀλήθειαν ὑπέβαλον Ἑλληνιστὶ μίαν αἴτησιν εἰς τὸν Βάϋλον, τὴν ὁποῖαν ἀνεύρομεν εἰς τὸν Φάκελλον 229 τοῦ σχετικοῦ Ἀρχείου καὶ τὴν παραθέτομεν ὡς ἀκριβῶς ἔχει εἰς τὸ πρωτότυπον. Δὲν φέρει αὕτη χρονολογίαν ἀλλὰ θὰ εἶναι τοῦ 1782 ἢ 1783. Εἰς τὸν φάκελλον δὲν ὑπάρχει ἄλλο τι σχετικὸν ἵνα ἴδωμεν τίνι τρόπῳ κατέληξεν ἡ ὑπόθεσις αὕτη: Ἴδου ἡ αἴτησις:

«Υψηλώτατε καὶ γαλυνώτατε ἀφθέντη μεσῆρ Ἀνδρέα Μέριο μπάϊλε τῆς γαλυνωτάτης ἀριστοκρατίας τῶν Αἰνετιῶν σιμὰ εἰς ἐτούτην τὴν ὀθωμανικὴν μεγάλην πόρτα, κριτὰ δικαιοῦτατε τὴν ὀφειλομένην προσήγνιαν ἀπονέμομεν.

Μαθαίνοντας ὁ Χατζῆς Παναγιώτης Ζωσιμᾶς καὶ ὁ Δῆμος Νικόλα Ἄρτης πραγματευταὶ Ἰωαννῖται πῶς κάποιος Ἰωάννης Τζουκαλᾶς ἐδικός τους Ἐπίτροπος εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ὁγαγὺς τῆς μεγάλης πόρτας νὰ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ χωρὶς νὰ ἡξεύρουν ποὺ ἐπέγινε καὶ χωρὶς νὰ ἔστειλεν ποτὲς ταῖς δύο χιλιάδες ἐπτακόσια πεπῆγντα πέντε τζεκίνια βενέτικα καπιτάλε ἐξω ἀπὸ τὰ διάφορα (1) καὶ ἐξοδα ὁποῦ ἀκούθησαν, τὰ ὁποῖα εἶχε νὰ λάβῃ διὰ ὄνομα τῶν ἄνωθεν δύο ὁγαγιάδων τῆς μεγάλης

πόρτας ὡς εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ εἰς τοὺς γγενεραλέους τῶν Κορυφῶν ὅπου τοὺς τὰ ἐπῆραν ἀντήτα (3) τοῦ γεωργίου Νίκα ἤγουν ὁ Νικόλας καὶ Σπύρος ἀδελφία υἱοὶ τοῦ γεωργίου Νίκα ὅπου ἦτον δωγανιέριδες (4) εἰς τοὺς Κορυφούς καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἐκλεξαν ἐπίτροπό τους οἱ δύο ἄνωθεν πραγματοποιαὶ Ἰωαννῖται ἡμᾶς τοὺς δούλους σου Ἀλέξιον Καραμπίνην καὶ Δημήτριον Βελόνα ὄντας ἡμεῖς καὶ κοινοὶ Ἐπίτροποι τῆς πολιτείας μας Ἰωαννίνων διὰ νὰ παρουσιαστοῦμεν εἰς τὴν μεγάλην πόρταν καὶ νὰ ζητήσομεν πάλιν ἐκ δευτέρου μὲ τὴν δύναμιν τοῦ μεγάλου βασιλέως μας τὴν πληρωμὴν εἰς τὰ ἄνωθεν, εἰς τὴν ὥραν ὅμως ὅπου εἴχαμαι νὰ παρουσιαστοῦμε ἐμάθομεν πὼς ὁ ἄνωθεν Ἰωάννης Τζουκαλᾶς εὐρίσκεται ἐδῶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐγυρεύσαμε τὸ λοιπὸν κατὰ πολλὰ ἕως ὅπου τὸν εὑρομεν, ὁ ὁποῖος ὀρκίζεται πὼς ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Βενετίαν διὰ φόβον παιδίας (4) ἐπειδὴ καὶ δὲν ἄφισε κριτήριον ὅπου νὰ μὴν δώσῃ ἀναφοράν, μάλιστα εἰς ἓνα μέρος τῆς ἀριστοκρατίας μὲ μεγάλην ἀφθάδιαν ἐπαράστισε τὰ δικαιώματα τῶν ἁγιάδων τῆς μεγάλης πόρτας καὶ νὰ μὴν ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα διὰ φόβον τοῦ ἐδικοῦ μας πασιᾶ ὅπου μετὰ μεγάλης δικαιοσύνης διαφθεντεῦει τοὺς ἄνωθεν Ζωσιμᾶ καὶ Ἀρτην. Τώρα λοιπὸν πρὸ τοῦ παρουσιαστοῦμεν εἰς τὴν λαμπρὰν πόρταν, καθὼς ἐπροσέταχθημεν, μᾶς ἐφάνη εἰλόγον νὰ παρουσιαστοῦμεν εἰς τὴν ὑψηλότητάν σου διὰ νὰ μάθωμεν μήπως ὁ ἄνωθεν Τζουκαλᾶς μᾶς γελᾷ καὶ ἔὰν ὁ αὐτὸς δὲν ἔλαβεν ποτὲς τὰ ἄνωθεν ἄσπρα εἰς τὴν Βενετίαν διὰ λογαριασμὸν τῶν ἄνωθεν Ζωσιμᾶ καὶ Ἀρτης ὅπου μᾶς ἐκλεξαν ἐπιτρόπους τους καὶ ἂν ὁ αὐτὸς ἔκαμαι ἢ δὲν ἔκαμαι ἐκεῖνα ὅπου μὲ δίκαιον τρόπον θέλομεν κάμῃ, νὰ τοῦ δωθοῦν, ὅταν δὲν εἶναι ἀληθινὰ τὰ χαρτιά ὅπου μᾶς ἀπαράδωσεν, μάλιστα μὴν καταλαμβάνοντάς τα ἡμεῖς, παραστένομεν ταῖς κόποις τῆς σῆς ὑψηλότητος ὅπου ἡμπορεῖ νὰ μᾶς εὐγάλῃ ἀπὸ τὸν λαβύρινθον εἰς τὸν ὁποῖον ὁ αὐτὸς μᾶς ἐμβάζει ἢ νὰ τὰ φυλάξομεν ἔὰν καθὼς ἐλπίζομεν νὰ εἶναι ἀθῶος ἔχοντας ἑξακοῆς τὴν μεγάλην εὐσπλαγχνίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ θέλοντας νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν μόνην ἀλήθειαν, δίδοντάς μας ἓνα φῶς διὰ κυβέρνισίν μας εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ζητώντας συμπάθιον μὴν ἡξεύρωντας νὰ ὁμιλίσομεν ἢ νὰ γράφομεν Ἰταλικά, σὰς παραστένομεν τὸ παρὸν ταπεινὸν μας γράμμα εἰς τὸ ἐδικόν μας ἰδίωμα καὶ προσκυνώντας μὲ ὅλον τὸ σέβας μένομεν».

1) τόκους 2) Ἰταλ. λ.=ἀπὸ τὸν οἶκον 3) ἐνοικιασταὶ τῶν τελωνιακῶν φόρων 4) τιμωρίας.

Γ.

ΕΝΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΑΠΟ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΟΥ 1744

Εἰς τὸν φάκελλον ὑπ' ἀριθ. 199 τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἐνετοῦ Βαύλου ἀνεύρομεν ἓνα πιστοποιητικὸν ἀπὸ τὰ Γιάννινα, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἱερομνήμονος καὶ εἶναι ὑπογεγραμμένον ἀπὸ κληρικοὺς καὶ προκρίτους.

Περὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἱερομνημόνων καὶ ἰδίᾳ περὶ τοῦ εὐεργέτου Πάνου ἐγράψαμεν εἰς τὸ Ἡπειρωτικὸν ἐν Βενετίᾳ Ἀρχεῖον (περιοδ. Η. Χ. τόμος 11ος) δημοσιεύσαντες καὶ τὴν διαθήκην του. Οὗτος ἀπεβίωσεν ἐν Βενετίᾳ τὸ 1691 καὶ ἀπόγονοι τούτου εἶναι οἱ ἐν τῷ πιστοποιητικῷ ἀναφερόμενοι.

Ἐπειδὴ, ὡς φαίνεται, ἡ οἰκογένεια εἶχε συμφέροντα εἰς Βενετίαν, ἐγράφη καὶ ἐστάλη τὸ πιστοποιητικὸν εἰς τὸν ἐν Κων)πόλει Ἐνετὸν Βάυλον ἵνα λάβῃ γνῶσιν. Δὲν ἀνευρέθη κανὲν ἄλλο ἔγγραφο ἐπισυνημμένον, μόνον ὅπισθεν τοῦ πιστοποιητικοῦ ἀναγράφονται Ἰταλιστὶ τὰ κάτωθι:

Ἀπόδειξις Γιάννη Ἱερομνήμονος γενομένη διὰ τὴν κυρίαν Χρυσὴν Θεοδόσῃ μητέρα του διὰ τὸ ποσὸν 7500 Δουκάτων πρὸς λίρας 6, 4. τὸ καθέν.

Ἰδοὺ τώρα τὸ πιστοποιητικὸν ἐν πιστῷ ἀντιγράφῳ:

† Φανερώσει ὁ ὑπογεγραμμένος κύρ Ἰωάννης Ἱερομνήμου ὅτι δίδοντας τὸ κοινὸν χρέος ὁ πατὴρ αὐτοῦ κύρ Πᾶνος Ἱερομνήμου εἰς τοὺς 1732 Δεκεμβρίου, ὄντας αὐτὸς τε δηλαδὴ καὶ τὰ ἀδελφία του ἀνήλικα ἔμεινεν ἡ μητέρα αὐτὸν κυρία Χρυσὴ διηκῆτρια καὶ κυβερνίτρα τοῦ ὁσπιτίου τῆς ἕως τοὺς 1733 Ὀκτωβρίου, ὁποῦ ἐρχόμενος ὁ θεῖος τους κύρ μπαλάνος Ἱερομνήμου ἀπὸ βενετιαν ἔγινεν ἐπίτροπος τοῦ αὐτοῦ ὁσπιτίου κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν γράμμα ὁποῦ ἔλαβεν εἰς χεῖρας τοῦ ἀκολουθώντας λοιπὸν ὁ ἡρημένος κύρ μπαλάνος τὴν κυβέρνησιν τοῦ αὐτοῦ ὁσπιτίου εἰς τοὺς 1740 ἐν μηνὶ Ἀπριλίου ἔκαμε χρεῖα καὶ ἐμίσεισεν διὰ τὴν βενετιαν καὶ ὄντας πάλιν ὁ ἄνωθεν κύρ Ἰωάννης δι' ἡλικίαν ὁποῦ δὲν ἦταν ἀρκαιτὸς τοῦ αὐτοῦ θάρους, ἔφρισε μὲ ἰδιόχειρον γράμμα Ἐπίτροπον τὴν ὡθήσαν κυρίαν Χρυσὴν ἡ ὁποία τὸ ἐδέχθη καὶ ἀκολουθῆσεν κυβερνόντας κάθε ὑπόθεσιν τοῦ ὁσπιτίου τῆς εἰς τὸν καλιώτερον τρόπον ὁποῦ ἐδυνήθη, ἕως τὴν σήμερον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἔδωκε τὸ κοινὸν χρέος ὁ αὐτὸς κύρ μπαλάνος εἰς βενετιαν, τὴν σήμερον ἐπαραστάθη ὁ κύρ Ἰωάννης Ἱερομνήμου μετὰ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἔμπροσθεν τῶν ὑπογεγραμμένων μαρτύρων καὶ θεώρισαν κάθε λογαριασμὸν εἰς τὰ ὅσα ἡ κυρία Χρυσὴ ἐνήργησε, ἔδωκε καὶ ἔλαβε καὶ ἐφάνει χρέος ἀρκειτὸν ἐδῶ εἰς Ἰωάννινα βαλμένο παρὰ τοῦ κύρ μπαλάνου καὶ μέρος μετὰ τὸν μισεμὸν του ὅλο διὰ χρεῖαν καὶ κυβέρνισιν τῆς καὶ πρὸς τούτοις ἐφάνει νὰ ἔχει νὰ λάβῃ ἀρκειτὴν σούμμαν, ἡ κυρία Χρυσὴ παρὰ τοῦ αὐτοῦ ὁσπιτίου διὰ τὰ ὅσα τοῦ ὡθέντος ὁσπιτίου, ἡ ὁποία θέλοντας καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐλευθερώσῃ παντάπασιν καὶ πατρικὸν τῆς πρὸς ἐλευθερίαν τὸν παιδίον τῆς καὶ ἔγιναν τὰ ἄνωθεν ὁποῦ πρότον ἐδῶθησαν καὶ τὰ ὅσα ἔχουν νὰ δωθοῦν εἰς τὸ χρέος, ὅλλα ἀσουλάνια ἐπὶ χιλιάδαις καὶ πεντακόσια ἤγουν τζιουρούκκια 7500 μέσα εἰς αὐτὰ ἐνοῆται τότε πρηκίον τῆς καὶ ἵτοι ἄλλο τὴν ἀκαρτερὴ ἀπὸ ἀνδρομήριν καὶ κληρονομίαν τῶν δύο παιδίων τῆς ἀποθαμένον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῶν, διὰ τὴν ὁποίαν σούμμαν ὑπόσχεται ὁ ἄνωθεν κύρ Ἰωάννης καὶ οἱ συγκληρονόμοι Ἱερομνήμονες εἰς κάθε καιρὸν ὁποῦ ἡ μητέρα τους κυρία Χρυσὴ ἤθελε τὰ ζητίσῃ νὰ τῆς δίδωνται καὶ νὰ τὰ λαμβάνῃ ἀπὸ κάθε ἴλῃν καὶ περιουσίαν ὁποῦ ἐδῶ τοὺς εὐρίσκειται ὅσων ὁποῦ ἐδῶθησαν εἰς χρεῖαν καὶ ὑπόθεσιν τοῦ ὁσπιτίου τῆς, μὴν ἡμπορώσας ποτὲ νὰ τῆς ἐναντιωθοῦν δι' αὐτὰ καθὼς τοὺς τὰ ἔδωσαν εἰς τόπον δανεικόν, ὁμοίος καὶ αὐτὸς δὲν ἔχει νὰ ζητεῖ τόκον κανέναν δι' αὐτὰ ὄντας καὶ ἐξοφλισμένοι ἀκόμη ἀπὸ μίαν ὁμολογίαν ὁποῦ τῆς ἔγινεν χρεοστικὴ παρὰ τοῦ κύρ μπαλάνου ἀσουλάνια δύο χιλιάδαις καὶ πρὸς τούτοις νὰ μὴν ἔχει νὰ ζητεῖ τίποτε ἀπὸ τὸ μερίδιον τὸν ἄνωθεν κύρ μπαλάνου ὁποῦ διὰ τὸ αὐτὸ χρέος τῆς ἔκαμεν ἀπάντησιν μὲ ἐξωτερικὸν τρόπον καὶ μάρτυρας, παρὰ μόνον τὴν ἄνωθε σούμμα τῶν ὀπισθεν ἀσουλάνιων ἐπὶ πεντακόσια ἔχει νὰ λάβῃ τὰ ὁποῖα εἰς κάθε καιρὸν ὁποῦ τὴν αἰτιάσουν καὶ σκανδαλισθῇ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἔχει νὰ τὰ ζητεῖ καὶ νὰ τὰ λαμβάνει ὀπισθεν. Ὡθε διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀλιθείας ἔγινε τὸ παρὸν ἐμάρτυρον γράμμα εἰς ἐνδειξιν, 1744 Ἰουνίου α'. Ἰωάννινα.

Ἰωάννης Ἱερομνήμων βεβαιῶ

Ἀναγίας Ἱερομόναχος πνευματικὸς παρὸν μαρτυρῶ

Πᾶνος Θεοδοσίου μαρτυρῶ ὡς ἄνωθε

Νικόλαος Γλυκὺς μαρτυρῶ ὡς ἄνωθεν

Ἀνδρέας Θεοδοσίου μαρτυρῶ

ἀναστάσιος Νικολέτος μαρτυρῶ ὡς ἄνωθε

Υ.Γ. Εἰς τὸ 47ον τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἐν σελ. 283 Σημ. 1. ὁ συμπαθέστατος κ. Κ. Διαμάντης ζητεῖ νὰ βεβαιώσω ἂν ἢ λ. Cerigo, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὸ ἔγγραφον 4—2—1797 τὸ ἀφορῶν τὸν ποιητὴν Βηλαράν, ἀνεγνώσθη καλῶς παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Λάμπρου. Ἀπαντῶ: Ναί! Ἡ λέξις εἶναι εὐδιάκριτος. Ἐνα μόνον προσθέτω ὅτι εἰς δύο Καταλόγους κατοίκων Κυθήρων, οὐδαμοῦ ἀνεῦρον ἐπώνυμον Βηλαρά.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΘΠΣΑΓΡΟΙ

ΠΩΛΗΤΗΡΙΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΑ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ

(Από τὸ ἀρχεῖο τοῦ Παπα - Γιώτη στὸ Τσαγγάρι)

Ἐδῶ καὶ δέκα ἀπάνου κάτου χρόνια ψάχνοντας ἓνα παλιόσέντουκο τοῦ Παπα-Λάμπρου Τσίπη στὸ Τσαγγάρι ποὺ εἶχε μέσα ὄλο παλιά χειρόγραφα βρήκα, ἐχτὸς ἀπὸ τὴ φυλλάδα τ' ἁγιο—Κοσμᾶ (Διδαχὴ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ ἱσαποστόλου) ποὺ δημοσίεψα τότε στὸν «Ἡπειρ. Ἀγῶνα» τοῦ Γιαννίνου, καὶ τὰ ἔγγραφα τοῦτα. Τὰ καταχωρῶ ἐδῶ διατηρώντας μόνο τὸ συνταχτικὸ τους, ὄχι καὶ τὴν ἀνορθογραφία τους.

Τὸ ἀρχεῖο τοῦτο ὁ παπα—Λάμπρος τὸ κληρονόμησε ἀπὸ τὸν, ἀπὸ μάνα πάπου του παπα—Γιώτη, ὁ ὁποῖος ἐξήσε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνα (1790), παπα ἔχουμένο καὶ δυνατὸ τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Σήμερα στὸ Τσαγγάρι ἀπὸ τὴ γενιά του δὲν ὑπάρχει κανένας γιατί δὲν ἄφησε σερκὸ παιδί. Σῶζεται μόνο στίς τοπωνυμίες τοῦ χωριοῦ τ' ὄνομά του ποὺ ἀκούεται: «Στὸ χωράφι τοῦ Παπαγιώτη».

Τὰ ἔγγραφα τοποθετῶ κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ. Εἶναι γραμματία, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀγοραπωλησιές καὶ ἀποδειχτικά.

Ἔγγραφο πρῶτο

Ἔτους 1780ου

Θύμησι καὶ μολογῶ ἐγὼ ὁ Ζῆκος καὶ ὁ Χρήστος καὶ ὁ Ποστόλης ὅπως ἐπούλησα τὸν τόπο ἀνάμεσα τις ραχοῦλες ἀπὸ τὴ μιὰ τὴ ραχοῦλα καὶ ὡς τὴν ἄλλη καὶ τὸ πούλησα τοῦ Σπύρου Σκίπη (τοῦ ἀργότερα παπα—Χρήστου πατέρα τοῦ παπα—Λάμπρου) μέχρι πένιε γρόσια καὶ κανένας λιακά ταβὰ (ἀμφισβητικὴ φιλονικία) δὲν ἔχει μὲ τὸ Σπύρο. Ἐγὼ ὁ Ζῆκο Πελητζῆς καὶ ὁ Χρῆ-

στος καὶ ὁ Ποστόλης βεβαιώνομε. Διὰ τοῦτο ἔγινε τὸ παρὸν μου γράμμα καὶ ἐδόθηκε στὰ χέρια τοῦ Σπύρου Τζίπη.

Μάρτυρας Μάρτυρας
Ζῆκο Τζαβέλας Γιώργο Γκόκας
Μάρτυρας
Γιάννη Τζελίκος

Ἐγὼ ὁ Θανάση Πάνος γράφω ὡς ἄνωθε.
Ἀπριλίου 14»

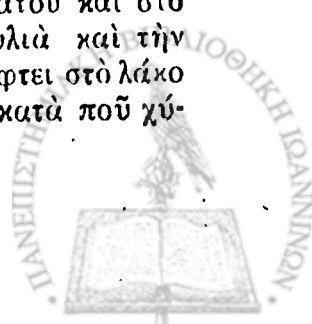
Οἰκόγένεια Πελητζῆ σήμερα δὲν σώζεται σὲ κανένα χωριὸ τῶν Σκαπέτων (Σουλίου). Εὐρίσκεται μόνο στὴν Παραμυθιά. Ἴσως νὰ κατέφυγε ἀπὸ τὸ Σούλι ἐκεῖ.

Ἀπὸ δὲ τοὺς μάρτυρες ὁ πρῶτος ὁ Ζῆκο Τζαβέλας εἶναι Σουλιώτης ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἐπώνυμο, Γκόκας εὐρίσκεται στίς Κουκουλιούς, Τσελίκος στὸν Αὐλδότοπο καὶ Πάνος (Πανόπουλος) στὸ Τσαγγάρι.

Ἔγγραφο δεύτερο

Ἔτους 1782 Νέβρης 19

Ἐγὼ ὁ Πάνο Μάρας μὲ τὰ παιδιά μου μὲ τὸν Θανάση καὶ μὲ τὸν Κολέτση ἐπούλησαμεν τοῦ Σπύρου Τζίπη τὸν τόπο Στοργατζούλα σύνορο τῇ Μοκρίμα (μπουκρίμα=νεροπηγὴ) καὶ στὴν Ἀποθητήρα καὶ τὸ ράχι ἀπάνου κατὰ ποῦ χύνει τὸ νερὸ ἀντίκρουτα στοῦ Πάλκου καὶ στὴ Σφήνα καὶ τὸ ράχι ἀπάνου καὶ βγαίνει στὴν Καθαίρα σὶ Βαένι καὶ ἀντίκρι τὸ ράχι κάτου καὶ πέφτει στὴ Μονὴ τοῦ Μήρη καὶ πέφτει στὴ Βερλικούλα καὶ τὸ ράχι κάτου καὶ σὶ Τζάκι καὶ στὴν Ἀγριοπεργουλιὰ καὶ τὴν ἄκρη τὰ χωράφια κάτου καὶ πέφτει σὶ λάκο στίς περγουλές σὶ Κρεμάκια κατὰ ποῦ χύ-

νει τὸ νερό. Καὶ τοῦ τὸ πούλησαν χιλιάδες σαράντα τρεῖς⁽¹⁾ ἦτοι—43—ὅπου κἀνουν γρόσια τρακόσια δύο ἦτοι—300—2⁽²⁾. Καὶ λιὰ καὶ ταβὰ δὲν ἔχει κανέναν νὰ τοῦ κρίνει οὔδε χωριανὸς οὔδε κανέναν οὔδε ἄλλος.

Φῶτο Τζούβαλης μάρτυρας
Πάλας Τζουμέρκας μάρτυρας
Φῶτο Γκόγκας μάρτυρας
Γιώτης Φύσσας μάρτυρας
Γιάννη Τζαλίκος γράφω καὶ μαρτυρῶ».

Ἔγγραφο τρίτο

«1790 Μαγιοῦ 20 Τσαγκάρι.

Τὴν σήμερον φανερώνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Κολιὸ Τζέτζος πὼς ἐδανίστηκα ἀπὸ τὸν παπᾶ Γιώτη γρόσια 14 ἦτοι δέκα τέσσερα νὰ τρέχουν μὲ τὸ διαφορὸ τους τὰ δέκα δώδεκα τὸ χρόνο ὅσος καιρὸς καὶ ἂν ἀπεράσει νὰ ἔχω νὰ τὸν εὐχαριστήσω χωρὶς λόγο ἐναντίον καὶ (ἔυσανᾶγνωστη μὴ λέξη) ἔδειξα διὰ τῶν εὐρεθέντων μαρτύρων.

Ἐγὼ ὁ Γιάννης Πραγματευτὴς παρακαλεστικῶς καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

Κολιὸ Τζέτζος βεβαιώνω
Γιώτη Μάνης μάρτυρας
Γιάννη Στάμος μάρτυρας».

Ἐνῶ εἶναι διπλωμένο τὸ γραμμάτιο στὴν ἐξωτερικὴ τοῦ ἐπιφάνεια γράφει:

«Ἡ ὁμολογία τοῦ Κολιὸ Τζέτζου διὰ δέκα τέσσερα γρόσια» μὲ τὴν αὐτὴ ἔρθο-γραφία, καὶ ἔπως φαίνεται καθαρὰ συντάχτηκε ἔχει ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν παπᾶ Γιώτη γιατί δὲν θὰ ἤξερε νὰ γράφει ἔπως συμβαίνει καὶ μὲ πολλοὺς τωρινούς παπάδες ποὺ ξέρουν νὰ διαβάζουν μὴ χαρὰ ἔχει ἔμως καὶ νὰ γράφουν, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιον πραγματευτῇ, (ζωέμπορο) Γιάννη.

Ἔγγραφο τέταρτο

«Μὲ τὸ παρὸν φανερώνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Χρῆστος Λαγούρης μὲ τὰ παιδιὰ μου πὼς ἐπούλησαν τὸ χωράφι στὰ Κομματάκια πέρα καὶ δῶθε ὅσο εἶναι Σταυρομά-νικο, ἀπὸ τὴ Σφήνα τ' Ἀγουρίδη πέρα καὶ

1. Ἐννοεῖ ἄσπρα.

2. Οἱ λογαριασμοὶ καὶ οἱ ἀναλογίαι γροσίων—ἄσπρων ὑπάρχουν στὸ χειρόγραφο τοῦ συμβολαίου.

δῶθε ἀπὸ πάνου τὸ ραγδάκι (ραϊδάκι). Τὸ πούλησαν τοῦ παπᾶ—Γιώτη διὰ γρόσια τρία. Καὶ νὰ εἶναι ἴδιος καὶ καθολικὸς νοικοκύρης νὰ μὴν ἔχει νὰ τὸν λυκοῖσει (ἐμπροσθεῖ) κανέναν. Καὶ νὰ εἶναι σύνορο στὸ λάκο, πὼς πάει στὴ στάνη τοῦ Διαμάντη σὰ κάτου καὶ περάγει πέρα σύνορο μὲ τὸ Νίκο Ζέρβα καὶ μὲ τὰ Κοντοράγια ἀπάνου ὡς τοῦ Γκουλιούμη ἔχει σύνορο. Καὶ νὰ εἶναι νοικοκύρης ὁ παπᾶ—Γιώτης νὰ μὴν ἔχει κανέναν νὰ τὸν πειράξει. Καὶ ἔτσι ἐγινε τὸ παρὸν ἐμπροσθεν τῶν εὐρεθέντων μαρτύρων.

1794 Ὀκτωβρίου 21

Γιάννης Πραγματευτὴς παρακαλεστικῶς ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

Γιώτη Γιάννη Μπουρνᾶς μάρτυρας.
Ζαφείρης τοῦ Δουλοχρηστάκη μάρτυρας.
Ἐγὼ ὁ Χρῆστος Λαγούρης μὴν ἡξέ-
ροντας γράμματα ἔβαλα καὶ μ' ἔγραψαν.
Χρῆστο Λαγούρης βεβαιώνω».

Καὶ τὸ συμβόλαιο τοῦτο στὴ δίπλη στήν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια γράφει:

«Ἡ ὁμολογία τοῦ Χρήστου Λαγούρη διὰ τὸ χωράφι στὸ Ραϊδιάκι καὶ ἀπὸ πέρα».

Ἡ ἀνορθογραφία καὶ ὁ χαραχτήρας τῆς γραφῆς εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸ τρίτο ἔγγραφο. Εἶναι γραμμένα ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι, τὸ Γιάννη Πραγματευτῇ. Ἐκ τῶν μαρτύρων σώζονται σήμερον μόνο οἱ Λαγούρηδες στὸ Τσαγκάρι καὶ οἱ Μπουρνᾶτοι ποὺ μετοίκη-σαν στὸ Γλυκὺ τοῦ Φαναριοῦ.

Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦτα ἀποδείχεται καὶ κάτι ἄλλο πὼς εἶχε τὰ χωριά τῶν Σκαπέτων καὶ τὰ γύρω τούτων ἦσαν Κεφαλο-χώρια καὶ ἔχει τσιφλίκια. Οἱ ἀγάδες παρυσιαίζονται σ' αὐτὰ σὰν ἰδιοχτῆτες πολὺ ἀργὰ περὶ τὸ 1850—1860.

Ὁ Φῶτο—Τζαβέλλας, ἔπως ἡ παράδοση τὸ λέει, φεύγοντας ἀπὸ τὸ Σοῦλι παρακαλεῖ τοὺς βλάμηδες τοῦ (ἀδερφοποιητοῦς), τοὺς Προνιάτες, ἀγάδες τῆς Παραμυθιάς, ποὺ πολλὰ φορὲς τὸν εἶχαν βοηθήσει στοὺς πολέμους κατὰ τοῦ Ἀλῆ, νὰ λάβουν ὑπὸ τὴν προστασία τους ἔλους ἔσοι θὰ ἀπόμνη-σκαν στὰ γύρω τοῦ Σουλίου χωριά. Ἔτσι οἱ Προνιάτες γλυτώνουν τουτουνοὺς ἀπὸ τὸν χαλασμό τῶν ἑρδῶν τοῦ Ὁμέρ—πασᾶ Βρυ-
ώνη, καὶ οἱ Σκαπετινοὶ μὴ χούφτα κόσμος

τότε δέχτηκαν νὰ διατελοῦν πάντοτε ὑπὸ τὴν προστασία τῶν ἀγάδων καὶ νὰ πληρῶνουν σ' αὐτοὺς γιὰ φύλαξη ἓνα μικρὸ ποσὸ ἀπὸ τὰ προϊόντα τους.

Ἔγγραφο πέμπτο

«Ἀποδεικτικὸν τοῦ χωρίου Τσαγκάρι. Δίδεται τὸ παρὸν μᾶς ἀποδεικτικὸν τῆς θυγατέρας τοῦ ποτὲ Ἀθανάση Παπᾶ—Γιώτη χωριανῆς μας ὅπου ἦταν εἰς Κορυφούς καὶ ἦρθε εἰς τὸ πατρικὸν τῆς καὶ ἔλαβε τὴ παστίνα τῆς καὶ τὰ ὅσα χωράφια εἶχε ἡ μπαστίνα τῆς τὰ ἐδώσαμεν καὶ ἓνα χωράφι ὀνομαζόμενον Μαρούλι τὸ ὁποῖον εἶναι πατρικὸν τῆς καθὼς τὸ ξέρομεν οἱ γερόντοι μὲ φόβον Θεοῦ καὶ ἐμεῖς οἱ εὐρεθέντες ἕως τὴν σήμερον, ὅτι ὁ Γιώργη Κυάμος τρεῖς χρόνους τὸ ἔκαμε ὅπου τὸ πῆρε τοῦ Γιωργάκη Ἰσιπᾶ. Ὑστερος οἱ ἀγάδες ἐμοίρασαν καὶ τὸ χωράφι αὐτὸ τὸ ἐτραβήσαμαν εἰς τὴν παστίνα τοῦ Παπᾶ—Γιώτη ὅπου ἦτον πατρικόν. Τώρα αὐτὸς τὴν πειράζει καὶ τῆς κρατεῖ τὸ πατρικόν τῆς. Ἐχει ἔξι χρόνους ὅπου τὸ κρατεῖ στανικῶς. Αὐτὴ ἔχει καὶ ἔγγραφο ὅπου τὸ ἔχει ἀγορασμένο καὶ μᾶς ἐχάλεψε τὸ παρὸν. Τὸ δίδομεν ἡμεῖς οἱ γερόντοι καὶ μοπήρηδες τοῦ χωρίου καὶ ὑποφαινόμεθα οἱ κάτωθεν γεγραμμένοι γέροντες.

Κολέτζη Λαγούρης, Γιώρο Πέλος, Βασίλη Γζῖμος, Πάνο Λάμπρος Κορύστιανη.

Γιώρη Πάνος, Νάση Ζαχαριάς οἱ μοπήρηδες.

1861 Φεβρουαρίου 22».

(Τύποι δύο σφραγίδων τουρκιστί).

Ἔγγραφο ἕκτο

«Δίνομε τὴ μαρτυρία τοῦ Βελῆ—ἀγὰ διὰ τὸν Γιώργη Κυάμο ὅπου τὴν ἤφεραν οἱ ἀγάδες ἀπὸ τὸ Πόποβο εἰς τὸ χωρίον μας Τσαγκάρι. Τοῦ ἔδωσαν μιὰ παστίνα τοῦ Κουλιούμη μὲ τὰ χωράφια τῆς ὅπου ἔχει ὁ Κουλιούμης. Αὐτὸ τοῦ ἔδωσαν μὲ τὸν τεσκερὲν (ἀποδεικτικὸν) τῶν ἀγάδων. Τώρα ἐμοίρασαν οἱ ἀγάδες τὸ χωρίον μας παστινιάτικα, ἡ κάθε παστίνα μὲ τὰ χωράφια τῆς. Καὶ ὁποῖος δούλευε ἄλλης παστίνας χωράφι ἐτραβήσε καὶ ὁ Γιώρη Κυάμος ἔκανε δυὸ χωράφια ἀπὸ ἄλλης παστίνας. Ἐνα τούτης τῆς πάστινας τοῦ παπᾶ—Γιώτη καὶ ἓνα τῆς παστίνας τοῦ Τζαρέ. Αὐτὰ

τὰ χωράφια ἔπесαν εἰς λαχνὸ τοῦ Βελῆ—ἀγὰ μὲ τὶς παστίνες τους καὶ ὁ Γιώρη Κυάμος δὲν τραβάγει καθὼς τραβήσαν καὶ οἱ ἄλλοι. Τὰ κάνει στανικῶς καὶ μᾶς φέρει ἀνακάτωμα τοῦ χωριοῦ καὶ τῶν ἀγάδων, τόσο καιρὸ. Διὰ αὐτὸ δίνομε τὴν μαρτυρία ὅπου μᾶς χάλεψε ὁ Βελῆ—ἀγὰς μὲ φόβον Θεοῦ καὶ μὲ τὸ σωσιὸ καθὼς εἶναι.

οἱ γέροντες τοῦ χωριοῦ

Κίτσο Λαγούρης

Γιάνη Πουρνᾶς

οἱ μοπήρηδες τοῦ χωριοῦ

Πάνο Πήλιος, Κολέτζη Λαγούρης, Βασίλη Τζῖμος, Γιώτη Πήλιος, Γιάννη Μαργαρίτης.

1861 Μάρτιος 15 Τσαγκάρι».

Τὰ δυὸ τελευταῖα ἔγγραφα μᾶς ὁμιλοῦν καὶ γιὰ ἀγάδες καὶ γιὰ ραγιάδες. Ἀλλὰ ἂν ἦταν πράγματις ἔτσι πῶς ἦταν δυνατὸ μιὰ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὸ Σούλι νὰ ζοῦν ραγιάδες ἀφοῦ ὅλα τὰ χωριὰ γύρα, τὸ Φανᾶρι δλάκερ, ἡ Λάμαρη, ἡ Λάκκα τοῦ Μπότσαρη, τὰ Ντουσχοχώρια ἀνῆκαν στοὺς Σουλιῶτες; Πῶς μπόρειαν τὸ 1780—1790 ὁ Ζήκος Πελητζῆς, ὁ Πάνος Μάρας, ὁ Χρήστος Λαγούρης νὰ πουλήσουν τὰ χωράφια τους ἀφοῦ δὲν τὰ ὠρίζαν; Σωστὰ λοιπὸν οἱ ἀγάδες ἔλαβαν τουτουνοὺς ὑπὸ τὴν προστασία τους καὶ γιὰ τὴ φύλαξή τους αὐτὴ τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ πληρῶνουν κάτι τι ἀπὸ τὰ ἐσοδήματά τους. Τοῦτο ἔδωσαν ἀργότερα γιὰ προζύμι τοῦ ραγιαδισμοῦ καὶ τῆς τσιφλικοποίησης τῶν Σουλιωτοχωρίων. Πῶς εἶναι δυνατὸ ὁ Γιαννάκη Φάφας ἡ ὁ Φράγκος ἀπὸ τὴ Φροσύνη, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὸ Πόποβο, ὑπασπιστὴς τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ μετέπειτα στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 χιλιάρχος καὶ τιμημένος ἀπὸ τὸν Ὁθωνα μὲ τὸ Μεγαλόσταυρο νὰ ἦταν ραγιάς τοῦ Πρόνιου;

Τὰ Σουλιωτοχώρια ἦταν ὅλα ἐλεύτερα, καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Σουλιοῦ ἂν καὶ πλήρωναν τὸ φόρο προστασίας αὐτὸν στοὺς ἀγάδες ζοῦσαν ἐλεύθερα πάντα ἀνάμεσα τῶν Ἐθνικῶν θρύλων καὶ τῶν Σουλιωτικῶν παραδόσεων. Καὶ σήμερα ἄντρες καὶ γυναῖκες φέρουν ὑπερήφανα τὴ Σουλιώτικη λεβεντιά καὶ περηφάνεια καὶ τηροῦν ἀλάβωτη τὴν πατροπαράδοτη ἑλλη-

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΗΓΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ*

20 Φεβρουαρίου. "Ωριστα ὄραν ἀναχωρήσεως τὴν 7 π. μ. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκκινήσεως εἰδοποιῶμαι ὅτι ἀφίκετο ὁ Ἅγιος Κονίτσης καὶ θέλει νὰ μοῦ ὁμιλήσῃ. Μεταβαίνω εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κ. Βετσοπούλου. Εἶναι ἀνῆσυχος διὰ τὰ ἐδῶ καὶ τὰ εἰς Κολώνιαν διότι ἔχει ἤδη μάθει τὴν κατάστασιν. Μὲ πληροφορεῖ ὅτι τὰ πράγματα εἶναι πολὺ καλὰ εἰς Ἀργυρόκαστρον καὶ σ.42β λοιπὰ μέρη, ὅτι ἐν Δελβίνῳ προσεχώρησεν εἰς / τὴν Ἐπανάστασιν ὁ Ἀντισυντ. κ. Δούλης μεθ' ὅλου τοῦ Συντάγματός του, καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν αὐτῆς, καὶ ὅτι ἄλλοι ἀξιωματικοὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ εἶν' ἐτοιμοὶ νὰ προσχωρήσουν.

Μ' ἐρωτᾷ ποῦ δύναται ἐδῶ νὰ εὔρη τοὐλάχιστον 300 ὅπλα καὶ φυσίγγια, νὰ τῷ ὑποδείξω δὲ καὶ ἀξιωματικὸν ὅστις νὰ δεχθῇ νὰ μείνῃ καὶ διευθύνῃ. Τοιοῦτον δὲν γνωρίζω. Ἐχει μὲν μετ' αὐτοῦ τὸν πρῶν ἔφ. ἀνθυπολ. Λεόντιον Δ. τοῦτον ὅμως θέλει ν' ἀποστείλῃ εἰς Κολώνιαν ἵνα προλάβῃ, καὶ τῷ ἀπαντῶ ὅτι δι' ἐπιστολῆς μου καὶ ὁμοίας τῆς Ἐπιτροπῆς Λεσχοβικίου, ἃς ἐστείλαμεν προχθὲς εἰς Ἐρσέκαν πρὸς τὸν Πέτρον Προντάνην, τῷ ἔχομεν προετοιμάσει τὴν ἐνέργειαν. Ἐκεῖνο ὅμως ὕπερ θὰ συντελέσῃ ἰδιαιτέρως εἶναι ἡ ἐνταῦθα ἀνακήρυξις τῆς Αὐτονομίας διὰ νὰ ἐνθαρρυνθοῦν οἱ πλησίον ἐνόςφ' ἀκόμη εὐρίσκεται ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ὅποτε ἴσως παρασύρουν καὶ στρατιώτας τοῦ κατερχομένου 4ου Τάγματος κατοχῆς, εὐρί / σ.43α σκομένου ἐν Μπορόβα Κολώνιας ἀκόμη, στρατιώτας Ἱππειρώτας, ἴσως δὲ καὶ πολλοὺς παλαιούς, καθόσον ἀπαραίτητος ἡ ἐνίσχυσις διὰ ξένων, μὴ ἐπαρκούντων τῶν ἐντοπίων πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ μάλιστα ἂν παρεδόθη ἡ Φράσσαρη, ὑπερκειμένη τῶν ἐπαρχιῶν Λεσχοβικίου καὶ Κολωνίας.

Ἀνάγκη ὅθεν νὰ ἐνεργήσῃ ὥπως προσέλθουν ἔνοπλοι ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἂν καὶ μοὶ λέγῃ ὅτι ἀναμένει τοιοῦτους ἐκ Νότου περὶ τοὺς 250—300, δι' ὃ ἀμφιβάλλω μὴ ὑπαρχούσης ὁργανώσεως, συνεννοήσεως, καὶ προετοιμασίας τινὸς προηγουμένως.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

νικὴ φιλοξενία. Δὲν λησμονοῦν ὅτι εἶναι παιδιὰ καὶ ἐγγόνια τῶν ἀετῶν τῶν Σουλιωτικῶν βουνῶν.

Απεικάζομε ἀκόμα ἀπὸ τοῦτα τὰ ἐγγραφα ὅτι στὰ χρόνια ἐκεῖνα πρὸ συντάζονταν, μεγάλες καὶ πολλὰς ἀκαταστασίες ὑπῆρχαν, καὶ μετοικησιές τῶν κατοίκων

ἐξ αἰτίας αὐτῶν γέγονταν. Ὁ παπᾶ—Γιώτης φεύγει στὴν Κέρκυρα, ὁ Φάφας τρυπώνει ἀπὸ τὸ Πόποβο στὴ Φροσόνη, ὁ Κυάμος φεύγοντας τὸν ἐξισλαμισμό τῶν ὁμοθρήσκων καὶ ὁμοεθνῶν του Τσαμῆδων ἐρχεται ἀπὸ τὴ Μαζαρακιά στὸ Πόποβο καὶ ἀπ' ἐδῶ ἐγκαθίσταται στὸ Τσαγκάρι.

Ἐργάζονται διὰ τὴν Σημαίαν τῆς Αὐτονομίας, ἥτις εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ φέρουσα εἰς τὸ μέσον μέλανα δικέφαλον αἰτόν, ἵνα ἡ ὑψωσις αὐτῆς γίνῃ σήμερον. Τὸν ἀποχαιρετῶ παριδίδων αὐτῷ καὶ τοὺς 3 Κρητάς, εὐχόμενος ἐπιτυχίαν καὶ διευθύνομαι πρὸς Μεσογέφυραν ἵνα συναντήσω τὸ προπορευθὲν ἀπόσπασμα. Καθ' ὁδὸν συναντῶ ἐνόπλους χωρικοὺς κληθέντας πρὸς τὸν ἄνω σ.44β σκοπὸν οὓς ἐνθαρρύνω, καὶ σκέπτομαι τίνι τρόπῳ θὰ δυνηθῶ νὰ βοηθήσω αὐτοὺς ἐξ Ἰωαννίνων, διότι λυποῦμαι τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους, / μὴ τυχὸν μείνουν ἄνευ ἐπαρκoῦς συνδρομῆς.

Εἰς Μεσογέφυραν προβαίνομεν εἰς ἀνεφοδιασμὸν ἀνδρῶν καὶ κτηνῶν καὶ διὰ τοῦ τηλεφώνου προσπαθῶ νὰ μάθω νέον τι ἐκ Λεσκοβικίου, ἀλλ' ἀδύνατον, καθόσον συνεννοεῖται ἐξ Ἰωαννίνων ὅπου ἔχει ἐπιστρέψει ὁ ὑποστρ. κ. Παπούλας. Εἰς τὸ χωρίον Τσαραπλανὰ ὅπου ἐπισταθμεύει ὁλόκληρον τὸ ἀπόσπασμα προσπαθῶ νὰ πείσω τοὺς κατοίκους νὰ βοηθήσουν τοὺς ἀδελφούς των, ἀλλ' οὐδεμία προθυμία, καθόσον οἱ περισσότεροι ἄνδρες λείπουν εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν.

21 Φεβρ. Ἐγγραφα πρὸς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις φαρμακοποιὸν Κ. Ἰωαννίδην, ὅπως οἱ ἐκεῖ βοηθήσουν τοὺς ἐν Λεσκοβικίῳ καὶ Κολωνίᾳ. Ἐλλείπει συγκοινωνίας ἀναβάλλω τὴν ἀποστολήν. Ὁδεύων πρὸς Ἰωάννινα συναντῶ νέον ποδηλάτην ἐκ Μπορόβας τῆς Κολωνίας ὅστις μοῦ λέγει, ὅτι χθὲς τὴν 5 π.μ. ὑψώθη ἡ Σημαία τῆς Αὐτονομίας ἐν Λεσκοβικίῳ ὁπόθεν ἀνεχώρησε σ.45α διὰ Κολώνιαν ὁ Ἅγιος Κονίτης / μετὰ τῶν τριῶν Κρητῶν εἰς τοῦτον δίδω τὴν ἄνω ἐπιστολήν, συνιστῶν ὅπως μεταβῇ ἀμέσως εἰς Ἰωάννινα. Περὶ τὴν 8 μ.μ. πληροφοροῦμαι ἀπὸ τὸν δι' αὐτοκινήτου διερχόμενον Ἀστυνόμον Φράσσαρης ὅτι κατελήφθη ἡ πόλις ὑπὸ δύο ἀξιωματικῶν Ἀλβανῶν καὶ 22 χωροφυλάκων γερόντων.

22 Φεβρ. Περὶ τὴν 2 μ.μ. φθάνομεν εἰς Ἰωάννινα, εὐθὺς δ' ἀμέσως μοὶ ἀνακοινοῦται ὑπὸ τοῦ ὑποστρ. κ. Παπούλα διαταγὴ ν' ἀναχωρήσω τάχιστα ἐπιστρέφων πρὸς Κόνιτσαν εἰς ἣν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργ. Στρ. δέον νὰ συγκεντρωθῇ ἅπανα ἡ VIII Μεραρχία, καθόσον ὑπάρχουν εἰδήσεις ὅτι εἰς Σαλιαρὴ Β.Δ. τοῦ Τεπελενίου πολυπληθεῖς Τουρκαλβανοὶ προσέβαλον τὸ ἡμέτερον φυλακεῖον ἐξ 25 ἀνδρῶν, ἐφόνευσαν 3, οἱ δὲ λοιποὶ μετ' ἄρκε- σ.46α τὴν ἀντίστασιν ὑπεχώρησαν, δι' ὃ καὶ / διετάχθησαν 2 Λόχοι ν' ἀνακαταλάβουν τὴν θέσιν. [Ἐπίσης εἰς Γεωργουτσάδες, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀργυροκάστρου — Ἰωαννίνων, ἀντάρται θελήσαντες νὰ διαρπάσωσι πολεμοφόδια τοῦ στρατοῦ, ἐκτυπήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τῇ διαταγῇ τοῦ ἐκεῖ Ἀνθυπασπιστοῦ, καὶ ἐφονεύθησαν 2—3, πληγωθέντων ἄλλων].

Ἀνάγκη ὅθεν, μοὶ λέγει ὁ ὑποστρ. κ. Παπούλας, νὰ ἐπιστρέψω, ἔστω καὶ μόνον μὲ Μοῖραν Βολῆς παραλαμβάνων μόνον τὸ Στρατηγεῖον καὶ τοὺς ὑγειονομικοὺς σχηματισμοὺς, δι' ὃ καὶ εἰδοποιῶ πάντας τοὺς ὑπ' ἐμέ. Πάντες οἱ ἐνταῦθα σκέπτονται πῶς νὰ συνδράμουν τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους, χωρὶς νὰ προσκρούσουν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, τὸ δύσκολον τῆς θέσεως τῶν ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἕνεκα ἐλλείψεως τῶν πολεμικῶν μέσων καὶ ἀνδρῶν, [τὴν δυσχερῆ θέσιν τοῦ κ. Ζωγράφου, κυριολεκτικῶς θύματος αὐτοῦ τοῦ κινήματος], καὶ ἰδίως τὶ μέλλει γενέσθαι ἐν Λεσκοβικίῳ τὸ ὁποῖον ἔχει σειρὰν νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς μετὰ τὴν Κολώνιαν, καθόσον ἐκεῖ ἔχει ἀνακηρυχθῇ ἡ Αὐτονομία, λόγῳ δὲ παρουσίας τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ἀδύνατος σχεδὸν ἡ παράδοσις ἄνευ συγκρούσεως. Παρὰ τοῦ φαρμακοποιοῦ κ. Ἰωαννίδου μανθάνω τὴν περὶ ἐμοῦ διάδοσιν ὅτι ἀνεκατέλαβον τὴν Κορυτσάν καὶ σ.47α ὅτι ὅλοι μ' ἐφαντάζοντο δρῶντα ἀνταρτικῶς./

23 Φεβρ. Συζητοῦμεν μετὰ τοῦ κ. Κων)νου Μελά, [ἐλθόντος ἐξ Ἀρ-

γυροκάστρου] περί τοῦ δυσκόλου τῆς θέσεως τῶν ἐν Ἀργυροκάστρῳ καὶ ἰδίως περί τοῦ κ. Ζωγράφου τοῦ ὁποῖου ἡ ζωὴ κινδυνεύει ἐκεῖ ἅμα τῇ ἀποχωρήσει τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ ὁ κ. Μελάς ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ κινητοποιήσῃ τὸν Ἱερὸν Λόγον τῆς Πόλεως. Εἰς ὅλους ὑποδεικνύω τὴν ἀνάγκην ἐνισχύσεως τοῦ Λεσκοβικίου, ὅπερ εἶναι τὸ πρῶτον σημεῖον ἐπαφῆς τῶν Ἐπαναστατῶν μετὰ τῶν Ἀλβανῶν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ. Ὁ ὑπασπιστὴς τῆς VIII Μεραρχίας ὑπολ. κ. Κισόπουλος [τηλεγραφικῶς μοὶ γνωρίζει ἐκ Λεσκοβικίου] ὅτι πρὸ ὀλίγου μετέβη ἐκεῖ ὀπλαρχηγός τις, ἄγνωστός μου, ὅστις μ' ἐζήτηε ἐξ Ἀργυροκάστρου, ἀλλὰ τῷ εἶπον ὅτι εὐρίσκομαι εἰς Ἰωάννινα.

24 Φεβρ. Ἐργαζόμεθα πυρετωδῶς ὅπως ἀναχωρήσωμεν τὴν 3 μ. μ. σ.48α Εἰδοποιηθεὶς παρὰ τοῦ κ. Κ. Μελά μεταβαίνω τὴν / 11 π. μ. εἰς τὴν Μητρόπολιν ὅπου συναντῶ τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἀμύνης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου· συζητοῦν τὴν ἀποσιολὴν ἀνταρτικῶν σωμάτων πρὸς τ' ἀμφισβητούμενα μέρη, ἀλλὰ δυσπιστοῦν πρὸς τὸ ποῖον τῶν ἀνταρτῶν πικρὰν ἔχοντες πείραν ἐκ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Μανθάνομεν παρὰ δύο ἐλθόντων ἐκ Κολωνίας ὅτι τὸ ἑσπέρας τῆς μεταβάσεως τοῦ Μητροπολίτου Κονίτσης εἰς Ἐρσέξαν, εἶχον συναθροισθῇ 500—600 ὀπλοφόροι καὶ ὅτι θὰ ὑψούτο ἡ Σημαία τῆς Αὐτονομίας τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἂν δὲν ἡμποδίζεν ὁ συνταγ. κ. Κοντούλης [ἀποδιώξας καὶ τὸν Μητροπολίτην].

Ταῦτα καὶ ἡ πληροφορία τοῦ ἐκεῖ γραμματέως τῆς Διοικήσεως κ. Γιαννοπούλου [(ἐκ Κορίνθου), ὅτι οἱ Κολωνιάται εἶναι γενναῖοι ἀληθῶς] μὲ πείθουν νὰ ὑποδείξω εἰς τὸν κ. Ἀχιλ. Δάρδαν [Διοικητικὸς Ἐπίτροπος Βιγλίστης, παραλαβὼν ἀρχεῖα τῆς Διοικήσεως, κατὰ διαταγὴν τοῦ κ. Κοντούλη, καὶ κατελθὼν εἰς Ἰωάννινα], ὅτι ἀνάγκη νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς ἐν Θεσ)νίκῃ Κορυτσαίους, ἵνα ἐνεργήσουν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Κολωνίας, διὰ νὰ ὑψωθῇ καὶ ἐκεῖ ἡ Σημαία τῆς Αὐτονομίας, καθόσον ἐντεῦθεν θὰ γίνῃ ἀνάλογος ἐνίσχυσις διὰ τὸ Λεσκοβικίον, ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ τῆς Κολωνίας [ἥτις μόνον ἐκ τῆς Δ. Μακεδονίας, δύναται νὰ ἐνισχυθῇ, μετὰ τινος ἡμέρας μάλιστα, ἀνοιγομένων τῶν ὁρεινῶν διαβάσεων. Ἐγραψε δ' ἀμέ- σως πρὸς τὸν ἐκεῖ ἀδελφόν του ἱατρόν, Χαράλ. Δάρδαν]. Ἐκ συνομιλιῶν / σ.49α μετὰ διαφόρων ἀξιωματικῶν, σχηματίζω τὴν πεποιθήσιν ὅτι οὐδὲν ἔχει τις νὰ ἐλπίζῃ ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων οὔτε χρῆμα, ἀλλ' οὔτε ἄνδρας, δι' ὃ εἶμαι πλήρης ἀπελπισίας καὶ ἀπογοητεύσεως ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀγῶνα αὐτόν.

25 Φεβρ. Ἀναχωροῦμεν περὶ ὥραν 7 καὶ 40' π.μ. καὶ καθ' ὁδὸν συναντῶμεν τὴν 1ην Πεδ. Πυρ)χίαν ὑπὸ τὸν Ἰω. Κατσιώτην ἐρχομένην ἐξ Ἀργυροκάστρου δι' Ἰωάννινα, ὅστις διεκτραγωδεῖ τὴν ἐκεῖ κατὰστασιν καὶ τὴν ἐλεεινὴν θέσιν τῶν Ἀξιωματικῶν, μὴ γνωρίζοντων τίνα στάσιν νὰ τηρήσουν μετὰ ἀνταρτῶν καὶ ὀπλιτῶν. Καταυλιζόμεθα εἰς Χάνι Ντοβρα ἢ Πασᾶ Βρούση.

Περὶ ὥραν 8 καὶ 30' μανθάνω παρὰ τοῦ ἐξ Ἀργυροκάστρου δι' αὐτοκινήτου ἐρχομένου δικηγόρου κ. Τζαβέλλα μέλους τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ἐπιτροπῆς Ἀμύνης ὅτι τὰ πράγματα φαίνονται εὐχάριστα καὶ ὅτι ἔχουν εἰδήσεις ἐνθαρρυντικὰς περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Σχολικῶν προνομίων σ.50β παρὰ τῆς / ἐν Αὐλῶν διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ σύνορα τοῦτο θὰ συζητηθῇ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν. Ἐπίσης ὅτι τὸ Λεσκοβικίον ἐνισχύθη δι' ἐπαναστατῶν ἐξ Ἀργυροκάστρου κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Ἀγίου Κονίτσης [ὅστις τοῖς εἶπεν, ὅτι θὰ καταγγείλῃ εἰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὴν Βουλὴν, τὴν διαγωγὴν τοῦ κ. Κοντούλη]. Συνιστῶ νὰ ὑποδείξουν τῷ Κφ Ζωγράφῳ, ὅπως γράψῃ εἰς Θεσ)κην διὰ νὰ ἐνεργήσουν ἐκεῖθεν πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κινήματος καὶ ἐν Κολωνίᾳ. [Μοὶ ὑπεσχέθησαν, ὅτι θὰ τὸ πράξωσι. Γράφω καὶ μόνος

τῷ Γ. Σούρλα εἰς Φλώριναν ἐπὶ τούτου, ἵνα ἐνεργήσῃ παρὰ τοῖς γνωστοῖς μας ὀπλαρχηγοῖς τοῦ Μακεδ. ἀγῶνος, Στέφῳ Γρηγορίου ἐκ Μοναστηρίου, Γεωργ. Μακρῇ ἐκ Γρεβενῶν κ.τ.λ. Συνάμα περιγράφω αὐτῷ τὴν ψυχικὴν μου ὀδύνην διὰ τὰ λαβόντα χώρην ἐν Κορυτσᾷ σχετικῶς πρὸς ἐμέ].

26 Φεβρ. Ἐκκινούμεν ἀπὸ τῆς 7 π.μ. καὶ φθάνομεν εἰς Χάνι Καλπάκι ἐνθα καταυλιζόμεθα, καὶ ἐνθα οὐδὲν ἔμαθον καίτοι ἐκανόνισα τὴν στάσιν ἀκριβῶς διότι εἶναι τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως τῶν ὁδῶν Ἰωαννίνων—Ἀργυροκάστρου καὶ Ἰωαννίνων—Λεσκοβικίου—Κορυτσᾶς καὶ Κονίτισης.

27 Φεβρ. Περὶ ὥραν 2 μ.μ. ἐφθάσαμεν εἰς Μεσογέφυραν ἐνθα καταυλιζόμεθα [τῇ αἰτήσει μου τηλεφωνικῶς μετὰ τῆς ἐν Κονίτῃ 8ης Μεραρχίας. Διότι ἐπιθυμῶ νὰ μείνω ἐδῶ, ἵνα εὗρίσκομαι εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν] μετὰ τῶν χειρουργείων τοῦ Στρατηγείου διευθυνθέντος εἰς Κόνιτσαν· μανθάνω ὅτι Ἀξιωματικοί τινες καὶ ἰδίως Ἀνθυπασπισταὶ / σ.51α σκέπτονται νὰ προσχωρήσουν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ δὴ μετὰ πολυβόλων. [Ἔρχεται δ' ὁ ὑπολ)γός Τσίπουρας Ν., ζητῶν μοι διαφόρους συμβουλὰς, διότι ἀπεφάσισε πλέον νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ θέλει νὰ μεταβῇ εἰς Ἀργυροκάστρον πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, καὶ διστάζει, ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεως. Ἐπειδὴ ὅμως τηλεφωνικῶς ἠγγέλθη ὅτι ἔρχεται ἀπόψε ἐξ Ἀργυροκάστρου ὁ Ἅγιος Κονίτισης διὰ Λεσκοβικίου, ὑπόσχομαι νὰ συνεννοηθῶ μετ' αὐτοῦ διὰ τὴν ὑπόθεσίν του, καὶ εἰ δυνατόν νὰ τὸν εἰδοποιήσω, ὅπως κατέλθῃ ἐκ Τσαρπλανῶν, ὅπου θὰ μεταβῇ].

Παρὰ τοῦ διελθόντος καὶ μεταβαίνοντος εἰς Λεσκοβίκιον κ. Κ. Μελά, πληροφοροῦμαι ὅτι ἐσημειώθησαν χρούσματα Ἀλβανικῆς θρασύτητος εἰς Σόβιανην (Μαλίκ), Πενταβίνην (πεδιάς Κορυτσᾶς) καὶ Σίνιτσαν.

Περὶ τὴν 1ην τοῦ μεσονυχτίου φθάνει ἐπ' αὐτοκινήτου ὁ Μητροπολίτης μετὰ τοῦ κ. Ἀλ. Καραπάνου καὶ μοὶ λέγουν ὅτι ἔχουν εὐχαρίστους εἰδήσεις περὶ τῶν προνομίων, ὡς ἐδήλωσεν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ὁ κ. Στρέϊτ, κατ' ἀνακοίνωσιν τῶν Πρόεσβων Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἐχόντων τὴν συγκατάθεσιν καὶ τοῦ τῆς Γερμανίας, μὴ μεταβάντος ὅμως αὐτοπροσώπως. Φρονοῦν ὅτι θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ Αὐτονομία ἀλλὰ δέον νὰ ὀργανωθοῦν ἐπωφελοῦμενοι τῆς παρατάσεως τῆς ἐκκένώσεως καὶ εἰς τοῦτο ἤδη ἀσχολοῦνται· ἀλλὰ στεροῦνται ὅπλων καὶ φυσιγγίων. Τοῖς ἐγνώρισα τὴν πρόθεσιν Ἀξιωματι- σ.52β κῶν τινων ὅπως προσχωρήσουν / εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ δὴ τοῦ ὑπολ. Ν. Τσίπουρα μοὶ ἀνέθεσαν δὲ νὰ φροντίσω ὅπως τὸν συναντήσουν καὶ ἀνεχώρησαν διὰ Πρεμετὴν καὶ Λεσκοβίκιον. [Τῇ ὑποδείξει μοι εἰδοποιεῖται ὁ ἱερεὺς Ὀστανίτισης, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ν' ἀποστείλῃ 2 ἄνδρας, ὡς ἀγγελιοφόρους, καὶ πάραμένωσι μαζί μου, διὰ πᾶσαν ἀνάγκην].

28 Φεβρ. Ἀποστέλλω ἀγγελιοφόρον πρὸς τὸν κ. Τσίπουραν, ἵνα κατέλθῃ εἰς τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν καὶ ἀναμείνῃ τὴν διέλευσιν τοῦ Μητροπολίτου καὶ Καραπάνου, οἵτινες καὶ ἔρχονται τὴν νύκτα ἐκ Λεσκοβικίου καὶ οὐχὶ ἐκ Πρεμετῆς λόγῳ βλάβης τοῦ αὐτοκινήτου. Ὁμοίως ἐφθασεν εἰδοποιηθεὶς καὶ ὁ κ. Τσίπουρας. Ἐν Λεσκοβικίῳ ὁ στρατ. Διοικητὴς κ. Ἀν. Πετροπουλάκης ἠθέλησε νὰ θέσῃ ὑπὸ φρούρησιν τὸν Μητροπολίτην καὶ Καραπάνον, ἀλλὰ ἐτηλεγράφησαν πρὸς τὸν Στρατ. κ. Παπούλαν ὅστις διέταξε νὰ μὴ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ τῆς Αὐτονόμου Πολιτείας. Ἐγκατέστησαν ὅθεν τὸν κ. Κ. Μελάν Πολιτικὸν Διοικητὴν τῆς Αὐτονόμου Κυβερνήσεως καὶ ἐκανόνισαν τὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἀρκετῶν ἤδη συναθροισθέντων πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ κατεχόντων ἤδη τὰ σύνορα τῆς ἐπαρχίας Λεσκοβικίου, ἐνθα ἐγκατέστησαν ἀνώτερον σ.53α στρατιωτικὸν Διοικητὴν τὸν κ. Τσίπουραν./

Ἐπειδὴ δὲ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἰδίως εἶναι ἡ κατάληψις τῆς Κορυτσᾶς, ἣτις σπουδαίαν θὰ ἔχη πολιτικὴν σημασίαν διὰ τὴν Ἐπανάστασιν συνιστῶ διαφόρους ἐνεργείας, ἦτοι:

1ον Νὰ γράψουν εἰς Θεσ)κην πρὸς ἀποστολὴν ἐκεῖθεν ἀνδρῶν.

2ον Εἰς τοὺς Μητροπολίτας Καστορίας Γρεβενῶν καὶ Σιατίστης,

3ον Νὰ ἐνεργήσουν εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν πρὸς εἰσβολὴν ἀνταρτῶν εἰς τὰ πέριξ τοῦ Ἀνατ. Τμήματος τοῦ Γράμμου, ἵνα εἰσβάλουν ἐν δοθείσῃ στιγμῇ εἰς Κορυτσάν καὶ Κολώνιαν. 4ον Νὰ γνωσθῇ τί γίνεται εἰς τὰ μέρη Βιγλίστης, καὶ τὰ τοῦ Νεστραμίου μέχρι Γράμμου (Σλίμνιτσα, Πελκάτη, Γιαννοβέλη κ.λ.). 5ον Ἐγκαθιδρυθῶν ἀπεσταλμένοι εἰς ἐνδιάμεσα σημεῖα μετὰ Κονίτσης καὶ τῶν ἀνωτέρω μερῶν καθόσον τελεία ἤδη εἶναι ἡ διακοπὴ τῆς συγκοινωνίας. Λαμβάνει ὑπὸ σημείωσιν ὁ Ἅγιος Κονίτσης καὶ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀναχωροῦν δι' Ἀργυροκάστρον.

1η Μαρτίου 1914. Σήμερον ἔρχεται καὶ με χαιρετᾷ ὁ κ. Τσίπουρας σ.54β μεταβαίνων εἰς Λεσκοβίκιον εἰς ὃν ἐπαναλαμβάνω τὰς ἄνω χρησίμους συστάσεις. [Πρὸς τοῦτο ἐκάλεσα καὶ τὸν ἐν Κονίτῃ πρόσφυγα ἐξ Ἑρσέκας (Κολωνίας) Βασίλειον (Τσίλην) Προντάνην, συνωμίλησα ἐπὶ τῶν ἄνω μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλα εἰς Λεσκοβίκιον, πρὸς Ν. Τσίπουραν καὶ Κ. Μελᾶν].

Περὶ τὴν μεσημβρίαν κατῆλθεν ἐκ Κονίτσης ὁ Ἐπιτελάρχης κ. Σηλιάδης ὅστις οὐδὲν ἔχει νεώτερον εἰμὴ διάδοσιν τινα περὶ ἀνακαταλήψεως.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του τηλεφ)κῶς ἔμαθον ὅτι διετάχθη ἡ ἀναχώρησις τοῦ Στρατοῦ ἐκ Λεσκοβικίου πλὴν 10 ἀνδρῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἀστυνομίας καὶ δὴ ἐξεδόθη διαταγὴ τοῦ Ὑπ. Στρατιωτικῶν καθ' ἣν ἐπιτρέπεται ἡ ἐθελουσία κατάταξις ἐν τῷ Στρατῷ νέων ἐκ τῶν διαμφοισβητουμένων μερῶν ἐπὶ διετεῖ ὑποχρεώσει, μέτρον ὅπερ ἔπρεπε νὰ γίνῃ μόλις ἤρχισεν ἡ διάλυσις τῶν Ταγμάτων Κατοχῆς διὰ νὰ ὑπάρχουν εἰς τὸν Στρατὸν στοιχεῖα ἐκ τῶν μερῶν τούτων καὶ νὰ μὴ συμβῇ ὅ,τι καὶ πρὶν ἐν Μακεδονίᾳ.

2 Μαρτίου 1914. Ἐκ Λεσκοβικίου ὁ κ. Τσίπουρας μοῦ γράφει ὅτι ἀναλαμβάνει τὴν ἄνω περιφέρειαν καὶ ὅτι ἀναχωρεῖ διὰ τὴν γραμμὴν ὅπως ἀντιληφθῇ τὰ ἐκεῖ. [Ἐφθάσε πρὸς αὐτὸν ὁ Β. Προντάνης, μεθ' οὗ θ' ἀναχωρήσῃ], σ.55α ὁ δὲ κ. Κ. Μελᾶς / γράφει ἐπίσης ὅτι ὁ Κιαζήμ βέης ἐξ Ἑρσέκας (ὁ νέος Στρ. Διοικητὴς Ἀλβανὸς) ἐζήτησε τὸ Ραδομίσι, ἀλλ' οὔτε κ' αὐτοῦ ἀπήντησαν, ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἐνισχύσεως ἐκ πραγματικῶν ἀνδρῶν καὶ νὰ φροντίσω διότι οἱ ἐκεῖ εἶναι ἀκα-άλληλοι. Ἐπίσης νὰ τῷ στείλω τάχιστα τὸν Μ. Μπίρην καὶ ὅτι κατὰ τηλ)μα ἐξ Ἀργυροκάστρου ἐκ μέρους τοῦ Παρμενίδου τὰ πράγματα ἠλλαξαν καὶ ἡ Κυβέρνησις ἤρχισε νὰ εὐνοῇ τὸ κίνημα. Ἐπίσης τῷ γράφει ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἀδελφός του Georges ὅτι τὸ κίνημα ἐπεβλήθη εἰς τὰς Δυνάμεις καὶ ὅτι ὑπάρχουν πολλαὶ ἐλπίδες περὶ ἐπιτυχίας τῆς Αὐτονομίας. Μετὰ μεσημβρίαν διῆλθεν ὁ ταγμ. κ. Πετροπουλάκης Ἀν. μετὰ τῆς ἐν Λεσκοβικίῳ διλοχίας μεταβαίνων εἰς Τσαραπλανά ὅπως ἐπισταθμεύσῃ καὶ ἀφηγεῖται διάφορα ἐπεισόδια προστριβῶν του μετὰ τῶν Αὐτονομικῶν ἀρχῶν δι' ὃ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ νὰ μετατεθῇ ἐκεῖθεν, ἔλαβεν ὅμως σ.56β τὴν / διαταγὴν ν' ἀποσυρθῇ μετὰ τοῦ Στρατοῦ.

3 Μαρτίου 1914. Ἐτοιμάζομαι νὰ μεταβῶ εἰς Κόνιτσαν, καθόσον εὐρισκόμενος πλησίον διὰ νὰ ἰδῶ τὴν πόλιν καὶ φροντίσω διὰ τὴν πρὸς τὴν Δ. Μακεδονίαν ἐργασίαν, ὡς διαρκῶς ἐπαναλαμβάνω, διὰ τινος καταγομένου ἐκεῖθεν.

Ἐν τῇ πρὸς τὸν ἱλαρχον Β. Μελᾶν ἐπιστολῇ μου, [ἣν γράφω, ὑποδεικνύω, ὅσα εἶπον πρὸς τὸν Ἅγιον Κονίτσης, ἵνα φροντίσωσι καὶ ἐξ Ἀθηνῶν], ἀναφέρω ὅτι πρὸ ὀλίγου ὁ ἀδελφός του Κοκὸς μοι ἀνῆγγειλεν ἐκ Λε-

σκοβικίου τὴν κατὰ τῶν ἡμετέρων παρὰ τὴν Ἀρζαν ἐπίθεσιν τῶν Ἀλβανῶν τὴν ὑποχώρησιν των ἀλλὰ τὴν ταχεῖαν ἐνίσχυσιν των, μεταβαινόντων ἐπὶ τόπου τοῦ Τσίπουρα καὶ Λεοντίου.

Μεταβάς περὶ εἰς Κόνιτσαν καὶ συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀντισυντ. Διοικητοῦ τοῦ 15ου Πεζικοῦ Συν)τος κ. Καλκάνη καὶ τοῦ κ. Σπηλιάδη ἔμαθον ὅτι δύο Ἀνθυπασπισταὶ παραλαβόντες 4 πολυβόλα ἐλιποτάκτησαν, πρὸς σύλληψιν τῶν ὁποίων ἡ Μεραρχία ἐξαπέστειλεν ἐφίππους ἀξιωματικούς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις.

Ἐδόθη διαταγὴ καὶ φρουροῦνται ἀπὸ τμήματα τοῦ 15ου Πεζ. Συν)τος αἱ γέφυραι τοῦ Ἀφου καὶ τοῦ Σαρανταπόρου. [Περὶ τὴν 3 μ. μ. μετέβην εἰς τὴν Μητρόπολιν, καὶ ὁ γραμματεὺς καὶ ἀνέλαβε ν' ἀποστείλῃ ἐπιστολὰς μου, διὰ Ζέρμα εἰς Καστορίαν, καὶ διὰ Ντένισκου εἰς Γιαννοβαίνην]. Εἶδον τὸν κ. Μέραρχον ὅστις μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ κ. Ζωγράφος ἦλθεν εἰς Μεσογέφυραν δι' αὐτοκινήτου, ἀγνωστον ὅμως διατί, καὶ μοῦ συνιστᾷ ὅταν μάθω σ.57α τὸν λόγον κατερχόμενος νὰ τηλῶ τῷ Στρατηγῷ εἰς Ἰωάννινα./

Ἦτοιμαζόμεν ν' ἀναχωρήσω ὅταν μὲ πλησιάζῃ στρατιώτης τις καὶ μοῦ δίδει τὸ ἐξῆς σημείωμα:

«Θέλει πολὺ νὰ σὲ ἰδῇ ὁ κ. Ζ. Εἶμαι καὶ ἐγὼ μαζί του καὶ σὲ περιμένομεν μὲ τὸ αὐτοκίνητον.

Παρμενίδης

Σανοβό.

Ἦτο ὁ κ. Ζωγράφος μετὰ τοῦ κ. Παρμενίδη καὶ εἶχον ἀνέλθει μέχρι τοῦ χωρίου Σανοβὸ πρὸς συνάντησίν μου εἰς Κόνιτσαν, ἀλλὰ τὸ αὐτοκίνητον ἦτο ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ.

Ἐσπευσα, καίτοι ὑπωπτεύθην ὅτι θὰ ἤθελον νὰ μὲ πείσουν ὅπως προσχωρήσω εἰς τὴν Ἐπανάστασιν, ἀλλὰ μέχρις ὅτου φθάσω εἰς Μεσογέφυραν εἶχον ἀναχωρήσει, καὶ μοὶ ἀφῆκαν ἐπιστολὴν δοθεῖσάν μοι παρ' ἐφέδρου Ἀνθυπασπιστοῦ τοῦ 15ου Συν)τος παρισταμένων καὶ 3—4 ἄλλων συναδέλφων του, τὴν ἐπομένην:

«Ἀγαπητὲ Τσόντο,

σ. 58β Φεύγουμε χωρὶς νὰ αἰε δοῦμε. Ἦλθα μὲ τὸν κ. Ζωγράφον διὰ νὰ σοῦ εἰπῶμεν ὅτι ἀπὸ ἐσὲ σήμερον ἐξαριᾶται ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἀγῶνος. Σὲ ἱκετεύομεν νὰ λάβῃς τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ δισμερίσματος Κορυτσᾶς—Λεσκοβικίου. | Εἶναι περίστασις μοναδικὴ διὰ νὰ στεφανώσῃς τὴν Ἐθνικὴν σου δρᾶσιν καὶ ν' ἀφῆσῃς ὄνομα ὀθόνατον. Πρὸς τιμὴν σου καὶ τοῦ Ἔθνους. Μὴ λιποψυχῇς, λάβε τὴν ἀπόφασίν σου καὶ ὁ Θεὸς βοηθός.

Σὲ ἀσπάζομαι

Παρμενίδης

Καὶ ὀπισθεν τῆς ἐπιστολῆς προσθέτει ὁ κ. Ζωγράφος:

«Τὴν αὐτὴν παράκλησιν σοὶ ἀπευθύνω καὶ ἐγώ, ὡς Ἑλλήν καὶ ὡς Ἠπειρώτης. Σπεύσατε εἰς βοήθειαν.

Φιλικὸς χαιρετισμὸς

Γ. Χρηστάκης Ζωγράφος

Δεινὴ καὶ ἀπερίγραπτος ἡ θέσις μου καὶ δεινότερα ἡ ἐνδόμυχος πάλη, καθόσον ἀναλογίζομαι ὅτι αὐτοὶ δὲν ἔχουν ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον δυνάμεις, τὸ δὲ ζήτημα τῆς Κορυτσᾶς ἐχάθη πλέον ὀριστικῶς.

Οἱ παριστάμενοι κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἐπιστολῆς ἀναμένουν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐναγωνίως τὴν ἀπόφασίν μου, καθόσον ἀντιλαμβάνομαι ὅτι θέλουν καὶ αὐτοὶ νὰ μετᾶσχουν τοῦ κινήματος.

Τὸ ἐσπέρας ἐνῷ ἐδείπνουν μετὰ τῶν Ἀξιωματικῶν τῆς Μοίρας κα- σ.59α λούμαι εἰς τὸ τηλέφωνον / ἐκ Κονίτσης ὑπὸ τοῦ Ὑπασπιστοῦ τῆς Μεραρχίας

κ. Κισσοπούλου ὅτις μοι ἀναγγέλλει ὅτι ἦλθε τηλεγραφικὴ διαταγὴ τοῦ 5ου Σώματος; Στρατοῦ ὅπως μεταβῶ πάραυτα εἰς Ἀθήνας καὶ παρουσιασθῶ εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ ὅτι δι' ἐφίππου ἀγγελιαφόρου μοῦ ἀπεστάλη ἤδη ἡ ἐν λόγῳ διαταγὴ.

Ἄγνωστος καὶ ἀδύνατον νὰ μαντευθῇ ὁ λόγος κατεπειγούσης ταύτης προσκλήσεως. Αἱ Ἐφημερίδες τῆς 28ης παρελθόντος μηνὸς Φεβρ. ἀναγράφουν τηλεγράφημα ἐκ Κερκύρας καθ' ὃ βαδίζω κατὰ τῆς Κορυτσᾶς.

Τὴν 11 μ.μ. ἔφθασεν ἡ διαταγὴ ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

* Ἀριθ. 1870

Ἐπείγουσα

Πρὸς τὸν Ταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Τσόντον Γεώργιον
Διοικητὴν VIII Μοίρας Ὀρειβατικῆς

Μεσογέφυραν

Κατωτέρω κοινοποιῶ ὑμῖν τὴν ὑπ' ἀριθ. 6171 τηλεγραφικὴν διαταγὴν Ε' Σώματος Στρατοῦ διὰ τὴν ταχείαν ἐκτέλεσιν. |

Τηλεγραφήσατε ἀναχώρησιν

VIII Μεραρχία

Νικολάου

Συνταγματάρχης

Ἀριθ. 6171

VIII Μεραρχίαν

Κόνιτσαν

Διατάξατε Ταγματάρχην Πυροβολικοῦ Τσόντον ἀναχωρήσῃ ἀμέσως καὶ παρουσιασθῇ ἐνώπιον Ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν.

Ἰωάννινα 3 Μαρτίου 1914

5ον Σῶμα Στρατοῦ
Παπούλας

Εἰς τὴν φυσικῶς ἐπακολουθήσασαν ἀπορίαν μου δίδω τὴν ἐξήγησιν ὅτι πρόκειται περὶ ἀνακλήσεως κατόπιν τῶν ὅσων διέδιδον περὶ ἐμοῦ οἱ δρῶντες τῆς Αὐτονόμου Κυβερνήσεως ὡς μέλλοντος νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν Ἐπανάστασιν.

Περὶ τὴν 1 μ.μ. ἐλθὼν ὁ ταγμ. κ. Κωνσταντόπουλος μοι ἐγνωστοποίησεν ὅτι μετέφερον ἐνταῦθα τὴν ἔδραν τοῦ Τάγματός του, ἐμοῦ ἀναχωροῦντος, διὰ νὰ ἐπιβλέπη γεφύρας, ὑλικά καὶ πυροβόλα.

4 Μαρτίου 1914 ... Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Μοίρας εἰς τὸν σ.61α ἀνθυπολ. ὑλ. Πυρ)κοῦ Κολομπότσον Ν., συνομιλῶ τηλεφωνικῶς / μετὰ τοῦ Κοκοῦ Μελά ὅστις μὲ πληροφορεῖ ὅτι δὲν ἔλαβε χώραν ἡ ἀναγγελθεῖσα πρὸ ἡμερῶν ἐπίθεσις τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῶν ἡμετέρων ἀλλ' ὅτι οἱ ἀντάρται τοὺς προκαλοῦν διαρκῶς μὲ πυροβολισμούς, "Ὅτι εἶναι ἀρκετὰ ἐνισχυμένος, ἀποσταλέντων αὐτῷ ἐκ Πρεμετῆς 150 ἀνδρῶν παρὰ τοῦ κ. Κοσσυδάκη, καὶ νὰ συστήσω εἰς Ἰωάννινα νὰ σταλῇ ἱατρὸς εἰς Λεσκοβίκιον οὐδενὸς ὑπάρχοντος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Στρατιωτικοῦ τοιούτου καὶ εἰ δυνατόν 200 ὅπλα. Εἰς Ἰωάννινα παρουσιάζομαι εἰς τὸν Στρατηγὸν κ. Παπούλαν ὃν εὗρον λίαν στενοχωρημένον καθ' ὅσον ὡς ἐπληροφορήθη οἱ ἀντάρται ἀφοπλίζουν καθ' ὁδὸν τοὺς μεμονωμένους στρατιώτας ἀσθενεῖς ἢ δι' ἄλλον λόγον ἐρχομένους, καθὼς καὶ ὅτι θέλουν νὰ διαρπάσουν τὰ πολεμefόδια. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ἡ Ἐπανάστασις ἤρchiσε νὰ ἐκβιάζῃ τὴν Κυβέρνησιν.

5 Μαρτίου 1914. Τῇ διαταγῇ τοῦ ταγμ. κ. Μαγγανάρα ἐτοιμάζεται ὅπωςδῆποτε—μεγάλης ἐλλείψεως ἐλαστικῶν ὑπαρχούσης ἐνταῦθα— σ.62β ἐν αὐτοκίνητον ὅπως μὲ μεταφέρῃ εἰς Πρέβεζαν./

Περὶ τὴν 1 μ.μ. ἀναχωρῶ ὑπὸ σφοδρὰν κακοκαιρίαν, καὶ περὶ ὥραν 6 1/2 μ.μ. ἔφθασα εἰς Πρέβεζαν, ὅπου συνηντήθην μετὰ τοῦ κ. Μπάγκου ἐξαδέλ-

φου τοῦ φίλου μου Β. Μπάγκου, καὶ ὅστις μοὶ ἔδειξεν ἐπιστολὴν τούτου καθ' ἣν σκέπτεται νὰ παραιτηθῇ διότι ὡς Ἡπειρώτης δὲν δύναται νὰ μένῃ ἀδιάφορος καὶ νὰ φροντίσῃ ὅπως τῷ εὖρῃ ἄνδρας.

Ζητεῖ τὴν γνώμην μου τὶ ν' ἀπαντήσῃ καὶ ἐγκρίνω, διότι δύναται νὰ γίνῃ Διοικητικὸς Ἐπίτροπος Λεσκοβικίου.

Τὴν 7 Μαρτίου ἔφθασα εἰς Ἀθήνας, καὶ ἀμέσως ἔσπευσα νὰ συναντήσω Κορυτσαίους εἰς τὰ περὶ τὰ Χαυτεῖα Κέντρα. Ὦντως εὗρον τὸν Ἀχιλ. Δάρδαν, ὅστις μοὶ ἀνήγγειλε τὴν μέλλουσαν ἀναχώρησιν τοῦ κ. Γ. Μπουσίου διὰ Βίγλισταν. Ἀπέστειλα ἀμέσως αὐτὸν, ὅπως ἐνεργήσῃ καὶ συναντηθῶμεν μετὰ τούτου, διότι δὲν εἶχον γνωριμίαν. Ὦντως ἐπέστρεψε, καὶ μαζὶ ἐφ' ἀμάξης μετέβημεν περὶ τὸ μεσονύκτιον σχεδόν. Ὁ κ. Μπούσιος μοὶ ἀνήγγειλεν, ὅτι τὴν ἐπομένην ἀναχωρεῖ διὰ Θεσ)κην, καὶ ἐκεῖθεν διὰ Βίγλισταν. Ἐνῷ δὲ τῷ συνίστων προετοιμασίαν τοῦ ἀγῶνος ἐκ τῶν Δ. τῆς σ.63α Μακεδονίας (Γρεβενῶν κ.λ.), ἐν ἰθα εἶχε καὶ ἐπιρροήν, ἐξήγει νὰ μὲ πείσῃ, ὅπως ἀναχωρήσωμεν ὁμοῦ, ὅπερ ἠρνούμην, καὶ ἀνιχώρησα, εὐχηθεὶς αὐτῷ ἐπιτυχίαν. Καθημερινῶς σχεδόν μεταβαίνω εἰς τὸν κ. Γ. Δούμαν, ἀντιπρόσωπον τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἀμύνης ἐνταῦθα, ἵνα δυνηθῶ νὰ μάθω τι, ὅπως καὶ πρὸς ἄλλους διαφόρους γνωστοὺς μου, σημαίνοντας. Ἀλλ' οὐδὲν σαφές καὶ ἐνθαυρντικὸν πληροφοροῦμαι, διότι ἡ Κυβέρνησις καταβάλλει προσπάθειαν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀγῶνα, καὶ ὡς ἐκ τούτου πανταχοῦ μεταδίδει τὴν ἰδέαν τῆς λήξεως αὐτοῦ. Οἱ δ' ἄλλοι, ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι, Δούμας κ.λ., δὲν ἔχουσι τὰ μέσα, ὅπλα ἰδίως, καὶ φυσίγγια, ἵνα ἀποσείλωσιν ἄνδρας, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος.

Παρουσιάσθην εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν κ. Βενιζέλον, ὅστις μοὶ εἶπεν, ὅτι μ' ἀπέσυρεν ἐκεῖθεν (ἐξ Ἡλείρου), διότι ἠννόει τὸ δύσκολον τῆς θέσεώς μου, ἵνα μ' ἀπαλλάξῃ τοῦ πειρασμοῦ. Ὅτι ἔλπετε νὰ παραδώσωμεν τὸν τόπον εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ὑπακούοντες εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις, διότι ἔχομεν ἀνάγκην τίτλων καλῆς πίστεως. Καὶ ναὶ μὲν οἱ τίτλοι δὲν εἶναι μόνον; ἀλλ' ἡ δύναμις, ἐν τούτοις καὶ αὐτοὶ χρειάζονται, προσέθηκε. Τέλος μοὶ εἶπεν, ὅτι χρειάζομεθα διὰ τὸν ἐπικείμενον νέον πόλεμον κατὰ τῆς σ.64α Τουρκίας ἔνεκα / τῶν νήσων, αἵτινες δὲν μᾶς ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Τοῦτο δι' ὅταν εἶπον ἐπισκεφθεὶς τοὺς κ.κ. Δραγούμην καὶ Σκουλούδην, ἔμειναν κατάπληκτοι πρὸ τῆς θρασυτήτος τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ κ. Προέδρου, ἵνα δικαιολογήσῃ τὰς ἐνεργείας του.

Ἐνῷ οὐδὲν προσθέτω εἰς τὰς γνώσεις μου περὶ ἀγῶνος, καίτοι ἄνευ ὑπηρεσίας μένων, ἀπὸ πρωΐας μέχρι τῶν μεταμεσονυχτίων ὥρῶν περιφέρομαι πανταχοῦ, ἵνα πληροφορηθῶ, ὅπου νομίζω ὅτι κάτι δύνανται νὰ γνωρίζωσιν. Ἐν τούτοις αὐξάνουσιν αἱ ἐνοχλήσεις τῶν διαφόρων Ἀρχηγῶν Ὀπλαρχηγῶν καὶ ἀνδρῶν (ἀνταρτῶν), οἵτινες ζητοῦσι νὰ τοὺς προτιμήσω, καὶ νὰ συστήσω τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς Β. Ἡπειρον. Εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῶσι, πῶς δύναται νὰ γίνεταί εἰς ἀγῶν, νὰ θέλῃ ἐνίσχυσιν ἀνδρῶν, ἀλλὰ νὰ τοῖς λέγῃ, ὅτι πρέπει νὰ εὕρωσι τὰ ὅπλα καὶ φυσίγγια μόνοι, διότι μέχρι τοῦδε ἄλλως ἔχουσι συνηθίσει. Καὶ ὅμως αὐτὸ συμβαίνει, ἵνα βασανίζωμαι καὶ μὴ δύναμαι νὰ ἡσυχάσω οὐδὲ στιγμὴν εἰς κανὲν κέντρον, ἕνεκα τῆς ἐνοχλητικῆς παρουσίας ὅλων αὐτῶν.

σ.65α Εἰς τινὰ συνεδρίασιν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Γ. Δού / (μα), εἰς ἣν παρευρέθησαν οἱ κ.κ. Ἀλέξ. Σοῦττος ὑποστράτηγος, ὁ γαμβρός του Βασίλ. Μελάς ἱλαρχος, καὶ ὁ ἀφικθεὶς ἐξ Ἰωαννίνων ὑπολ)γὸς Πεζικοῦ Γ. Μαυροαἰζᾶς. (Οὗτος μετετίθετο εἰς τὸ ἐν Δράμα, ἐδρεῦον Σύν)μά του, καὶ εἶχεν ὀλιγοήμερον ἄδειαν), (ὅστις διῆλθεν ἐξ Ἀργυροκάστρου, καὶ ἔλαβε διορισμὸν Ἀρχηγοῦ

τῶν ἐν Κορυτσαῖ δυνάμεων, παρὰ τῆς Αὐτονόμου Κυβερνήσεως, ὑποσχεθεὶς ὅτι θὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα), ἐγένετο συζήτησις περὶ τοῦ ἀγῶνος Κορυτσαῖς. Ἐγὼ εἶπον, ὅτι ἀπαιτοῦνται τοὐλάχιστον 2 χιλιάδες ἄνδρες ξένοι, πλὴν τῶν ὅσων θὰ δώσῃ ὁ τόπος, ἐντοπίων. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τούτων ὑπελογίσθη ὅτι θ' ἀπαιτηθῶσιν 100 χιλ. δραχμαὶ κατὰ μῆνα, καὶ ὅμως ἐδήλωσεν ὁ κ. Δούμας κατ' ἐντολὴν τοῦ Προέδρου τῆς Αὐτ. Κυβερνήσεως κ. Γ. Ζωγράφου, μόνον 50 χιλ. ὑπάρχουσι δι' αὐτόν. Καὶ τοῦτο, διότι εἶχον τελείως ἀπελπισθῇ περὶ ἐπιτυχίας κινήματος εἰς τὸ μέρος αὐτό.

Χωρὶς νὰ δύναμαι λοιπὸν ν' ἀποφασίσω περὶ συμμετοχῆς μου εἰς τὸν ἀγῶνα, δὲν παύω ἐνδιαφερόμενος καὶ ἐργαζόμενος πρὸς συνδρομὴν αὐτοῦ,
σ.66β ἔστω καὶ διὰ γλίσχρων μέσων/

Ἀποστέλλω τοὺς γνωστούς μου Ὀπλαρχηγούς Κρητὰς ἐκ τοῦ Μακεδ. ἀγῶνος, Βασίλειον Ξύρουχαν μέσῳ Θεσ)κης, μετὰ 8—10 ἀνδρῶν, δίδων αὐτῷ συστατικὰς ἐπιστολὰς εἰς Θεσ)κην καὶ Φλώριναν, πρὸς γνωστούς φίλους μου ἀξιωματικούς καὶ πολίτας, ἵνα συνδράμωσιν αὐτόν, καὶ ἐφοδιάσωσι δι' ὅπλων καὶ φυσιγγίων, (ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐν Θεσ)νίκῃ παρὰ τοῦ κ. Ἀνδρ. Βερυκίου, ἡλάρχου, μέγιστον δείξαντος ἐνδιαφέρον), καὶ ἅμα φθάσῃ εἰς Βίγλισαν, νὰ μὲ πληροφορήσῃ περὶ τῆς ἐκεῖ καταστάσεως. Ἰωάννην Βρανᾶν διὰ Λαρίσσης—Σιατίστης, νὰ διέλθῃ ἐκ Βογατσικοῦ καὶ τῶν περὶ γνωστῶν μας Ἑλλ. χωρίων Καστορίας—Βίγλισταν πρὸς ἄγρην ἀνδρῶν, καὶ πολεμοφοδίων, χρησιμοποιοῦν τὸ ὄνομά μου. Μανοῦσον Σεῖμένην διὰ Καλαμπάκας—Γρεβενῶν—Καστορίαν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Καὶ τέλος τὸν Ἀρχηγὸν Ἰωάννην Καραβίτην μετὰ 6—7 ἀνδρῶν διὰ τῆς προηγουμένης ὁδοῦ, διότι
σ.67β εἰς αὐτὴν ἔδιδον μείζονα σημασίαν, / ὥς τὸ εἶχον εἶπει ἐν Μεσογεφυρᾷ (Ἀφού) πρὸς τὸν Ἅγιον Κονίτσης καὶ Ἀλεξ. Καραπάνον. Ἡλπίζον νὰ εὐρεθῶσιν ἄνδρες πολεμικοί, πολεμοφόδια, καὶ συνάμα ἐθεώρουν, ὅτι μέσῳ τῶν διαβάσεων τοῦ Γράμμου θὰ γίνῃ ὁ σύνδεσμος μετὰ τῶν ἐν Λεσκοβικίῳ δρώντων, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ προελάσωσι πρὸς Κορυτσαί. Ἀντίγραφον τοῦ χάριτος τοῦ τμήματος τούτου ἔλαβεν ὁ Καραβίτης, μετὰ Κονίτσης. Λεσκοβικίῳ κ.λ., καὶ ἐντολὴν νὰ συνδεθῇ τάχιστα μετὰ ὑπολ)γοῦ Ν. Τσίπουρα. (Τὸ τέλος ἔδικαίωσε τὰς προβλέψεις μου). Ὁ ὑπολ)γὸς Πεζικοῦ Γ. Κονδύλης, καὶ πάλιν μοὶ ἔγραψεν ἐκ Σερρών (11—3—1914), ζητῶν τὴν γνώμην μου, ἐὰν μετὰ τοῦ φίλου του καὶ ὁμοιοβάθμου του Παπακώστα Β. μένοντος ἐν Φλωρίνῃ, ἐὰν πρέπη νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἡπειρον διὰ λιποταξίας ἢ παραιτήσεως, καὶ ἐὰν οὕτω μεταβαίνοντες δὲν διατρέχουσι τὸν κίνδυνον ἀποτάξεως. Ἐκτὸς ἐὰν μεταβῶ ἐγὼ, ὅποτε θὰ μ' ἀκολουθήσωσιν ὅπως δῆποτε, ἀρκοῦσι δύο λέξεις μοῦ τηλ)κῶς. Ἀλλ' οὐδὲν δύναμαι σχετικῶς θετικὸν ν' ἀπαντήσω, ὅπως καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐπὶ ὀλιγομέρῳ ἀδείᾳ, ἀνεχώρησε πάλιν, ἄνευ ὀρι-
σ.68β σμένης τινὸς ἀποφάσεως, / εἰμὴ μόνον νὰ τηρῶ αὐτὸν ἐνήμερον τῶν ἐνεργειῶν καὶ σκέψεών μου.

Ἡ πρώτη διαφωτιστικὴ περὶ τῆς ἐν Βιγλίστῃ καταστάσεως ἐπιστολή, ἣν ἔλαβον εἶναι τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Σίδου Σιδέρη ἐκ Φλωρίνης (12—3—14), ὅστις βλέπει τὸν Παπακώσταν Β., καὶ ἐπαναλαμβάνει ὅτι καὶ ὁ Κονδύλης Γ., ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ μὲ ἀκολουθήσωσιν, ἂν μεταβῶ εἰς Ἡπειρον, καὶ διοργανωθῇ τὸ κίνημα σοβαρῶς, διότι βλέπουσι κίνησιν τινα, καὶ διαδόσει ὅτι τὰ πάντα εἰσὶν ἔτοιμα, καὶ τὰ μέσα ἄφθονα, ἀλλὰ δυστυχῶς εἶδον μόνον 100 ἐθελοντὰς συγκεντρωθέντας εἰς Βίγλισταν ἄνευ ὅπλων καὶ ἐνδυμάτων. Συνάμα βλέπουσι Πολιτικούς Ἀρχηγούς τοῦ κινήματος, ἀλλ' οὐχὶ τὸν Στρατιωτικὸν Ἀρχηγόν, ἵνα τοῖς ἐμπνεύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην, καὶ νὰ βεβαιωθῶσι διὰ τὴν σοβαρότητα τοῦ κινήματος. Τὰς ἄνω δ' ἰδέας

ἔχουσι καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοί, μεθ' ὧν συναναστρέφεται. (Τὴν ἐπομένην ἀνεχώρει διὰ Βίγλισταν). Ἐπίσης τοῦ Γ. Σούρλα ἐκ Θεσ)κης (10—3—14), εἰς ἀπάντησιν τῆς ἰδικῆς μου ἀπὸ 25 Φεβρουαρίου ἦν πρὸ 3 ἡμερῶν ἔλαβε, γράφοντις ὅτι, ἐφρόντισε καὶ συνέστη Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Ἀγ(ίου) Μογλενῶν Πολυκάρπου, («καὶ τοῦτο ἐγένετο, ἀφοῦ τῷ ἐνεχείρισα σ.69β τὴν ἐπιστολὴν σας»), πρὸς συλλογὴν / ἐράνων. Καὶ παραλαβὼν τὸν Κ(απετ)ὰν Στέφον τὴν 9—3—14 κατήλθεν εἰς Θεσ)κην, παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἀγ(ιον) Θεσ)κης, Πρόεδρον τῆς Ἐπιτρ. Ἡπειρ. Ἀμύνης, ἐνεχείρισε τὴν ἐπιστολὴν μου, ἣν ἀνέγνωσεν εὐκρινῶς ἐνώπιον ὄλων. «Ἡ ἀνάγνωσις ἐγένετο μετὰ τοιαύτης κατανύξεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ὥστε πάντες ἐνεπλήσθησαν χαρᾶς, ὥστε πάντες ἀνεφώνησαν, Ζήτω ὁ Κ(απετ)ὰν Βάρδας». Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐξοπλισθῶσιν, οὐχὶ μόνον ὁ Κ(απετ)ὰν Στέφος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Κ(απετ)ὰν Μακρῆν (Γρεβενῶν) ἐτηλ)σαν νὰ περισυλλέξῃ ἄνδρας, ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους καὶ εἰς ἄλλους. Ὁ Μπινόπουλος [Καὶ τοῦτον εἶχον συναντήσῃ ἅμα ἔφθασα εἰς Ἀθήνας, σπεύδοντα νὰ μεταβῇ εἰς Βίγλισταν] (Ἀνθ)στῆς Πυρ)κοῦ) καὶ Ἀδαμίδης ἀνεχώρησαν σήμερον, αὔριον ἀναχωρῶ ἐγὼ μετὰ τοῦ ἀξιολύμου Γ. Μπουσίου καὶ λοιπῶν». Μὲ παρακαλεῖ ἐν τέλει, «ἐν ὀνόματι, οὐχὶ μόνον τῶν κατοίκων τῆς Κορυτσᾶς καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς, ἀλλ' ὅλης τῆς Ἡπείρου», ὅπως σπεύσω νὰ τεθῶ Ἀρχηγὸς ὄλων αὐτῶν, διότι πρὸς ἐμὲ τρ'οφουσιν ἐμπιστοσύνην, καὶ μετὰ μεγάλου θάρρους θὰ τεθῶσιν εἰς τὸ πλευρόν μου, θ' ἀπαθανάτισω τὸ ὄνομά μου. Ὁ ἴδιος τὴν 12/3 μοὶ ἐτηλ)φει ἐκ Φλωρίνης καὶ τὴν 15/3 ἐκ Βιγλίστης, ὅτι μ' ἀναμένουσιν ἀνυπερθέτως, καὶ νὰ τηλ)σω ἀμέσως ἀναχώρησίν μου!! [Τὴν δὲ 13—3—14 ἔγραψεν ἐκ Φλωρίνης, ὅσα καὶ ἐκ Θεσ)νίκης ἀνωτέρω (10—3—14), καὶ ὅτι τὰ πάντα ἐγένοντο, ὡς ἔγραφον]. (ὑπὸ συνθήκας τοιαύτας, ζητεῖ διὰ τῶν τηλ)των του νὰ μὲ ἐκθέσῃ, καὶ ἐξαναγκάσῃ, πρὸς ἀναχώρησιν, ὡς εἶναι σ.70β τόσον ἀπλοῦν δι' / ἐμὲ τὸ ζήτημα).

Ἐπιστολὴν ἀπὸ 17/3 ἐκ Θεσ)νίκης ἐνδὲς τῶν ὑπὸ τὸν Κἄν Βασιλ. Ξήρουσαν ὁπαδῶν Φραγκιᾶ Μανουσάκη, ὅστις ἀνεχώρησε πρὸ αὐτοῦ, ἀναφέρει, ὅτι χάρις εἰς τὸν ἱλαρχον κ. Βερούκιον εὗρον ὅπλα καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ 4 ἄνδρες ἀλλὰ δέον νὰ ὑπερνικήσωσι τὴν δυσκολίαν τῆς μεταφορᾶς, ἐνεκα τῆς ἐπιβλέψεως ὑπὸ τῶν Δημοσίων Ἑλλ. Ἀρχῶν, ἣν θὰ ὑπερνικήσῃ χάρις εἰς τὸν Κορυτσαῖον ἔμπορον Μιχ. Τούρτουλην, πρὸς ὃν τῷ εἶχον δώσει ἐπιστολὴν ἐπίσης, ὡς καὶ πρὸς ἄλλους, ἃς ἔδωκεν. Ὁ ἴδιος γράφει ἐκ Φλωρίνης ἀπὸ 18/3, ὅτι ἔδωκε καὶ ἐκεῖ τὰς ἐπιστολάς μου πρὸς διαφόρους, ἐν οἷς καὶ τὸν Δήμαρχον κ. Τέγον Σαπουντζῆν, τὴν ἐπομένην δ' ὅτι ἀναχωροῦσι διὰ Βίγλισταν.

[Ὁ ἐν Κορυτσᾷ φαρμακοποιὸς καὶ πρόσφυξ νῦν ἐν Θεσ)νίκῃ μοὶ ἔγραψεν (17/3), «ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖ κάτω (Βίγλισταν), ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, γίνεται, καὶ ἐγινεν ἤδη. Ἐχομεν ὁμῶς ἀπόλυτον ἀνάγκην Ἀρχηγοῦ, διότι μόνον δύο ἀνθυπ)σταὶ εὐρίσκονται ἐν Βιγλίστῃ, οἱ κ.κ. Στέργιος Μπινόπουλος καὶ Ἡλίας Λουτσάρης»].

Ὁ Κἄν Καραβίτης γράφει 20/3 ἐκ Καλαμπάκας, ὅτι πρὶν εἰσελθῇ εἰς Μακεδονίαν ἔμαθεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις συνέλεξε τὰ ὅπλα, καὶ δύσκολον νὰ εὐρεθῶσι. Τὴν 21/3 ἐκ Βελεμίστι, ὅτι οἱ ἄνδρες του ἠκολούθησαν τὴν πορείαν, ἣν τοῖς διέγραψεν. (Οὗτος εἶχε τὴν ἐθελοθυσίαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν νὰ παραλάβῃ 6—7 ἄνδρας ἀόπλους, καὶ νὰ ἐνεργήσῃ δι' αὐτῶν προπαγάνδαν ὑπὲρ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ Δ. Μακεδονίᾳ).

σ.71β Τὴν δὲ 22/3 ἐκ Γρεβενῶν γράφει, ὅτι μετέβη / ἅμα ἔφθασεν εἰς τὸ Δημαρχεῖον, ὅπερ μετέβαλεν ὁ Ἅγιος Γρεβενῶν εἰς Στρατολογικὸν Γραφεῖον,

βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Δημάρχου καὶ τῶν προϋχόντων, καὶ τὴν ἐπομένην ἀνέμενον ὀπλίτας. Μὲ ἀναμένουσι δὲ παντοῦ ἀνυπομόνως. «Ὁ Μπούσιος τηλεγραφεῖ τοῦ Δεσπότη νὰ σᾶς καλέσῃ ὅπου καὶ ἂν εἶσαι!». Εἶπε δ' εἰς τὸν Δεσπότην νὰ τηλ)ση τῷ Μπουσίῳ εἰς Βίγλισταν, πόσα καὶ τί ὀπλα ὑπάρχουν ἐκεῖ, διαθέσιμα καὶ τὴν ἀπάντησιν θὰ μοὶ γράψῃ. Ἐκ τῆς γραμμῆς ὁμῶς Σιατίστης δὲν ἔλαβεν ἀκόμη ἐπιστολὴν τοῦ Κὰν Μανούσου Σεῖμένη κ.λ.π. (πλὴν τῶν προαναφερθέντων εἶχεν καὶ οὗτος ἀποσταλῇ διὰ τῆς γραμμῆς Γρεβενῶν—Σιατίστης).

Ὁ ὑπολ)γὸς Γ. Μαυρατζᾶς, ἀπεφάσισε κατόπιν συνεννοήσεως μετ' ἐμοῦ, μέχρις ὅτου λήξῃ ἡ ἄδειά του νὰ μεταβῇ εἰς Βίγλισταν, μελετήσῃ καὶ ἀντιληφθῇ αὐτοπροσώπως τὴν κατάστασιν, καὶ μὲ κα'αστήσῃ ἐνήμερον, ὅπως ἀποφασίσωμεν τί θὰ πράξωμεν, περὶ συμμετοχῆς ἢ οὐ, εἰς τὸν ἀγῶνα. Τὴν 19/3 μοὶ ἐτηλ)φει ἐκ Θεσ)νίκης, «πράγματα ἐνταῦθα ἀπροπαράσκευα δεόντως, χρήματα λείπουν, προμήθεια ὀπλῶν δύσκολος», καὶ τὴν ἐπομένην (20/3) ἀνεχώρει διὰ Φλώριναν.

σ.72β Ὁ Κὰν Καραβίτης πάλιν τὴν 23/3/ἐκ Γρεβενῶν ἐτηλ)φει νὰ ἀποστείλω 500 ὅπλα μετὰ φυσιγγίων (συμβολικῶς ἀφοῦ δὲν εἶχον οὐδὲν εἰς τὴν διάθεσίν μου!!) καὶ κατέληγεν «Γεώργιος ἀναμένεται ἐναγωνίως», διότι ἐγένετο πρὸς τὸν ἐνταῦθα ποτοπώλην Γ. Μαραβελάκην τὸ τηλ)μα, δι' ἐμέ.

Τὴν δ' 25/3 ἐκ Καστορίας ἐτηλ)φει ἐπίσης, περὶ τῆς μεγάλης ἀνάγκης τῶν ἀνωτέρω πολεμοφοδίων, καὶ ὀπλιῶν, καὶ ἅμα ἀναχωρήσω νὰ τηλ)σω πρὸς τὸν Μητροπολίτην Καστορίας. (Τὸ ἴδιον τροπάριον πανταχόθεν δι' ἐμέ νὰ μεταβῶ ἐκεῖ).

Ὁ Δήμαρχος Φλωρίνης Τέγος Σαπουντζῆς μοὶ γράφει (24/3), ὅτι ὁ Μαυρατζᾶς διῆλθεν ἐκεῖθεν τὴν 21/3 καὶ τὴν ἐπομένην ἀνεχώρησε διὰ Βίγλισταν, ἐνθα φαίνεται τὸ κίνημα εἶχεν ἀρχίσει, καὶ ὡς πληροφορεῖται, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ. Τὰ περὶ καταλήψεως τῆς Κορυτσᾶς ὑπὸ τὸν ἡμετέρων εἰσὶ πρόωρα. Τὸ μόνον ἀληθές, ὅτι οἱ Ἱερολοχίται τῆς Κορυτσᾶς ἐπανεστάτησαν ἐντὸς αὐτῆς.

Χθὲς (23/3) οἱ ἐπαναστάται Βιγλίστης ἔξωθεν ἐπετέθησαν κατὰ τῆς πόλεως Κορυτσᾶς, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες, λέγεται, σ.73β ὅτι εἶναι πολυπληθέστεροι, καὶ διαθέτουσι δύο μυδραλλιοβόλα. Ἐλπίζεται/ νὰ γίνῃ δευτέρα ἀπόπειρα ἐπιθέσεως. Τὸ λυπηρόν, ὅτι δὲν ὑπάρχει τάξις εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ οὔτε σύνδεσμος τῶν διαφόρων κέντρων, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ συνδράμωσι τὸν ἀγῶνα. Οἱ ἐν Θεσ)κῇ εἶναι ἐντελῶς ἄμοιροι ὁργανώσεως, καὶ σχεδὸν οὐδὲν πράττουσι, τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἐν Φλώρινῃ. «Τὰς πρώτας ἡμέρας ἐφρόντισα κατόπιν τῆς ἐπιστολῆς σας νὰ περισυλλέξω ἀρκετὰ ὅπλα καὶ φυσιγγία, τὰ ὅποια ἀμέσως ἀπέστειλα εἰς Βίγλισταν, κατόπιν ὁμῶς μοὶ συνέβησαν ἀτυχῇ τινα ἐπεισόδια, καὶ δὲν μοὶ ἀφῆκαν καιρὸν καὶ ὄρεξιν νὰ ἐργασθῶ, ὡς γνωρίζω ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος.

Καθ' ἐκάστην οἱ ἐν Βιγλίστη φωνάζουσι δι' ἄνδρας, ὅπλα καὶ φυσιγγία, οὐδεμία δὲ σημαντικὴ ἐπικουρία ἀποστέλλεται πρὸς αὐτούς, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ ἀγὼν διεξάγεται ἐπιπολαίως, καὶ δὲν ὑπάρχει διεύθυνσις σοβαρά. Κατ' ἐμέ, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ παραλυσία αὕτη, δὲν προβλέπω αἴσια ἀποτελέσματα. Εἴθε νὰ διαψευσθῶ».

Ὅτι οἱ στρατιῶται εἶναι ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, καὶ πολλοὶ ἐλιποτάκτησαν, μεθ' ὅλα τὰ αὐστηρὰ μέτρα τοῦ Συν)χου κ. Σωτηροπούλου. Ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν οὐδεὶς τολμᾷ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀγῶνα. «Τοιαύτης λοιπὸν οὔσης τῆς/παρ' ἡμῖν

σ.74β καταστάσεως τῶν πραγμάτων, σταθμίζοντες καλῶς ταῦτα, κανονίσατε τὴν πορείαν σας. Ἐπιτρέψατέ μοι ὁμῶς νὰ προσθέσω, ὅτι ἐὰν δὲν συμμετάσχω-

σιν εἰς τὸν ἀγῶνα ἄνδρες οἷος ὑμεῖς τυγχάνετε, καὶ γνωρίζοντες ἀπὸ ὁργάνωσιν τοιούτων κινήματων, δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα τόσοι αἰσιόδοξοι».

Τηλ)μα τοῦ Γ. Μαυρατζᾶ ἀπὸ 25/3 ἐκ Βιγλίστης, ἔδιδεν εἰκόνα τῆς ἀποτυχίας τοῦ κινήματος. «Ἀφικθεῖς Βιγλίσταν 21 τρέχοντος προυχώρησα Χότσισταν. Εὗρον ὑπόθεσιν προχωρημένην, ἄνευ διευθύνσεως καὶ ἐφοδιασμοῦ παντοειδῶν, ἠναγκάσθην συμμετάσχῃ ἐπιχείρησιν 22 τρέχοντος. Καθὼς προηγουμένην ἡμέραν εἶχε διενεργηθῇ ἐπίθεσις ἄνευ ἀποτελέσματος σπεύσω συνδράμῳ νέαν ἀπόπειραν κατάληψιν. Ἀτυχῶς ὑποχώρησις ἐνός τμήματος συμπαρέσρυν ὅλα τμήματα, ἥδη γίνεται ἀνασύνταξις ἐν Χότσιστη. Ἀναμένομεν ταχεῖαν ἀφίξιν σας, πρὸς τόνωσιν ἀγῶνος, τηλ)σατε ἀναχώρησίν σας». Διὰ τῶν ἀλληπαλλήλων αὐτῶν τηλ)των μὲ ἐξέθετον καὶ εἰς τὰς ἐν Ἀθήνας ἀρχάς, χωρὶς νὰ ἔχω ὑποσχεθῇ εἰς κανένα, ὅτι θὰ φύγω, ἀλλ' ἂσ. 75β πλῶς ἐλεθύμουν, ὥς καὶ τόσοι/ἄλλοι, διότι μέγισται αἱ δυσκολίαι.

Τὴν 27/3 ἐκ Θεσ)κης ἐτηλ)φει καὶ ὁ Κᾶν Βασ. Ξήρουχας, ὅτι ἔφευγεν ἐκ Θεσ)κης, ἐνθα μετέβη ἐντεῦθεν, διὰ Φλώριναν—Βιγλίσταν.

(Τὴν 29/3 ἔγραφεν ἐκ Βιγλίστης, ἅμα ἔφθασεν ἐκεῖ, ὅτι ἄνδρες δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ἂν δύναμαι νὰ τῷ στείλω τοιούτους τάχιστα. Τὰ σώματα ὑπεχώρησαν μέχρι Βιγλίστης, καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἀνασύνταξιν τούτων. Ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ δὲν φαίνονται νὰ ἔχωσι μεγάλην δύναμιν, ἀλλ' οἱ χωρικοὶ φεύγουσι πανικόβλητοι ἐκ τῶν χωρίων των. Ἀ λ λ ἂ β λ ἔ π ω ἔ δ ῶ ὅ λ ο ι τ ἄ ς ἔ λ π ῖ δ α ς τ ω ν ἔ χ ο υ ν ε ἰ ς ἔ σ ᾱ ς, καὶ περὶ μένου ν. ε. μ ἔ ρ α μ ἔ τ ῆ ν μ ἔ ρ α, ὅ τ ι θ ἂ ἔ λ θ η ς μ ἔ σ ῶ μ α μ ε γ ᾶ λ ο διὰ ν ἂ τ ο ὕ ς σ ῶ σ η ς».

Τὴν δὲ 1 Ἀπριλίου ἐκ Σμαρδεσίον, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μανθάνει ὅτι φεύγει ἐκ Βιγλίστης, καὶ ἐδόθη 15ήμερος προθεσμία, ἵνα ἀδειάσῃ, ἀλλ' αἱ οἰκογένειαι ἔφυγαν, καὶ μετέβησαν ἐκεῖ: Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνταρτῶν εἶναι 150 ἄνδρες, καὶ τῶν λιποτακτῶν στρατιωτῶν 150 ἐπίσης. Οἱ πρῶτοι ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ Καραβίτη, οἱ δὲ δεύτεροι τῶν ἀνθυπασπιστῶν Ἀνδρ. σ. 76α Παπαδάκη, Ἡλ. Λουτσάρη καὶ Εὐάγ. Τζεφριοῦ/διαμενόντων εἰς χωρίον Λαμπάνιτσα. «Μάθε ὅμως, ὅτι σύσσωμος ὁ λαὸς καὶ οἱ ἀντάρται φωνάζουν, ποῦ εἶναι ὁ Καπετὰν Βάρδας; ὅταν αὐτὸς ἔλθῃ καὶ μάθουν οἱ Ἀλβανοὶ θὰ παραδοθῶν, χωρὶς νὰ ρίξουν, ἐν ὅπλον. Ὁ Κᾶν Καραβίτης (1—4—14) ὡσαύτως γράφει ἐκ Σμαρδεσίου «Τὴν βραδυὰ ποῦ ἔφθασα εἰς Χότσισταν τὰ βρῆκα θάλασσα καὶ χάλια ἀξιοθρήνητα. Ἡ αἰτία ἔγκειται, ὅχι τόσοι εἰς τὰς ἐλλείψεις ἐφοδίων καὶ ἀνδρῶν, ὅσον εἰς τὸν μὴ καταρτισμὸν τῶν σωμάτων, ὅπως πρέπει, καὶ τὴν μὴ διοίκησιν αὐτῶν ὑπὸ ἀνθρώπων δυναμένων νὰ συνεννοηθῶν. Ἦτο ἀδύνατον νὰ σταματήσω τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἄτακτον φυγὴν τῶν διαφόρων Καπετανίσκων». Καίτοι μετὰ τῶν ἀνδρῶν του κατέλαβε τὸ ἐπιδειχθὲν αὐτῷ, ὥς ἐπικινδυνωδέστερον μέρος τῆς Χότσιστης, μέχρι πρωῒας δὲν ἔμεινε κανεὶς ἐν αὐτῇ, εἰμὴ μόνον ὁ Μαυρατζᾶς μεθ' ἐνὸς δεκανέως, ὅστις εἰδοποίησε καὶ αὐτὸν νὰ φύγῃ. Μετέβη καὶ αὐτὸς εἰς Βίγλι.

σ. 77α σταν, ἐνθα τῇ προτάσει του εἰς τοὺς Μπούσιον καὶ Μαυρατζᾶν, ἀνέθεσαν αὐτῷ νὰ ἀναλάβῃ/ῶλους τοὺς πολίτας ὀπλαρχηγούς καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Σμαρδέσι, ὅπου θὰ τῷ στείλωσι καὶ ὅσους νέους ἔλθωσι, μέχρι νεωτέρας διαταγῆς. Ἐχω τώρα τοὺς Ὀπλαρχηγούς Μ. Μελαδάκην, Β. Ξήρουχαν, Εὐάγ. Τσιτσιρίδη, Ἰω. Βρανᾶν, Μ. Σεῖμένην. Μαν. Μακρῆν, καὶ Μιχ. Παπαδάκην, μετὰ 150 ἀνδρῶν. Ἡ Μπίλιστα ἐκκενοῦται, ὅλοι οἱ Ἕλληνες φεύγουν, τὰ Κορέστια γέμουν προσφύγων. Ἐὰν ἐκ συνεννοήσεως ἐνεργηθῇ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Κορυτσᾶς ἐκ Λεσκοβικίου, Ἀργυροκάστρου, καὶ ἀπὸ ἐδῶ θὰ συντείνωμεν σπουδαίως καὶ ἡμεῖς. Ἐὰν γίνωμεν χίλιοι, τὴν καταλαμβά-

νομεν μόνοι μας. Στείλετέ μας ἄνδρας με ὅπλα Μάουζερ, ἄνδρας μόνον, γιὰ καπετάνιους ἔχω Στρατιωτικούς. Τὸν Γερογιάννη, ἂν εἶναι δυνατόν στεί-
σ.78α λετε»/).

σ.78β Ὁ Ἰλαρχος κ. Ἀνδρέας Βερούκιος μοὶ γράφει ἐκ Θεσ)κης (27/3), ὅτι ἔλαβε τὰς ἀπὸ 15 καὶ 23/3 ἐπιστολάς μου, καὶ πράττει ὅ,τι δυνατόν.

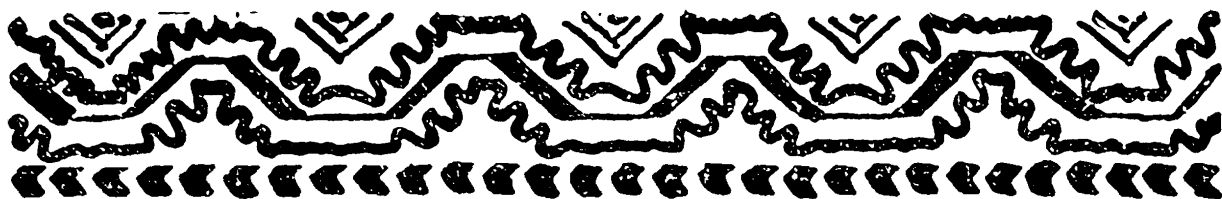
Ἔδωσε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πού τῷ ἔστειλα ὅπλα καὶ φυσίγγια. Ὅτι οἱ ἀρμόδιοι μᾶς ἐγκατέλειψαν, καὶ θὰ μᾶς σφάξωσιν εἰς Κορυτσᾶν ἐν Θεσ)κη δ' ὑπάρχει ἀδιαφορία. Τὰ αὐτὰ γράφει, καὶ ἐν ἄλλῃ τῇ 29/3, διαρκῶς δ' ἐπαναλαμβάνει, ἔὰν ἔχω σκοπὸν νὰ ἐξέλθω, νὰ εἰδοποιήσω, ὅπως μὲ ἀκολουθήσῃ. Ἐν τῇ 31/3, μοὶ συνιστᾷ νὰ στείλω ἄνδρας, διότι εὐρίσκονται ὅπλα καὶ φυσίγγια. Ἀλλὰ νὰ ὑπάγω μόνος, διότι ὁ ἀξιωματικὸς (Μαυρατζᾶς), ὃν ἔστειλα δὲν τὰ κατάφερε καλὰ, ἐλλείπει πείρας ἴσως. «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναλάβῃς σὺ τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐγὼ θὰ σὲ βοηθήσω, ἐφ' ὅσον δύναμαι». Τὴν προηγουμένην ὅτι εἶχε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Δεσπότη, ὅστις ἐργάζεται, ἀλλ' οἱ ἄλλοι φιλονικοῦν διαρκῶς/μεταξύ των. Ἡ σ.76α ὑπηρεσία Μετόπισθεν, κατόπιν προσωπικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἔδωκε 2 βαγόνια τροφίμα, ἅτινα ἔστειλεν εἰς Βιγλίσταν, διότι πεινοῦν οἱ ἄνδρες. Ἐχει δὲ 50 ὅπλα, καὶ ἀναμένει νὰ τῷ στείλω ἄνδρας.

Τη)μα (30/3) τοῦ Δημάρχου Βιγλίστης Ἡλία Κοβιτσιδῆ «ἐπιθέσεις κατάληψιν Κορυτσᾶς ἀπέτυχον κατάστασις Δεβολίου οἰκτρὰ, 5000 γυναικό-παιδα Ἑλληνικὰ εὐρίσκονται ἐνταῦθα».

Εἰς τὸ σύνολον τῶν ἄλλων, ὡς προεξετέθησαν, στενοχωριῶν, προσειέ-θησαν αἱ εἰδήσεις τῶν ἐφημερίδων, περὶ σφαγῶν καὶ καταστροφῶν, ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν, τῶν ἡμετέρων, ἔνεκα τῆς ἀποτυχούσης ἐπαναστάσεως.

Αὗται ἀφ' ἐνός, ἡ ἐξακολουθοῦσα ἀβεβαιότης περὶ τοῦ ἀγῶνος ἐντεῦ-θεν, ἡ διαρκὴς ἐνόχλησις τῶν αἰτούντων νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἡπειρον, Ὁπλαρχηγῶν καὶ ὀπλιτῶν, χωρὶς νὰ ὑπάρχωσι τὰ μέσα πρὸς τοῦτο, διὰ τὸ τμήμα Κορυτσᾶς, καὶ αἱ ἐπικλήσεις ὑφ' ὧν ἐκείθεν, ὅτι παρ' ἐμοῦ ἀνα σ.77β μένουσι σωτηρίαν, μὲ ἠνάγκασαν, ὅπως λάβω τὴν ἀπό/φασιν ν' ἀναχωρήσω, ὑποβάλλων παραίτησιν ἐκ τοῦ βαθμοῦ μου. Τοῦτο ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν κ. Γ. Δούμαν, ὅστις ἔθηκεν εἰς τὴν διάθεσίν μου 5 χιλ. δρ. Παρεκάλεσα ὁμῶς αὐτὸν νὰ δώσῃ ὅπου δεῖ τὴν παραίτησίν μου μετὰ τινος ἡμέρας, ὅτε θὰ ἔχω πλέον ἐξέλθῃ τῆς Π. Ἑλλάδος, σκοπῶν ν' ἀκολουθήσω τὴν παλαιόθεν (Μακεδ. ἀγῶνος) γνωστήν μοι ὁδόν, Καλαμπάκας—Γρεβενῶν κ.λ. ἔχων ἄλλως τε τὴν ἔμμονον ιδέαν τῆς ἐνεργείας διὰ τῆς Δ. Μακεδονίας. Ἐπειδὴ διαρκῶς παρίστατο ὁ ἀγὼν λήξας, καὶ ἐφοβούμην μήπως μέχρις ὅτου φθάσω εἰς Καλαμπάκην ἢ καὶ Καστορίαν, συμβῇ τοῦτο, παρεκάλεσα τὸν Ἰλαρχον Βασ. Μελᾶν νὰ μὲ τηρῇ ἐνήμερον καθ' ἐκάστην (τηλ)κῶς περὶ τῆς διπλωμα-τικῆς θέσεως τοῦ ζητήματος, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Βιγλίστης ὑπὸ τοῦ Ἑλλην. στρατοῦ, διότι ἐχάνετο πᾶσα βῆσις τῶν Αὐτονόμων, μὴ ἐπὶ Ἑλ-ληνικοῦ καθαρῶς ἐδάφους. Περὶ τούτων καὶ ἄλλων σχετικῶν, π.χ. ἔὰν δέον ἐπισπεύσω ταξίδιον μου ἢ οὐ, περὶ πολεμοφοδίων κ.τ.δ. ἀφῆκα αὐτῷ συμ- σ.78β βολικὰς φράσεις, πρὸς συνεννόησιν. /

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ

ΤΕΣΣΑΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ ΣΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ

Κατερχόμενος με το πολεμικό καράβι του «Αθηνά της "Αρκτου» από το Τριέστι, την άνοιξη του 1789, ο θρυλικός κατόπιν ναυμάχος Λάμπρος Κατσώνης, έφθασε στην Πρέβεζαν, που βρισκόταν κάτω από την βενετική κυριαρχία από το 1718. Φυσικόν είναι να έζητησε να συναντηθῇ και να γνωρίσει τον καπετάν 'Ανδρούτσο, που ήταν εκεί παντρεμένος με την αδελφή του ισχυρού προκρίτου Πάνου Τσαρλαμπά και που το όνομά του είχε αρχίσει να έμπνέει φόβο και τρόμο στους Τούρκους, από αρκετά χρόνια πρωτότερα. 'Η Πρέβεζα ήταν τότε το καταφύγιο των κλεφτών και αρματολών. Πολλούς από αυτούς πρέπει ο ήρωϊκός κουρσάρος να τους έστρατολόγησε αρχίζοντας το ένδοξο στάδιο των καταδρομών του στο 'Ιόνιο και στο Αίγαίο έναντι των καραβιών του τυράννου μας Τούρκου. Πρώτα φυσικά άρχισε με τον 'Ανδρούτσο, που τον έκαμε κουμπάρο βαφτίζοντάς του τον γιό, που του έδωσε το όνομα 'Οδυσσεάς· είναι ο ένδοξος ήρωας της 'Ελληνικής 'Επανάστασης. Το σπίτι, που κουδέντιασαν για τα σχέδια του κρινού άγώνα έναντι των Τούρκων, σώζεται ευτυχώς και ένετειχίστηκε πλάκα μαρμάρινη στις έορτές της εκατονταετηρίδος της 'Ανεξαρτησίας με την επιγραφή «'Εδώ είναι το σπίτι όπου έζησε ο καπετάν 'Ανδρούτσος 1776—1798».

Το σπίτι αυτό είναι ένα από τα τέσσαρα πέντε σπίτια που έχουν αρχή από το δημόσιο δρόμο, απέναντι από το λειτρουβείο του Καλαντζάκη, και περιλαμβάνουν τα σπίτια που σήμερα τα έχουν ή τα είχαν ο Κώστας Περγίκης, ο Ι. Φυσέκης, ο Μάρκος Γκάφας, ο Σάλλας, ο Στρακαντούνας.

Με ένα όνομα ή περιοχή αυτή των σπιτιών ονομάζεται 'Ανδρουτσέικα. Και κοντά στο ένα, όπου ένετειχίστηκε την αναμνηστικήν πλάκα το 1930, είναι τα λείψανα της βρύσης του 'Ανδρούτσου.

Πιστεύω πως πρώτα ήλθαν και κατώκησαν στην Πρέβεζα από τις Λιβανάτες της Λειβαδιάς οι άλλοι αδελφοί του καπετάν 'Ανδρούτσου, που αναφέρουν οι έπιστολές που δημοσιεύω παρακάτω, δηλ. ο 'Αλεξανδρής, ο Γιάννης και ο Βαγγέλης. Αυτούς ο Ζαμπέλιος τους θεωρεί αδελφούς της 'Ακριβής. Με τον καπετάν 'Ανδρούτσο πρέπει να γνωριζόνταν ο Λάμπρος Κατσώνης από τον τόπο τους, αφού ήταν συντοπίτες και όταν το 1786 έχασε ο πρώτος την Λεβαδεία, γιατί οι πρόκριτοι έναντιώνονταν να του δοθῇ το αρματολίκι της Λειβαδιάς και του Σαλώνου, έφυγε για την Πρέβεζαν. Στα φύλλα της 'Ηπειρωτικής 'Εστίας του Μαρτίου 1956 έδημοσίευσα μία επικήρυξη του 'Ανδρούτσου από τον βοεβόδα της 'Αρτας Χουσεΐν μπέη της 27 'Ιανουαρίου 1787. Τέτοια έγγραφα διαμαρτυρίας έναντι του 'Ανδρούτσου για τις δηώσεις που έκαμε στο Κάρλελι έδημοσίευσε πολλά ο κ. Κ. Μέρτζιος, απευθυνόμενα στις βενετικές αρχές της 'Αγία—Μαύρας. ('Ιδὲ 'Ηπειρωτικήν 'Εστίαν τεύχη 21,22 του 1954).

'Από μία γραπτή διαμαρτυρία του 'Αλή πασά της 23 'Οκτωβρίου 1787 προς τον Προβλεπτήν Λευκάδος για τα κακά και τις ζημιές που έκαναν ο Δράκος Γρίβας και οι έπίλοιποι κλέφτες στο Κάρλελι, ανεφοδιαζόμενοι από τους Παργινούς και Πρεβεζιάνους, μαθαίνουμε ότι ο φοβερός 'Αλβανός

είχε λάβει από τον Σουλτάνον την φύλαξιν των ντερεβενίων από το 1786, ζώντος ακόμη του Κούρτ—πασά. Και μόλις πήρε το αξίωμα τουτο άρχισεν άπηνή καταδίωξιν των κλεφτών της επικρατείας του. Άφοϋ κατεστράφη ε στόλος του Κατσώνη στο Πόρτο—Κάγιο της Λακωνίας το 1792 τον Όκτώβριον, ε καπετάν Άνδρούτσος, με τον πρεβεζάνο συμπολεμιστή του ήγούμενο Ίωσήφ Γκινάκα και άλλον ένα έπίσημο πρωτοπαλλήκαρο και με 500 άνδρας, πολεμώντας επί 40 ήμερώνυχτα προς τους διώκοντας αυτόν 5000 Τούρκους κατώρθωσε να διασχίση τον Μωριά και την Ρούμελη και να φτάση εις Πρέβεζαν. Εκεί αί διαμαρτυρίαι του Άλή πασά προς τους Βενετούς και ε φόβος μήπως τον δολοφονήσουν και τὰ μαρτυρηθέντα σχέδιά του για νέαν προσεχρή δράσιν του κατά των Τούρκων, τον ήνάγκασαν ν' άφήση την οικογένειάν του στους άδελφούς του στην Πρέβεζαν και να πάη στο Κάταρο της Β. Άλβανίας, όπου ή ψοφοδεής και καταρρέουσα βενετική Δημοκρατία, υπέικουσα στα τούρκικα διαθήματα συνέλαβε τον Ήρωα, τον σύντροφόν του Γκινάκαν και ένα τρίτο άνώνυμο σύντροφό τους και τους έρριξε στις φυλακές της Ζάρας, λιμάνι βενετσάνικο.

Και με άπόφασιν της Βενετικής Συγκλήτου παρεδόθη στους Τούρκους, οι όποιοι τον μετεκόμισαν στην Πόλη, όπου τον έρριξαν στις φυλακές του ναυστάθμου. Εκεί άπηγχονίσθη ε ήρωας το 1798. Δεν ξέρουμε αν είχε την ίδια τύχη και ε ήγούμενος Ίωσήφ Γκινάκας. Τις έπιστολές που δημοσιεύω τις έδημοσίευσε πρώτος στα 1940, τον Ιούνιον, στην «Εστία» των Άθηνών ε Βλαχογιάννης. Κι' αυτές δέ ν ήσαν από το πρωτότυπο άλλ' από αντίγραφα που έβγαλε ε νοδάρος Πέτρος Βαλεντίνη. Τα βιβλία των συμβολαιογραφικών πράξεων τούτου από το 1810 έως το 1830 σώζονται στην Μητρόπολιν της Πρεβέζης. Φαίνεται πως εκείνο το χρόνο πέθανε. Γιατί ε Βλαχογιάννης νομάζει τον διάσημο άρματολό και κλέφτη Γιώργο Άνδρούτσο, δέν μäs το έξηγει. Ο σύντροφος του Άνδρούτσου ήγούμενος Ίωσήφ Γκινάκας, που στέλνει ευχές στην Άντρούτσαινα στις έπιστολές του πρώτου, άνήκει σε πα-

λιά φεουδαρχική και άρχοντική οικογένεια της Πρέβεζας, που είχε την ευνοϊαν της Βενετίας. Αναφέρεται στο καπίτουλο του ναού του αγίου Δημητρίου από τὰ 1737 και συνέχεια. Κτήματα του Γκινάκα είναι το οικόπεδον όπου μέσα στην Πρέβεζαν είναι τώρα το 2ον Δημοτικόν Σχολείον και που άλλοτε ήταν μπαχτσές.

Το πατρικό σπίτι του Γκινάκα δίπατο, παμπάλαιο, εύρίσκεται στο δρόμο της Κεντρικής αγοράς, κοντά στο Μαλτέζου. Είχε και έλιές και λιτροβείο. Δεν μοιάζει για έλληνικό το όνομα, Γκινάκας.

Ο Λάμπρος Τόλιας, που χρωστάει, όπως θα δῆ ε άναγνώστης 575 γρόσια στον Άνδρούτσο, πρέπει να είναι ε πάππος του μακαρίτη Λάμπη Τόλια (†1952).

Επίσης φαίνεται από τις έπιστές πως είχε συγγένειαν ε ήρωας μας με τον Μαρτίνο Λουρόπουλο. Είναι ή οικογένεια του προκρίτου Λουροπούλου που ήταν το 1816 και μέλος της Φιλικής Έταιρείας. Δ'εσώζετο μέχρι το 1947 πολύτιμο Άρχείο. Στο άρχαιοφυλακείο Λευκάδος εδιάβασα έπιστολές του προς την Κοινότητα Λευκάδος των χρόνων της Γαλλικής Κατοχής (1797-1798). Ο πρόξενος, κόμισσας της Ρωσίας στην Πρέβεζα Αντώνιος Μπαλαδακλής, ίσως να τον συμβούλεψε να πάη στην Αίκατερίνη την Αυτοκράτειρα της Ρωσίας. Γιατί ε ήρωας μας έσκόπευε από το Κάταρο να πάη δια μέσου Μαυροβουνίου και Σερβίας εις την Πετρούπολιν προς συνάντησιν του εκεί καταφυγόντος συντρόφου του, μετά την καταστροφή του στο Πόρτο Κάγιο της Λακωνίας, ναυμάχου Λάμπρου Κατσώνη. Ο Πάνο—Τζήρας, που χρωστάει 200 γρόσια στον Άνδρούτσο, κατά την έπιστολήν, είναι πρόγονος της γνωστής Πρεβεζάνικης οίκου νείας Τζήρα, που ένας απόγονός της έφερε το ίδιο όνομα, και έζούσε μέχρι το 1940.

Έχουν τόσο μεγαλειο πατριωτικό, και τέτοιο γνήσιο θρησκευτικό τόνο οι έπιστολές αυτές με την λιτότητα του ύφους των, που αποτελούν έθνικά κειμήλια ασύγκριτα. Θα πρέπει να περιλαμβάνωνται στα Έλληνικά σχολικά άναγνώσματα, για τον φρονηματισμόν που έμπνέουν. Ο πατριωτισμός των έγκειται, αυτού άκριβως έπειδή δέν κάνουν καθόλου λόγο γι' αυτόν. Ένός

Στράτου Γκινάκα βρίσκομε τὸ ὄνομά του στοῦ τέμπλου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους. «Συνδρομὴ τῶν—1827—καὶ ἐπιτροπῶν Θεοδώρου Μώρου, Περιελῆ Σκέφερη καὶ Στράτου Γκινάκα»· εἶναι μιὰ ἐπιγραφή τοῦ τέμπλου. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸ χροῖον ποῦ ἐτελείωσε ἡ κατασκευὴ καὶ τοποθέτησις τοῦ καλλιτεχνικώτατου αὐτοῦ ξυλογλυπτικοῦ μνημείου.

Α'. Ἐπιστολή.

Ἀκριβῆ, σὲ χαιρετῶ. 1793 Σεπτεμβρίου Α'. Τζάρα. Σὰς φανερώνω τὴν ἀνέλπιστον δυστυχίαν μου, ὅτι τὸ Σενάτο ἀποφάσισεν, καὶ μὰς ἐπαράδωκεν τῶν Τουρκῶν ὅπου αὐτοὺς δὲν τὸ ἐλπίζα, ὅθεν καὶ ἀνίσωκε καὶ ὁ θεὸς καὶ μάθεις ποῦ μὰς ἐθανάτωσαν, σὲ περικαλῶ, ὡς τὸ ψωμί, ὅπου ἐφάγαμεν, νὰ μοῦ κάμῃς τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς μου, ὅπου εἶμαι ἀμαρτωλός, ὅμως σοῦ κρεμῶ στὸν λαίμῳ, στὸν Θεόν, καὶ εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, ὅτι τὰ παιδιὰ μου καὶ ἀνηψίδια μου νὰ τὰ ἔχεις ὡς τὰ ἴδια παιδιὰ μου μὴν λήψεις, ὅτι τόσοι τὰ παιδιὰ μου καὶ ἀνηψίδια μου καὶ διὰ τὴν ψυχὴν μου νὰ μὰς θυμῇς, ὅτι σοῦ βάνω χαβαλὲ εἰς ἐκεῖνο τὸ κριτήριον τὸ φοβερό, ὅπου ἔχουν νὰ κριθοῦν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ νὰ μὴ μὰς ἀστοχήσετε καὶ ἂς ἔχουν τὴν ἐδῆν μου τὰ παιδιὰ μου καὶ ἀνηψίδια μου, καὶ ὁ θεὸς ὁ μεγαλοδύναμος ἂς τὰ κυβερνήσῃ, διὰτὶ ἐγὼ τὰ ἔχω ἀκυβέρνητα· σοῦ περικλείω καὶ μίαν Νότα, ὅτι ὅσα μοῦ χρεωστοῦν χωρὶς ὁμολογίαν νὰ τὰ μάσης, συνχώραμε καὶ ὁ Θεὸς συνχωρᾷ σὰς. Ταῦτα καὶ ὑγιαίνει.

Ὁ ἰδιὸς σὰς Ἀντροῦτζος

Β'. Ἐπιστολή. (1)

Μητέρα μου καὶ ἀδελφία Ἀλεξανδρῇ καὶ Γιάννῃ καὶ Βαγγέλῃ σὰς φιλῶ τὰ μάτια. 1793 Σεπτεμβρίου Α'. Τζάρα φυλακή.

Θέλει σὰς εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ Σενάτο βέβηκε, ἀποφάσισεν ὅτι νὰ μὰς στείλουν στὴν Τουρκίαν, στὰ χέρια τοῦ Μπόσνα Πασᾶ, ὅθεν δὲν τὸ ἐλπίζα ποτὲ νὰ λάβωμεν τέτοιον θάνατον, ὅθεν σὰς ρακουμαντάρω σὲ τοῦτον τὸν κόσμον καὶ στὸν ἄλλο ὅτι τὰ παιδιὰ μου νὰ τοὺς τηράξετε ὡς τὰ ἴδια παιδιὰ σὰς, καὶ τηράξετε ὅπου ἐφάγαμεν ψωμί καὶ ἔβρετε ὅτι ἦλθεν ὁ Τοῦρκος, καὶ μὰς ἐκονοινιάρωσε στὰ χέρια του, μὴν λείψετε εἰς ἐκεῖνο ὅπου δύναται ἡ φαρμακίᾳ μου διὰ νὰ μοῦ κάμῃτε τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς μου· στὸν ἄλλων κόσμον σὰς ἀκαρτερῶ, ὅτι σὰς ρακουμαντάρω νὰ μὴν μοῦ λείψετε καὶ ἀφίνω τὴν τελείαν συγχώρησιν ὅλων τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐθρῶν· ὁμοίως παρακαλῶ καὶ ἐγὼ ἀπὸ αὐτοὺς τὴν συγχώρησιν· ταῦτα καὶ ὑγιαίνετε.

Ὅλος ὁ δυστυχὴς Ἀντροῦτζος

Γ'. Ἐπιστολή.

Ἀκριβῇ συμβία χαιρετῶ μαζί μὲ τὰ παιδιὰ

μας. Ἐφῆς ἔλαβα τὸ γράμμα σου καὶ ἐχάρηκα κατὰ πολλὰ τὴν ὑγείαν σου, ἂς ἔχῃ δόξα ὁ Θεὸς ὅπου εἴστε ὅλοι καλὰ· μοῦ γράφεις ὅτι πικρύνεσαι διὰ λόγου μου, καὶ ἐγὼ τὸ ὁμολῶ, ξεχωριστὰ τὸ δίκανο καθημερινῶς· ὅμως ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὴν Κυρίαν Θεοτόκον νὰ ἔλθω νὰ ἀποθάνω μὲ τὰ παιδιὰ μου, ὅθεν πάντα νὰ παρακαλῇς τὴν θέσποιναν Θεοτόκον νὰ λάβω τὴν ἐλευθερίαν· ὡς τόσον πάντα ἀπὸ τοῦ μάρμαρα τὴν γνώμην καὶ σέβας νὰ μὴν ἐβγαίνεις· καὶ πάλιν αὐτοὶ σὲ ἀγαποῦν· ὅσον μὲν διὰ τὴν ὑγείαν μου, χάριτι θεῖα, εἶμαι καλὰ· διὰ τὸ ἄσπρο ποῦ μοῦ γράφεις, ἔχεις νὰ λάβῃς ἀπὸ τὸν Λάμπρο Τόλια Γρόσια 575 καὶ φλωριά βενέτικα 10, τὴν βούλα μου καὶ τὸ δαχτυλίδι καὶ κάτι κωνσταντινάτα ἀπὸ τὸν κόνσολο Ἀντώνιο Μπαλαδακλή· ἀπὸ Τζήρα βενέτικα 80, ἐγὼ μὲ ἄλλην μου γραφὴν 9 ἀπριλίου σὰς ἔγραψα καὶ σὰς ἐφανερώνα τὸ τί πρᾶγμα ἔχω τοῦ Κονσόλου, καὶ Λάμπρου Τόλια· διὰ ταῖς ἀκριβείαις ὅπου ἔχετε δύο χρόνους τί νὰ σοῦ κάμω, κάμε μὲ κάθε οἰκονομίαν ὥστε νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς τὴν ἐλευθερίαν· ὁ Γιαννάκης νὰ μὴν λείπῃ ἀπὸ τὸ σπῆτι, ὁμοίως καὶ τὴ βίωσιν, τὴν μεγάλην πέμπτην ἦλθε ἕνας ἀνεψιὸς τοῦ Κονσόλου τῆς Ζάκυνθος, καὶ μὰς εἶπεν διὰ λόγου σαε πῶς εἶσθε καλὰ ὁμοίως μὰς ἐγέλασαν καὶ μὰς εἶπεν ὅτι ὁ Γιαννάκης, μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ξανθάκη ἦταν στὴν Ζάκυνθο μαρκαδοὶ διὰ ἐδῶ καὶ ἄλλα ψέμματα, καὶ μὲ ἔβαλεν σὲ ὑποψία καὶ τὰ ρούχα σὰς ἔγραψα ὅπου τὰ ἔχω στὸν Κόνσολο, καὶ ὅτι ἄσπρα ἔχωμεν νὰ εὐγωνῶ ἀπὸ τὴν μέσην, σὰς λέγει ὁ Βαγγέλης ὁ Βελιανίτης στοματικῶς ὅπου τὰ ἔβρει αὐτὸς νὰ λάβῃς ἀπὸ τὰ ἄσπρα ὅπου μὰς χρεωστοῦν ἀκόμη ἀπὸ Πάνο Τζήρα Γρόσια 200, μοῦ τὰ θέλει· ὡς τόσοι νὰ γένῃς καὶ ἐσὺ ἐπιμελητὴς ὅτι γράφω τοῦ Ἀλεξανδρῇ διὰ τὰ γράμματα νὰ γάνουν τὸ γρηγορώτερον, ὡς καθὼς γράφει καὶ ὁ Γούμενος τοῦ Ἀναγνώστη Γκινάκα νὰ πᾶν ντοκάρο οἱ δύο ὡς τόσο κάμε καλὴ καρδιά καὶ ἐλπίζω ὀγλήγορα νὰ ἔλθω καὶ ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Ἀλεξανδρῇ καὶ Γιαννάκη νὰ μὴν εὐχαίνῃς καὶ ἐγὼ ὁ ἡγούμενος Ἰωσήφ Γκινάκας σὰς εὐχομαι, τοῦ Ὀδυσσεά τοῦ φιλῶ τὰ μάτια ταῦτα καὶ ὑγιαίνει.

Ὁ ἰδιὸς σὰς πάντα Ἀντροῦτζος

Δ'. Ἐπιστολή.

Ἀκριβῇ σὲ χαιρετῶ τὰ παιδιὰ μας τοὺς φιλῶ τὰ μάτια σὺν τῇ Χριστῷ ἀνέστη 1794. Ἀπριλίου 9.

Ἀπὸ Τζάρα σοῦ ἔγραψα Α. Σεπτεμβρίου καὶ ταῖς εἶχα ἀφήσει τοῦ Βαγγέλη Βελιανήτη νὰ σὰς τίς στείλῃ διὰ τὰ ὅσα βάσανα καὶ μαρτύρια ὅπου τραβήξαμε ὅσον νὰ ἐρθοῦμε στὴν πόλιν δὲν γράφονται. 27 Νοεμβρίου ἤρθαμε ἐδῶ καὶ εἰς ταῖς 4 Δεκεμβρίου μὰς ἤφεραν στὸν Καπετὰν Πασᾶ καὶ ἔδοσαν προσταγὴν νὰ μὰς χαλάσουν καὶ τοὺς τρεῖς καὶ ἐπρόφθασεν ὁ δραγουμάνος τοῦ Ρούσου, ὅπου τὸν ἐστελεν ὁ Ἐλτζής, καὶ ἔτσι ἐγλυττώσαμεν ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν κίνδυνον, τώρα δὲν μὰς παιδεύουν· διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας ὅλοι οἱ Ρωμάνοι μὰς δίδουν καλὰς ἐλπίδας, νὰ ἐβγοῦμε, ὅμως ἐως τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἂν εὐχώμεν, κα-

λῶς, ἀλλέως ἔχει νὰ εὐγῇ ἡ ἀρμάδα, καὶ ἂν δὲν μᾶς πάρῃ κοντὰ εἶναι καλὰ σημάδια· ἔμαθα διὰ τὴν νύφη πῶς ἐμίσεψε, διὰ τὰ παιδιὰ δὲν ἤξεύρομεν, ἂν τὰ ἀφήσετε καὶ τὰ ἐπῆρεν ἡ νύφη ἐκίμετε πολλὰ ἀχαμνά· ὁ Γιαννάκης μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ξανθάκη, αὐτοῦ ὅπου ἦταν, ἔκαμαν κάτι μπαρούφα καὶ ἔμαθα πῶς ἦταν μπαρκάδοι στὴν Ζάκυνθο, μὲ ἓνα μπασημέντο διὰ ἐδῶ· καὶ πρῶτος καιρὸς ἐρχεται ἐδῶ, ἐχθὲς ἦρθαν ἓνα παιδί ἀπὸ Πρέβεζα, ὁμοίως καὶ ὁ ἀνηψιὸς τοῦ Κονσόλου τῆς Ζάκυνθος καὶ μᾶς ἔγραψεν πῶς εἴστενε καλὰ, μοῦ εἶπεν τὸ παιδί ὅτι δύο χρόνια πεῖνα μεγάλη αὐτοῦ ὅπου εἶναι ὁ μπάρμπας ὁ Μαρῖνος, τὸν ὅποιον προσκυνῶ, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν θείαν καὶ παιδιὰ καὶ ἄς σᾶς κυβερνήσῃ ὡς ἂν πατέρας, ὅτι ἄλλον κανὲν δὲν ἔχω, λάβε ἀπὸ τὸν Κόνσολα Μπαλαδουκλή τὸ πεσελλί μου, καὶ τὸ ζωστάρι καὶ στὴν φλοκάτα παλιά, καὶ ἓνα βρακί ρούχινο καὶ ἓνα ὑποκάμισο, ἀπὸ τὸν Λάμπρο Τόλια Γρόσια 575 καὶ φλωριά βενέτικα δέκα, τὴν βούλα μου καὶ τὴν χρυσῇ καὶ ταῖς δύο καὶ κάτι κωνσταντιναῖα, ἀκόμη ἀπὸ τὸν Κόνσολα Μπαλαδουκλή βενέτικα 80 διὰ τὰ ἄλλα σοῦ ἔγραψα, καὶ ἂν δόσῃ ὁ Θεὸς καμμὶαν ἐλευθερίαν σοῦ γράψω· τὴν δάσω τὴν προσκυνῶ, τὸν Ἀλεξανδρῇ καὶ τὸν Βαγγέλῃ τοὺς φιλῶ τὰ μάτια· ἔμαθα πῶς ὁ Μιχάλης ἐλαβώθη, τὸν ὅποιον τοῦ φιλῶ τὰ μάτια, τὸν Φίλη, καὶ Καλιακούδα, καὶ ὅλους τοὺς ἰδικούς καὶ φίλους χαιρετῶ (2).

Καγῶ ὁ Ἰωσήφ Γκινάκας σᾶς εὐχομαι καὶ παρακαλεῖται τὸν Θεὸν διὰ λόγον μας· ταῦτα καὶ ὑγιαίνετε.

Ὁ ἰδικὸς σας καπετῶν Ἀντροῦτζος

Ἀκόμη νὰ σᾶς στέλλῃ ὁ Κόνσολας δύο μαντήλια καὶ τὸ γελέκι, νὰ ἤξεύρετε ὅπου μοῦ θέλει ὁ Πάνο Τζήρας Γρόσια διακόσια.

1. Ἡ συνοικία, ὅπου κάθονταν ὁ Ἀνδρούτσος λέγεται Ἀνδροῦτσεῖκα. ὄχι μόνον γιατί ἐκεῖ εἶχε τὸ σπίτι του ὁ ἥρωας ἀρματολός, ἀλλὰ καὶ γιατί ἐδῶ ἐπίσης ἐπῆραν σπιτάκια καὶ ἔμεναν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συνερόφους

του, ποὺ ἀπόγονοὶ τους εἶναι αὐτοὶ ποὺ τὰ ἔχουν σήμερα. Τὸ σπίτι τοῦ Τσαρλαμπᾶ εἶναι ἀπὸ αὐτά. Εἶναι τὸ ψηλό, τὸ δίπατο, ἰδιοκτησία ἀπὸ τὸ 1900 - 1935 τοῦ Ἰ. Φυσέκη. Στὸ μεσημβρινὸ τοῖχο του εἶναι ἡ μᾶλλον ἦταν κολλημένη ἡ βρύση τοῦ Ἀνδροῦτσου, τμήμα τοῦ παλιοῦ Βενετσάνικου ὑδραγωγείου. Ἀπέναντι, σὲ τρία-τέσσαρα μέτρα ἀπόσταση, βρίσκεται σήμερα τὸ μικρὸ ἱσόγειο σπίτι τοῦ Ἀνδρούτσου, ὅπου ἐνετοιχίσανε τὸ 1930 στὴν ἀναμνηστικὴ πλάκα. Τὰ δύο σπίτια τὰ χωρίζει ἓνας δρομίσκος ποὺ φέρνει στὸ περιβόλι τοῦ Τσαρλαμπᾶ. πίσω, καὶ τοῦ Τσατέρη.

Τὸ σπίτι τοῦ Τσαρλαμπᾶ, ἔφερε, θυμοῦμαι, στὸ ὑπέρθυρο τῆς αὐλείου θύρας, μπροστὰ στὸ δημόσιο ὁρόμο, ἓνα οἰκόσημο ἀνάγλυφο σὲ μαρμαρινὴ πλάκα. Ὁ Γερογιάννης γράφει στὴν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια στὸ ἄρθρον Πρέβεζα πὼς ἓνας ἀδερφὸς τῆς Ἀκριβῆς ἦταν καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Πάνος Τσαρλαμπᾶς ποὺ ἐπολίμισε στὴν μάχη τῆς Νικολόλεως μὲ τοὺς Γάλλους (12 Ὀκτωβρ. 1798). Ὁ Τσαρλαμπᾶς εἶχε καὶ ἄλλο σπίτι στὴν συνοικία τοῦ Ἀἰ-Γιάννη τοῦ Χρυσοστόμου, ὅπου καὶ δρομίσκος, μὲ πινακίδα, ὁδὸς ὀπλαρχηγοῦ Τσαρλαμπᾶ. Εἶχεν ἀκόμα μεγάλα φέουδα καὶ ἐλιές, στὴν ἀκτὴ τοῦ Ἰονίου, πέραν τοῦ Παντοκράτορος, στὴν Παργηνόσκαλα. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ λέγεται καὶ σήμερα «στοῦ Τσαρλαμπᾶ» ἢ «στοῦ ἄμμο τοῦ Τσαρλαμπᾶ». Οἱ Πρεβεζάνοι ἔπρεπε νὰ τοῦ πληρώνουν δικαίωμα ἀμμοληψίας. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα.

Ἀπὸ τίς ἐπιστολὲς φαίνεται πὼς ὁ μικρὸς Ὀδυσσεὺς ἔμνησκε μὲ τὴν μάννα του στὴν Πρέβεζα, ὅταν ὁ πατέρας του ὁ σύντροφος τοῦ Λάμπρου Κατῶνῃ πολέμαγε τοὺς Τούρκους. Δὲν ξέρω πῶς ἐπεκράτησε ἡ ἀποψη ὅτι ὁ ἥρωας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαστάσεως ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη στὴν Ἰθάκη.

2. Ὁ Μιχάλης, ὁ Φίλης καὶ ὁ Καλιακούδας ἦσαν συναγωνισταὶ τοῦ Ἀνδρούτσου, τοὺς ὁποῖους ἐξυμνεῖ ἡ δημοτικὴ μουσα πολλές φορές.

ΣΠΥΡΟΥ ΑΣΔΡΑΧΑ

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

(ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ)

Στο 47ο τεύχος της «*Ηπειρωτικής Έστίας*», τομ. Ε' (1956), σ. 240—246, δημοσιεύτηκε μελέτη του φιλόλογου κ. *Ἡλία Βασιλά* με τὸν τίτλο «*Ὁ Ἀνδρούτσος στὴν Πρέβεζα (1776—1798). Μία ανέκδοτη ἐπικήρουξή του ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους*». (Ὡς ἐπιθυμοῦσα νὰ σημειωθοῦν μερικὲς παρατηρήσεις στὴ μελέτη τοῦ κ. Βασιλά μετὰ τὴ σκέψη ὅτι κάτι ἀγαθὸ προκύπτει ἀπὸ μιὰ τεκμηριωμένη συζήτηση).

Ὁ συγγραφέας ἐκδίδει στὴ μελέτη του (σ. 241) ἓνα κείμενο «*σπανιώτατον καὶ μεγάλης ἀξίας*», καθὼς τὸ κρίνει, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζει ὡς ἀνέκδοτο. Ἐν τούτοις τὸ κείμενο τοῦτο εἶναι ἤδη δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν γραφοντα στὸν Ἀ' τόμο τοῦ περιοδικοῦ «*Νέον Ἀθηναῖον*» σ' ἓνα μικροδημοσίευσμά μου γιὰ τὸν Ἀνδρούτσο(1). Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι μιὰ ἐπιστολὴ τῆς 27 Ἰανουαρίου 1787 σταλμένη ἀπὸ τὸ «*Μωχαμέταγα Βεκήλην τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀλῆ πασᾶ ἑαδὲ βοεβόντα τῆς Ἀρτας*» πρὸς τὸν «*ἐξοχώτατον [...]* προβλεπτήν ἑκστραορδινάριον τῆς Ἀγίας Μαύρας» *Marco Cicogna* καὶ ἀναφέρεται στὸν πολὺ Ἀντροῦτσο, πατέρα τοῦ Ὀδυσσέα. Σημασία ἢ ἐπιστολὴ ἔχει α') γιὰτὶ χρονολογεῖ κ' ἐπιβεβαιώνει τὴν τραγουδημένη ἐπιδρομὴ τοῦ κλέφτη στὴ Λειβαδιὰ(2) καὶ β') γιὰτὶ ἀποτελεῖ σοβαρὸ—κυρίως χρονολογικὸ—ντοκουμέντο γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ Ἀντροῦτσου μετὰ τὴν Πρέβεζα(3). Γενικὰ εἶναι χρήσιμο ἐπιβοηθητικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν ἐρευνα τῆς σημαντικῆς αὐτῆς προσωπικότητος τῆς ἐλληνικῆς κλεφτοσυρίας.

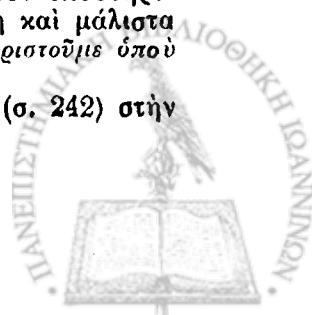
Τὸ κείμενο ὁ ἐκδότης χαρακτηρίζει ὡς «*ἐπικήρουξή τοῦ Ἀνδρούτσου ἐκδομένη στὴν Ἀρτα ἀπὸ τὸν ἐκεῖ βοεβόδα καὶ κατὰ διαταγήν, ὅπως γράφει ὁ τίτλος, τοῦ Χουσεῖν Ἀλῆ πασᾶ*». (σ. 241).

Σ' αὐτὰ ἔχει νὰ παρατηρήσει κανεὶς ὅτι τὸ γράμμα δὲ μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ «*ἐπικήρουξη*» μ' ὅλο πὺ ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀνδρούτσος «*εἶναι κυνηγημένος ἀπὸ τὸν Βασιλέα μας*» (στ. πρωτοτ. 8—9), μαρτυρία ἀπὸ τὴν ὁποία τεκμαίρεται ἡ ἐκδοσὴ φερμανιοῦ γιὰ τὸν κλέφτη(4). Εἶναι ἓνα ἄλλο ἔγγραφο σὰν τὰ πολλὰ τοῦ εἶδους αὐτοῦ, μετὰ τὸ ὁποῖο ζητεῖται ἡ σύλληψη ἢ ἐκδοσὴ τοῦ κλέφτη ἀπὸ τὴ βενετσιάνικη ἐπικράτεια.

Ὅσο γιὰ τὸ δεύτερο, ὅτι δηλ. τὴν ἐπιστολὴν τὴν ἔστειλε ὁ Βοεβόδου τῆς Ἀρτας κατ' ἐντολὴν τοῦ Χουσεῖν ἔχει νάπαντήσῃ κανεὶς ὅτι ὁ Βοεβόδας καὶ ὁ Χουσεῖν εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἴδιο πρόσωπο, καθὼς σαφέστατα βγαίνει ἀπὸ τὸ εὐνόητο κείμενο: «*ἀπὸ τὸ Μωχαμέταγα βεκήλην τοῦ ἐνδοξοτάτου Χουσεῖμπεη Ἀλῆ πασᾶ ἑαδὲ, βοεβόντα τῆς Ἀρτας*» (στ. 1—2) ἡγουν ἀπὸ μέρους ἐνὸς ἀγᾶ Μωχάμετ ἀντιπρόσωπου τοῦ Βοεβόντα τῆς Ἀρτας Χουσεῖν μπέη, γιοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸς κ.τ.λ. Παρακάτω ὁ ἐκδότης ἀναφέρει ὅτι «*τὸ κείμενον εἶναι γραμμένον καὶ ἐλληνικὰ [...]* καὶ τουρκικὰ εἰς ἄλλο συνημμένον χαρτί», προφανῶς τὸ πρωτότυπο. Τέτοιο πρᾶγμα δὲν ὑπάρχει οὔτε ἦταν δυνατό νὰ ὑπάρξῃ, γιὰτὶ τὸ πρωτότυπο εἶναι τὸ δημοσιευμένο ἐλληνικόν, ὅπως εὐγλωττα μαρτυροῦν ἡ σφραγίδα καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ ἀποστολέα στὰ τουρκικὰ στὸ ἀριστερὸ περιθώριον τῆς ἐπιστολῆς (φ. 1α). Ὁ ἐκδότης κατὰ πᾶσα πιθανότητα θὰ ἐννοεῖ τὴν ἐπισυνημμένη βενετσιάνικη μετάφραση τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου, πὺ ἐγινε στὴ Λευκάδα γιὰ νὰ λάβῃ γνώση τοῦ περιεχομένου τοῦ ὁ Βενετσιάνος παραλήπτης(5).

Ἄλλο σημεῖο πὺ μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ σύγχυση στοὺς μελετητὲς εἶναι τὸ γραφόμενον ὅτι «*ἓνα ἄλλο ἔγγραφο τοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου Λευκάδος ἀναφέρει κάποιον ἐπίσημο ζορμπᾶν καὶ κλέφτην Βερούσην (sic), ὀνομαζόμενον*». Δυστυχῶς ὁ συγγρ. δὲν παραπέμπει κἂν στὸ φάκελλο πὺ βρῆκε αὐτὸ τὸ ἔγγραφο, νομίζω ὅμως πὺς θάχει ὑπ' ὄψιν του ἓνα γράμμα(6) τοῦ βοεβόδα τῆς Ἀρτας Μπεκήρμπεη τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1787 πρὸς τὸν *Estraordinario Provveditore* Ἀγίας Μαύρας *Marco Cicogna*, στὸ ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ τὸ «*Φυλάκιον τοῦ Δημήτρη Βερίτζη*», ἐπεὶδὴ χρώσταγε τριάντα γρόσια οὐ κάποιον. Αὐτὸν τὸ Δημήτρη Βερίτζη δὲν ἔχουμε λόγῳ νὰ τὸν ταυτίσουμε μετὰ κανέναν ἀπὸ τοὺς Βερούσηδες καὶ ἀκόμα περισσότερο νὰ τὸν πὺμε ζορμπᾶ καὶ κλέφτη, ὅταν βλέπουμε νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ μιὰ ἐπίσημη ὀθωμανικὴ ἀρχὴ καὶ μάλιστα νὰ γράφῃ στὸν Προνοητὴ ὅτι «*εὐχαριστοῦμε ὅπου θέλετε τὸν ξεφυλακώσῃ...*».

Ἀναφερόμενος ὁ κ. Βασιλάς (σ. 242) στὴν

ἐπιδρομή της Λειβυδιᾶς γράφει πῶς σ' αὐτὴ συμμετείχαν οἱ Ἀλέξης Καλόγερος, Καλιακούδας, Χρόνης, Κατσούνας, Γυφτάκης, Γιώργος Μωραΐτης, Ἀρβανιτόγιαννης, Μαυροδῆμος, Ζαχαράκης καὶ Ντελὴ Ἀχμέτης. Ἐντούτοις οἱ ἴδιοι κλέφτες ποὺ μαρτυροῦνται στὴν ἐπιδρομὴ αὐτὴ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν Ἀντροῦτσο ὁ Φλώρος (7), ὁ Μιχάλης (8), καὶ ὁ Ντελὴ Ἀχμέτης (9) (αὐτοὶ καὶ ἀπὸ τὴ βιβλιογραφία). Τὰ ἴδια ἔχει νὰ παρατηρήσει κανεὶς καὶ γιὰ τὴν ἀδέσποτη πληροφορία τοῦ Γούδα (10) ποὺ μεταφέρει ὁ κ. Βασιλᾶς (σ. 242), ὅτι τάχα τὸ 1787 διορίστηκε ὁ Ἀντροῦτσος «*Δερβέναγας τῆς Στερεᾶς*». Τὰ ἴδια μάλιστα λέει τελευταῖα καὶ ὁ Σπανδωνίδης σ' ἓνα τοῦ πρόσφατο δημοσίευμα (Π. Σ π α ν δ ω ν ἰ δ η, Ἀντίρσιος Βερούσης (1745—1798), περ. «Ρουμελιώτικα Γράμματα», τ. Α' (1956), σ. 36.). Ἰσα-ἴσα γιὰ τὰ χρόνια 1786 καὶ πέρα οἱ πηγές μαρτυροῦν ὅτι πῶς ὁ Ἀντροῦτσος ὄχι μόνον δὲν ἦταν ἀρματολός, ἀλλ' ἀντίθετα βρισκόταν σὲ ἀγριο διωγμό. Οἱ πηγές ἔξ ἄλλου οὐτέ εἶναι ἀδιάψευστες, γιατί εἶναι γράμματα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸς τοὺς Βενετσιάνους, ἔγγραφα μ' ἄλλα λόγια ἀναμφισβήτητου κύρους, σὰν αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται τώρα ὁ λόγος, ποὺ ἔρχεται χρονολογικὰ πρῶτο καὶ καλύπτει τὸ ἔτος 1785. Τὰ γράμματα τοῦ Ἀλῆ πρὸς τὸ Βενετσιάνο Γενικὸ προνοητὴ θαλάσσης *Falier* καλύπτουν τὰ ἔτη 1786—90 καὶ μιλοῦν καθαρά γιὰ τὰ «*κακουργήματα τοῦ ἀπαισίου*» κλέφτη (11). Στὸ μεταξὺ ἀρχίζουν τὰ Κατωινικά, στὰ ὁποῖα ὁ Ἀντροῦτσος μετέχει ἀποφασιστικά (12). Ποῦ λοιπὸν μπορούμε νὰ στηριχθούμε γιὰ νὰ βγάλουμε τὸ συμπέρασμα τοῦ Γούδα; (Σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα ἂν ὑπῆρξε ποτὲ ἀρματολὸς ὁ Ἀντροῦτσος μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τὸ δημοσίευσμά μου ποὺ ἀναφέρα, ὅπου, ὅσο τουλάχιστον μιλοῦν οἱ πηγές, δείχνεται πῶς τὰ θρυλούμενα γιὰ τὸν ἀρματολὸ Ἀντροῦτσο εἶναι πλάνη).

Ἐπικίνδυνη πάλι εἶναι ἡ παραδοχὴ τῆς γνώμης ὅτι τ' ἀντρουτσαῖκο τραγούδι «*Ἀντροῦτσο μ' ποὺ ξεχείμασες*» ἀναφέρεται στὸ 1786, ὅταν παντρεύτηκε τὴν Ἀκριβὴ Τσαρλαμπᾶ. (Τὸ τραγούδι σὲ πολλὰς παραλλαγές. Βλ. Εἰρήνης Σ π α ν δ ω ν ἰ δ η, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης, Ἀθ. 1939, σ. 206—208, ὅπου εὐστοχα σχόλια). Κάτι ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποστηρίξει εἶναι ὅτι τὸ τραγούδι πιθανὸ νὰ εἶναι λίγα χρόνια παλιότερο ἀπὸ τὸ 1786, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν τὴν παραλλαγὴ «*στὰ φράγκικα καράβια*» καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ 1786 κ' ἔπειτα μπαίνουν οἱ στ. «*στοῦ Τσαρλαμπᾶ τὰ σπῖνα*». Ὅλα τοῦτα βέβαια, ἂν εἶναι ἀληθινὰ ἢ πληροφορία τῶν Στεφανόπουλων καὶ *Rouquetville* (βλ. ὑποσημ. 3), κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ σχέσεις Ἀντροῦτσου καὶ Πρέβεζας χρονολογούνται ἀπὸ τὸ 1778—1780 (Πρβλ. πάντα ὁμοῦς τὶς πολὺ πιθανές ἀπόψεις τῆς Σ π α ν δ ω ν ἰ δ η, ἔ. ἀ. σ. 208). Σύμφωνα μ' αὐτὰ μπαίνει σὲ κάποιο δρόμο κ' ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Γερογιάννη (Β α σ ἰ λ ᾶ, ἔ. ἀ. σ. 242), ποὺ χρονολογεῖ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἀντροῦτσου στὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὸ 1776.

Ὅμοια ἐπισημῶς εἶναι ἡ ἀναγωγὴ τῶν Ἀντρουτσαϊκῶν τραγουδιῶν ποὺ μνημονεύουν τὴ μάχη στὸ «*μέγα μοναστήρι*» (Ὁσιο Λουκᾶ) στὸ κοῦρσο τῆς Λειβυδιᾶς (Β α σ ἰ λ ᾶ, ἔ. ἀ. σ. 245—246). Ἡ πολιορκία τοῦ Ἀντροῦτσου σιὸν Ἐλικῶνα ποὺ ἀναφέρει τὸ τραγούδι χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν Κρέμο στὸ 1780 (13). Τὰ ζορμπάλικα τοῦ κλέφτη γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ ἀρματολικιοῦ τῆς Λειβυδιᾶς ἦταν συνεχῆ καὶ γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀναγόμεν τὰ σχετικὰ τραγούδια μόνον στὸ κοῦρσο τῆς Λειβυδιᾶς. Σ' αὐτὸ ἀναφέρονται, ἔξω ἀπὸ κεῖνα ποὺ μνημονεύσαμε μιλώντας γιὰ τοὺς κλέφτες ποὺ πῆραν μέρος στὴν ἐπιχείρηση, εἶναι καὶ δυὸ ποὺ δημοσίευσσε ἡ Εἰρήνη Σπανδωνίδη τὸ 1939 (14).

Ἄλλη μιὰ παρατήρηση σχετικὴ μὲ σχόλιο τοῦ κ. Βασιλᾶ στὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο (σ. 245): «Ὁ Κούρτι πασᾶς τοῦ τουρκικοῦ ἔγγραφου», γράφει ὁ συγγρ., «εἶναι ὁ γνωστὸς στὴν ἡπειρωτικὴ ἱστορία σατράπης τῶν Ἰωαννίνων μὲ τὸ ὄνομα Καλὸ—Πασᾶς, προκατόχος τοῦ διαβόητου Ἀλῆ πασᾶ, ποὺ ὅταν τὸν ἐπίασε αἰχμάλωτο γιὰ τὶς ληστείες ποὺ ἔκαμε, λυπηθεὶς τὴν νεότητά του (ἦταν τότε 17 ἐτῶν) καὶ θανμάσας τὴν παλληκαριά του δὲν τὸν ἐσκότωσε». Καὶ εἶναι βέβαια σωστὸ πῶς ὁ Κούρτι ὡς Ντεβερντότ Νουζιρ ἐπίασε τὸν Ἀλῆ κ.τ.λ. (15) ἀλλὰ οὐτε ὑπῆρξε ποτὲ πασᾶς τῶν Γιαννίνων, οὔτε εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο μὲ τὸν Καλὸ πασᾶ. Καλιὸ πασᾶ ὀνόμασαν τὸ Μεχμέτ πασᾶ τῶν Γιαννίνων «*ἐνεκεν τῆς μεγάλης ἀγαθότητός του*». Αὐτὸν διαδέχτηκε ἄλλος Ἀλῆς (1775—1778) καὶ ὄχι ὁ Τεπελενλῆς, ὅπως νομίζει ὁ κ. Βασιλᾶς. Αὐτὸν τὸν Ἀλῆ διαδέχτηκε στὸ πασαλίκι ὁ Μπεκήρ πασᾶς (1778—1780), τὸ Μπεκήρ ὁ Σουλεῖ-μὸν (1780—1786) καὶ αὐτὸν ὁ Ἀληζόταγας Ἀργυροκαστρίτης. Τοῦτον διαδέχτηκε ὁ Ἀλῆ Τεπελενλῆς τὸ 1788 (16).

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν γραμμῶν αὐτῶν θὰ θελα νὰ ἐπανορθώσω κ' ἓνα δικό μου λάθος. Ἐκθέτοντας τὶς ἀπόψεις γύρω ἀπὸ τὸνομα τοῦ Ἀντροῦτσου, ποὺ ἄλλοι δέχονται ὅτι εἶναι ἐπιθετο καὶ ἄλλοι ὄνομα βαφτιστικόν, ἀγνόησα τὴ μαρτυρία τοῦ Ι. Ζαμπέλιου (17) γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἀδερφῶν τῆς Ἀκριβῆς Τσαρλαμπᾶ καὶ τοὺς παρουσίασα σὰν ἀδελφούς τοῦ γέρο-Ἀντροῦτσου. Σὲ τοῦτο πρὸςυρθεῖ ἀπὸ τὴν πρὶν κάτω φράση ἀπ' τὰ γνωστὰ γράμματα τοῦ κλέφτη ποὺ δημοσίευσσε ὁ Βλαχογιάννης: (18) «*μητέρα μου καὶ ἀδελφία μου Ἀλεξάνδρῃ καὶ Γιαννάκῃ καὶ Βαγγέλῃ σὰς φιλῶ τὰ μάτια. . .*». Τοῦτο τὸ σφάλμα μ' ἔκανε νὰ σημειώσω πῶς τὰ ὀνόματα ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἀντρουτσαῖκο τραγούδι: (19)

Τ' Ἀντρίτσου ἢ μανά χοίρεται, τ' Ἀντρίτσου κα-
[μαρώνει
ὅπ' ἔχ' νιούς ἀρματολούς καὶ καπεταναγούς.
Ἀνδρίτσου τὸν παρείμορφο, τὸν πολυξακουσμένο.
Τὸν Μοντοανά τὸν σταυραετό, τὸν Χρήστο τὸν λε-
[βέντην (sic)...

δὲ μπορούσε νὰ εἶναι ἀδερφοὶ τοῦ Ἀντροῦτσου, ἂν εἶχε μόνον ὅσους μνημονεύει στὸ γράμμα του. Ἐν-

τούτοις ὁ Ι. Ζημέλιος μαρτυρεῖ τοὺς Ἀλεξανδρῆ, Γιαννάκη καὶ Βαγγέλη ὡς ἀδελφοὺς τῆς Ἀντρούτσαινας, γυναικάδελφους ἄρα τοῦ Ἀντρούτσου. Καὶ τοῦτο εἶναι το σωστό.

Δὲ φαίνεται ἀσχοπολὸς νὰ ἐκτεθοῦν ἀπὸ δῶ σύντομα μερικὲς μαρτυρίαι γιὰ τὸ ὄνομα: Ἀντρέα Βερούση τοῦ Ἀθανασίου παραδίδει τὸ ὄνομα ὁ Γούδας (20). Μολοντοὶ ἀνάμεσα στοὺς Ἀντρούτσαίους καὶ στοὺς Βερούσηδες ὑπῆρχε στενὴ συγγένεια, ἐν τούτοις τὰ «Βερούσης» πρέπει νὰ αποκλειστεῖ. Πραγματικὰ ἔχουμε τὸν ἀγωνιστὴ «Βερούσην Μουτσανᾶν, πρῶτον ἐξάδελφον τοῦ Ὀδυσσεως» (21), γιὸ δηλ. τοῦ Μουτσανᾶ πού ἀναφέρει τὸ παραπάνω τραγούδι, τὸ «Βερούσης» ἄρα δὲν εἶναι τὸ ἐπίθετο τῆς οἰκογένειας Ἀλλοῦ (22) τὸ οἰκογενειακὸ ἐπίθετο παραδίδεται «Μουτσανᾶς», ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀποψη πέφτει, ἂν ἀληθεύει τὸ τραγούδι πού νοματίζει Μουτσανᾶ τὸν ἀδερφὸ τοῦ γέρο-Ἀντρούτσου, εἶναι ἄρα καὶ αὐτὸ ὄνομα βαπτιστικὸ τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς. Τὰ πράγματα πού μέχρι δῶ πᾶνε καλὰ τὰ σκοτίζει ὁ Σπ. Τρικουπῆς (23), πού τὸν ἀγωνιστὴ Βερούση Μουτσανᾶ τὸν παραδίδει Βερούση Ἀνδρίτσου, πράγμα πού μᾶς κάνει νὰ συλλογιστοῦμε μήπως ἀνακρατήθηκε τὸ ὄνομα κάποιου παλιότερου Ἀντρούτσου, πού ὁ Βερούσης τᾶκουγε διπλά στὸ βαπτιστικὸ Μουτσανᾶς τοῦ πατέρα του. Ἡ σκέψη φαίνεται ἀπίθανη καὶ τὴν ἀποκλείει καὶ τὸ τραγούδι, ὅπου ὁ πατέρας τοῦ Ὀδυσσεᾶ ἀκούγεται Ἀντρούτσος, ἐνῶ εἰ ἄλλοι μὲ τὰ μικρά του ὀνόματα. Μία παράδοση ἀπὸ τὸ Στεῖρι ἀποθησαυρισμένη ἀπὸ τὸ Γ. Κρέμο (24) θέλει τὸ «Ἀντρούτσος» ἐπώνυμο καὶ τὸ μικρὸ ὄνομα τοῦ κλέφτη Γιώργου. Καὶ αὐτὴ ὁμως ἡ παράδοση δὲ φαίνεται νὰ εὐσταθεῖ γιὰ τοὺς ἰδίους λόγους καὶ ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα σύγχυσης πού δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σπεισιώτη ναυάρχου Γιώργου Ἀντρούτσου, γιωστοῦ βέβαια καὶ στὰ μέρη ἐκεῖνα. Τέλος ἂς σημειωθεῖ ὅτι πολλὰς οἰκογένειαι στὴ Ρούμελη εἶναι γνωστὲς μὲ τὸ ὄνομα «Ἀνδρίτσου», στοιχεῖο πού δικαιολογεῖ τὴν παράδοση τοῦ Στεῖριου. Τὸ πιθανότερο ὁμως εἶναι, καθὼς βγαίνει ἀπὸ τὰ παραπάνω, ὅτι τὸ «Ἀντρούτσος» ἦταν τὸ βαπτιστικὸ τοῦ πατέρα τοῦ Ὀδυσσεᾶ καὶ ὅτι τὸ ἐπίθετο ἂν ὑπῆρχε παράπεσε. Ὁ σχηματισμὸς Ἀντρούτσος ἀπὸ τὸ Ἀντρέας εἶναι γνωστὸς μετὰ τὸ Γιώργος-Γιωργούτσος, Πᾶνος-Πανούτσος κ. ἄ.

1. Σπ. Ἀσδραχᾶ, Σημείωμα γιὰ τὸν Ἀντρούτσο, περ. «Νέον Ἀθήναιον», τ. Α' (1955—56), σ. 222—239. Τὸ κεῖμενο στίς σ. 229—230. Γνώση τοῦ παραπάνω ὁ κ. Βσιλᾶς θὰ πῆρε ἀφοῦ εἶχε στείλει πρὸς δημοσίευσήν τὴ μελέτη του. Ἀφοῦ εἶχε τυπωθεῖ στὸ «Ν. Ἀθήναιον» τὸ παραπάνω, χωρὶς νὰ τὸ ξέρει βέβαια, ὁ κ. Β. δημοσίεψε περὶ ληψὴ τοῦ ἐγγράφου, ὅπως ἀκριβῶς στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. Ε' (1956), σ. 241, στὴν πρεβεζιάνικη ἐφημερίδα «Βῆμα Πρεβέζης».

2. Σπ. Ἀσδραχᾶ, ἔ. ἄ. σ. 223—229, 239, ὅπου καὶ ἡ βιβλιογραφία.

3. Στὴν ἴδια χρονολογία μᾶς φέρνει καὶ τὸ προικοσύμφωνο τῆς Ἀκριβῆς Τσαρλαμπᾶ, γυναικας τοῦ Ἀντρούτσου, τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», ἀρ. ἐγγρ. 2 (=Τ. Κανδηλώρου. Ὁ ἀρματολισμὸς τῆς Πελοποννήσου, Ἀθ. 1924, σ. 195). Στὴν ἴδια πάλι ἐποχὴ μᾶς κατεβάζει μιὰ ἀρχαιακὴ πηγὴ χρονολογημένη τὸ 1789, Ἀδ-ούστου 6, στὴν ὁποία διαβάζουμε: «ἕνας ὑπὸ τοῦ ὀνόματος Ἀντρούτσος [...] ἔφυγε πρὸς τὰ δικά Σας μέρη καὶ μεταβὰς εἰς Προβέζαν ἐνυμφεύθη τὴν κόρη» ἐνὸς κάποιου Τσαρλαμπᾶ (διαβ. Τσαρλαμπᾶ, ὀνόματι Ἀκριβῆν» (Κ. Δ. Μέρτζιου. Ἀνέκδοτα Ἱστορικά Στοιχεῖα περὶ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλῆ, ἀνάτ. τ. Γ' (1954) περ. «Ἡπειρ. Ἑστία», σ. 16). Ἀλλες ὁμως μαρτυρίαι μᾶς κατεβάζουν μέχρι τὸ 1778 ἢ τοῦλάχιστο τὸ 1780. Βλ. *Diono et Nicolo Stepha n o p o l i, Voyage en Grèce, pendant les I et II (1797 et 1798), A Londres 1800*, τ. Β', σ. 148.— *P o u q u e v i l l e, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἥτοι ἡ Ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Ξεν. Ζυγούρα, Ἀθ. 1890*, τ. Α', σ. 62.

4. Πρβλ. «Νέον Ἀθήναιον», τ. Α', σ. 233—34, ὅπου συσχετισμὸς μὲ ἄλλη πηγὴ.

5. Πρβλ. «Νέον Ἀθήναιον» τ. Α', σ. 229.

6. Βρίσκεται στὴ *filza Lettere Ottomane, Registro N. H. Marco Cicogna ed Antonio Corner furono Provveditori Estrordinari di Santa Maura*, Ἀρχαιοφυλακεῖο Λευκάδας. Στὸν ἴδιο φάκελλο βρίσκεται καὶ τὸ ἐγγράφο γιὰ τὸν Ἀντρούτσο μὲ ἀριθ. 76.

7. Γ. Χασιώτη, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον Δημοτικῶν Ἀσμάτων, Ἀθ. 1866, σ. 97, ἀριθ. 12.

8. *P a s s o w, Popularia carmino Graeciae, Lipsiae 1860*, σ. 39, XLV.

9. Πανδώρα, τ. Ε' (1854—55), σ. 1443, LX.— *Passow*, σ. 33—34, XXXIX.— Πρβλ. «Ν. Ἀθήναιον», ἔ. ἄ. σ. 223—26, ὅπου ἡ σχετικὴ μ' αὐτὸν βιβλιογραφία.

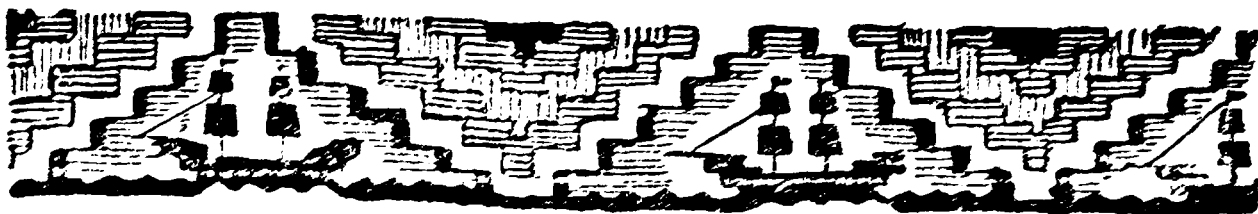
10. Τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ Ἀντρ. διορίστηκε ἀρματολὸς μετὰ τὸ κούρσο τῆς Λεϊδαδίας (1786) τὴν παραδίδει ὁ Γούδας, Βίοι παράλληλοι, Ἀθ. 1876, τ. Η', σ. 121. Ἀπ' αὐτὸν ἀντλήσε ὁ Τ. Κανδηλώρου καὶ ἀνάγραψε τὸ ἴδιο στὴ Μ. Ε. Ε. τ. Δ', σ. 664γ καὶ ἀπὸ τὸν Κανδηλώρου ὁ κ. Βσιλᾶς.

11. Κ. Δ. Μέρτζιου. Ἀνέκδοτα Ἱστορικά Στοιχεῖα περὶ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλῆ, ἀνάτ. περ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. Γ' (1954), σ. 16—17.

12. Βλ. πρόχειρα Π. Μαγιάκου, Ὁ Λάμπρος Κατσώνης (1752—1804), Ἀθ. 1932, σ. 82.

13. Γ. Κρέμο. Φωκικά. Ἱστορία τῆς ἐν τῇ Φωκίᾳ Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά, Ἀθ. 1880, τ. Β', σ. 81.— Γιὰ τὸ ἴδιο γεγονός βλ. Κ. Σάθα, Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου ἢ Ἱστορία Ἀμφίσης, Ναυπάρχτου, Γαλαξειδίου, Λοιδορικίου καὶ τῶν περιχώρων, ἔκδ. 2, Ἀθ. 1914, σ. 172—173.

14. Εἰρήνης Σπανδωνίδου, Τραγούδια

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΑΠ' ΤΙΣ ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΠΕΣΟΒΙΤΙΣΣΑΣ ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑΣ ΧΡΥΣΗΣ ΠΑΣΧΑΛΗ

Ἵπῃρξαν σὶά περασμένα χρόνια μερικὲς Ζαγοροῖσιες γυναῖκες φυσιογνωμίαι, ὅχι μόνο γεμάτες γνώση καὶ διάθεσι, γιὰ πρόοδο, ἀλλ' ἀκόμα μὲ ἀφύαση καλωσύνη. Εἶναι ἐγκληματικὴ παράλειψις νὰ μὴ ἀναφέρωνται τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετικῶν αὐτῶν γυναικῶν καὶ νὰ πετιθῶνται στή λήθη. Τέτοιαι ὀπῃρξαν πάρα πολλές. Ἵως ἡ πρὸ ἀξιόλογη ἀπ' ὅλες ἡ Ἀγγελικὴ Παπάζογλου δὲν ξαίρουμε, Ἵως καὶ ἄλλαι.

τῆς Ἀγόριαντς. Ἀθ. 1939, σ. 5—6.—Περὶ καὶ τὰ εὐστοχα σχόλια τῆς λαογράφου σὶς σ. 169—208 καὶ κυρίως 195—203. Ἵπου ἐξετάζονται τὰ τραγούδια γιὰ τὴ Λαϊραδιά. Παρὰ τὰ ὅσα ἔγραφε ὁ Κ. Μαρτίνος («Νέα Ἑστία», τ. 28 (1940), σ. 1036—1100) καὶ γιὰ μόνα τὰ σχόλια τοῦ τὸ ὅμοιο εἶναι πολὺταιρο.

15. Σπ. Ἀραβαντινοῦ. Ἵστορία Ἀλῆ Παρὰ τοῦ Τραπεζενλῆ. Ἀθ. 1895, σ. 15—16.

16. Π. Ἀραβαντινοῦ. Χρονολογία τῆς Ἵπαιρου. Ἀθ. 1856, τ. Β' σ. 291—292.—Σπ. Ἀραβαντινοῦ, ἱ. ἀ. σ. 52—57.

17. Γ. Ζαμπελίου. Τραγούδια, ἐκδ. Σεργίου Ραφτάνη. Ἐν Ζακύνθῳ 1860, τ. Β' σ. 318.

18. Γ. Βλαχογιάννη. Γιώργος Ἀντρούτσος. περ. «Νέα Ἑστία», τ. 28 (1940), σ. 1055—57, σ. 1056α.

19. Α. Πατρίδης. Συλλογὴ Ἀγροτικῶν Ἀσμάτων. Ἀθ. 1859, σ. 3.

20. Α. Γούδας. Βίοι Παράλληλοι. Ἀθ. 1876, τ. Η', σ. 121.

21. Γ. Φιλήμονος. Δοκίμιον Ἵστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἑπαναστάσεως. Ἀθ. 1860, τ. Γ', σ. 129.

22. Γ. Φιλήμονος. ἱ. ἀ. τ. Γ'. σ. 429α. Μπάμπη Ἀγγινού. Ἵστορικὰ Σημειώματα. Ἀθ. 1925, σ. 13, σὺν. 1.

23. Σπ. Τρικοῦπης. Ἵστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἑπαναστάσεως. ἐκδ. ζ. Ἀθ. 1888, τ. Α', σ. 167.

24. Γ. Βλαχογιάννη. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀντρούτσου καὶ τῆς γυναικὸς τοῦ, περ. «Νέα Ἑστία», τ. 28 (1940) σ. 1216β.

Ἐδῶ θὰ μᾶς ἀπαγοιλήσῃ μὴ ἐξαίρετικὴ εὐεργετικὴ πράξις, μᾶς τετραπέρατης γυναικὸς ἀπὸ τὸ Καπέσοβο τῆς Χρυστῆς Γ. Πασχάλη, ἀνέξας τῶν μεγάλων εὐεργετικῶν τοῦ Καπέσῶου ἀδελφῶν Πασχάλη. Μαζὶ μὲ τὴν περιγραφὴν τῆς εὐεργετικῆς πράξεως τῆς μεγάλης αὐτῆς γυναικὸς δημοσιεύουμε καὶ κάποιον γράμμα τῆς πρὸς τοὺς Κουκουλιώταις, γιὰτὶ τὸ γράμμα αὐτὸ ἔχει ἀμεσώτατη σχέση μὲ τὴν εὐεργετικὴν τῆς χειρονομία. Τὸ γράμμα τῆς αὐτῆς, καθὼς θὰ δῇ ὁ ἀναγνώστης, ἀναφέρεται στήν ἐπισκευὴν τοῦ παρεκκληρίου τοῦ χωριοῦ μου Κουκουλίου, τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ, πρὸ ὁρίσκειται πρὸ πάνω ἀπ' τὸ Κοκοῦδι καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ Κοκοῦδι καὶ Καπέσοβο. Μπροστὰ δὲ ἀπ' τὸ παρεκκλήριον αὐτὸ περιόσσει ὁ δρόμος πρὸ ἔτερε ὅσους θὰ ἐρχόταν τὰ παλιὰ χρόνια εἴτε περὶ εἴτε μὲ μουλάρια ἀπὸ τὰ Γιάγκνα καὶ πῆγαναν σὶ Καπέσοβο, Βραδέτο, Τραπεζέλο, Σκαμνέλι, Ἀλίστα, Βρυσσώρι κλπ.

Τὸ γράμμα τῆς εἶναι: τὸ ἔξῃ: α) Ἀπ' ἐξῶ: «Πρὸς τοὺς ἐντίμους χωριανοὺς Κουκουλιώτας κοινῶς Ἀδελφῶν». β) Μέσα τὸ γράμμα:

«Ἐντίμοι κύριοι χωριανοὶ Κουκουλιώταις, τὰς 3 Ἀυγούστου 1851 Καπέσοβο.

Εὐχαρίστω; ἔλαβον σήμερον διὰ τοῦ κύριου Κωνσταντίνου Ζαγγούλη, ἐν γράμμα ἀπὸ τὸν κύριον Ἀνδρέαν Πλακίαν καὶ κύριον πατὴρ Γεώργιον Τσίγγαν, διὰ τοῦ ὁποῖου μὲ γνωστοποιεῖται ἡ κοινὴ εὐχαριστήρις σας ἔλπον τῶν χωριανῶν κοινῶς τοῦ νὰ ἐπισκευάσῃ τὸ παρεκκλήριον σας, Ἀγίου Μηνᾶ, δι' ἐξόδων τοῦ σεβαστοῦ μου κύριου θεοῦ Παύλου κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ. Ὅθεν

σας γνωστοποιῶ διὰ τοῦ παρόντος ὅτι εὐχαρίστως ἀποδέχομαι τὴν συγκατάνευσίν σας ταύτην καὶ ἐτοιμάζομαι εἰς τὴν ἀνέγερσίν του κατὰ τὴν αἵτησίν σας καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ μάστορας, τότε σὰς εἰδοποιῶ διὰ νὰ ἐβγῇτε καὶ ἡ ἐντιμότης σας εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τόπου τοῦ παρακλησίῳ σας καὶ τότε ὁμοῦ σχεδιάζομεν τὴν οἰκοδομήν.

Ἵγιαίνετε

Χρυσῇ Γ. Πασχάλη.

Ἄλλ' ἄσχετα μὲ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ ποῦ ἦταν ἐκπλήρῳσιν θρησκευτικοῦ καθήκοντος τῆς ἰδίας ἢ τοῦ θεοῦ της, ἡ μεγαλόπνοια αὐτῇ γυναίκα θέλησε μιὰ ποῦ τῆς δινόταν ἡ εὐκαιρία καὶ εἶχε οἰκονομικὴ εὐχέρεια μὲ τὰ χρήματα τοῦ θεοῦ της, νὰ κάμῃ καὶ κάτι περισσότερο γιὰ νὰ εὐεργετῇ ἅμεσα τοὺς συνανθρώπους της ποῦ εἶχαν ἀνάγκη. Κατὰ τοὺς καλοκαρινοὺς μῆνες εἰ ὁδοιπόροι ποῦ ταξίδευαν ἀπ' ὅπου κι ἂν ἔρχονταν ἔπρεπε νὰ περάσουν πολλοὺς ἀνήφορους χωρὶς νὰ βρῶσιν πουθενὰ νερὸ νὰ θρέξουν τὴν γλῶσσα τους καὶ νὰ πᾶρουν λιγάκι ἀνάσα. Ἡ Χρυσῇ συνέλαβε τότε τὸ σχέδιον καὶ ἔχτισε σὲ μιὰ γωνίᾳ τοῦ παρεκκλησιοῦ πρὸς τὴ Βορείνῃ μεριᾷ κάτω ἀπ' τὸν θαθὺ ἱσκιό ενός ὠραίου πουρναριοῦ, ποῦ σώζεται ἀκόμα, ἓνα μικρὸ τετράγωνον ντεπόζιτο γιὰ νερὸ, μὲ μιὰ μικρὴ κἀνουλα. Ἔκανε μιὰ μικρὴ δεξαμενὴ, μιὰ μικρὴ θρύση. Κάθε μέρα δὲ ἔστελνε τὸν ὑπηρέτη της καὶ ἔρριχνε στὴν

δεξαμενὴ αὐτῇ δυὸ φορτῶματα νερό, τὰ ὁποῖα αὐτὸς τὰ κουβαλοῦσε ἀπὸ μακριὰ μὲ τὰ ζῶα. Ἔτσι οἱ διαβάτες ποῦ ἔφταναν ὡς ἐκεῖ μὲ ξηρὴ τὴ γλῶσσα ἀπ' τὸν ἀνήφορον καὶ τὴ ζέστα ἔπιναν νερὸ καὶ μὲ νέα δύναμη τραβοῦσαν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ δρόμου των εὐγνωμονώντας τοὺς μεγαλόψυχους κτήτορες τῆς δεξαμενῆς αὐτῆς. Πόσα χρόνια βάσταξε τὸ εὐεργετικὸ αὐτὸ μέτρο δὲν ξαίρουμε. Σήμερα δὲ σώζεται τίποτε ἀπ' τὴν εὐεργετικὴν ἐκείνην δεξαμενοῦλα, παρὰ μόνον λίγα ἴχνη της στὸ σημεῖον τοῦ τοίχου ποῦ ἦταν κολλημένη μὲ τὴν ἄλλη οἰκοδομὴ τῆς ἐκκλησιᾶς. Πόσους δρόμοις ἡ θρυσοῦλα αὐτῇ μονάχα τὸ πυκνόφυλλον πουρνάρι ποῦ στέκεται ἀγέρωχο ἐκεῖ κοντὰ θὰ μπορούσε νὰ μᾶς πῇ. Αὐτὸ δὲ καὶ σήμερα χαρίζει τὸ δροσερὸν τοῦ ἱσκίου σὲ κανένα σπάνιον σήμερα περαστικὸν διαβάτην ἀπ' ἐκεῖ. Καὶ τοῦτο, γιὰτὶ ὅλοι περνοῦν ἀπὸ κεῖ κοντὰ μὲ αὐτοκίνητο καὶ μόνον λίγοι στὸ πέρασμά τους θυμοῦνται πὼς εἶναι τὸ ἐκκλησιάκι τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ καὶ κἀνουν στὸ σταυρὸ τους. Ὅσο ὅμως κι ἂν ἄλλαξαν οἱ καιροί, δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε καὶ κείνους ποῦ σὲ περασμένες ἐποχὰς φρόντιζαν μὲ τὰ καλά τους ἔργα νὰ γλυκαίνουν τὴ ζωὴ τῶν συνανθρώπων των ποῦ ἦταν πάντοτε πικρή. Γι' αὐτὸ θεωρήσαμε σκόπιμον νὰ μὴ λησμονηθῇ ὁλότελα ἡ εὐεργετικὴ αὐτῇ πράξις τῆς Χρυσῆς Γ. Πασχάλη, τῆς Καπεσοδίτισσας ἀρχόντισσας.

† Κορυθαῖς ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ*

ΛΟΓΙΟΙ-ΣΧΟΛΕΙΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΚΑΙ Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

Ἐπιστολαὶ Ἀναστασίου Παπαβασилоπούλου πρὸς διαφόρους καὶ ἐπιστολαὶ πρὸς αὐτὸν σταλεῖσαι εἰς Τύρναβον ἐν ὄλῳ 17 καὶ ἄλλα τινά.

Ἦπ. Ἐστία, Γ', σ. 770—780 Δ', σ. 333—341. Ἀνατύπου σ. 22—32, 69—81

Ἐπιστ. 1. Τῷ Μερκοβίτῃ ἱερομονάχῳ. Περιεχόμενον. Γρηγόριος Σουγδουρῆς διδάσκαλος Παπαβασилоπούλου, παρ' ᾧ συνεμαθήτευσεν μετὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Μερκοβίτου 5 ('). Οὗτος διέτριβεν εἰς Βενετίαν, 10, 16, ὅπου διέτριβον «ἄξια πρόσωπα», ἐν οἷς ὁ «οἰκονόμος τῆς πολιτείας Ἀνθρακίτης Μεθόδιος. Παρὰ τούτου ἔμαθεν ὁ ἐπιστελλὼν περὶ Μερκοβίτου (βλ. Βελούδην ἐνθ' ἄνωτ. σ. 182). Περί τοῦ Ἀνθρακίτου γράφει: «ἐωράκαμεν γὰρ ἀληθῶς ἄνδρα οὐ τοσοῦτον τῇ πολὺν σεμννόμενον καὶ ταῖς λοιπαῖς τοῦ προσώπου χάρισιν, ὅσον τῇ φρονήσει καὶ τῇ τοῦ τῶν λόγων εὐαρμοστίᾳ», 11.

Ἐπιστ. 2. Νεοφύτῳ ἱεροδιακόνῳ. Ὀνομάζω αὐτὸν «παῖδα Ἑρμοῦ καὶ Μουσῶν γινώριμον»(2). διὰ τὰς χάριτας τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐν τέλει: «Ἐρρωσο ἐν Κυρίῳ, ὦ Μουσῶν αὐτόχρημα καὶ προσφυὲς ἄγαλμα». 12.

Ἐπιστ. 3. Παπαβασилоπούλῳ τῷ σοφωτάτῳ μοι καθηγητῇ. Εἶναι ἀνώνυμος τοῦ Νεοφύτου ἀπάντησις.

Ἐπιστ. 4. Τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς βασιλείας Νικολάου «τῷ πανιερωτάτῳ Λαρίσσης ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ δευτέρᾳ Θετταλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος τῷ αἰδεσιμωτάτῳ καὶ προσφιλεστάτῳ» ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ὕμνος πρὸς φίλον: «διὰ στόματος ἔχω τὸ χρυσοῦν αὐτῆς ὄνομα, ἐπαινέτης εἰμὶ τῶν ἀρετῶν, αἷς δορυφορεῖται καὶ στέφεται», 21. «ἀντιτίλει τὸν θερμῶς σε φιλοῦντα», 28. δικανικὸς ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ γράφειν.

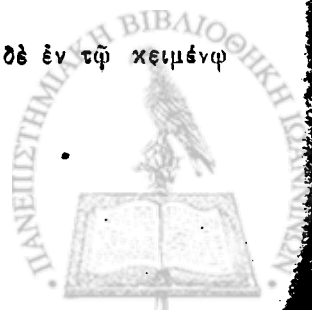
Ἐπιστ. 5. Ἀπαντητικὴ τοῦ Λαρίσσης ἀπὸ Τυρνάβου, 1704 ὁ ἱεράρχης ὅμως δικανικώτερος εἰς ἀπάντησιν καὶ διὰ τοῦ ἰδίου προγ. ἀνατρέπει τὴν πρόφασιν τῆς ἐκείνου σιωπῆς. Τὸν ὀνομάζει «στέλεχος ἀγλαόμορφον τῆς φιλοσοφίας τῆς εὐγενείας καὶ κοσμιότητος», 30.

Ἐπιστ. 6. Ἀναστάσιος Ἰακώβῳ. Τὸν Λαρίσσης Παρθένιον ὀνομάζει: «τῶν χαρίτων τὸ ἀγλαόμορφον Παλλάδιον» 6 «Στίχοι εἰς τὸ πραιτόριον τῆς ἐν Λαρίσση μητροπόλεως», 13.

Ἐπιστ. 7. «Τῷ ἐντιμωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ μοι διδασκάλῳ κυρίῳ Ἀναστασίῳ...» Τοῦ Ἰακώβου ἀπάντησις ἄνευ τοῦ ὀνόματος. Τὸν ὀνομάζει «ἀττικίζουσαν μέλισσαν»,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

1. Αἱ ἐπιστολαὶ εἰσιν ἡριθμημέναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τίθεται ἐν ἀρχῇ, ὁ δὲ ἐν τῇ κειμένῳ δηλοῖ τὸν στίχον.

7. και γράφει: «τὸ ἐμμελές σου τῆς Καλλιόπης, τὸ τῆς ρητορείας κάλλος και τὸ περὶ τὴν σοφίαν ἐναποστράπτει ἀγλαὸν τε και ἐμδριθέες, ἅπερ ἀληθῶς ἐνδiciαιτῶνται τῇ ἱερᾷ σου ψυχῇ τοῦ ἐν διδασκάλοις διαπρέποντος παγχρήστου και παγχρύσου Ἀναστασίου», 9 γράφει διὰ τὸ ἐπίγραμμα τῆς μητροπόλεως τοὺς ἐπαίνους τοὺς τελευταίους.

Ἐπιστ. 8. Λογιώτατε ἐν διδασκάλοις και εὐγενέστατε ἐν ἄρχουσι... Μαργ. Μάνθος, 1704.

Ἐπιστ. 9. Ἀπάντησις 1701 Ἰαν. κ'. εἰς τὸν Μαργαρίτην Μάνθον, τὸ λογοπαίγνιον: «ὁ Ἰάκωβος τῷ Ἀναστασίῳ φίλος—ὁ Ἀναστάσιος τῷ Μαργαρίτῃ φίλος—ἄρχαι και ὁ Ἰάκωβος τῷ Μαργαρίτῃ φίλος».

Ἐπιστ. 10. «Τιμιώτατε και λογιώτατε ἐν διδασκάλοις και φίλων ἄριστε...» Δημ. δ Γλυκὺς.

Ἐπιστ. 11. Ἀπάντησις (διὰ πολλῆς φιλίας ἐσχετίζετο). «εἰς τοὺς ὁρισμούς της Ἀναστάσιος».

Ἐπιστ. 12. Ἀναστασίῳ Δημήτριος «Ἀναστάσιος ὁ ἄριστος τῶν φιλοσόφων». 4, ὁ Γλυκὺς οὕτω γράφει περὶ αὐτοῦ.

Ἐπιστ. 13. Ἀπάντησις, 1701 τοῦ Ἀναστασίου.

Ἐπιστ. 14. Παρρήσιος ἱερεὺς: «Λογιώτατε και σοφώτατε ἐν διδασκάλοις κύριε κύριε Ἀναστάσιε» ἐρωτᾷ διὰ τὰ παραδιδόμενα ὑπ' αὐτοῦ μαθήματα θέλων νὰ ἀφήσῃ τὸν Γόρδιον Ἀναστάσιον, ὅστις εἰς δύο ἔτη «μηνῶν μαθήματα δύο παραδέδωκε», 7.

Ἐπιστ. 15. Ἀπάντησις «ἀπὸ Τυρνάδου, 1703» τοῦ Διονυσίου: «διδάσκομεν μαθήματα γεωμετρικά, ρητορικά και γραμματικά», 13.

Ἐπιστ. 16. Τῷ Ἀνδριανουπόλεως (Ἀθανασίῳ Α'). Θέλει νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς σχέσεις τίς οἶδε διὰ τίνα λόγον διακοπέσας και γράφει ὁ Διονύσιος «προσκυνῶ τὴν ὑμετέραν σοφολογιότητα και πανυπερτέδαστον κορυφὴν ἐρεθίζων αὐτὴν εἰς μνήμην τῆς πάλαι ποτὲ και ὥς οἶμαι γεγηρακίας. ξυνηθείας... Ἐρρωθε (μᾶλλον ἐρρωσθαι) εὐχόμενοι ὑμῖν», 9.

Ἐπιστ. 17. Πρὸς τὸν Ἄρτης και Ναυπάκτου Νεόφυτον διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Ἀθηνῶν Μελετίου. «Ἀναστάσιος ἱερεὺς Βασιλείου ἱερέως». Μόνον ἐνταῦθα ἔγει πλήρες τὸ ὄνομα κατὰ τὸν τύπον τοῦτον.

Ἐπιστ. 18. Μερκούριος «τῷ λογιωτάτῳ κτλ. τῷ κατὰ πάντα ἀνδρὶ ἀρίστῳ». (Ἡπειρ. Ἑστ. Γ'. 1032, Ἀνάτ. 36).

19. «Βίος τοῦ μακαρίτου... Μελετίου συγγραφέως τῆς Παρούσης βίβλου» ὑπὸ Α. Παπαθασилоπούλου(?).

20. Ἐπιστολὴ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου πρὸς Παπαθασιλόπουλον (Ἡπ. Ἑστία Δ'. σ. 438—439, Ἀν. 80—81).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. Ἡαῖσιος Μικρὸς στιχουργὸς ὁ ἐξ Ἰωαννίνων* μαστέγιον τῶν καπνιστῶν.

Περὶ τοῦ ἔπωνυμου Μικρὸς και τῶν συγγραμμάτων του, Γ', 657—658, ἀν. 1—3 * και 661, 5.

Ὁ γνωμολόγος και παροιμιογράφος Παρθένος Κατξιούλης και ἄλλοι γνωμολόγοι. Πολυζώης

* Γ'. «Ἡπειρωτ. Ἑστίας» τόμ. Γ'. Ἀν[άτυπον] οὕτω σημειοῦνται αἱ παραπομπαὶ και εἰς τοὺς ἄλλους τόμους. Σημεῖωμα σπουδαῖον. Ὁ ἀναγνώστης δεῖν νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν τῇ πραγματείᾳ δὲν περιορίζομαι εἰς τὸν Παῖσιον τὸν Μικρὸν και τὸν Ἀν. Παπαθασιλόπουλον, ἀλλ' ἐκ διαφόρων σημείων τοῦ βίου και τῆς συγγραφικῆς δράσεως αὐτῶν ὁρμώμενος ἐπεκτείνωμαι εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἀκμῆς τῶν γραμμάτων και τοῦ πολιτισμοῦ ὅπως ἔπραξε και ὁ Θερεϊανὸς ἐκδοὺς τὸ τρίτομον ἔργον «Ἀδαμάντιος Κοραῆς».

Κοντός, Γ', 658—60, άν. 3—4.

Βησσαρίων Μακρής ό διδάσκαλός του, Γ', 660—1, άν. 4—5.

Στιχουργοί 'Ηπειρώται, Γ', 661—3, άν. 5—7.
Τό κατά τοϋ καπνοϋ ποίημα τοϋ Παΐσιου, τό

ιστορικόν και ό θριμύς έλεγχοϋ, Γ', 663—7 άν. 5—11.

Τό κείμενον, στίχοι 163 εις άπλήν γλώσσαν μετά γλωσσικών σημειώσεων, Γ', 668—72, 'Αν. 12—16.
Πώς γραπτόν έγινα ή έγεινα; Γ', 670, 'Αν. 14.

Β. 1. 'Αναστάσιος ιερεύς Παπαβασιλόπουλος 'Ιωαννίτης και ή άνέκδοτος άλληλογραφία του.

Διδάσκαλοι και χειραγωγοί της πνευματικής κινήσεως οί 'Ιωαννίται και δη οί ιερωμένοι Οί χρησιμοί της Δωδώνης πώς έρμηνεύονται; Παύλος και 'Επίκτητος έν Νικοπόλει, Γ', 765—7, άν. 17—9.

Διατί είναι άγνωστος ό 'Αναστάσιος καιτοι άξιόλογος διδάσκαλος; Τι γράφει ό Ζαβίρας; 'Η σύγχυσις και άφομοίωσις πρός τόν Μπαλάνον, Γ', 767, 'Αν. 19.

'Η άλληλογραφία του ρίπτει άρκετόν φώς (περίληψις έν τέλει). Τό κείμενον, Γ', 168—180, άν. 20—32.

Νεόφυτος 'Ιβηρίτης ό εδνώμων μαθητής, ό διασώσας τάς έπιστολάς και έργα αϋτοϋ, Γ', 1029—32, άν. 33—36.

'Επιστολή Μερκουρίου πρός Δημήτριον φιλική, Γ', 1032 άν. 36.

Δύο Νεόφυτοι ιερομόναχοι 'Ιεηρίται, Γ', 1033 άν. 37.

'Αναστάσιος και 'Ανθρακίτης. Τά 'Ιωάννινα, ό άκτινοδόλος φάρος και τό κοινόν Διδασκαλείον, Γ', 1034, άν. 38.

Ό 'Αναστάσιος και σειρά 'Ηπειρωτών διδασκάλων έν Σέρραις, οί παιδαγωγοί Δημ. Μαρούλης και Β. Βωζάνης. 'Η θρησκευτ. άγωγή έν τοίς σχολείοις, Θεολογία και Φιλολογία βάσις της έκπαιδεύσεως, Γ', 1034—38, άν. 38—42.

Ό χρυσός αιών των γραμμάτων έν 'Ιωαννίνοις. Τά διδασκόμενα μαθήματα Γ', 1039, άν. 43.

'Η έκθεσις τοϋ Δ. 'Αθανασίου περί της ριζοσπαστικής διδασκαλίας τοϋ Ψαλλίδα, Γ', 1040—2, άν. 44—46.

'Η σχολή Τυρνάβου και ή άρχαία Δωδώνη έν Θεσσαλίᾳ. Ό Λαρίσης Παρθένιος και ό έγκωμιαστής του 'Ιάκωβος Κύπριος, μαθητής 'Αναστασίου, Γ', 1148—50, άν. 46—8.

Νεόφυτος ό ύμνητής 'Αναστασίου. Δείγματα

της χειρός αϋτοϋ: Προόμιον εις «Λευχειμονούσαν ρητορικήν» και εις «Σύνοψιν λογικής έξεως», Γ', 1150—2, άν. 48—50.

Τά 'Ιωάννινα και ή Μοσχόπολις κέντρα τοϋ λογίου και κερδώου 'Ερμού. Ό σύνδεσμος μετά των ευρ. άγορών. Ό τύπος των πλουσίων, οί μεγάλοι εδεργέται. Ό άρτος έφευρέσις των Πελασγών, ή μεγαλυτέρα κατάκτησις τοϋ πολιτισμοϋ. Οί φωμάδες 'Ηπειρώται Δ', 4—11, άν. 50—52.

'Ηπειρώται και 'Αλβανοί έν τη διασπορᾳ ανά τάς έλλην. χώρας ένέσπειραν μετά τοϋ έμπορίου και τά έλληνικά γράμματα. Τά 9 άρβανιτοχώρια, έστίν φωτός, Δ' 11—3, 122—3, άν. 52—54.

'Αρβανιτοχώριον Τυρνόβου έν Βουλγαρία, άλλη Μοσχόπολις «ελαμπεν ώσαν καθρέπτης» διά τόν έλληνισμόν. ή έδρα αϋτη των πρώτων βασιλείων, Δ', 122—125, άν. 54—56.

Τό Τύρναβον ως έκκλησι. κέντρον και Πατρι-αρχείον. τι γράφει ό καθ. 'Αμαντος; Πώς απέφυγε τόν κίνδυνον της Οδνίας; τό φυλετ. ζήτημα. Ό έσχατος λόγιος των 'Αρβανιτοχωριτών Ν. Πίγκολος, Δ', 125—8, άν. 56—60.

'Αρβανιτοχωριται λογιοι και διδάσκαλοι έν 'Ιασιφ και Βουκουρεστίφ. 'Η έπίδρασις τοϋ έλλ. πολιτισμοϋ έν Ρουμανία και οί Φαναριώται. Οί φωτισται! 'Ηπειρώται και 'Αλβανοί, Δ', 237—8, άν. 61—2.

Ό έλληνισμός της 'Ηπείρου. 'Η άρχαιότης της Δωδώνης. Πελειάδες και Σελλοί. Χρονικόν Δρυοπίδος, Δ', 238—42, άν. 62—6.

Πότε ιδρύθησαν τά 'Ιωάννινα; Οί μεγάλοι ευεργέται και ή άκμή της πόλεως. «Μουσείον της 'Αθηνᾶς». 'Η έλλ. γλώσσα έπεδλήθη και εις τούς Τουρκαλβανούς, όπως και εις τό Πωγώνιον. Ό 'Αλή Πασᾶς έπίσημον γλώσσαν είχε την έλληνικήν. 'Η αντίδρασις της τουρκ. κυβερνήσεως. «'Ηπειρ. άδελφότης» και σχολεία Δ', 242—4, άν. 66—8.

2. 'Εργα και ήμέραι τοϋ Παπαβασιλοπούλου, σχέσεις πρός τούς συγχρόνους λογίους. Θαυμασμός και έγκώμια πρός τόν σοφόν διδάσκαλον—Τό μέγα κατόρθωμα ή έκδοσις της σπουδαίας Γεωγραφίας τοϋ 'Αθηνών Μελετίου.

Οί διώκται παντός Δογίου Μπαλαναίτοι έθαφαν ζώντα τόν Παπαβασιλόπουλον. «'Ερις έν Μούσαισιν». Οί θαυμαστοί αϋτοϋ οί Γλυκείς και ή άλληλογραφία. Διατί δέν εξέδωκαν την Ρητορικήν του; Οί Σουγδουρήδες Γρηγόριοις και Γεώργιοις, Δ', 333—6, άν. 69—71.

Ό προσφιλής μαθητής 'Ιάκωβος. Ό μουσοφιλής Μαργ. Μάνθος. ό θαυμαστής ιερεύς Παρρή-

σιος και ό Γόρδιος. Τις ό 'Αδριανουπόλεως 'Αθανάσιος πρός όν γράφει; 'Η έκδοσις της Γεωγραφίας και αί προσπάθειαι τοϋ 'Αναστασίου, ό 'Ιωαννίτης χορηγός Δήμου Στάνος. 'Η ύπό τοϋ 'Αναστασίου διογραφία Μελετίου, Δ', 339—41, 435—7, άν. 69—80.

'Αναστάσιος και Μεθ. 'Ανθρακίτης. ό χρόνος της διδασκαλίας έν 'Ιωαννίνοις. ή έλεγκτική έπι-

ιστολή του Μεθοδίου, διώξεις και κατηγορία. Κριτική εις τὸν γράψαντα καθ. κ. Π. Χρήστου. Μετάβη και ἀπελογήθη εις Κ. Π. Ἡ σύγχυσις παρὰ τοῖς νεωτέροις. Παρεδόθη εις τὸ πῦρ τὸ «Φιλοσ. δοκίμιον». Τὰ ἄλλα ἔργα αὐτοῦ ἐπηρεασμένα πῶς ἐκ τῆς μυστικοπαθείας τοῦ Μιχ. Μολλίου... Ἡ «Φυσική Θεολογία» κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Κορυδαλέως βάσις τῆς διδασκαλίας (θεωρία Ἀριστοτέλους). Παρεσύρθη και ὁ μαθητὴς του Εὐγένιος—Δριμεῖα κατὰ τῶν «νατσεραλιστῶν» τοῦ Θεοδωρήτου Λαυριώτου. Ἀντίθετος διδασκαλία πρὸς τοὺς νηπιτικούς πατέρας τῆς «Φιλοκαλίας», καθ' οὗς ἀνευ ἀγνόητος και θείας χάριτος προ-

έρχεται ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς. Οὕτως ἀπερροφήθη ἡ θεολογία ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας. Ὁρθὴ ἡ γνώμη τοῦ Νεοφ. Δούκα. Ἐννοια και σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας κατὰ τὸν Μεθόδιον (βλ. «Λογικὴ ἐλάττων»). Ἦν τελείως ἀγευστος τῆς πατερικῆς φιλολογίας. Πῶς ἐκλαμβάνει τὴν ἐννοιαν τῆς φιλοσοφίας; συγχέει πρὸς τὴν σοφίαν και θεολογίαν και παρουσιάζει αὐτὴν «ὑδραν πολυκέφαλον και χίμαιραν τερατώδη» κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ὁ Ἀναστάσιος διδάσκαλος ἐν Καστορίᾳ. Ὁ Μεθ. ἔγραψε «Βοσκὸν λογικῶν προβάτων». Δ', σ. 439—44, 540. ἀν. 81—86.

3. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἡ παιδαγωγικὴ μέθοδος ἐπὶ Παπαβασιλοπούλου—Γεωμετρία, ἀστρονομία και μαθηματικά.—Αἱ γραμματικαὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος και ἡ ἐπελθοῦσα μεταρρύθμισις και συντόμευσις—Οἱ Ἰωαννῖται γραμματικοὶ και ἡ κυριαρχία τοῦ Γενναδίου καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα—Ἡ κοινὴ γλῶσσα—Διδασκόμενα μαθήματα και μέθοδος.

Τὰ Ἰωάννινα ἡ «πνευματικὴ κιθωτὸς τοῦ νεογραικικοῦ κόσμου»: Διὰ τὴν δὲν ἐξεδόθησαν τὰ ἔργα τοῦ Ἀναστασίου, τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων και ἡ μέθοδος. Τὰ μαθηματικά, ἡ ἀστρονομία. Ἡ ἐπιστήμη και ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου. Ὁ Ἀναστάσιος εἰσηγητὴς τῆς γεωμετρίας ἐν Ἰωαννίνοις. Τὸ πρῶτον μάθημα ἡ φιλοσοφία. Σχέσις πρὸς τὴν γραμματικὴν «θυεῖν ταῖς Χάρισιν». Ἡ φυσική. Ὁ νεωτεριστὴς Εὐγ. Βούλγαρις και Νεοφ. Κανσοκαλυβίτης. Ἡ παρεκτροπὴ τῶν γραμματικῶν. «Τὰ μέρη τοῦ Λόγου» κατὰ τὴν Λογικὴν. Ὁ Λάσκαρις και οἱ μετ' αὐτὸν γραμματικοί. Βησσ. Μακρῆς και Σουγδουρῆς. Ἡ πρώτη γραμματικὴ τῆς νεοελληνικῆς. Ἡ «Τερψιθέα» τοῦ Νεοφ. Δούκα.

και τελευταία ἡ γραμματικὴ τοῦ Γενναδίου. Δ', 540—6, 628, ἀν. 86—93.

Ἀθ. Παλίδας και ἡ νεοελληνικὴ ἐν τοῖς σχολείοις Ἰωαννίνων. ἡ σπουδαία ἐκθεσις τοῦ Δ. Ἀθανασίου. Ἡ «Ρομέηκη γλῶσσα» τοῦ Βηλαρά και οἱ νῦν ὁπαδοὶ του οἱ «φωτοθηγοί» τοῦ Φ. Μεταχалоπούλου. Ὁ Ν. Δάρβαρις και ἡ σύγχυσις ἐν ταῖς γραμματικαῖς. Ὁ Α. Χριστόπουλος και ὁ Ν. Βίμβας. Στ. Οἰκονόμου (ἡ καταγωγή του) ὁ μεταφραστὴς τοῦ Βούτμαν. Ἡ γερμανοπάθεια. ὁ Κοραῆς ἔθυσεν ἐκατόμβην. Τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων κατὰ τὸν Ἑλλάδιον. Ρητορικὴ τὰ «Προγυμνάσματα τοῦ Ἀφθονίου» Πῶς καταρθώσαμεν νὰ ἐπιχύσωμεν ὀλίγον φῶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο; Δ', 628—632, ἀν. 93—97.

4. Συγγράμματα τοῦ Ἀναστασίου Παπαβασιλοπούλου

α' «Λευχειμονοῦσα ρητορικὴ»

Κύριον ἔργον ἡ «Λευχειμονοῦσα ρητορικὴ». Οἱ ἀνακαλυφθέντες κώδικες, προοίμια και ἐπιγράμματα. Τὸ περιεχόμενον κυρίως τὰ «Ἀφθονίου Προγυμνάσματα». «Στοιχεῖα ρητορικῆς». Ἡ ἀφιερωτικὴ ἐπιστολή. Παπαβασιλόπουλος, ὁ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς. Φιλοσοφία και ρητορικὴ πῶς σχετίζονται; Διὰ τὴν ἐν Ἰωαννίνοις ἐπρώτευε τὸ μάθημα τοῦτο; Ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος ἐδίδασκε «Ὀμιλητικὴν» ἐνταῦθα, ὡς και ὁ Σουγδουρῆς. Συγγραφεῖς νέοι ρητορικῆς. Διὰ τὴν προετίμην ὁ Ἀναστάσιος τὸν Ἀφθόνιον; Α. Πάριος ὁ ἐκδότης τῆς «Ρητορικῆς» τοῦ Ἑρμογένους. Τελευταία προσπάθεια, ἐν σωθῇ ἡ παράδοσις. Οἱ νεώτεροι—Βίμβας και Εὐάγγελος ὁ Ἑρμουπόλεως—ἐξεπέφευσαν τὴν ρητορικὴν. Εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ Ἀφθονίου πρῶτος ἐπέστησε τὸν νοῦν ὁ Κορυδαλέως. Ὁ κώδιξ τῆς Ἑθν. βιβλιοθήκης και ἡ ἐκδοσις τῶν «Προγυμνασμάτων» και τῶν «Προ-

γυμνασμάτων» και τῶν «Προλεγόμενων» ὡς και τῶν ὑπομνηματιστῶν ὑπὸ *Hugo Rabe*, Ἡπει. Ἐστ. Δ', 633—5, 745—50, ἀν. 97—104.

Κείμενον τῆς «Λευχειμονοῦσας ρητορικῆς». Δὲν εἶναι μετάφρασις, ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον κείμενον ἐν περιλήψει. ἔργον τοῦ Παπαβασιλοπούλου μετ' ἀναπτύξεως. Ἀναγραφὴ τοῦ Ἰδερ. κώδικος 109. Προοίμιον εἰς τὴν ρητορικὴν τέχνην. Τί ἐστὶ ρητορικὴ; τὰ εἶδη και τὸ χρῆσιμον αὐτῆς. Τί ἐστὶ ρήτωρ; τρόποι ἀναγνώσεως ρητορικῆς. Πόσα δεῖ τὸν ἐξηγητὴν ζητεῖν παρὰ τοῦ ἀκροατοῦ. Περὶ προγυμνασμάτων. Τίνα τούτων ἀρμόζει ἐκάστῳ εἶδει. Ὅρος μύθου. Σχόλιον. Ἡπειρ. Ἑστία Δ' 996—1003, ἀν. 105—112.

Διὰ τὸ μῦθος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ρητορικὴν; Τὰ εἶδη τοῦ μύθου. Ἐκθεσις μύθου. Ὅρος διηγήματος. Σχόλιον. Ὁ μητροπολίτης Σάρδεων

Ἰωάννης ἄριστος ἐρμηνευτὴς τοῦ Ἀφθονίου. «ἀρετὴ τοῦ ρήτορος ὁ Ἑλληνισμός». Τοῦ καθ' ἡμᾶς «ἐλληνισμοῦ» τὸν τύπον παρέχει ὁ ἀσκληπιάδης

Στ. Σαλαμάρκας ἐν Ἰωαννίνοις. Παρεπόμενα διηγήματος. Ἐξηγῆται ὀνομαστοὶ τῆς ρητορικῆς, Ἡπειρ. Ἔστ. Α', 1096—1100, ἀν. 114—17.

β'. Περὶ τῆς «Ἑρμογένους τοῦ τεχνικοῦ Ῥητορικῆς τέχνης».

Οἱ δύο τύποι τῆς «Λευχειμ. ρητορικῆς» καὶ τῆς «Μικρᾶς ρητορικῆς» τοῦ Ἀφθονίου. Τὸ «περὶ στάσεων βιβλίον τοῦ Ἑρμογένους» ὅθεν ἠντλήσεν ὁ Ἀναστάσιος. Τίς ὁ Ἑρμογένης καὶ πῶς ἀνεδείχθη; Κεφάλαια προγυμνασμάτων Ἀφθονίου, «στάσις» δὲν συναντᾶται. Ταῦτα ἦσαν χρησιμώτερα τῶν τοῦ Ἑρμογένους. Τίτλος τῆς τοῦ Παρίου ἐκδόσεως, δὲν περιέχει τὸ σύνολον. Περὶ στάσεων ἐν τῇ ρητορικῇ. Ὅροι ἀνεξήγητοι ἐξηγούμενοι παρὰ τοῦ Ἀναστασίου. Παραλληλισμός πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Ἑρμογένους. «Προσίμιον εἰς τὰς στάσεις». Ἀνάγκη δημιουργίας ὁρῶν Ἑλληνικῶν ἀντὶ τῶν λατινικῶν. Πόθεν ἡ ρητορικὴ τὴν σύστασιν ἔσχε; Τὸ ἀνέκδοτον περὶ Τισίου καὶ Κόρακος. Πῶς συνετάχθη τοῦ Πλάτωνος ὁ Γοργίας; Ἡπειρ. Ἔστια Ε', 33—38, Ἀν. 118—123.

Ὁρος ρητορικῆς καθ' Ἑρμογένην καὶ Παπαβασιλόπουλον. Διαίρεσις τῆς ρητορικῆς (ἐν ὑποσημειώσεσιν ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι). Τὰ μέρη: Εὐρεσις, διάθεσις, ἐρμηνεία, μνήμη, ὑπόκρισις. Τὸ περὶ ὕλης ρητορικῆς κεφάλαιον. Ὁ Πάριος ἐν τέλει «Ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ ἐπιδεικτικοῦ γένους». Ὁρος προγυμνάσματος. Ὑλὴ ρητορικῆς. Τὸ τέλος (σκοπὸς) ρητορικῆς Τὰ εἶδη τοῦ ρητορικοῦ λόγου. Τὰ γένη τῆς ρητορικῆς. Περὶ πολιτειῶν, Ε', 269—275, ἀν. 123—130. Περὶ διαφορᾶς πολιτειῶν Ε', Ἡπειρ. Ἔστια σ. 342 ἀν. σ. 131. Περὶ στάσεων, ἦτοι περὶ ζητημάτων τῆς ρητορικῆς ἀμφισβήτησις λογικῇ. Ὁρισμός νόμου καὶ θεσμοῦ Θεοφ. Κορυδαλεὺς ἐκδότης Ἀφθονίου Ἡπειρωτ. Ἔστια Ε', σ. 343 ἀν. 131—132.

Ἄλλα τοῦ Παπαβασιλοπούλου συγγράματα.

γ'. Ρητορικὴ ἢ «Στοιχεῖα ρητορικῆς».

Κώδικες τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ρητορικαὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν (Σκοῦφος, Δαμωδός, Οἰκονόμος, Βάμβας, Παμπούκης). Παραλειφθεῖς κώδιξ τῆς «Λευχειμονούσης ρητορικῆς».

δ'. «Κρήνη δωδεκάκρουνος» (ρητ. τοῦ ἄμβωνος)

Τοῦ Ἀναστασίου (Βάμβας καὶ Φ. Παπαδόπουλος). Ἀξία ρητορικῆς κατὰ Ν. Δούκαν καὶ Ἀθ. Πάριον. Ὁ α' ἐξέδοτο ρητορικὴν καὶ ρυθμικὴν, ὁ δ' ἐφήρμοσεν αὐτὴν ἀναλύσας λόγους τῶν ρητόρων, Ε', σ. Ἡπειρ. Ἔστιας 343—344 ἀν. σ. 132—133

ε'. Ἀριθμητικὴ ἢ «εἰσαγωγὴ μαθηματικῆς».

Πρῶτος ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Ἀναστάσιος «Σύνοψις γενικὴ τῆς λογικῆς ἕξεως ἢ εἰσαγωγὴ μαθηματικῶν». Ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπως ἐν Βυζαντίῳ, ἐδιδάσκοντο ὅλα τὰ ἐγκύκλια μαθήματα.

ς'. Φιλοσοφία ἢ «Ἐγχειρίδιον τῆς ἀναξήσασης ἡθικῆς φιλοσοφίας».

Οἱ λατινομαθεῖς Ἰωαννῖται διδάσκαλοι. Ὁ

Κ. Οἰκονόμος ὀνομάζει τὸν Ἀναστάσιον «λογιώτατον καὶ σοφώτατον». Τὰ «Φυσικὰ μαθήματα» ἢ ἡ «Φυσικὴ ἀκρόασις» τοῦ Ἀριστοτέλους. Σχέσις γραμματικῆς καὶ φιλοσοφίας κατ' Οἰκονόμον. τὰ δὲ δύο εἶναι ἀχώριστα. Ἡπειρ. Ἔστ. Ε', σ. 344—346 ἀν. σ. 133—135.

ζ'. Ἀμφιβαλλόμενα.

«Βιβλίον ἄριστον καλούμενον Φωσφόρος». Ἀόγοι πείθοντες, ὅτι δὲν εἶναι τοῦ Παπαβασιλοπούλου. Τίς ὁ Μιχ. Περδικάρης εἰς ὃν ὁ συγγραφεὺς Ἀναστάσιος Πῶπας ἀφιερώνει τὸ βιβλίον; Εἶναι δύο οἱ Περδικάραι. Ποῦ ἐγνωρίσεν ὁ Πῶπας αὐτόν;

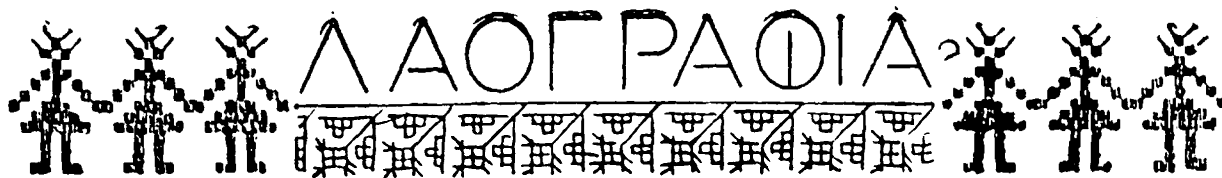
Ἀνατύπωσις τοῦ κατ' ἀκροστιχίδα ἐπιγράμματος τοῦ Νεοφύτου Ἰδρητίου. Ἐτερος Νεόφυτος Ἰδρητὴς ἐξ Ἰωαννίνων. Τὸ στιχοῦργημά του «Περὶ τοῦ βοσκοῦ». Τίς ὁ Ἰωαννῖτης Μπέρκος, ὅθεν ἀντέγραψε τοὺς στίχους; Ἡ οἰκογένεια Μπέρκων. Ἡπειρ. Ἔστ. Ε', σ. 346—348 ἀν. σ. 135—137.

Συμπληρώσεις καὶ Προσθήκαι. Συνοπτικὴ περίληψις τῶν ἐπιστολῶν

Πολυζῶης Κοντός Ἰωαννῖτης στιχοῦργός. Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Θερεϊανοῦ. Ὁ ταμβάκος τοῦ Μαζαρακίου. Ὁμοιότης τῶν Σκώτων πρὸς τοὺς Ἀλβανούς. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σκενδέρβη ὀργανωταὶ τοῦ ἱππικοῦ ἐν Σκωτίᾳ μετέδωκαν τὴν φουστανέλλαν εἰς τοὺς Σκώτους. Ὁ κόμης τῆς Ἀλβανίας ἐν Ἐδιμβούργῳ καὶ ἡ Ἀλβανία ἐπαρχία. Ἀλλή παρὰδοξις ἐξήγησις τοῦ *Pingerton*. Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες στρατιῶται μισθοφόροι ἐν τῇ Δύσει. Ὁ Ἀναστάσιος διδάσκαλος ἐν Τρίκκῃ τῇ 1721. Κῦρος ὁ Ἀργυροκαστρίτης διδάσκαλος

ἐν Σέρραις. ἀποδοκιμάζεται ἡ δαρεῖα προσφορά του ὡς ἱεροκήρυκος. Ὁ Μαρούλης ἐξαιρετός παιδαγωγός ἱδρυτὴς διδασκαλειῶν καὶ συγγραφεὺς. Οἱ συνεχισταὶ τοῦ ἔργου του Σερραῖοι παιδαγωγοὶ ἐν Ἀθήναις. Συνοπτικὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παπαβασιλοπούλου καὶ ἄλλων λογίων Ἡπειρωτῶν καὶ μαθητῶν του περίληψις. Περιεχόμενα ἐν περιλήψει.

Τυπογραφικὰ σφάλματα καὶ παροράματα. Ἡπειρ. Ἔστια Ε', σ. 348 καὶ 448—451 ἀν. 137—143.

ΚΑΤΙΝΑΣ Γ. ΠΑΠΑ

ΓΑΜΗΛΙΑ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ Β. ΗΠΕΙΡΟΥ*

Μόλις μῆ ἡ νύφη στήν αὐλή οἱ δικές της γυναῖκες τῆς δίνουν τρυπητὴ κουλούρα καὶ ἐνῶ οἱ συμπεθεροὶ τὴν παρακινοῦν «ρίξε νύφη τὴν κουλούρα» ἡ νύφη καβάλα ἀκόμα στ' αἶμα τῆς πετάει τὴν κουλούρα στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ. Ἄ ἡ κουλούρα σταθῇ στὰ κεραμίδια ἢ καὶ τὰ ἀγγίξει ἡ νύφη θὰ σταθῇ στὸ καινούριο σπίτι, ἂν δὲν σταθῇ καὶ δὲν ἀγγίξει, ἡ νύφη δὲ θὰ ριζώσει.

Ἡ νύφη κατεβαίνει ἀπὸ τ' αἶμα καὶ οἱ δικοὶ τῆς τὴν τριγυρίζουν καὶ τῆς τραγουδοῦν.

Τάξε πεθερὲ τῆς νύφης
τάξε κι ἔλα νὰ τὴν πάρεις.

«Νὰ τὴν ἀσημώσετε κι' ἀπὲ νὰ τὴν πάρετε», λένε τρεῖς φορὲς καὶ δὲν ἀφήνουν νὰ προχωρήσει, ἂν δὲν ἔρθῃ ὁ πεθερός, πού κατεβαίνει ἀμέσως κερνάει τὴ νύφη ἀσημένια νομίσματα καὶ τὴν ὁδηγεῖ πρὸς τὴ σκάλα ἐνῶ οἱ ἄλλοι τραγουδοῦν :

Ἐβγα πεθερὰ στὴ σκάλα
μὲ τὸ ρίζι μὲ τὸ γάλα.
Ρίξε ρίζα νὰ ριζώσει
καὶ σιτάρι νὰ προκόψει
πέντε γιουὺς θέλει νὰ κάμει
κι ὕστερα μιὰ θυγατέρα.
Μωρ' αὐτοῦ μωρ' πέρδικά μου
μωρ' αὐτοῦ νὰ ξεπουλιάσῃ.

Ἡ πεθερὰ ραίνει τὸ «ψίκι»⁽¹⁾ μὲ ρίζι καὶ μὲ σιτάρι κρατώντας στ' ἄλλο τῆς χάρι ἓνα δοχεῖο γεμάτο μέλι καὶ ἀλεύρι. Πρῶτος ὁ γαμπρὸς βουτάει τὰ δύο του δάχτυλα στὸ

μέλι καὶ τ' αἶμα καὶ χαράζει τρεῖς φορὲς τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα, τὸ ἴδιο ὕστερα κάνει καὶ ἡ νύφη καὶ μπαίνουν στὸ σπίτι καὶ πίσω τους καὶ ὅλη ἡ συνοδεία. Παλαιότερα πρὶν μποῦν οἱ γαμπροὶ στὸ σπίτι περνοῦσαν ἀπὸ ἓνα μεγάλο τουρκὶ κι οἱ δύο τους, πού κρατοῦσαν ὀρθὸ μπροστὰ στὴν πόρτα ὕστερα παραμέριζε τὸ τουρκὶ καὶ ἔμπαιναν καὶ οἱ ἄλλοι.

Τὰ προικιά τῆς νύφης τοποθετοῦνται στὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ καὶ κοντὰ σαυτὰ τοποθετοῦν καὶ τὴ νύφη καὶ οἱ ἄντρες σέρνουν ὀλόγυρα χορὸ, τραγουδώντας τρία τραγούδια :

Πρῶτο στὴ σειρά :

Τὰ σανίδια, τὰ σανίδια
τὰ λεφτοπελεκημένα... κλπ.

Δεύτερο :

Στοῦ καλοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι
μιὰ μῆλιά ἦταν φυτωμένη
καὶ τὴν καρτερῶ νὰ γίνει
ἂν ἀνθίσει, ἂν καρπίσει
πέντε γιουὺς θελ' ἀποχτήσῃ
καὶ κατόπι θυγατέρες
γιάγάπη καὶ γιὰ πόνο
γιὰ μιὰ γλυκειὰ κουβέντα.

Καὶ γιὰ τὸ ἓνα ὁποιοδήποτε τραγούδι τοῦ χοροῦ καὶ ἅμα τὸ τελειώσουν κι αὐτὸ κάθονται στοὺς στρωμένους «σουφάδες», στὴ μιὰ «κορφή»⁽²⁾ τοῦ σπιτιοῦ οἱ ἄντρες καὶ στὴν ἄλλη ἀπέναντι οἱ γυναῖκες. Κι' ὅσο οἱ καλεσμένοι τρῶνε ἡ νύφη «καμαρώνει» στέκεται δηλαδὴ στὴ γωνία τῆς «μπουλωμένης», σκεπασμένη μὲ τὴν κα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

1. Παλαιότερα προτοῦ μποῦν αὐτὴν αὐτὴν οἱ νύμφηδες, τοὺς περίμενε ἡ πεθερὰ σὲ σταυροδρομί μὲ μιὰ βάτο πού εἶχε ρίξει κι ἀπὸ τὶς δύο μεριές κι ἔξωνε τὴ νύφη «γιὰ νὰ «σκαλώσῃ» ἡ νύφη στὸ σπίτι μας, ὅπως σκαλώνῃ ἡ βατιά σὲ ταύτην» καὶ περνοῦσε καὶ τὴ ζώνη τῆς νύφης μὲ τὴν «καλαμίδα» κι' ἐφευγε ἀμέσως νὰ προφτάσῃ νὰ τοὺς ὑποδεχτῇ στὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ.

2. Τὰ σπίτια τῶν χωρικῶν τῆς Ἡπείρου ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ ἓνα μεγάλο διαμέρισμα μὲ δύο ἑστίες «Στιές» «γωνιές» «τζάκια» ἢ «κορφές» μιὰ χειμωνιάτικη καὶ μιὰ καλοκαιρινή.

λύπτρα της, και υποκλείνεται, κάθε πού οι συμπεθεροί της εϋχονται.

Κι' οί γυναῖκες τῆς τραγουδοῦν κατὰ σειρά:

Μπρέ, νυφούλα μου καμαρωμένη
 πού ἔμαθες νά καμαρώνεις ;
 — Ἡῦρα πεθερά καμαρωμένη
 κι ἔμαθα καὶ καμαρώνω.
 Ἡῦρα πεθερό καμαρωμένο
 κι ἔμαθα καὶ καμαρώνω κλπ. κλπ.

Δεύτερο :

Νύφη μου καὶ μαυρομάτα
 ποῦσουν ψές καὶ ποῦσαι τώρα.
 Ψές ἡμούν στὰ γονικά μου
 'πόψε στὰ πεθερικά μου.
 Τῆρα νύφη τρόγουρά σου
 γιά νά δῆς τὴν πεθερά σου.

Γι' ἀκουσε νύφη, νύφη καὶ κυρονύφη
 τί λέει τὸ Βαγγέλιο » »
 τί μολογáει τὸ γράμμα » »
 τίμα τὴν πεθερά σου
 γιά νά σέ λέει νύφη καὶ κυρονύφη
 Τίμα τὸν πεθερό σου » »
 Τίμα καὶ τάντραδέρφια κλπ.
 Τίμα καὶ τοὺς γειτόνους κλπ. κλπ.

Ὑστερα τῆς φέρνουν ἓνα «σκαμνὶ» καὶ
 κάθεται ἐνῶ αὐτὲς τραγουδοῦν :

Εἰς τὸ σκαμνὶ πού κάθησες ξερά ἦτανε τὰ ξύλα
 Κι' ἀπὸ τὴν ἐμορφάδα σου ἀνθοῦν καὶ βγάλουν
 [φύλλα.

Καὶ συνεχίζουν μὲ πλῆθος ἄλλα τραγούδια,
 Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν φάει ὅλοι, ὁ ἥλιος
 γέρνει κατὰ τὴ δύση καὶ οἱ ἄνδρες σηκώ-
 νονται καὶ σέρνουν χορὸ τραγουδοῦντας :

Τῶχω μάρα καὶ καῦμό
 νά δῶ τὸ νοῦνο στὸ χορό.

Ὁ νοῦνος εἶναι ὑποχρεωμένος τότε νά
 μπεῖ κι' αὐτὸς στὸ χορό.

Τῶχω μάρα καὶ καῦμό
 νά δῶ τὸ γάμπρο στὸ χορό.

Σηκώνεται κι ὁ γαμπρός.

Τῶχω μάρα καὶ καῦμό
 νά δῶ τὴν νύφη στὸ χορό.

Τότε οἱ «μπουκουτζίδες» παίρνουν τὴ
 νύφη καὶ πιάνονται ὅλες στὸ χορὸ καὶ ἀρ-
 χίζουν τὸ περίφημο τραγούδι τῆς νύφης :

Σήμερα εἶν' ἄσπρος οὐρανός
 σήμερα εἶν' ἄσπρη μέρα
 σήμερα ἀνταμώθηκε
 ἀητός μὲ περιστέρα
 στῆς περιστέρας τὰ φτερά

δυὸ γράμματ' εἶν' γραμμένα
 καὶ στ' ἀητοῦ μας τὰ φτερά
 τρία κοντηλισμένα.
 Ἡ περιστέρα ἢ πλουμιστὴ
 κι ἀητός περιγραμμένος
 παίρνει νερό στὰ νύχια του
 καὶ πάγνη στὰ φτερά του
 νά λούσει τὸν ἀφέντη του
 νά λούσει τὴν κυρά του.

Ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα ὁ κουμπάρος ἐχώρι-
 ζε τοὺς νιόγαμπρους ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια τοῦ
 τραγουδιοῦ

Ταράξου νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
 καὶ σύρε πάρα πάνω
 καὶ σμίξε τὰ παιδιὰ σου
 ἔτσι νά σοῦ προκόψουν.

ἐνώνει τὰ χέρια τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύ-
 φης καὶ πηγαίνει πρὸ πάνω τραγουδοῦντας
 τοῦ γαμπροῦ:

αὐτὸ τὸ χέρι πῶπιασες, ματάκια-ματάκια
 γιά μὴ τὸ πολυσφίγγεις, ἔτσι νά κερδιθῇτε,
 γιατί πονοῦν τὰ δάχτυλα ματάκια, ματάκια
 ἀπὸ τὰ δαχτυλίδια, ἔτσι νά κερδιθῇτε

Ὅλα τὰ πουλάκια ζυγὰ ζυγὰ
 Δυὸ χελιδονάκια ζευγαρωτά
 τῶρημο τάηδονι τὸ μοιχὸ
 κάθεται στὸν πύργο καὶ κεληδεῖ :

Σημιτζῆ φωνάζει καὶ μπουσταντζῆ (=περιβο-
 [λάρη)

ποῦ τὴ διάλεξες αὐτὴ τὴ νιά ;
 τὴ γαῖτανοφρύδα τὴν πέρδικα ;
 μέσ' το μαχαλᾶ τῆς ἀπέρασα
 καὶ στὴν γειτονιά τῆς ἐδιάβηκα.
 Τὴν ἡῦρα στὸν κῆπο πού πότιζε
 τὰ βασιλικά τῆς ἐδρόσιζε
 καὶ τὸ βάσανό τῆς ἐρράντιζε
 Ἔκοψε κλωνάρι καὶ μῶδιωσε
 «Νά καὶ σὺ διαβάτη μυριστικό»
 Κι ἀπὸ τ' ἀφοντότες τὴν ἠγαπῶ
 Ταράξου νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
 καὶ σύρε πάρα κατω
 καὶ χάρις τὰ παιδιὰ σου
 ἔτσι νά σοῦ προκόψουν.

Ὁ νοῦνος συμμορφώνεται καὶ τὸ τρα-
 γούδι συνεχίζεται.

Ἀκρην ἄκρη τάλωνιοῦ
 καὶ τοῦ περαποταμιοῦ
 Μανουσάκια μάξευα
 τοῦφες-τοῦφες τᾶφτιαχνα
 καὶ τῆς νύφης τᾶδινα
 «νύφη μου ματάκια μου
 πάρ' τὰ μανουσάκια μου»

Ἀκρην ἄκρη τάλωνιοῦ
 καὶ τοῦ περαποταμιοῦ
 μανουσάκια μάξευα
 τοῦφες-τοῦφες τᾶφτιαχνα

καὶ τοῦ γάμπρου τᾶριχνα
«Γάμπρε μου, ματάκια μου
πάρ' τὰ μανουσάκια μου
φίλησ' τα καὶ πέταξέ τα
ἀλλουνοῦ νὰ μὴ τὰ δίνεις
μόν' ἐμένα νὰ τὰ δώκεις.
Ταράξου νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
καὶ σύρε πάρα κάτω
καὶ σμίξε τὰ παιδιὰ σου κλπ.

Ἐνῶ σμίγει ὁ νοῦνος τὰ παιδιὰ.

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε τρυγὸνα τρυγὸνα
καὶ πῆρε τὸ φεγγάρι, τρυγὸνα μου γραμμένη
Ἐκάλεσε τὰ Γιάνινα τρυγὸνα τρυγὸνα
Κι' ὅλο τὸ Ζαγόρι τρυγὸνα μου γραμμένη
Καλαίει τὸν ἄγγελο νουνό » »
Καὶ τὸν ἀγιώρη βλάμη » »
Τοὺς ἔστρωσε τὰ στρώματα » »
τοῦ κάμπου τὰ λουλούδια » »
τοὺς ἔβαλε καὶ φαγητὸ » »
τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἄστρα » »
τοὺς ἔβαλε χρυσὴ νὰ πιοῦν » »
θάλασσες καὶ ποτάμια » »

Ταράξου νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
καὶ σύρε πάρα πάνω

Ὁξω ἄβαινε χορὲ
μέσα πλάταινε χορὲ
καὶ στρογγυλογύριζε
Γιὰ νὰ ἴδουν τὰ νιόγαμπρα
καὶ τὰ πρωτοστέφανα
ὅπως παίζουν χαίρονται
κι' ὅπως παιγνιδεύονται (τρὶς)
μὲ τὸ Νουνό τους ἀμπροστά
καὶ μὲ τὰ στέφανά τους.
Ταράξου, Νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
καὶ σύρε πάρα κάτω
καὶ χώρισ' τὰ παιδιὰ σου κλπ.

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε τρυγὸνα-τρυγὸνα
καὶ πῆρε τὸ φεγγάρι κλπ.

(τὸ πάρα πάνω τραγούδι.)

Ταράξου, Νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
καὶ σμίξε τὰ παιδιὰ σου

Κι' ἐνῶ ὁ Νοῦνος ἐνώνει γιὰ τελευταία
φορὰ τοὺς νιόγαμπρους, ὁ γαμπρὸς σηκώ-
νει τὴν «μποῦλα» ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς νύ-
φης καὶ τὴ ρίχνει ψηλὰ στὴν κολώνα τοῦ
σπετιοῦ, ὅπου μένει τρεῖς μέρες.

Οἱ ἄντρες ἀφήνουν τὸ χορὸ καὶ τὸν πιά-
νουν τώρα οἱ γυναῖκες ἔχοντας μπροστὰ
τὴ νύφη.

Τράβα τὸ χορὸ νυφούλα
Τράβα τὸν καὶ μὴ κοιμάσαι
Τὰ παπούτσια μὴ λυπᾶσαι
πάλι ὁ γαμπρὸς νὰ ξήσει
πάλι αὐτὸς θὰ καζαντήσει
τὰ παπούτσια νὰποχτήσῃ.

Τράβα τὸ χορὸ νυφούλα κλπ.
Τὰ καλτσούνια μὴ λυπᾶσαι
ἐσὺ νύφη νὰ μᾶς ξήσεις
πάλι ἐσὺ θὰ τὰποχτήσῃς
Τράβα τὸ χορὸ, νυφούλα,
Τὸ φουστάνι μὴ λυπᾶσαι... κλπ.

Τελειώνουν τὸ χορὸ καὶ κάθονται ὅλοι
καὶ δειπνᾶνε. Μετὰ τὸ δεῖπνο τὰ τραγού-
δια καὶ οἱ χοροὶ ξαναρχίζουν καὶ βαστοῦν
ὅλη τὴ νύχτα. Κατὰ τὰ ξημερώματα χορεύ-
ουν τὸν τελευταῖο χορὸ τὸν πιὸ ζωηρό. Τὸ
γνωστότατο σὺν τὴν Ἑλλάδα τὸ «Πιπέρι»:

«Πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι
οἱ δαίμονοι καλογέροι...»

Τὴ νύχτα τούτη τὴν τελευταία, ποὺ ἀπὸ
τὸ πολὺ κρασί, τὸ χορὸ καὶ τὸ τραγούδι
ἄναψε τὸ αἷμα τῶν καλεσμένων, τραγου-
δᾶνε καὶ μερικὰ τραγούδια, ποὺ σὲ ἄλλη
ᾠρα νηφάλια οἱ Ἑπειρωτὲς μὲ τὴ σεμνό-
τητα ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει δὲν θὰ τὰ τρα-
γουδοῦσαν. Τὰ τραγουδοῦν μόνον αὐτὴ τὴ
νύχτα καὶ στὰ «Πιστροφία».

Φαίνεται καθαρὰ πὼς εἶναι «Ἐπιθα-
λάμια».

Κόρη μὲ τὰ λιανὰ κουμπιὰ καὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια
στὴν πόρτα μου νὰ μὴ διαβῇς κι' οὐδὲ στον ὄρο-
[ρὸ μου (1)]
λοχαίνει ὁ γιὸς μου ἀπὸ κρασί, λαχαίνει μεθυσμέ-
[νος]
καὶ κόβει τὰ λιανὰ κουμπιὰ φυλάει τὰ μαῦρα
[μάτια].

Διάβαινε νάσικη μου, διάβαινε πὼς διαβαίνεις
ὄντ' ἀδιαβαίνεις μὲ πολλοὺς κάμε πὼς δὲ μὲ βλέπεις
κι' ὄντ' ἀδιαβαίνεις μοναχὸς κόπιαζε κι' ἔλα μέσα
τι' ἔχω τὶς πόρτες ἀνοιχτές καὶ τὰ σκυλιὰ δεμένα.

Ἀκούγω τὸ κρεββάτι μου καὶ λιανοχρτισανᾶει
Κάποιος πόντικος πέρασε, γάτος τὸν κυνηγάει
παίρνω τὸ σκοπάκι μου καὶ πάνω ἀγάλι-ἀγάλια
Κι' ἀπλώνω τὸ χεράκι μου καὶ βρίσκω δυὸ κε-
[φαλία]
τῶνάχει τὰ χρυσὰ μαλλιά, τᾶλλο μπερμπερισμένο.

ἄλλο Ἐπιθαλάμιο:

Ποῦῃσουν πουλίπεντὰπουλοκαὶπέντεπλουμισμένο;
χορμὶ ζωγραφισμένο;
Ἦμουν στὰ πλάγια ποῦβροσκα στὰ δέντρα ποὺ κοι-
[μῶμουν]
καὶ σένα συλλογιόμουν
Καὶ στὴν ψηλὴ τὴν πιπεριά, ποὺ μάζευα πιπέρι
χρυσὸ μου περιστέρι.

Ἐγλύστρησα, ξεγλύστρησα κι ἔπεσα στὰ σεντόνια
 στους πάγους καὶ στὰ χιόνια.
 Βρίσκω κορμί γι' ἀγκάλιασμα καὶ μέση γιὰ
 [κεμέρι (1)]
 Αὐτὴ ἡ μέση ἢ λιανὴ δὲν πρέπει γιὰ κεμέρι
 Αὐτὴ πρέπει γιὰγκάλιασμα πρῶτ' καὶ μεσημέρι.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρῶτ' ἡ νύφη μένα
 παιδί με μίνα καὶ πατέρα πηγαίνει νὰ «φι-
 λέψει» τὸ πηγάδι· ἀφήνει ἓνα νόμισμα στὴν
 πηγὴ, γεμίζει τὸ μαστραπᾶ της καὶ γυρίζει.
 Οἱ γυναῖκες, ποὺ τὴν καρτερᾶνε τῆς τρα-
 γουδοῦνε :

Πάσ' ἡ νύφη γιὰ νερό
 με τὸ χουσολάγηνο·
 πότε παεὶ καὶ γύρισε
 δὲν τὴν ἀπηκάσαμε!

Γυρίζει ἡ νύφη καὶ πάει στὸ τραπέζι
 ποὺ κάθονται οἱ ἄντρες καὶ ρίχνει στὰ χέ-
 ρια τοῦ καθενὸς ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Νουνό
 της λίγο νερό καὶ πλύνονται· τελευταῖα ἔρ-
 χεται ἡ σειρὰ τοῦ γαμπροῦ. Τοῦ ρίχνει δει-
 λὰ λίγο νερό· αὐτὸς ἐνώνει τὶς δυὸ του
 χουφτες καὶ παροτρύνει τὴ νύφη κοιτάζον-
 τὰς τὴν στὰ μάτια· «ρίξε, νύφη, ρίξε!»
 ἔχοντας στὸ νοῦ του νὰ τῆς ραντῆσει τὸ
 πρόσωπο. Πολλὲς φορὲς ἡ νύφη καταλα-
 βαίνει τὸ σκοπὸ του καὶ χύνει ἐλάχιστο νε-
 ρὸ στὶς χουφτες του σὲ κάθε παρότρυνση
 καὶ ὅταν ἐκεῖνος ἐπιμένει «κι' ἄλλο νύφη,
 κι' ἄλλο» αὐτὴ τινάζει ὅλο τὸ νερό τοῦ μα-
 στραπᾶ στὸ πρόσωπό του καὶ φεύγει τρέ-
 χοντας, ἐνῶ ὅλοι γελᾶνε.

Ἡ διασκέδαση συνεχίζεται ὡς τὸ μεση-
 μέρι ποὺ τρῶνε κι' ἀμέσως ὕστερα ξεκι-
 νοῦνε τοὺς νούνους. Τοῦ ἔχουν ἐτοιμάσει
 «σακκούλι»: τσουρέκι, μπουρέκι, μιὰ τσί-
 τσα κρασί κι ἓνα πλάτη ψητὸ ἀρνί, ποὺ τὰ
 κρατᾶει τὸ κοπέλλι του.

Ὁ γαμπρὸς κι ἡ νύφη τοῦ προσφέρουν
 «πισκέσι» ἢ νύφη «καλτσούνια» καὶ «πα-
 τοῦσες» κι ὁ γαμπρὸς κόκκινο μαντήλι, ποὺ
 τοῦ τὰπλώνουν στὴν πλάτη καὶ στοὺς ὤμους.

Καθὼς τὸν ξεκινᾶνε τραγουδᾶνε :

Στὸ καλὸ καλὲ μὲς νοῦνε.
 στὸ καλὸ καὶ τιμημένα
 ὅπως κόπιασες με κλήμα (2)
 νὰ κοπιᾶσεις καὶ με λάδι (3)
 καὶ σὲ γιούς σας νὰ χαροῦμε

1. Ζώνη.
2. Μὲ «κλήμα» = τὰ στέφανα τοῦ γάμου,
3. Μὲ «λάδι» σὲ βαφτίσια

νᾶρθουμε νὰ τραγουδοῦμε.
 —Καὶ σὲ γιούς τῆς ἀφεντιάς σας
 καὶ στὰ ἀρχοντόπουλά σας.

Κι' ἀφοῦ προχωρήσουν λίγο οἱ νοῦνοι :

Λύσε δέσε τὰ πουγγιά σου,
 Μωρὲ Νοῦνε,
 Νὰ κεράσεις τὰ παιδιά σου
 ὦ, κυρ-Νοῦνε,

Κι' ἐκεῖνοι κερνᾶνε τὴ νύφη καὶ σκορ-
 πίζουν μικρονομίσματα καὶ στὰ παιδιά τοῦ
 χωριοῦ καὶ φεύγουν με τὶς εὐχὲς καὶ τὰ
 ντουφεκίσματα ἐκεινῶν, ποὺ τοὺς ξεπροβο-
 δίζουν.

Ὅσοι ἀπόμειναν γυρίζουν στὸ σπίτι
 τοῦ γαμπροῦ τραγουδῶντας. Ἐκεῖ στήνουν
 πάλι τὸ χορὸ καὶ κατὰ τὸ δειλινὸ προπέμ-
 πουν τοὺς «μπουκουντζήδες» τῆς νύφης ἄν-
 τρες καὶ γυναῖκες τραγουδῶντας καὶ ντου-
 φεκίζοντας.

Ὁ γάμος τελείωσε. Ὅμως τὸ γλέντι
 μεταξὺ τῶν στενῶν μόνον συγγενῶν τῶν δυὸ
 σπιτιῶν συνεχίζεται με τὰ «Φιλέματα» καὶ
 τὰ «Πιστρόφια».

Φιλέματα

Τὴν Δευτέρα τὸ βράδυ γίνονται τὰ «Φι-
 λέματα». Ὁ γαμπρὸς, ἡ νύφη, οἱ γονεῖς
 τοῦ γαμπροῦ καὶ οἱ στενότεροι συγγενεῖς
 πηγαίνουν στοὺς γονεῖς τῆς νύφης με «κα-
 νίσκι» τσουρέκι, μπουρέκι, ψητὸ ἀρνί καὶ
 κρασί καὶ γλεντοῦν τρώγοντας, πίνοντας
 καὶ χορεύοντας ὡς τὸ πρῶτ', Τὸ πρῶτ' γυ-
 ρίζουν στὰ σπίτια τους.

Πιστρόφια

Τὴν Τρίτη τὸ πρῶτ' ὁ γαμπρὸς, ἡ νύφη
 καὶ οἱ γονεῖς τους γυρίζουν στὸ σπίτι τους
 καὶ τὸ ἴδιο βράδυ περιμένουν τοὺς γονεῖς
 τῆς νύφης ποὺ θάρθουν με τοὺς στενοὺς
 συγγενεῖς τους, ποὺ πρέπει νᾶναι διπλοὶ
 στὸν ἀριθμὸ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πῆγανε στὰ
 «φιλέματα».

Φέρνουν καὶ κεῖνοι «κανίσκι» καὶ τρῶν
 καὶ πίνουν καὶ τραγουδᾶνε ὁλονυχτίς, ὡς
 τὴν Τετάρτη τὸ πρῶτ' ὅπου γυρίζουν στὰ
 σπίτια τους.

Καὶ μόνον τὴν Τετάρτη μετὰ τὸ γάμο
 τους ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη μένουν ἐπὶ τέ-
 λους μόνον στὸ σπίτι τους!

Στὰ «Πιστρόφια» τραγουδιῶταν τοῦτο

τὸ τραγούδι πὺ φαίνεται κι αὐτὸ νᾶναι
Ἐπιθαλάμιο :

Ὅλες οἱ βερ-βεργούλα μου
Ὅλες οἱ βέργες εἶν' ἐδῶ
παλληκάρια μου νὰ ζῆτε
κι' ὅλα στὸ χορὸ νὰ μπῆτε.
Πάησε στὴ βρύ-βεργούλα μου
πάησε στὴ βρύση γιὰ νερὸ
παλληκάρια ἴσια-ἴσια
ὅλα σὰν τὰ κυπαρίσια.
Πάω καὶ γὼ βεργούλα μου
πάω καὶ γὼ κοντὰ νὰ ἰδῶ
παλληκάρια μου νὰ ζῆτε
κι' ὅλα στὸ χορὸ νὰ μπῆτε.
Νὰ τῆς θολώ-βεργούλα μου
νὰ τῆς θολώσω τὸ νερὸ
παλληκάρια μου νὰ ζῆτε
κι' ὅλα στὸ χορὸ νὰ μπῆτε.
Νὰ τὴ μαλώ-βεργούλα μου
νὰ τὴ μαλώσ' ἡ μάνα της
παλληκάρια ἴσια-ἴσια
ὅλα σὰν τὰ κυπαρίσια.

Κι ἓνα τραγούδι τοῦ χοροῦ, πὺ τὸ πα-
ραθέτω γιὰ τὴν ποιητικὴ εἰκόνα τοῦ δέν-
τρου καὶ τοῦ κοριτσιοῦ, πὺ κεντᾶει «χρυ-
σὰ μαντήλια» στὴ ρίζα τοῦ τὴν «ἀσημένια».

Δέντρον εἰ-μωρὴ Διαμάντω
δέντρον εἶχα στὴν αὐλή μου.
Γιὰ παρὴ-μωρὴ Διαμάντω
γιὰ παρηγοριὰ δική μου.
Δὲν τὸ ξέ-, μωρὴ Διαμάντω
δὲν τὸ ξέρω τί λογιέται.
Πράσινα κάνει τὰ φύλλα
τὰ κλωνάρια σὰ γαλάζια.
Καὶ τὶς ρί- μωρὴ Διαμάντω
καὶ τὶς ρίζες ἀσημένιες.
Κόρη ἐκά- μωρὴ Διαμάντω
κόρη ἐκάθονταν στὴ ρίζα
κέντιζε χρυσὰ μαντήλια.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της ἡ νύφη
εἶναι ὑποχρεωμένη γιὰ ἓνα χρόνον, ὅποιον
ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορὰ νὰ τοῦ φιλῇ τὸ
χέρι, νὰ κάνει τρεῖς μετάνοιες μπροστά του
καὶ νὰ δέχεται φιλοδωρήματα ἀλλὰ καὶ νὰ
χαρίζει δῶρα, ἔργα τῶν χειρῶν της, πλε-
χτὰ ἢ κεντητὰ.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ «Χαρά».

Ὁ λάκερο τὸ χωριὸ χόρτασε χορὸ, τρα-
γούδι, φαγοπότι γλέντησε μὲ τὴν καρδιά
του καὶ ξεκουράστηκε.

Τώρα γυρίζει στὴ συνηθισμένη ζωὴ
του μὲ τὴν ἀκατάπαυτη σκληρὴ δουλειὰ τῆς
καλλιέργειας.

Οἱ γυναῖκες θὰ σκαλίσουν, θὰ βοτανί-
σουν, θὰ φυτέψουν, θὰ θερίσουν, θὰ τρυ-
γήσουν, θὰ κόψουν ξύλα, θὰ ὑφάνουν, θὰ
κάνουν καὶ τὸ νοικοκυριό. Οἱ ἄντρες θὰ
δουλέψουν τὴ γῆ μὲ τὸ «ζευγάρι», θὰ πα-
τώσουν τὶς ἐλῆες καὶ τὸ σταφύλι, θὰ σπεί-
ρουν τὶς βρίζες, τὰ στάρια καὶ τὰ κριθά-
ρια. Ὅμως μὲ τὰ πρωτόγονα μέσα πὺ δι-
αθέτουν ἢ ἀπόδοση δὲν μπορεῖ νᾶναι με-
γάλη καὶ οἱ ἄνθρωποι ὑποφέρουν. Οἱ ἄν-
τρες ξενιτεύονται, οἱ λεβέντες ἀφήνουν τὶς
νιόπαντρες γυναῖκες τοὺς καὶ ξενιτεύονται
γιὰ νὰ πλουτίσουν. Φεύγουν γιὰ τὴν Ἀμε-
ρική, γιὰ τὴν Αὐστραλία. Ἐτσι ἐρημώθη-
κε ἡ ὕπαιθρος ἀπὸ ἄντρες καὶ ἡ καλλιέρ-
γεια τῆς γῆς ἀπόμεινε μοιάχα στὰ χέρια
τῶν γυναικῶν.

Μὲ τὰ χρόνια πολλοὶ θὰ πλουτίσουν
καὶ ὕστερα ἀπὸ χρόνια θὰ γίνουν μεγάλοι
εὐεργέτες τῆς πατρίδος τοὺς. Θὰ στολίσουν
τὴν Ἀθήνα μὲ μεγαλόπρεπα χτίρια, μὲ
Σχολές, μὲ Νοσοκομεῖα. Τὸ μικρὸ χωριὸ
θὰ χαρεῖ ἴσως μιὰ καινούρια ἐκκλησιά, κα-
νένα σχολεῖο.

Οἱ μεγάλοι εὐεργέτες δὲ θὰ διαθέσουν
μεγὰλα ποσὰ γιὰ τὰ ἀφανῆ χωριὰ τῆς ἰδι-
αίτης πατρίδας τοὺς, κι αὐτὰ θὰ μείνουν
χωρὶς δρόμους, χωρὶς φωτισμό, χωρὶς βρύ-
σες, χωρὶς μέσα καλλιέργειας συγχρονισμέ-
να καὶ τὸ χειρότερο χωρὶς γιατρό, χωρὶς
μιὰ κλινική, ἓνα Νοσοκομεῖο, ἓνα πρόχειρο
ἔστω ἰατρεῖο, ἔστω καὶ σὲ κάθε εἴκοσι χω-
ριά.

Οἱ μεγάλοι Εὐεργέτες προτίμησαν τὴ
δόξα καὶ τὰ παράσημα τῶν ἐπισήμων.

Τὰ φτωχὰ χωριὰ τῆς Ἡπείρου δὲ δια-
θέτουν οὔτε πεντελικὸ μάρμαρο, οὔτε χρυ-
σάφι γιὰ νὰ χαράξουν τὰ ὀνόματα τῶν εὐ-
εργετῶν τοὺς· διαθέτουν ὅμως κάτι πολυ-
τιμότερο· διαθέτουν τὶς καρδιές τοὺς καὶ
τὶς καρδιές τῶν παιδιῶν τοὺς!

ΒΑΣ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ, Φαρμακοποιού

ΟΙ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΟΙ*

"Ας ἰδοῦμε τώρα πῶς γίνονται οἱ Σαρακατσάνικοι ἀρραβῶνες. Ὅταν οἱ οἰκογενεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης συμφωνήσουν γιὰ τὸ συνοικέσιο, ὁρίζουν τὴν ἡμέρα τῶν ἀρραβῶνων —συνήθως Σαββατόβραδο— πού γίνονται στὸ καλύβι τῆς νύφης ὡς τὰ σήμερ'. Ὅρισμένος ἀριθμὸς ἀπὸ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὸ γαμπρὸ πηγαίνουν καβάλα στὰ καλύβια τῆς νύφης, ὅπου τοὺς ὑποδέχονται μὲ τραγούδια καὶ πυροβολισμούς. Ὁ γαμπρὸς δὲν ἐπιτρέπεται —στὸ παρελθόν— νὰ πάγῃ στὰ ἀρραβωνιάσματα!! Πρὶν ἀπὸ 20—30 χρόνια ὁ γαμπρὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐγνώριζεν ἐξ ὀψεως ἐκείνη, πού θὰ ἔκαμε ἀχώριστὴ σύντροφος στὴ ζωὴ του καὶ κατὰ ἰσχυρότερο λόγο καὶ ἡ νύφη δὲν ἐγνώριζε τὰ μούτρα τοῦ γαμπροῦ καὶ μόνον ἀπὸ περιγραφὰς τῶν σιενωτέρων συγγενῶν ἐσχημάτιζαν ἄ-

μυδρὰν εἰκόνα ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο!! Στὸ καλύβι τῆς νύφης ὁ γεροντότερος ἀπὸ τὴ στάνη ἢ ὁ τσέλιγγας ἄλλαξε τὰ δακτυλίδια —ἀσημένια πάντοτε— καὶ ἀφοῦ εὐχόνταν καλορρίζικα καὶ νὰ μᾶς ζήσουν, παρουσιάζονταν ἡ ὑποψήφια νύφη, ἐχαιρετοῦσε καὶ φιλοῦσε τὸ χέρι τῶν συμπεθερῶν καὶ μετὰ τοὺς κερνοῦσε λουκούμια, στραγάλια καὶ τσίπουρο μέσα σὲ παγοῦρι μολυβένιο. Οἱ συμπεθέροι κερνοῦσαν τότε τὴ νύφη μεταλλικὰ νομίσματα, γρόσια ἢ κάρτα, μετζήτια καὶ φλουριά καμμιά φορὰ. Μετὰ ἔστρωναν τραπέζι, χωρὶς νὰ λείπῃ τὸ ψητὸ ἄρνι καὶ ὡς τὸ πρῶτ' ἐτρωγαν, ἔπιναν κρασί μὲ τὴν πλόσκα —ἀργότερα χρησιμοποιοῦσαν ποτήρια— καὶ τραγουδοῦσαν τραγούδια κλέφτικα, τραγούδια τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ χωρισμοῦ.

Σύβνα μπιρμπιλομάτα μου καὶ θᾶμαι στὸ χωριό σου.
σὰν ἡρθε καλωσώρισες κι' ἄς ἔκαμες τὸν κόπο.
Βάλε κρασί στὸ μαστραπᾶ καὶ βγάλτο στὸν ἄερα
κι' ἂν δὲν τὸ πιῶ τὴν Κυριακὴ τὸ πίνω τὴ Δευτέρα,
κι' ἂν δὲν μεθύσω κόρη μου κέρνα ὅσο νὰ φέξῃ
ὅσο νὰ σκάσῃ ὁ Αὐγερινὸς νὰ πάῃ ἡ Πούλια γιῶμα
καὶ νὰ λαλήσουν τᾶργανα καὶ νὰ σφαγῇ ὁ τράγος.

Στὰ μαρμαρένια τὰ βουνὰ στὲς κρουσταλλένιες βρύσες
ἔκει τρακόσιοι κάθονταν καὶ πεντακόσιοι γράφουν
κι' ὁ νιὸς ἀπ' τὴν ψιλὴ γραφὴ κι' ἀπ' τὸ δασὺ τὸ γράμμα
τρεμούλιασε τὸ χέρι του καὶ χύθηκε μελάνη,
κι' ἔβαψε ὁ νεῖὸς τὰ ροῦχα του, τὰ χρυσογελικά του
καὶ κεῖ ντελάλη ἔβαλε καὶ στὸν ντελάλη λέει:
Ποιὸς ἔχ' ἄσπρο βασιλικὸ καὶ καθαρὸ σαποῦνι
νὰ πλύνῃ ὁ νεῖὸς τὰ ροῦχα του τὰ χρυσογελικά του;
Κόρη ξανθὴ νεφώνασε ἀπὸ τὸ παραθύρι
ἐγὼ 'χω ἄσπρο βασιλικὸ καὶ καθαρὸ σαποῦνι
νὰ πλύνῃ ὁ νεῖὸς τὰ ροῦχα του τὰ χρυσογελικά του.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

Ἀνάθεμά τον ποιὸς τὸ εἶπῃ τ' ἀδέρφια δὲν πονιοῦνται
τ' ἀδέρφια σκίζουν τὰ βουνὰ κι' οἱ ἀδερφὲς τοὺς κάμπους
κι' ἡ μαύρη μάννα θάλασσα ὥσπου ν' ἀνταμωθοῦνε.
Σὰν πάησαν κι' ἀνταμώθηκαν σ' ἓνα χρυσὸ τραπέζι
χρυσᾷ μαντήλια νέβγαλαν τὰ μάτια νὰ σφουγγίσουν...
κι' ἀρχίσανε μὲ τὴ σειρὰ καθέννας τοὺς νὰ λήη,
τοῦ χωρισμοῦ παράπονι, τῆς ξενιτειᾶς φαρμάκιο.

Πρὶν στρώσουν τὸ τραπέζι προσδιώρι-
ζαν τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου καὶ ὁ πατέρας
τῆς νύφης κανόνιζε τὰ δῶρα ποὺ ἔπρεπε νὰ
φέρῃ ὁ γαμπρὸς στὸ γάμο. Συνήθως ἔφε-
ρε ἓνα ζευγάρι παπούτσια γιὰ τὴ νύφη, ἓνα
ζωνάρι μὲ πλάκες (πόρπη) ἓνα ζευγάρι
σκουλαρίκια, 1—2 βραχιόλια ἀσημένια,
ἓνα πέπλο—κοῦκλο ἢ ζαβόνι—ἓνα ζευγάρι
παπούτσια τοῦ νουνοῦ, 3—5 ζευγάρια τσα-
ρούχια γιὰ τοὺς στενοὺς συγγενεῖς τῆς νύ-
φης, ἓνα ἄρνι καὶ κουλούρα τῆς νύφης. Τὰ
δῶρα αὐτὰ τὰ φέρουν καὶ σήμερον εἰς βλά-
μηδες τοῦ γαμπροῦ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου.
Κατὰ παλιὸ ἔθιμο ὁ γαμπρὸς εἶναι ὑπο-
χρεωμένος νὰ φέρῃ ὅλα τὰ δῶρα, ποὺ ὥρι-
σε ὁ πεθερὸς του γιὰ τὴν καὶ ἡ μικρότερη
παράλειψή θεωρεῖται γρουσουζιά—κακὸς
οἰωνὸς—καὶ μπορεῖ νὰ ἐξοργίσῃ τὸν πατέ-
ρα τῆς νύφης σὲ σημεῖο νὰ μὴ δώσῃ τὴν
κόρη του... Ἐχουν σημειωθῇ πολλὰ τέτοια
ἐπεισόδια μὲ διακοπὴ τοῦ γάμου καὶ αὐτὴ
θεωρεῖται μεγάλο δυστύχημα. Τότε τὸ ψίχι
τοῦ γαμπροῦ γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τρέχει τὴν
ἴδια μέρα σὲ ἄλλη στάνη καὶ παίρνει ἄλλη
νύφη ἢ μὲ τὸ καλὸ ἢ μὲ τὸ ἔτσι θέλω, μὲ
τὰ ὅπλα δηλαδή... Ἐδῶ καὶ σαράντα χρό-
νια στὴν περιφέρεια Φαρσάλων ὁ πατέρας
τῆς νύφης ἀρνήθηκε νὰ παραδώσῃ τὸ κορί-
τσι του στὸν γαμπρό, γιὰ τὴν πέντε ζευγά-
ρια τσαρούχια, ποὺ ἔφερε ὕστερα ἀπὸ συμ-
φωνία, δὲν ἦσαν πετωμένα, δὲν εἶχαν δη-
λαδὴ διπλὰ κατύματα μὲ πρόκες... ἀλλ' ἦσαν
σκέτα γιὰ φθηνότερα. Τότε ἀναγκάσθηκε ὁ
νοῦνος νὰ μετρήσῃ στὸν πατέρα τῆς νύφης
ἓνα εἰκοσόφραγκο, ἥτοι εἴκοσι χρυσὲς δραχ-
μές, τὴν ἀξία δηλαδή γιὰ τὰ πέντε ζευγά-
ρια πετωμάτα καὶ ἔτσι πῆραν τὴ νύφη.

Τὸ πρῶτ' ἐκτελεῖ τὸ γλέντι καὶ φέρ-
νουν ἄλλα φαγητὰ νὰ φᾶν οἱ συμπεθέροι,
ποὺ πρόκειται νὰ φύγουν καὶ νὰ γυρίσουν
στὰ κονάκια των.

Τὴν ὥρα ποὺ ἀποχαιρετίζουσιν τοὺς ἀν-

θρώπους τῆς νύφης, ἐκείνη μαντηλώνει τὸν
κάθε ἓνα χωριστὰ, δίνει δηλαδή σ' αὐτοὺς
δισάκκιο, τροβάδες κεντημένους, κάμσα,
κάλτσες κεντημένες καὶ μαντήλια χρωματι-
στά. Σαράντα τὸ πολὺ μέρες ἀπὸ τ' ἄρρα-
βωνιάσματα ἦταν συνήθεια νὰ γίνῃ ὅπως-
δήποτε ὁ γάμος. Κατὰ τὸ διάσημα—ἀπὸ
τοὺς ἄρραβῶνες ὡς τὸν γάμο—ὁ γαμπρὸς
δὲν μποροῦσε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴ νύφη καὶ
καὶ νὰ φιλοξενηθῇ σὶ τὸ καλύβι της! Ἐδῶ
καὶ λίγα χρόνια ἐτόλμησαν μερικοὶ ἄρρα-
βωνιασμένοι σαρακατσαναῖοι—κατὰ συγκα-
τάβαση τοῦ πεθεροῦ—καὶ ἐπεσκέφθησαν
τὸ κονάκι τῆς νύφης, χωρὶς ὅμως νὰ ἴδουν
τὴ νύφη γιὰ τὴν διάρκειαν τῆς φιλο-
ξευείας των, ἐκρύπτετο σὲ ἄλλο κα-
λύβι. Ἐθεωρεῖτο μεγάλο ἀμάρτημα νὰ ἴδῃ
τὸν γαμπρὸ καὶ μεγαλύτερο νὰ τὸν χαιρετί-
σῃ μὲ τὸ χέρι! Τὸ κίνημα τοῦ γάμου στὰ
Σαρακατσάνικα κονάκια γίνεται τὴ δευτέ-
ρα, τὸ πρῶτ' γιὰ νὰ μὴ σημειωθῇ καμμιὰ
ἀτυχία. Ἡ εἶδηση τοῦ γάμου μετεδίδει
μὲ εἰδικoὺς ἀγγελιοφόρους, ποὺ γιὰ κάλε-
σμα μοίραζαν ζαχαρομπίμπιλα—
ζαχαρωμένα στραγάλια—στοὺς συγγενεῖς
καὶ τοὺς δικoὺς των καθὼς καὶ σὲ φίλους
ποὺ εἶχαν σὲ διάφορες πόλεις καὶ χωριά.
Αἱ προσκλήσεις αὐτὲς γίνονταν καὶ ἀπ' τὰ
δύο μέρη, τὸν γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη καὶ
ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ πῆραν κάλεσμα ἦσαν ὑπο-
χρεωμένοι νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ τὸ γάμο,
συμπληρώνοντες τὰς ἐλλείψεις των σὲ φορέ-
ματα, τσαρούχια καὶ ἐτοιμάζοντας τὰ δῶρα,
ποὺ θὰ πῆγαιναν σὶ τὸ γάμο, κουλούρα ἀπὸ
σιταρένιο ἁλεῦρι, σφαχτὸ καὶ κρασί. Τὴν
Πέμπτη τὸ βράδυ ἐπιαναν τὰ προζύμια
στὸ καλύβι τοῦ γαμπροῦ, ὅσο καὶ τῆς νύ-
φης. Στὴ μέση τῆς καλύβας τοποθετοῦσαν
ἓνα παστρικό σκαφιδάκι μὲ ἁλεῦρι, νερὸ καὶ
ἁλάτι καὶ λίγο παλιὸ προζῦμι. Καλοῦσαν
ἔπειτα ἓνα κορίτσι ἀπὸ τὴν ἴδια ἢ ἄλλη
συγγενικὴ οἰκογένεια, ποὺ ἀπαραιτήτως

ἦτο ἄσπερο, δηλαδή εἶχε στήζωή τὸν πατέρα καὶ τὴν μάννα του. Ἡ ἄσπερη αὐτὴ κοπέλλα ἀνασκουμπωμένη ἄρχιζε νὰ ἀνακατώνῃ τὸ ἀλεῦρι στὸ σκαφίδι μὲ τὸ προ-

ζύμι καὶ μὲ τὸ ἀλτισμένο νερό, ἐνῶ γύρω της μαζεμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες τραγουδοῦσαν καὶ τραγουδοῦν καὶ ὥς τὰ σήμερα τὸ τραγοῦδι:

Ἀνάχλο, ἀνάχλο εἰν' τὸ νερὸ κι' ἀφρᾶτο τὸ προζῦμι
κόρη ξανθὴ τ' ἀνάπιανε μὲ μάννα καὶ πατέρα...
Ζύμωστο κόρη μ' ζύμωστο καὶ πάλι ἀνέβασέ το,
πάρτο, σύρτο στὰ πλατάνια, κόρη μου μὲ τὰ φουστάνια,
πάρτο, σύρτο καὶ στ' ἀμπέλια, κόρη μου μὲ τὰ τσιμπέρια,
πάρτο, σύρτο στὸ ποτάμι, κόρη μου μὲ τὸ γιορτάνι,
σύρτο πέρα καὶ στὰ γίδια, κόρη μ' μὲ τὰ δακτυλίδια.

Τὸ κορίτσι τὸ ἄσπερο πρὶν νὰ πιάσῃ τὸ προζῦμι κοσκινίζει τὸ ἀλεῦρι σὲ ψηλὴ μεταξωτὴ σίτα. ἐνῶ γύρω ὅλοι ἄντρες καὶ γυναῖκες τραγουδοῦν:

Εὐχήσου με πατέρα μου στὰ πρῶτα κο-
[σκινίδια
ν' εὐχὴ μου νᾶχῃς γιόκα μου θεὸς νὰ σέ
[προκόψῃ
Εὐχήσου με μανούλα μου στὰ πρῶτα κο-
[σκινίδια
ν' εὐχὴ μου νᾶχῃς γιόκα μου, θεὸς νὰ σέ
[προκόψῃ.

Ὑστερα ρίχνουν στὸ σκαφίδι μὲ τ' ἀλεῦρι μεταλλικὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα μαζεῦ-
ουν δυὸ παιδιὰ, καὶ μ' αὐτὰ ἀγοράζουν κουφέτα γιὰ νὰ τὰ μοιράσουν σιτοῦς καλε-
σμένους.

Ὑστερα ἡ ἄσπερη τσούπρα ἀνακατεύει
στὸ σκαφίδι τὸ ἀλεῦρι καὶ τραγουδοῦν.

Ἀνάχλο, ἀνάχλο εἰν' τὸ νερὸ κι' ἀφρᾶτο
[τὸ προζῦμι...

Μετὰ ἀπὸ τὸ ἀνάχλο...τραγουδοῦν

Καινουργίος γάμος γίνεται, μὲ γειά του γειά του
καινούργιος εἶναι καὶ καλός, » » » καὶ χαρά του
τὸν χαίρεται ἡ μανούλα του » » » » »
τὸν χαίρεται ὁ πατέρας του » » » » »
τὸν χαίρονται οἱ φίλοι του κι' ὅλος ὁ κόσμος γύρω.

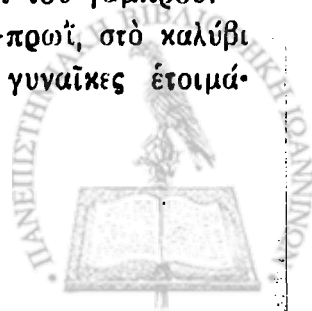
Καμάρι ἔχουν τὰ πρόβατα, καμάρι ἔχουν τὰ γίδια
καμάρι ἔχει κ' ἓνας γαμπρὸς μὲ τὲς πολλὰς κουνιάδες
ἢ μιὰ σελώνει τ' ἄλογο, ἄλλη τὸ ξεσελώνει
κι' ἡ τρίτη ἢ μικρότερη κρυφά τὸν κουβεντιάζει
Γαμπρὲ νὰ ἔρχῃσαι συχνά, νὰ σκάσουν οἱ ὀχτροί μας.

Ἐνῶ μέσα στὴν καλύβα πιάνουν τὸ προζῦμι καὶ ὅλοι γύρω τραγουδοῦν, ἄλλοι ἄνδρες ἀρχίζουν ἔξω ἀπὸ τὴν καλύβα νὰ πυροβολοῦν στὸν ἄέρα μὲ γκράδες ποῦ κάνουν δαιμονισμένο κρότο καὶ μὲ πιστόλια, γιὰ νὰ πληροφορήσουν τοὺς γύρω ὅτι πιάσθηκαν τὰ π ρ ο ζ ῦ μ ι α. Στους πυροβολισμοὺς αὐτοῦς ἀπαντοῦν οἱ γύρω γείτονες μὲ ἄλλους συνεχεῖς καὶ ἐκκωφαντικοὺς πυροβολισμοὺς ποῦ δίνουν τὴν ὕψη μάχης. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὅταν μαλώνουν σὲ καμμιὰ οἰκογένεια αἱ γυναῖκες λένε συνήθως: « π ι ἄ σ α ν τ ἂ π ρ ο ζ ῦ μ ι α ἢ ν ὕ φ η

μ ἐ τ ἦ ν π ε θ ε ρ ἂ ». Στρώνουν τραπέζι ἔπειτα καὶ ἀφοῦ φᾶν ἀρχίζουν τὰ τραγούδια καὶ τὸν χορὸ ὥς τὸ πρωτὶ. Στὸ διάστημα αὐτὸ γίνεται τὸ προζῦμι καὶ τὰ κορίτσια ἀρχίζουν νὰ ζυμώνουν τὲς κολουῖρες τοῦ γάμου καὶ τὲς ψήνουν σὲ γάστρες.

Ἀπὸ τὸ ἴδιο προζῦμι τὴν Παρασκευὴ τὸ πρωτὶ ζυμώνουν καὶ τὴν κολουῖρα τῆς νύφης τὴν Κυριακὴ οἱ συχαρηκιάρηδες. Αὐτὰ γίνονται στὸ καλύβι τοῦ γαμπροῦ.

Τὸ Σάββατο πρωτὶ—πρωτὶ, στὸ καλύβι τοῦ γαμπροῦ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐτοιμά-

ζουν τὸν φλάμπουρα μὲ πυροβολισμοὺς καὶ
μὲ διάφορα τραγούδια, ὅπως:

Ράψτε τὸν φλάμπουρα καλὰ
θὰ γύρη ράχες καὶ βουνά,
μὴ τὸν ξεσχίσουν τὰ κλαριά
καὶ μᾶς γελάση ἡ πεθερά.
Καὶ σὺ βρὲ φλαμπουριάρη μου
Θεὸς νὰ σὲ φυλάξῃ
νὰ σὲ παντρέψῃ ἡ μάννα σου
νὰ σὲ χαρῇ τὸ σπίτι....

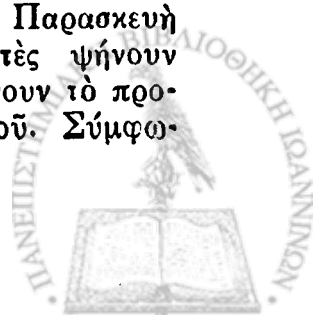
Βασιλικὲ μου φλάμπουρα
μαντήλι λουλουδάτο,
τὶ κάθεται καὶ καρτερεῖς
καὶ δὲν κινᾷς φεσσᾶιος;
Τὸν φλαμπουριάρη καρτερῶ
νὰ μῇ νὰ μὲ χορέψῃ
ποὺ μ' ἔχει ράψει σταυρωτὸ
μὲ τρεῖς κλωνιὲς μετᾶξι.

Ὅντας ἐτοιμάζουν τὸ φλάμπουρο στὴν
Ἡπειρο τραγουδοῦν τὸ ἀκόλουθο τραγούδι:

Τίνος εἶν' τὸ φλάμπουρο, τ' ἄξιο καὶ τὸ κόκκινο
τοῦ γαμπροῦ εἶν' τὸ φλάμπουρο τ' ἄξιο καὶ τὸ κόκκινο
Ποιὸς τὸ φκιάνει ποιὸς τὸ ράπτει
ποιὸς τὸ καλοκοκκινίζει, μῆλα ροῖδα τὸ γεμίζει;
Ἐσένα φλαμπουριάρη μου θὲ νὰ σὲ τραγουδήσω
νὰ σὲ πολυχρονήσω, νὰ σὲ χαρῇ ἡ μανοῦλά σου
νὰ σὲ παντρέψῃ γλήγορα, νὰ βάλῃ ἄσπρο φλάμπουρο
νὰ βάλῃ κατακόκκινο.
Καὶ σεῖς μπρατῖμοι τοῦ γαμπροῦ ράψτε τὸ φλάμπουρο καλὰ
θὰ γύρη ράχες καὶ βουνά, μὴ τὸ χαλάσουν τὰ κλαριά
καὶ μᾶς γελάση ἡ πεθερά.

Οἱ Σαρακατσαναῖοι περιβάλλουν τὸν
φλάμπουρα μὲ μεγάλο σεβασμὸ καὶ στοργή
γιατὶ γι' αὐτοὺς εἶναι ἱερὸ λάβαρο καὶ ἀπο-
τελεῖ τὸ σύμβολο τοῦ γάμου. Δὲν ἀναφέ-
ρεται γάμος σαρακατσάνικος στὰ παλιὰ τὰ
χρόνια χωρὶς νὰ προηγητῇ ὁ φλαμπουριά-
ρης κρατῶντας μὲ περηφάνεια τὸν φλά-
μπουρα. Συνήθως ὁ φλάμπουρας γίνεται ἀπὸ
ἄσπρὸ πανὶ καλῆς ποιότητος καὶ πάνω σ'
αὐτὸ ἐπιδέξια κορίτσια κεντοῦν μὲ μεταξω-
τὴ κλωστή τὴν εἰκόνα τοῦ "Αἰ—Γεώργη
πάνω στὸ ἄσπρο του ἄτι καὶ γύρω—γύρω
τὸν πλαισιώνουν μὲ τὸ κέντημα «Μαίαν-
δρος», ἐνῶ στὲς δύο γωνίες, ποὺ θ' ἀνεμί-
ζουν προσθέτουν μεγάλες φοῦντες καὶ ἀπὸ
τέσσερα κουδουνάκια. Ἐπειτα τὸν προσδέ-
νουν μὲ τρόπο σὲ ξύλο, ποὺ καταλήγει σὲ
σταυρὸ στὸ πάνω μέρος. Τὰ τρία σκέλη τοῦ
σταυροῦ λεπτύνονται καὶ ἐνσφηνώνονται
σὲ μῆλα ἢ πορτοκάλια. Πολλοὶ σαρακατσα-
ναῖοι χρησιμοποιοῦν, ὅπως καὶ οἱ γεωργοὶ
τῆς Θεσσαλίας, μαντήλια κόκκινα μὲ τὴν
εἰκόνα τοῦ "Αἰ—Γεώργη σταμπαρισμένη
ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο. Ὁ φλάμπουρας—πολυ-
τραγουδημένος πλέον—παραδίδεται σ' ἓνα
εὐσιαλῇ νέον ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμ-
προῦ, ὁ ὁποῖος ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν τι-

μὴ αὐτὴ καὶ ἐπιδεικτικὰ τὸν τινάζει μὲ χά-
ρη γιὰ ν' ἀκούωνται τὰ κουδουνάκια, ποὺ
κουδουνίζουν. Παράλληλα ἐτοιμάζεται καὶ
ἡ ισότιρα ἢ κόφφα—πλόσκα βλάχικα—τὸ
γνωστὸ ξύλινο δοχεῖο, ποὺ καταλήγει στὸ
στενὸ λαιμὸ πάνω μὲ βούλωμα ξύλινο ἐπί-
σης καὶ ποὺ (περιβάλλεται) ντύνεται μὴ δερ-
μάτινο πλέγμα, τὸ ὁποῖο καταλήγει σὲ δυὸ
λαβές. Κατ' ἀρχὰς τὴν πλόσκα τὴν στολί-
ζουν μὲ ἄφθονο βασιλικὸ καὶ ἄλλα λουλού-
δια τῆς ἐποχῆς καὶ ὕστερα τὴν γεμίζουν μὲ
κρασί καὶ τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῒ τὴν παρα-
δίνουν σὲ ἐπιτήδειο νέον, ὅστις εἶναι ὑπο-
χρεωμένος νὰ κεράσῃ μὲ τὸ κρασί της ὅλους,
ὅσους θὰ συναντήσῃ στὴν διαδρομὴ τοῦ
γάμου. Ἄς ἀφήσουμε ὁμῶς γιὰ λίγο τὰ κο-
νάκια τοῦ γαμπροῦ, ὅπου συσκέπτονται καὶ
ἀποφασίζουν πόσοι ἄνδρες καὶ πόσες γυ-
ναῖκες θ' ἀποτελέσουν τὴν γαμήλιο πομπή
τὴν Κυριακὴ καὶ ἅς ἐπισκεφθοῦμε τὸ κα-
λὶβὶ τῆς νύφης. Τὰ προζύμια κι' ἐδῶ πιά-
νονται τὴν Πέμπτῃ τὸ βράδυ μὲ τραγού-
δια καὶ μὲ ἀτελείωτους πυροβολισμοὺς,
ποὺ δίνουν εἰκόνα μάχης. Τὴν Παρασκευὴ
ζυμώνουν τὲς κολουῦρες καὶ τὲς ψήνουν
καὶ τὸ Σάββατο τὸ πρωῒ πιάνουν τὸ προ-
ζύμι γιὰ τὴν πῆττα τοῦ γαμπροῦ. Σύμφω-

Σαρακατσιάνισσες με τὰ γιορτινά τους

να μὲ παλιὸ ἔθιμο, πὺν ἑξακολουθεῖ ὡς τὰ σήμερα, πέντε κορίτσια ἀφ' οὗ πιάσουν τὸ προζῦμι τῆς πῆττας, μὲ τὴ σειρὰ φτύνουν μέσα σ' αὐτὸ καὶ αἱ πέντε γιὰ νὰ μαγαρίσουν τὸν γαμπρὸ καὶ ἔπειτα τὴν πλάθουν καὶ τὴν ψήνουν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἱεροτελεστία αὐτὴ γίνεται μὲ τραγούδια τῶν κοριτσιῶν, στὰ ὁποῖα οἱ ἄνδρες εὐχονται καὶ στὰ δικά τους. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὴν νύφη τὴν ἔντυναν τὸ Σάββατο τὸ βράδυ καὶ ὁ γαμπρὸς πῆγαινε μὲ τὸ ψίκι του τὴν νύχτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴ μὲ μασσαλάδες ἀναμμένους—δέσμες ἀπὸ σχισμένο δαδὶ ἀναμμένες—καὶ τότε γίνονταν ἡ στέψη. Ἦταν ὑποχρεωμένος ὁ γαμπρὸς τὴ νύχτα ἐκείνη τοῦ Σαββάτου νὰ κλέψῃ ὁποσδήποτε ἓνα σφαχτὸ ἀπὸ ξένο κοπάδι καὶ ἔπειτα ν' ἀλλάξῃ καὶ νὰ φορέσῃ τὰ γαμπρικιὰ. Καταργήθηκε ὁμῶς τὸ παράδοξο αὐτὸ ἔθιμο, ἀφ' οὗτο κάποιος γαμπρὸς δὲν γύρισε ἀπὸ τὴ νυκτερινὴ ἐπιχείρηση, γιὰτὶ σκοτώθηκε σὲ συμπλοκὴ μὲ τοὺς τσομπάνους τοῦ κοπαδιοῦ πὺν πῆγε νὰ κλέψῃ!! Ἀπὸ τότες τὴ νύφη τὴν ἀλλάζουν τὴν Κυριακὴ πρῶτὶ διάφορα κορίτσια

καὶ νέες γυναῖκες ἀπὸ τὰ ἴδια κονάκια, τραγουδώντας διάφορα τραγούδια, ὅπως:

Ἀσπρη πέρδικα γραμμένη
στὴν αὐλή μας ἦρθαν ξένοι
ἦρθαν ξένοι νὰ σὲ πάρουν
στ' ἄλογό τους νὰ σὲβάλουν

Περδικούλα γιορτανάτη
κι' ὁμορφὸ πουλὶ
δὲν φοβᾶσαι αὐτοῦ στὰ πλάττα
καὶ στὰ πετρωτά;
δὲν φοβᾶσαι τὰ γεράκια, τοὺς σταυρα-
[ετούς;
—Τὰ γεράκια τᾶχω ἀδέρφια καὶ τὸν σταυ-
[ραετὸ
καὶ μὲ βάζουν μέσ' στὴ μέση καὶ δὲν
[σκιάζομαι.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν παραλείπω νὰ προσθέσω ἓνα πολὺ παράξενο ἔθιμο—μᾶλλον εὐθύμο— πὺν ἔχουν οἱ Σαρακατσαναῖοι καὶ τοῦ ὁποίου θῦμα εἶναι ἡ νύφη, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴ Δευτέρα, πὺν κινᾶει ὁ γάμος ὑποβάλλεται σὲ μία αὐστηρὴ διατα. Ἀποφεύγουν μὲ ἐπιμέλεια οἱ οἰκεῖοι τῆς νὰ τῆς δώσουν ὕδαρὴ καὶ λιπαρὰ φαγητά, γιὰ νὰ μὴν τῆς προκαλέσουν στομαχικὲς διαταραχές. Στὸ διάστημα αὐτὸ μιὰ ὁλόκληρη ἑβδομάδα ἡ νύφη τρέφεται ὑποχρεωτικὰ μὲ λίγη ξερὴ μπομπότα, γιὰ νὰ πάθῃ δυσκοιλιότητα, πὺν εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰτὶ τὴν ἀπαλλάσσει κάμποσες μέρες ἀπὸ μιὰ ἀνεπιθύμητη λόγῳ τοῦ γάμου φυσιολογικὴ ἀνάγκη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κανένας θνητὸς δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος καὶ τὴν ὁποία ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια ἓνας εὐφυὲς ἀναγνώστης τῆς ἐφημερίδος τῶν Ἀθηῶν «Ἀκρόπολις» ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα: Διὰ ποῖαν πράξιν σας εἰς τὴν ζωὴν δὲν ἔχετε μετανοήσει;...», πὺν εἶχε θέσει εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὁ ἀείμνηστος Βλάσης Γαβριηλίδης. Τὸ ἔθιμο αὐτό, ἡ μᾶλλον τὸ διαιτητικὸ μέτρο, δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι ἀποφεύγουν νὰ ἐφοδιάζουν τοὺς καλυβένιους συνοικισμοὺς τῶν μὲ τὸ ἀπαραίτητο καὶ ἀναγκαῖο ἐκεῖνο διαμέρισμα πὺν ἔχει κάθε σπῖτι καὶ πὺν στὰ ξεοδοχεῖα καὶ στὰ ἄλλα μεγάλα κέντρα διακρίνεται ἀπὸ τὰ δύο μηδενικά (00), πὺν εἶναι γραμμένα στὴν

εἴσοδο. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ ἔχει καὶ συνέχεια, στὸ καλύβι τοῦ γαμπροῦ, ποὺ προκαλεῖ ἀρετὴν ἀηδία, δὲν θὰ παραλείψω ὅμως ν' ἀσχοληθῶ καὶ μ' αὐτὸ γιὰ τὴν ἱστορία... Καίρὸς τώρα νὰ γυρίσουμε στὰ κονάκια τοῦ γαμπροῦ καὶ νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ καλύβι τοῦ τὸ πρῶτ' ἡς Κυριακῆς, τὴν ὥρα ποὺ ἐτοιμάζονταν τὸ ψῖμι —γαμήλιος πομπή— νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὰ κονάκια τῆς νύφης. Πρὶν ἀλλάξῃ ὁ γαμπρὸς ἔπρεπε νὰ ξυρισθῇ. Ἕνας ἔμπειρος, ποὺ ξέρεي ἀπὸ ξυράφι, ἀρχίζει καὶ ξυρίζει μὲ τὴ σειρά τὸ πεθερό, τὸν κυρ' νοῦνο, τοὺς βλάμηδες καὶ τελευταῖα τὸν γαμπρό, γι' αὐτὸ καὶ ἡ λαϊκὴ φράση «σ τὸ τέλος ξοῦρὶ ζοῦν τὸν γαμπρό», γιὰ νὰ εἶναι ἀσφαλῶς φρεσκότερος. Τὴν ὥρα ποὺ ξυρίζουν τὸν γαμπρὸ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τραγουδοῦν :

Κάτω στῆς πόλης τὰ τσαρσιά
μιὰ ἄσπρη, μιὰ τριανταφυλλιά
καὶ στῆς πόλης τ' ἀργαστήρια,
πωλοῦνε χτένια καὶ γυαλιά.

Ἀργυρὸ ξυράφι σέρνου ἀγάλι-ἀγάλι,
τρίχα μὴν ἀφήσης καὶ τὸν ἀσχημίσς.
Λούζεται ὁ γυιὸς τοῦ βασιληᾶ καὶ πάει νὰ
[στεφανώσῃ
ξυράφι μου ἀλεφαντινὸ κι' ἀκόνι ἀπὸ τὴν
[Πόλη

ἀνέσια, ἀνέσια νὰ διαβῆς
τρίχα νὰ μὴ τ' ἀφήσης
καὶ τὸν ἀσχημίσς.

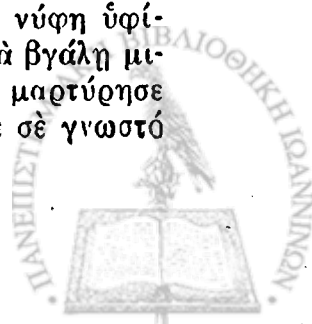
Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Σαρακατσάνικος γάμος στὰ παλιὰ τὰ χρόνια καὶ ὡς τὸν δεῦτερο παγκόσμιον πόλεμον γίνονταν μὲ τραγούδια, ποὺ τραγουδοῦσαν γυναῖκες καὶ ἄνδρες μὲ τὴ σειρά. Ἀπ' τὴν ἐποχὴ ὅμως ποὺ ἀγόρασαν κτήματα σὲ χωριά καὶ ἐγκαταστάθηκαν σ' αὐτὰ μόνιμα πλέον ἄρχισαν νὰ παίρνουν βιολιτζήδες, ὅπως ὀνομάζονταν τοὺς ὀργανοπαῖκτες, δὲν κατορθώνουν ὅμως ν' ἀκολουθήσουν τὸ παίξιμό τους οἱ χορευταί, γιὰ εἶναι συνηθισμένοι νὰ χορεύουν τραγουδώντας. Μετὰ τὸ ξύρισμα ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀλλάζουν καὶ φοροῦν τὲς γραφικὲς φορεσιῆς τους, μὲ τὲς ὁποῖες ἀσχολήθηκα στὴν ἀρχή. Παράλληλα ἐτοιμάζουν καὶ τ' ἄλλα ποὺ θὰ καβαλικέψουν, σκεπάζοντας τὰ σαμάρια τῶν μὲ χρω-

ματιστὲς φλοκιστὲς βελέτζες καὶ ἐπὶ πλέον ἓνα ἄλογο ἄσπρο —Ψαρῇ— γιὰ νὰ καβαλικέψῃ ἡ νύφη καὶ 1—2 ἀκόμα γιὰ νὰ φορτώσουν τὰ προικιά της.

Στὸ διάστημα αὐτὸ παραδίνουν τὸν φλάμπουρα, ἐνῶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες τραγουδοῦν :

Τὶ καρτερεῖς βρε φλάμπουρα
καὶ δὲν κινᾷς νὰ φύγῃς;
τοὺς συμπεθέρους καρτερῶ
καὶ τὸν γαμπρὸ ν' ἀλλάξῃ
ὅσο ν' ἀλλάξῃ ὁ γαμπρὸς,
νὰ στολισθῇ ἡ νύφη...

Μὲ τὴ βοήθεια τῶν οἰκείων τοῦ ἀλλὰζει καὶ ὁ γαμπρὸς καὶ φορεῖ καθαρὰ ἐσώρουχα —φανεῖλλα καὶ κύμσο— τὲς κάτασπρες φουστανέλλες, κεντημένο πισλὶ, κάτασπρες κάλτσες, τσαρούχια ἀπὸ ταλατίνι μὲ πλούσιες μεταξωτὲς αὐνιες, τὸ σελάχι, τὴ χρυσοκεντημένη ἀτλαζένια σκούφια κλπ. Σύμφωνα μὲ παλιὸ ἔθιμο ὁ γαμπρὸς δὲν ἀλλάζει τὸ σῶβρακο, ἀλλ' ἀφήνῃ τὸ λερωμένο, ἀπὸ φόβο μὴ τοῦ τὸ κλέψουν καὶ τοῦ κάνουν μάγια καὶ βρεθῇ μ ποδισμένοιο τὴν πρώτη νύχτα τοῦ γάμου!! (ἀνδρική ἀνικανότης). Ἀπεναντίας μάλιστα τὸ λερωμένο σῶβρακο, ποὺ φορεῖ, τὸ ἐνισχύουν μὲ διάφορα προστατευτικὰ ἀντικείμενα —φυλαχτά—, ὅπως εἶναι ὁ γυάργυρος, μαλλιά ἀρκούδας, κομμένα ἀπὸ τὴν κοιλία της, κομμάτια ἀπὸ ἀτσάλι, πεταλοκάρφια, ποὺ τὰ βάζουν μέσα στὶς σοῦφρες του!! Παρ' ὅλα ὅμως τὰ φυλαχτὰ ποὺ ἔβαζαν οἱ σαρακατσαναῖοι γαμπροί, πολλὲς φορὲς βρισκόνταν μ ποδισμένοιο τὴν πρώτη νύχτα τοῦ γάμου!! Ἔχω πολλὰ τέτοια περιστατικὰ ὑπ' ὄψιν μου καὶ ἀπ' αὐτὰ σημειῶνω δυὸ μονάχα, ἓνα ποὺ ἐγίνε ἐδῶ καὶ σαράντα πέντε χρόνια καὶ ἄλλο ἓνα, ποὺ ἐγίνε ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια!! Στὸ πρῶτο περιστατικὸ δυὸ ὁλόκληρες ἐβδομάδες βασάνιζε ὁ γαμπρὸς τὴ νύφη, προσπαθώντας ν' ἀνακαλύψῃ στὴν ὁμφάλιο κοιλιά δα «τὴν πύλην ἣν διώδευσεν ὁ ἄνθρωπος ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον» κατὰ τὸν Ἑκκλησιαστὴν!! Ἡ καυμένη ἡ νύφη ὑφίστατο τὸ μαρτύριο αὐτὸ χωρὶς τὰ βγάλῃ μιλιά, ὡς πού κάποια μέρα τὸ μαρτύρησε στὴ μάννα της. Κατέφυγαν τότε σὲ γνωστό

μου γιατρό, με τις οδηγίες του οποίου και με λίγα φάρμακα κατώρθωσαν οι νεόνυμφοι ν' ἀνταμωθοῦν!! Στὸ δεύτερο περιστατικό, ἀφοῦ δὲν μπόρεσαν ν' ἀπαλλάξουν τὸ γαμπρὸ ἀπὸ τὰ μάγια με πέντε λειτουργίες, πού ἔκαναν οἱ οἰκεῖοι του σὲ πέντε ἐκκλησίες, ὑποχρεώθηκαν νὰ ζητήσουν τὲς ὑπηρεσίες κάποιας γύφτισσας πού ἤξερε ἀπὸ μάγια. Καὶ πράγματι ἡ ἔξυπνη αὐτὴ τσιγγάνα, ἀφοῦ πληρώθηκε προκαταβολικὰ σὲ χρῆμα καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα—βούτυρο, τυριά, βελέτζες καὶ τροβάδες—κατόρθωσε με «ξόρκια» καὶ «γητεῖς»—ξορκισμοὺς καὶ γοητεῖες— νὰ χαλάσῃ τὰ μάγια καὶ ν' ἀνταμωθοῦν οἱ νεόνυμφοι γιὰ μεγάλη χαρὰ τῶν οἰκείων καὶ τῶν συγγενῶν. Καὶ σιὲς δύο περιπτώσεις ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ μάγια γιορτάστηκε με ψημένα ἄρνια καὶ κρασοκατάνυξη καὶ τραγούδια. Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια διαπίστωσα ὅτι καὶ ἡ νύφη ὀπλίζεται με φυλαχτὰ διάφορα καὶ πρὸ πάντων με γυάργυρο, πού τὸν κρατεῖ στὸν κόρφο της μέσα σὲ ἀμύγδαλο ξηρὸ κούφιο, τὴν ὥρα τοῦ σιεφανώματος καὶ τὴν πρώτη νύχτα τοῦ γάμου. Στὴν προκειμένη περίπτωση πιστεῖω ὅτι δὲν πρόκειται γι' ἀνδρική ἀνικανότητα—τὸ μπόδιμα—, ἀλλὰ μάλλον γιὰ δυνατό, ψυχικὸ κλονισμό, πού ὀφείλεται στὴν ὑπερβολικὴ συγκίνηση τοῦ γαμπροῦ, ὅταν ἤρχετο γιὰ πρώτη φορὰ σ' ἐρωτικὴ συνάντηση με γυναῖκα. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ζώντας μακριὰ ἀπὸ τὲς πόλεις καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνία, σ'

ὅλα τῶν τὰ χρόνια καὶ ἀφοσιωμένοι στὰ κοπάδια τῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σπανιώτατα ἀπομακρύνονταν καὶ ἐπὶ πλέον διότι τὰ ἥθη τῶν ἦσαν αὐστηρότατα, σπάνια εὔρισκαν τὴν εὐκαιρία ν' ἀσχοληθοῦν με τὴν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγὴ καὶ ἡ ἀμάθειά τῶν πολλὰς φορὲς —ὅπως σιὸ πρῶτο περιστατικό— ἔφθανε σὲ σημεῖο ἀπίστευτο. Ἡ φύση ὅμως εἶναι ἀμείλικτη καὶ ἐκδικεῖται ἀπὸ κάποτε, ἐξωθώντας σὲ σεξουαλικὰ ἀνωμαλίες. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ βρίσκεται στὴν ἀλήθεια ὁ ἀείμνηστος Ροΐδης με ὅσα γράφει γιὰ τοὺς βοσκοὺς τῶν Πυρηναίων καὶ τὰς αἴγας τῶν, προκειμένου ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ πανδαμάτωρ χρόνος δὲν μπόρεσε νὰ δαμάσῃ μετὰ τὴν πεῖνα κατὰ δεύτερο λόγο τὸν ἔρωτα.

Ὁ γαμπρὸς συμπληρώνει τὴν γαμπροῦσά του με δύο μαντήλια —ἓνα ἄσπρο κι' ἓνα κόκκινο— πού προσαρμόζει χιαστί στὸ στήθος του σύμβολα τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς ζωτικότητος καὶ ἀμέσως συντάσσεται ἡ πομπὴ τοῦ γάμου. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀνεβαίνουν στ' ἄλογα καὶ ξεκινοῦν με πυροβολισμοὺς συνεχεῖς γιὰ τὰ κονάκια τῆς νύφης, ἐνῶ προηγούνται δύο νέοι εὐσταλεῖς, ὁ ἓνας με τὸν φλάμπουρα καὶ ὁ ἄλλος με τὴν τσότρα με τὸ κρασί. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ξεκινοῦν ὡς τὴν ὥρα πού φθάνουν στὰ κοιὰκια τῆς νύφης τραγουδοῦν με τὴ σειρά ἄνδρες καὶ γυναῖκες διάφορα τραγούδια, ὅπως τὰ παρακάτω :

Κάτω στὸ ρέμμα στὶς λίμνες πλένουν δυὸ-τρεῖς μελαχροινές,
καὶ παρὰ κάτω στὸ βαθύ, πλέν' ἡ Ρηνοῦλα μοναχή.
Δεξιὰ μεριὰ 'ναι ἡ πλύστρα της κι' ἀριστερὰ ἡ χωρίστρα της.
Στὴν κεντημένη της ποδ.ὰ λαλοῦν ἀηδόνια καὶ πουλιά,
στὰ κεντημένα γόνατα ἰσοπάνος με τὰ πρόβατα.
Τὰ σιούραγε, τὰ μαύλαγε καὶ στὸ μαντρί τὰ πήγαινε,
κι' αὐτὰ σιὸν πρόγχο βάλανε καὶ στὸ μαντρί δὲν μπαίνανε.
Γιὰ σύρε Ρήνα μ' γιὰ νὰ ἰδῇς καὶ γύρνα πίσω νὰ μᾶς πῆς
τὸ τί προγκᾶν τὰ πρόβατα, τῶρα τὰ ξεμερώματα.
Μὴν μπῆκε λύκος σιὸ μαντρί, μᾶς πῆρε καὶ τὸ λάϊο ἄρνι
ὁποῦχε τὸ χρυσὸ μαλλὶ καὶ τ' ἀσημένιο χαῖμαλί ; ;

Ὅταν κινάει σταυραετὸς τὴν πέρδικα γιὰ νάβρη
σκίβει φιλεῖ τὰ νύχια του . . .
νύχια μου καὶ νυχάκια μου καὶ νυχποδαράκια μου,
ἂν κιάσετε τὴν πέρδικα, φτερά νὰ μὴν τῆς βγάλετε,
μόν' νὰ τὴν βάλτε στὸ κλουβὶ γιὰ νὰ λαλάη κάθε πρωτῆ..

Κινῆσαν τὰ τσαϊμόπουλα, τὰ καπεταϊνόπουλα
νὰ πᾶν σιὸν πέρα μαχαλᾶ, τοὺς ἔπιασε ψιλὴ βροχὴ
βραχῆκανε στὰ τσάμικα, τὰ μουχασιά ποκάμισα.

Ὁ νέος πὺν κρατεῖ τὴν τσότρα μὲ τὸ
κρασί εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κερνᾷ μὲ
τὴν τσότρα τοῦ ὅλους ὅσους συναντήσουν
σιὸ δρόμο. Ὅταν πλησιάσουν στὰ κονάκια
τῆς νύφης ἀποσπῶνται τρεῖς ἢ πέντε καβα-
λαραῖοι —συχαρηκιάρηδες— καὶ τρέχουν
μὲ καλπασμὸ γιὰ ν' ἀλλάξουν τὴν κουλούρα
τοῦ γαμπροῦ μὲ τὴν κουλούρα τῆς νύφης
καὶ νὰ πληροφορηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τῆς
νύφης ὅτι ἔρχεται τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ.

Στὰ κονάκια τῆς νύφης τοὺς συχαρη-
κιάρηδες τοὺς ὑποδέχονται μὲ ἄσφαιρα πυ-
ρὰ σι' ἄλογα γιὰ ν' ἀφηνιάσουν καὶ νὰ
πέση ἔστω καὶ ἓνας καβαλάρης, καὶ τότε
παύουν τοὺς πυρροβολισμούς. Οἱ συχαρη-
κιάρηδες, ὀδηγοῦνται σιὸ καλύβι τῆς νύ-
φης, ἡ ὁποία παίρνει τὴν κουλούρα, πὺν
τῆς στέλνει ὁ γαμπρὸς καὶ δίνει ἄλλη δική
της καὶ τοὺς μαντηλώνει μὲ ἄσπρα μαντή-
λια. Ὑστερα ἀπὸ κέρασμα μὲ λουκούμια
καὶ τσίπουρο οἱ συχαρηκιάρηδες ἀνεβαίνουν
σι' ἄλογά τους καὶ τρέχουν μὲ καλπασμὸ
νὰ συναντήσουν τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ πὺν
προχωρεῖ μὲ ἀργὰ βήματα. Ἀνταμώνονται
τότε καὶ ὅλοι μαζὺ κατευθύνονται στὰ κο-
νάκια τῆς νύφης μὲ τραγουδία καὶ μὲ πυ-
ρροβολισμούς ἀδιάκοπους καὶ σ' αὐτοὺς,
ὅταν πλησιάσουν ἀπαντοῦν καὶ οἱ ἄνθρω-
ποι τῆς νύφης. Τὴν ὥρα πὺν πλησιάζουν
σιὰ κονάκια τῆς νύφης τραγουδοῦν τὸ τρα-
γούδι :

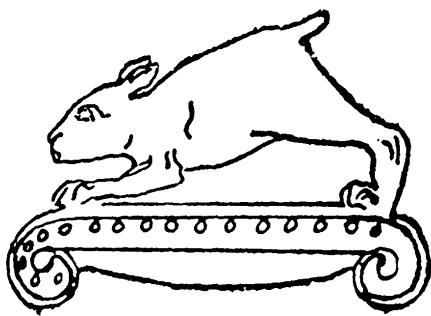
Ξύπνα μπιρμπιλομάτα μου
κι' ἦρθα σιὸ μαχαλᾶ σου
χρυσᾶ πλεξούδια σοῦφερα
νὰ πλέξης τὰ μαλλιά σου.
Σὰν τᾶφες ἄς τᾶφες
κι' ἄς ἔκαμες τὸν κόπο
βάλε κρασί σιὸν μιστραπὰ
καὶ βγάλτο σιὸν ἄερα
κι' ἂν δὲν τὸ πιῇς τὴν Κυριακὴ
τὸ πίνεις τὴ Δευτέρα.

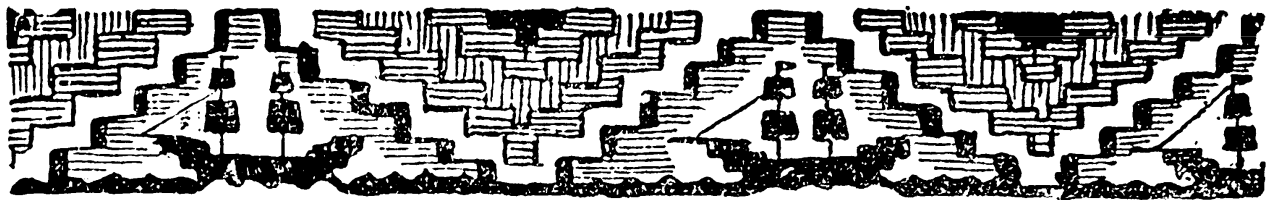
Μόλις φθάσουν στὰ κονάκια τῆς νύφης
κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ ἄλογά τους καὶ τελευ-
ταῖα ὁ γαμπρὸς. Πολλὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς
οἰκέλους τῆς νύφης ἐπιχειροῦν τότε ποιὸ
πρῶτο νὰ καβαλικέψῃ τὸ ἄλογο τοῦ γαμ-
προῦ γιὰ νὰ πάρῃ ἀργότερα μπαξίσι —φι-
λοδώρημα. Μπαίνουν ἔπειτα σιὸ καλύβι,
ὅπου τοὺς προσφέρουν λουκούμια καὶ ἀμέ-
σως ἀρχίζει ἡ στέψη.

Τὴν ὥρα πὺν ὁ παπᾶς ψάλλει τὸ Ἑσα-
ΐα χόρευε, ὅλοι ὅσοι εἶναι ἐκεῖ ἀρχίζουν τὸ
τραγούδι :

ὁ νουνὸς ρίχνει κριθάρι
κι' ὁ Θεὸς μαργαριτάρι.
Τὸ κριθάρι θὰ φυτρώσῃ
κι' ἡ κουμπάρα θὰ στεριώσῃ.

(Συνεχίζεται)

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Ε.—Η ΣΥΛΛΟΓΗ Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Τ.

171. Τὰ μαλλιά σου τέλι—τέλι, ⁽¹⁸⁶⁾
κι ἡ καρδιά μου ἔσένα θέλει.
μ. κ;
172. Τὰ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ σου,
μ' ἔφεραν στοὺς ὁρίσμούς σου.
μ. κ;
173. Τὰ μαῦρα μάτια, τ'άλογα· τὰ καστανά, οἱ φοράδες ⁽¹⁸⁷⁾.
κι' αὐτὰ τὰ καταγάλανα τ'άχουν βαρειές κυράδες.
μ.
174. Τὰ νάζια, τὰ καμώματα, σέ μένα δὲν περνᾶνε·
εἶμαι παιδὶ τοῦ Ἑρωτα, καὶ μὲ παρακαλᾶνε ⁽¹⁸⁸⁾.
175. Τ' ἔχεις καὶ μ' ἀναστέναξες κακὴ μου καταδίκη ⁽¹⁸⁹⁾;
ἐγὼ δὲν εἶμ' ἀπὸ σεβντά, μὲν' εἶμ' ἀπὸ χασόλι ⁽¹⁹⁰⁾.
176. Τ' ἔχεις καὶ μ' ἀναστέναξες χρυσῇ μου δεκοχτούρα ⁽¹⁹¹⁾;
πολὺς καιρὸς, ἔπέρασε· ἀκόμα λίγο φτούρα ⁽¹⁹²⁾.
177. Τ' ἔχουν ὁ κόσμος μὲ τ' ἐμᾶς; μπουλάκι ⁽¹⁹³⁾ κι ἄλυχτίσουν,
κι ἄδικο θάνατο νὰ ἰδοῦν, κι ἀπὲ νὰ ξεψυχήσουν ⁽¹⁹⁴⁾.
178. Τῆς καρακάξας τὰ μυαλά, μοῦ τ'ἀφκιακαν γλαπράκια·
μοῦ τ'ἄδωκαν καὶ τ'ἄφαγα καὶ πῆρα τὰ σοκάκια.
179. Τῆς τρανταφυλῖᾶς τὸ φύλλο, θὰ τὸ κάνω φορεσιά·
νὰ τὸ βάνω νὰ περνάω, νὰ σοῦ σκάζω τὴν καρδιά ⁽¹⁹⁵⁾.
180. Τὶ κόσμος ὅλος δόλον, τὶ κόσμος δίχως νοῦν·
πᾶν ὅ,τι καὶ ἂν πράξης, στραβὰ τὸ ἐξηγοῦν ⁽¹⁹⁶⁾.
μ.
181. Τὶ νὰ σοῦ κάνω τ' ὀρφανὸ ⁽¹⁹⁷⁾ ποὺ στέκεις μαραμένη,
ποὺ δὲ μπορῶ γιὰ νὰ σὲ βρῶ μιὰ ὥρα στολισμένη ⁽¹⁹⁸⁾.
182. Τὶ σῶκανα Μπουρνόζη μου ⁽¹⁹⁹⁾ καὶ μ' ἔφερες γουεργούρα; ⁽²⁰⁰⁾

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

Ἐγὼ εἶμαι ἀν' ψιὰ τοῦ Λιάμπεϋ καὶ πρώτη ἀρχοντοπούλα.

183. Τὸ ἄχ! τὸ βάχ! μ' ἀρρώστησε, τὸ ἄχ! θὰ μὲ πεθάνῃ
καὶ ὁ δικός σου ὁ σεβντιάς, στὸν Ἄδη θὰ μὲ πᾶν.
μ. πρλγ. Ἀρ.
184. Τὸν ἔρωτα βάνω κριτή, τὸν πόθο δραγουμάνο·
καὶ τὴν καρδιά μου πίτροπο κι ὅ,τι μοῦ ποῦν, θὰ κάνω⁽²⁰¹⁾.
μ. πρλγ. Ἀρ.
185. Τὸ μπόϊ σου τὸν μέτρησα ἔπο μιὰν ἑλῆα σιτὴν Πόλη·
ἄλλοῦ π'θενὰ δὲν εὔρηκα· στ' βασ'λιῶς τὸ περιβόλι⁽²⁰²⁾.
μ.
186. Τὸ ντέρτι μου, τὰ πάθη μου, κανεῖς νὰ μὴν τὰ πάθῃ·
οὔτε καράβι στὸ γυαλό, οὔτε πουλὶ στ' ἀγκάθι⁽²⁰³⁾.
μ. πρλγ.
187. Τὸ ντέρτι τῶν παληκαριῶν οἱ χῆρες τ' ἀπεικάζουν·
καὶ τὰ κορίτσια τὰ ὁμορφα τὸ κρυφοκουβεντιάζουν.
μ. πρλγ.⁽²⁰⁴⁾
188. Τὸν ὁμορφο τὸν ἄνθρωπο κάτσε κουβέντιασέ τον·
πὲς του τραγούδια τοῦ σεβντὰ καὶ παρηγόρησέ τον⁽²⁰⁵⁾.
μ. πρλγ. Π.
189. Τὸν ὁμορφο τὸν ἄνθρωπο, ὅλοι τὸν ἀγαποῦνε·
ὥς κι' οἱ ἀγγέλοι τ' οὐρανοῦ κι αὐτοὶ τὸν εὐλογοῦνε⁽²⁰⁶⁾.
190. Τὸ σεβντιά μου ν' ἀπαντήσης,
καὶ ζουρλὸς νὰ καταντήσης.
191. Τοσό ηθελα κακὸ δαρμὸ ὅλο μὲ τὸ κριμπάτσι⁽²⁰⁷⁾,
ποὺ κάθουμαι καὶ καρτερῶ μιὰ δούλα στὸ σοκάκι.
μ. πρλγ. Ἀρ. Β.
192. Σ' τούτη τὴ Ντάμπια⁽²⁰⁸⁾ π' περπατῶ, σκούζω σὰν τὸ σπουργίτι.
ὁποῖος μᾶς ἐξεχώρισε, νὰ τοῦ κλειστῇ τὸ σπῖτι.
193. Τούτου γιὰ τοῦ σιφέρ⁽²⁰⁹⁾
θὰ πᾶμε ὅλ' ἀσκέρ⁽²¹⁰⁾.
Δ. Σ.
194. Τράβα, Νησιώτη, τὰ κουπιὰ καὶ μὴν τὰ φέρης γύρα⁽²¹¹⁾
νὰ πᾶμε στὴ Ντραμπάτοβα⁽²¹²⁾ καὶ τὴν Ἁγία—Σωτήρα⁽²¹³⁾.
μ. πρλγ. Σ.
195. Τρανταφυλλένιο πρόσωπο καὶ γέλοια μὲ παιγνίδια·
ἄς ἔλεφτα στὸ στρῶμα σου κι ἄς μ' ἔτρωγαν τὰ φίδια.
μ.
196. Τρέμω⁽²¹⁴⁾ γιὰ τὸ κορμάκι σου ποῦεῖνε ψιλὸ σὰ σύρμα⁽²¹⁵⁾.
ἐγὼ θὰ πᾶω νὰ κρεμαστῶ· νᾶχης ἐσὺ τὸ κρεῖμα.
μ.
197. Τσιμπήματα, φιλήματα, τὰ λένε παραμύθια·
κι ὅταν θὰ πέσουμε τὰ δυὸ, τότες τὰ λέμε ἀλήθεια.
198. Τώρα βγῆκε νέα μόδα κι ἄλλη μία θὲ νὰ βγῇ
κοντουράδες καὶ ραφτιάδες κάνουνε τὸν εὐγενῆ⁽²¹⁶⁾.
Δ. Σ.

199. Τώρα βγήκε νέα μόδα μεσ' τὸ Μῶλο Μαχαλά
νὰ φοράη ἡ Ροζίνα (211) μπαστουνάκι με γυαλιά.
Δ. Σ.

Φ'.

200. Φεύγω καὶ φεύγει ἡ γνώση μου· ποιὸς μοῦ τὴ συμμαζώνει;
ὁ νοῦς μου εἰν' στὴν ἀγάπη μου· ποιὸς μοῦ τὸν ξερριζώνει;
201. Φίλος στὸ φίλο μὴν τὸ πῆ ποτὲ τὸ μυστικό του·
φίλος τοῦ φίλου θὰ τὸ πῆ κι εἶναι κακὸ δικό του.
202. Φκειάνω στεφάνι ἀπὸ φλωρὶ λαμπάδα ἀπ' ἀσῆμι (212)
203. Φραντζέζικο κριτήριο καὶ Ρωσσικὴ καμπάνα·
γιὰ κάντε τὴν ἀπόφαση νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα (213).
πρλγ. Β.
204. Φύσα βοριά, πικρὲ βοριά, γιὰ ν' ἀγριέψη ἡ λίμνη·
νὰ βγάλη τὶς ἀρχόντισσες καὶ τὴν κυρὰ—Φροσύνη.

Χ'.

205. Χαῖμ (214) ντουνγιά, μεντέτ ντουνγιά, σὲ μένα μὴν παινιέσαι·
ἐγὼ εἰμαι πὺν σὲ γλέντησα· καὶ τὴν ὥρα σὺ μ' ἀρνιέσαι;
206. Χαλασιὰ (215) κι ἄλλοι σὲ μένα
πάνω κι ἐρχομαι γιὰ σένα.
207. Χαλασιὰ τοῦ κεφαλιοῦ μου.
ὅταν σ' ἔφερνα στὸ νοῦ μοι
πρλγ. Ἀρ.
208. Χαλασιὰ μου, χαλασιὰ μου
μάγια μῶκανες, κυρὰ μου.
μ.
209. Χανουμάκι, χανουμάκι (216),
σὺ μὲ πότισες φαρμάκι.
μ. κ;
210. Χαριτωμένο μου πουλὶ καὶ Ἀρτινὸ (217) κεράσι,
ἡ ξενιτιά σὲ χαίρεται κι ἐγὼ τραβάω φαρμάκι.
221. Χήρα, ν' ἀλλάξης τὸνομα (218), χήρα νὰ μὴ σὲ λένε·
γιατ' ἔκανες τὰ μάτια μου καὶ μέρα νύχτα κλαῖνε.
κ;
212. Χίλιες—χιλιάδες κυνηγοὶ (219) τὸ νοῦ μου κυνηγοῦνε·
ὁ νοῦς μου εἰν' στὴν ἀγάπη μου· ἄς πᾶνε νὰ τὸν βροῦνε.

Ψ'.

213. Ψηλὰ βουνὰ καὶ πράσινα καὶ δέντρα φουντωμένα (220),
γιὰ πάρτε τὴν ἀγάπη μου καὶ φέρτε τη σὲ μένα.
μ. πρλγ....καὶ καταφορτωμένα...
214. Ψιλὴ λιγνή μου κίπερη (221), δάφνη μου φορτωμένη.

ή νειότη μου στὰ χέρια σου είναι παραδομένη.

215. Ψηλὸς ἄντρας ἀπόστολος, κοντὸς πομπή καὶ γάνα·
κοντὴ γυναίκα πέρδικα, ψηλὴ καρμαντάνα (²²⁸).
κ;

Ω'.

216. 'Ὡς κι' οὐρανὸς ποὺ εἶν' οὐρανὸς (²²⁹) λυπᾶται τὸν καὺμό μου.
καὶ σὺ δὲν ἐλυπήθηκες τὸν ἀναστέναγμό μου.
217. 'Ὡς πότε θὰ εἶσαι ἀνύπαντρος, ὥς πότε καὶ μεκιάρης;
ἀρχοντοπούλα (²³⁰) εἴμ' κι ἐγὼ καὶ στείλε νὰ μὲ πάρης.
218. 'Ωραῖα πού 'ν' τὰ μάτια σου κι' ὅμορφα ποὺ κυττάζουν (²³¹).
σαράντα μίλια μακρὰ τὸν ἀνθρῶπο τὸν σφάζουν.
219. 'Ωρα τὴν ὥρα καρτερῶ νὰ τσουκανίσῃ (²³²) ἡ πόρτα
νὰ μπῇ κορμὶ ν' ἀγγελικὸ πῶς ἔμπαινε καὶ πρῶτα.

186. Λεπτότατη καὶ στενότατη μεταλλικὴ ταινία, χρυσαφένια ἢ ἀσημεῖα, ποὺ χρησίμευε περισσότερο γιὰ στολισμὰ τῆς νύφης, ἀλλὰ καὶ πασκαλιάτικων ἀρνιῶν, καθὼς καὶ τῶν κριαριῶν ποὺ, βάφοντάς τὰ καὶ στολίζοντας, προετοιμαζαν οἱ Τοῦρκοι γιὰ τὴν αἵματηρὴ θυσία τοῦ Μπαϊραμιού. Παρόμοια τέλια, χρησιμοποιοῦν σήμερα γιὰ στολισμὸ Χριστουγεννιάτικων δέντρων.

187. Περιφρονητικὲς γιὰ τὶς καστανόμαυρες συγκρίσεις κάνει ὁ στιχοπλόκος, ποὺ εἶναι τόσο συνηθισμένο καὶ στὰ ἄλογα χρῶμα. Ἴσως γιὰ νὰ προξενήσῃ, ἀντιδ:αστέλλοντας, εὐχαρίστηση στὴ γαλανομάτα ἀγαπημένη του, ποὺ οἱ μαυρομάτες τὴν περγελοῦσαν ἴσως ξεπλυμένη.

188. Κι' ἄλλος ἀνυπόμονος καρδιοκατακτητὴς, ποὺ δὲν ἦταν —ισχυρίζεται κομπαστικά— μαθημένος, οὔτε ἀκόμα καὶ στίς —γιὰ τὰ μάτια— ψευτοαντιστάσεις· καὶ ὑπερόπτης, ἀπειλεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ.

189. *Κακὴ μου καταδίκη!* Σχετλιαστικὴ ἐπιφωνηματικὴ ἔκφραση στὸ Γιανν. ἰδίωμα=συμφορὰ μου!, δυστυχία μου! Τὸ κακός, τὸ βρήκαμε (ὑποσ. 55) μὲ τὴν ἐννοια τοῦ δυνατός, ἰσχυρός· τὸ βρίσκουμε καὶ μὲ τὴ σημασία βροσιᾶς ἢ κατάρας: *Τὴν κακὴ σ' τ'ν ἀπαλλαή*, ὅπου τὸ ἀπαλλα(γ)ή, βρίσκεται σὲ ὀξεῖα ἀντίθεση μὲ τὸ κακός.

190. Ὁ ἀγαπημένος, καθησυχάζει ἐδῶ αὐτὴ ποὺ ἀγαπάει, διαβεβαιώνοντάς τη ὅτι ἡ κατάστασις στὴν ὁποία βρίσκεται, τὸ μεράκι του, δὲν προέρχεται, —ὅπως αὐτὴ ὑποπτευόταν— ἀπὸ παράφορο γιὰ μιὰν ἄλλη —ἀντίπαλη ἴσως— σεβντά, ἀλλὰ ἀπὸ χασικλήκι.

191. Εἶδος τρυγνάς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀμπολλες φάλιαζαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας στὰ ψηλὰ δέντρα τοῦ ὠραίου τότε κήπου τοῦ Κουραμπά, (τώρα Δημοτ. Νοσοκομείου). Τὰ χαριτωμένα αὐτὰ πουλιά, τὰ προστάτευε ἡ παρουσία τῶν Τούρκων καὶ ἡ εἰδικὴ χρησιμοποίησις τοῦ κήπου αὐτοῦ· ἐξαφανίστηκαν δὲ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι. Τὸ παράνομά τους αὐτό, προερχόταν ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς συνηθισμένης φωνῆς τους, ποὺ ἔμοιαζε νὰ λέει: «δίκουνο-χτού!.. δίκουνο-χτού!..»

192. *Φτουράω*, ἀντέχω, διαρκῶ, ὑπομένω χωρὶς διαμαρτυρία καὶ ἐπαναστατικὲς τάσεις. *Τὸ ροῦχο, φτουράει ὁ λυπημένος φτουράει τὸν πόνο του.*

193. Ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *μπουλάϊκ*=εἶθι!.. ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ!..

194. Ἴσως, μόνο κατάρα ἴσως ὅμως καὶ ἀπειλή.

195. Τὸ στιχοπλάκι, ἐμφανίζεται σὰ φκιασμένο ἀπὸ κορίτσι γιὰ ἀντιπρόσωπο τοῦ ἄσχημου φύλου, ποὺ ποῖος ξέρει γιὰτὶ ἡ στιχοπλόκα θέλει νὰ ἐκδικηθῇ.

196. Μέσα στὸν πηγαῖο καὶ γνήσιο λυρικὸ οὐτὸ παρὰδεισο, νὰ κι' ὁ λογιώτατος, στεγνωμένος πιθανότατα ἀπὸ αἰσθηματισμούς, κάνει τὴν ἐμφάνισή του μ' ἓνα ἐγκεφαλικὸ τὸ περισσότερο καὶ κοινότυπο, σὲ ἀπαράδεκτη ἐδῶ καθαρεύουσα στιχοπλάκι. Πόσο τάχα νὰ γέλασαν οἱ λαϊκοὶ μας ριμαδόροι!..

197. Ὁ χαρακτηρισμὸς δὲν σημαίνει ἀναγκαστικὰ ὅ,τι περικλείνει ἢ κυριολεξία του. Ὁρφανὸς στὸ Γιανν. ἰδίωμα, σημαίνει συνηθως, ἀπροστάτευτο, ἀδύναμο, ἄτυχο, πολλὰ φορὲς κι' ἀπὸ ἡλικία ἀκόμα ἢ κι' ἀπὸ φυσικὴ ἢ διανοητικὴ ἀδυναμία ἀξιολύπητο ἀνθρώπου. Συχνὰ περιέχει καὶ μεγάλη δόσις τρυφεράδας καὶ στοργῆς· μπορεῖ δὲ νὰ λεχθῇ, κι' ἀπὸ μάννα ἀκόμα ἢ ἀδερφή, καὶ γιὰ μεγάλῃς ἀκόμα ἡλικίας άτομα.

198. Κάποια σχέση ἐξάρτησης, χωρὶς ἄλλο, δὲν ἐπιτρέπει στὴν ἀγαπώμενη νὰ στολιστῇ

κι' αυτή μία φορά, και να μη τη βρίσκει πάντοτε ο στιχοπλόκος με τό ρούχα της δουλειάς· κι' αυτός ο ίδιος, δεν έχει φαίνεται καλή μοίρα στη ζωή, κι' ένωσε έτσι τη δική του άτυχία, με της αγαπημένης.

199. Ο Μπουρνόξης, ήταν κάνα σάν κοιτής (κατής, που είχαν όμως οι κατῆδες, ήταν πάντα Μουσουλμάνοι· εκτός αν έχω συγγίσει τις πληροφορίες που μου έδωκαν). 'Ο λούκος στιχοπλόκος, έδω σατυρίζει· μά και καταγράφει· και οίκτειρει· αλλά και καυτηριάζει.

200. "Ανω-κάτου, Τό γουργούρα, σημαίνει θορυβώδη κυκλική ή τροχική κίνησι. Τούν λφρι γουργούρα.

201. Πολύ τόν στενοχώρησαν τόν έρωτόπαθο στιχοπλόκο για την άλύγιστη στοργή που αισθανόταν για κάποια, που τό στενό ή και τό πλαιύτερο ακόμη περιβάλλον του, τη θεωρούσαν ζνάξιά του, είτε από καταγωγή είτε από πλούτο, είτε από άλλη τυχόν άφορμή. Τού ζητούν να τραβήξει χέρι· όμως αυτός, για δικαστές άνάμεσα τους, διώριζε τόν έρωτα, τόν πόθο και την καρδιά του. Τό στιχοπλόκο αυτό, συνεχίζεται με τό, «Θά κάνω...»

202. Τραβηγμένο κι' άτεγνο. Διατηρήθηκε στη μνήμη των μεταγενέστερων, πιθανόν γιατί ήταν συνδεμένο με όρισμένο αξιοσημείωτο περιστατικό. Δεν ήταν στο καθενός τό χέρι, να βγάξη στιχοπλόκο που να κατακτούν άμέσως τις καρδιές.

203. Πρλγ. «... κανέναν μην...»· άρμονικότερο. Στο β'. στιχ., μήπως άπ' άγκάθι;

204. Πρλγ. του β'. στιχ. «... κι οί παντρεμένες τό μιλούν και...»

205. 'Ιδιαίτερη και έντελώς προέχουσα θέση στον κόσμο των συναισθημάτων δίνει έδω ο στιχοπλόκος στην όμορφιά, αυτή καθ' έαυτή, και μόνο γιατί είναι τέτοια. 'Η όμορφιά, δεν πρέπει να υποφέρει, χάνοντας έτσι κάτι από την ουσία της. Γι' αυτό είναι υποχρέωση προς αυτή την ίδια, και μόνο γιατί είναι ή όμορφιά, να τη συμπονούμε, να προσπαθούμε να αποπλύνουμε κάθε της πόνο, να την παρηγορούμε, να την κάνουμε άνέγκιχτη κι' άπρόσβλητη από τις ανθρώπινες συμφορές, για να μένη πάντα τό αξιολάτρευτο κι αξιοθαύμαστο ανθρώπινο πλάσμα που λέγεται 'Όμορφιά. (δές συνέχεια, στην άμέσως επ. υποσημείωση).

206. Γιατι την 'Όμορφιά, όλοι την αγαπούνε. 'Ακόμα και οί 'Αγγελοι, ή ούράνια κι' άέρινη, ή σχεδόν άϊλλη κι' άθάνατη αυτή εκπροσώπησή της, που ύπηρετεί από κοντά την 'Υπέρτατη Δύναμη, ως κι' αυτοί ακόμα προστατεύουν κι' εύλογούν τό γήινο αυτό κατασκευασμα. Τόσο είναι, και γι' αυτούς· ακόμα αξιολάτρευτη. Να υπάρχει τάχα έδω άναφορά προς τό περιστατικό του «Ευαγγελισμού» ή της «Γέννησης»;

207. 'Από τό τουρκικό κερμπάτσ (συγγενικό προς τό Περσικό ντουρμπάτσ) τό άλλοιως και καμτσι, ρόπιλο, μαστιγο. Πρλγ. α'. στιχ... κι' άφεντικό διασάκι· (τό τελευτ., από τό τουρκ. γιασάκι=άπαγόρευσι και ειδική άπαγορευτική διαταγή των άφεντάδων κυρίαρχων του τόπου, που να έχουν κηρύξει σέ άπαγόρευση, τόν παρολογισμένο —όμως από τζάκι— έρω τόπαθο, για τό τόσο χαμηλό πέσιμό του, να γίνη παιχνίδι μιας δούλας.

208. Ντάμπια λέγαμε, (κακιά· γιατί ντάμπια τουρκικά σημαίνει όχύρωμα, κυκλικό προμαχώνα πλαγιούφύλαξης φρουρίου), την πλατειά τάφρο που περιτριγύριζε, ίσαμε έδω και καμιά σαράντα χρόνια όλο τό Κάστρο των Γιαννίνων, από λίμνη σε λίμνη. Κατά τά μέσα του 19ου αιώνα, ή τάφρο αυτή (τό Χαντάκι άλλοιως) είχε αρχίσει ν' άποξηραίνεται. Προς αυτή προβαλλόταν πολλά σπίτια της Λειβαδιώτης. 'Ο στιχοπλόκος, ή περνούσε με καίκι από τά νερά της Ντάμπιας, από τό πίσω μέρος του σπιτιού της αγαπημένης (τό περπατεί έδω, είναι τότε μεταφορά), ή —πιό άπίθανο— άργότερα, από τόν άποξηραμένο και βρωμερό βυθό της.

209. 'Εκστρατεία, πόλεμος.

210. Στρατιώτες. Στο τευχ. Αυγούστου—Σεπβρίου 1956 (σελ. 810) τό δίστιχο αυτό δόθηκε σφαλερά από τόν ύποφαινόμενο. Την έδω σωστή άπόδοσή του τη χρωστώ στο φίλο Γ.Οίκο· νόμου· που μου έξήγησε, ότι, αυτό, τραγουδιόταν μετά τό Σύνταγμα από τά Τουρκάκια των Γιαννίνων, που παρηγοριόταν για την Ισοτιμία με τις άλλες έθνότητες, με τό να τραγουδούν ότι, από τώρα και στο έξής, θα πήγαιναν, όχι μονάχα αυτοί, αλλά κι' όλοι οί άλλοι κάτοικοι της Τ. Αυτοκρατορίας στον πόλεμο και στο στρατό.

211. Πρλγ. «... και σιάσι τη φορτωτήρα...»· 'Ισιάζω, σιάζω, διορθώνω, τακτοποιώ, φέρνω στη θέση του. Φορτωτήρα λένουν τόν από παπύρι, ή τριχιά καμωμένο σκαρμό, που συ-

κρατούσε τὸ κοῦπὶ στὴν κατ'ἀλλήλῃ θέσῃ γιὰ τὴν κωπηλασίᾳ. Οἱ Νησιῶτες, κωπηλατοῦσαν σιρέφοντας τὰ νῶτα πρὸς τὴν θέσιν τοῦ πηδῆλιου.

212. Πηγὴ τοῦ βουνοῦ Μετοικέλι, ἀντικρυ ἀπὸ τὸ Νηοὶ (σήμερον Κρουονέρι), ὅπου γινόταν κι' ἀπ' ὅπου ξεκινούσαν τὰ ἱστορικά σχεδὸν γλέντια τῶν Γιαννιωτῶν στὴ λίμνη, ἀκόμα καὶ στὰ χρόνια μας.

213. Δὲς γι' αὐτὴν, ὑποσ. 7 σημειώματός μας προηγ. τεύχ.

214. Πρὸ γ. κλαίω.

215. Ἀπὸ διαβρωτικὴ φαίνεται ἀρρώστεια. Τὶ ἄλλο; ἡ φυματίωση, τὸ χτικιό, ποὺ τόσο συχνὰ ἀναφέρεται στὰ Γιαννιώτικα στιχοπλάκια, σὸν ἀποτέλεσμα ἀθεράπευτου ἔρωτα.

216, 217. Τὰ στιχοπλάκια αὐτά, χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ 1900 περίπου: Λειτουργοῦσαν καθε καλοκαίρι κάτω στὸ Μῶλο (τώρα πλατεία Μαβίλη, ὑπαίθρια κέντρα, ὅπως τὰ λέγαμε. *πριμαντόνες* (δηλ. καφέ - ἀμιάν), στὰ ὁποῖα τραγουδοῦσαν καὶ χορεύαν γυναῖκες, ἀπάνου σὲ ξύλινη ἐξέδρα, τὸ *πάλκο*, ὅπως λέγαμε. Τὶς γυναῖκες αὐτὲς τὶς λέγαμε καὶ *τσιγκίστρες*, (ἀπὸ τὸ περσικὸ *τσιεγγίς*, χορευτῆς). Τότε θυμᾶμαι, εἶχε σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἐμφανισθῇ καὶ μιὰ *καφεσιαντανίστρα* Ροζίνα, ποὺ τραγουδοῦσε, χορεύοντας μὲ μπαστουνάκι καὶ ματογιάλια. Ὁ στιχοπλόκος, παρατήρησε, φαίνεται, καὶ μερικοὺς θαμῶνες *τερζήδες* (τῆς νέας ὁμως μόδας, τῶν στενῶν, τῶν Εὐρωπαϊκῶν, τῶν φράγκικων *ραφτάδες*) καθὼς καὶ *παπουτσηδες* (τῆς καινουργοφερμένης ἀπὸ τὴν Ἰταλία τέχνης τῆς *κοντούρας*, *κοντουράδες*, ἀλλοιῶς *κοντουρατζήδες*), νὰ κομψεύωνται κι' αὐτοὶ σὰν τοὺς μοντέρνους πελάτες τους, καὶ νὰ ἐπιδείχνωνται καὶ τοὺς πέταξε κι' αὐτουνῶν τὴν ἄκακη σάτυρά του.

218. Ὁ ἀπομνημονευτῆς, εἶχε ξεχάσει τὸ β'. στίχο.

219. Ἀνάμεσα στὰ μέλη τοῦ Προξενικοῦ στὰ Γιάννινα σώματος, συχνὰ ἀναπτυσσόταν καὶ γινόταν μαθευτὰ εἰδύλλια καὶ δεσμοί, πολλοὶ ἀπ' τοὺς ὁποίους εἶναι ἀπὸ τοὺς παλαιότερους γνωστοί. Κάποιον παρόμοιο ὑπαινίσσεται ἐδῶ κι ὁ στιχοπλόκος, ὁ ὁποῖος εἶναι πάντοτε ὑπὲρ τῶν ἐρωτευμένων. Μετὰ τὸν Ἀλῆ, τὸ Ρωσσικὸ Προξενεῖο ξαναγύρισε στὰ Γιάννινα στὰ 1858.

220. Δὲς ὑποσ. 90, 91.

221. Καὶ σὰν ἐπιφώνημα, πολὺ χρησιμοποιεῖται στὸ Γιανν. Ἰδιῶμα: Συμφορὰ μου! δυστυχία μου! καταδίκη μου! Πολλὲς φορὲς εἶναι καὶ ἐκδήλωση στοργῆς καὶ τρυφεράδας, στὸ συντηρημένο τύπο: *χασιά τ'!*...

222. Δὲς ὑποσ. 143, 144.

223. Ἴσως καὶ *Πατρινό*. Ἀπὸ τὴν Ἄρτα ὁμως πάντοτε μᾶς ἐρχόταν τὰ πρῶτα κεράσια· οἱ συκοινωνίες τότε ἦταν πολὺ πίσω· μιὰ φορτηγὴ τετράτροχη *ταλίκια*, ἔκανε τὸ λιγότερο δυὸ μέρες νὰ φτάσῃ στὰ Γιάννινα.

224. Νὰ ξαναπαντρευτῇ δηλ. καὶ νὰ πάρῃ τὸ ἐπώνυμο τοῦ καινούργιου ἀντρός της, τοῦ στιχοπλόκου.

225. Ξένοι καὶ συγγενεῖς, μὲ τὴ λογικὴ καὶ τὴν πρακτικὴ σκέψη, κι ἀκόμα κι ὁ ἰδιὸς ὁ ἑαυτὸς τοῦ παθητικὰ ἐρωτευμένου, πασκίζουν νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ζωῆς του· μὰ αὐτοῦ τοῦ ὁ νοῦς εἶναι δέσμιος κι ὑποχείριος στὴν ἀγαπημένη του.

226. Μιὰ ἐπὶ κλησὶν πρὸς τὶς ἀνώτερες σφαῖρες, ποὺ εἶναι τόσο πιὸ πλησιέστερα πρὸς τὸν Οὐρανό, καὶ ταυτόχρονα πρὸς τὶς ἀναγεννητικὰς δυνάμεις τῆς γῆς, ποὺ ἀνεβάζουν τοὺς χυμοὺς καὶ κάνουν νὰ φουντώνουν τὰ δέντρα. αὐτά, τὰ σχεδὸν ὑπέργεια καὶ τόσο ταυτόχρονα γήϊνα, παρακαλεῖ ὁ στιχοπλόκος ν' ἀνοίξουν τὴν ψυχὴ καὶ νὰ φουντώσουν τὴν καρδιά τῆς ἀγαπημένης του, νὰ τὴ φωτίσουν καὶ νὰ τὴν ὁδηγήσουν στὸν ἔρωτά του, στὴν ἀπέραντη καὶ πάντα ζωντανὴ ἀγάπη του.

227. Πιθανότατα ἀναρριχώμενη κοσμητικὴ κάππαρη.

228. *Χαραμαντάνα*=γυναῖκα ψηλὴ καὶ ἄγαρμψη· ἀσουλούπωτη· ἴσως ἀπὸ τὸ *καράμάν*=πρόβατο μὲ μακρὰ καὶ πλατύτατη ἄγαρμψη οὐρὰ (*κουρτσιούκα*). Δὲς καὶ ὑποσ. (στιχ. 76).

229. Καὶ κατὰ συνέπεια, κυττάζει ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀδιάφορος τὰ μικρὰ τῶν ἀνθρώπινων ὄντων.

230. Τὸ σωστότερο: «....ἀρχόντισσα εἰμαι κι' ἐγώ...».

231. Ἔνας ἀπὸ τοὺς ωραιότερους λαϊκοὺς στίχους γεμᾶτος ἐρωτικὸ πάθος καὶ ἀρμονία.

232. Δὲς ὑποσ. (στιχ. 14).

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΣΟΝΕΤΤΟ ΧΩΡΙΣ ΤΕΛΟΣ

Ω! Θεέ μου, τοῦτο τὸ ποτῆρι ἄς μὴ τὸ πιῶ,
ἢ ἄς μὴ τὸ πιῶ ὥς τὸ τέλος—σώνει ὅ,τι ἦπια!
Γονάτισε ἡ καρδιά στὰ καρδιοχτύπια
κι' ἄλότη ἡ πικρὴ ψυχὴ δὲν παίρνει πιό.

Ω! ἡ ἀγωνία, ἡ ἀγωνία, σὰν τὸ σκορπιό,
πῶς μὲ δαγκώνει ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια!
Μιά στέγη ἀπὸ σεισμὸ σκασμένη, τρύπια,
κλαίει τὴ θανὴ (πῶς κλαίει!) τῶν ἐρειπιῶ.

Κι' ὦ! Θεέ μου, τοῦτο τὸ ποτῆρι ἄς μὴ τὸ πιῶ,
ἢ ἄς μὴ τὸ πιῶ ὥς τὸ τέλος! Σώνει ὅ,τι ἦπια!

Τάκης Τσιάνκος

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΑΜΑ

Τὸ θῶρι σου εἶναι σὰ μαχαίρι
ποὺ θάνατο ἴσως νὰ μοῦ φέρει,
θανὴ χωρὶς νὰ ξεψυχῶ,
γιὰ τ' ὄνομά σου μοναχό.

Καὶ γιὰ τὰ δυὸ ματόκλαδά σου,
γραμμένη πέρδικα τοῦ δάσου,
φλογέρα παίρνω καὶ λαλῶ
μὲ σαλεμένο τὸ μυαλό.

Μ' ἂν ἄξιο ἡ χάρη σου τὸ βρίσκει,
μ' ἕνα σου γνέψιμο, κανίσκι
θὰ σοῦ ἀπιθώσω στὴν ποδιά
—ρόιδο σκασμένο—τὴν καρδιά.

(1948)

Η ΑΝΥΦΑΝΤΡΑ

Σὰν ποιὰ τὸ μεσονύχτι
ξωθιά μὲ περισσὴ
τέχνη ὕφανε τὸ δίχτυ
ποὺ βλέποντάς το ἐσύ,
—μιά σίτα (σ' ὅλους δείχ' τη)
μ' ὅλο θηλιές—καρσί
τοῦ ἡλιοῦ τοῦ σαϊτορίχτη,
μεθᾶς χωρὶς κρασί.
Τέτιο μαγνάδι ψέμα
πὼς εἶν' ἀρπάχτρας πλέμα,
ζουδιοῦ χωρὶς καρδιά.
Θὰ τόπλεξε ἀνεράιδα,
γιατ' ὄχι, δὲ ματάειδα,
κι ὅμοια σφαλαγγουδιά.

(1951)

ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ

Χρυσάχτιδο κεφάλι
ποὺ μοιάζεις μ' ἡλίου θῶρι,
στάσου, ἀκριβό μου ἀγόρι,
νὰ σὲ κοιτάξω πάλι.

Στὸ φτωχικό μας τόσο
ποῦ βρέθηκε μετὰξι!
Ποιὰ μοῖρα τόχε τάξει;
Μὰ σκιαζομαι ν' ἀπλώσω.

Νὰ σὲ κοιτάζω μόνο
μοῦ φτάνει ἀπὸ τὴν ἄκρη
χύνοντας ἕνα δάκρυ
καὶ νὰ σὲ καμαρώνω.

Τώρα πού, γιέ μου, σ' εἶδα,
μπορεῖ τὸ φῶς σου ἀκόμα
καὶ μὲς στὸ μαῦρο χῶμα
νὰ μούστελνε μιὰ ἀχτίδα.

(1954)

Γ. Κοτζιούλας

Η ΜΗΤΕΡΑ ΜΟΥ

«Στήν πρόσφατη μνήμη Της»

Ἄς θυμηθοῦμε τὰ παλῆα
μιὰ καὶ βρεθήκαμε ξανὰ
στὸ πατρικὸ τὸ σπίτι...
Ἄς θυμηθοῦμε τὰ παλῆα
τώρα πὺν ἡ σκέψη μας γυρνᾷ
στὸν ἴσκιό Του πὺν λείπει.

Χρόνια κοντὰ πενήντα—δυὸ
στ' ἀρχοντικό μας τὸ παλὸ
θύρα δὲ μανταλώθη...
Ἡ Μάννα μας κυρὰ τρανὴ
καρδιά καὶ σκέψη παντ' ὀρθή
τὸ ριζικὸ του κλώθει.

Πάντα γελοῦμενη ἡ καρδιά
στὸ λioφωτο, στήν ἀνεμιὰ
τὸ χᾶδι της ἀπλώνει...
γιομάτη θάρρητα ἡ ματιά
διώχνει τὸ δάκρυ στὰ κρυφὰ
καὶ τὸν καημὸ λαώνει.

Κοντανασταίν' ἔξη παιδιὰ
κι' ἡ μοῖρα τους ζερβά—δεξὰ
ὅλα στήν ἴδια στράτα...
Δὲν ξέρει σκόλη καὶ γιορτὴ
κάνει νυχτέρι τὴν αὐγὴ
τῆς φύγανε τὰ νιάτα.

Στὴν Παριορίτσα τὴν Κυρὰ (!)
νᾶειμαστε ὅλα στὴ σειρὰ
στῆς Κυριακῆς τὴ σκόλη...
τὶ δὲν ταιριάζει στὰ παιδιὰ
τοῦ κύρ—Βαγγέλ' Γαρουφαλιᾶ
νὰν τὰ μιλᾷν στήν πόλι.

Πῶς ξαναζοῦνε τὰ παλῆα
μέσα σὲ μιὰ μόνο νυχτιά
πὺν λὲς μι' ἀχτίδα θᾶμψη...
νὰ δειξ' ὁλόρτα, ζωντανὰ
ὅσα χαρήκαμε παιδιὰ
στὸν ἴσκιό Της πὺν λάμπει.

Μαρία Ἀρκαδίου—Γαρουφαλιᾶ

1. Περίφημη Βυζαντινὴ Ἐκκλησία
στὴν Ἀρτα.

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Δημοτικὸ τραγοῦδι μου πὺν γάργαρο ἀναβλύξεις
ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ Λαοῦ κι' ἀνθεῖς καὶ λουλουδίξεις.
Μοῦ φέρνεις μαγιοβότανα τοὺς πόνους μου νὰ γιάνω.
Φέρνεις μου καὶ τ' ἀθάνατο νερό, νὰ μὴν πεθάνω.

Παλαμικοὶ ἱεροὶ ῥυθμί. Τὴν πλάση ὅλη χωρᾶτε.
Πουλᾶκια κελαδίσετε, πέλαγα καὶ βογκᾶτε.
Κι' ὅλα τοῦ λόγου τ' ἄρματα, τοῦ στοχασμοῦ τὰ φίδια
ἀρμονισμένα δένονται σιῶν στίχων τὰ στολίδια.

Ξηρὸς κι' ἀντιποιητικὸς καθὼς κι' ἡ ἐποχὴ μας.
Πιότερο ἀπ' ὅλους βάρυνες Καβάφη στήν ψυχὴ μας.
Τῆς χαλασμένης «Πόλης» σου μᾶς ἄγγιξεν ἡ τύχη
καὶ τὴ ζωὴ μας ἔχτισαν μὲ τὰ δικά σου «τείχη».

Στὸν τάφο σου Δροσίνη μου, μιὰ μυγδαλιὰ ἔχει ἀνθίσει.
Προσκυνητὲς τὴ φύτεψαν ἀντὶ γιὰ κυπαρίσσι.
Κι' εἶπα: καλότυχος Ἐσὺ—ψυχὴ εὐτυχισμένη—
νὰ μένη πίσω ἡ μνήμη σου σὰν μυγδαλιὰ ἀνθισμένη.

Χρυσάνθη Ζιτσαία

[Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη Σὺλλογὴ «Τοῦ ποταμοῦ πετράδια»]

ΗΡΩΩΝ ΠΑΣΧΑ

Ὁ Αὐγερινὸς τῆς Μεγάλης Πασχαλιᾶς χαιρέτισε μὲ τὰς χρυσὰς ἀχιτίδες του, ἀπάνω στὰ Σουλιώτικα βουνά, τὰ φλάμπουρα τῆς Κλεφτουριάς, τοὺς Κατσαντωνίους, σαράντα κλέφτες ἔβαν κι' ἔβαν, καὶ τὸν ἀρχηγό τους, τὸν ἀντρεῖο τῶν ἀντρείων, τὸν Κατσαντώνη, σαράντα ἔβαν...

Ἦταν μαζί του οἱ ἐνδοξότεροι Κλέφτες: Ὁ Χασιώτης κι' ὁ Λεπενιώτης, ἀδέρφια του, ὁ Βλαχαρμάτας, ὁ Τσιόγκας, ὁ Ζαχαράκης κι' ἄλλοι ὀνομαστοὶ τουρκοφάγοι... Ἐρχονταν ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ τῆς Πάργας καὶ πήγαιναν ἴσια στὸ Μοναστήρι τοῦ Κουγγιού, ὅπου εἶχαν τάμα νὰ κοινωνήσουν καὶ νὰ κάνουν Πασχαλιὰ μὲ τὸν ἄλλον ἀντρεῖον τῶν ἀντρείων, τὸν Ἡγούμενον τοῦ Κουγγιού Σαμουήλ, τὸν λεγόμενο Καπετάν—Καλόγερο, κι' ἀπέκει νὰ τραβήξουν γιὰ τ' ἀνοιξιάτικα λημέρια τους, ἀπάνω στὰ κράκουρα τοῦ Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράρων.

Πήγαινε ἡ ἄγια Φουσανέλλα τῆς Κλεφτουριάς ν' ἀσπασθῇ τὸ ἱερὸ Ράτο τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἀετὸς τοῦ Πίνδου νὰ χαιρετίσῃ τὸ Λιοντάρι τοῦ Σουλιού...

Αὐτοὶ οἱ δύο μεγάλοι πρόμαχοι καὶ πρόδρομοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας ζηλεύονταν συναμεταξύ τους καὶ φθονοῦσαν τὰ ἥρωϊκά θαύματα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, ὥστε μποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι αὐτοὶ οἱ δύο γίγαντες τῆς ἑλληνικῆς ἀντρείας, κατὰ δάθος, ἦταν ἀγαπημένοι ἐχτροὶ κι' ἐχτρεμένοι φίλοι, ἀλλὰ στὰ μάτια τοῦ Κόσμου φαίνονταν σὰν ἀδέρφια...

—«Ντούγγι! Ντούγγι!»

Βρόντησε ἀπ' ἔξω ἡ μεγάλη αὐλόθυρα τοῦ μοναστηριοῦ.

—Ποιὸς χτυπάει; Ρώτησε ἀπὸ μέσα μιὰ βαρεῖα φωνή.

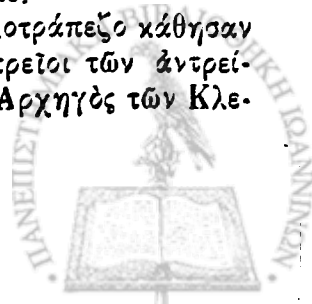
—Οἱ Κατσαντωναῖοι! Ἀπολογίθηκε ἄλλη φωνὴ ἀπ' ἔξω.

—Προχωρήτε στὸ σύνημα. Ξανάειπε ἡ φωνὴ ἀπὸ μέσα.

—«Κωσταντῖνος τὴν ἔχτισε, Κωσταντῖνος τὴν ἔχασε καὶ Κωνσταντῖνος θὰ τὴν πάρῃ!»

«Γούρρρρρρρρρρρρ!» ἀνοιξε ἡ θύρα τοῦ ἀθανάτου Μοναστηριοῦ διάπλατα καὶ μπῆκαν μέσα οἱ ἡμίθεοι καὶ ὑποφῆτες τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἰδέας, ἐνῶ μὲ τὸ ἴδιο «γούρρρρρρρρρρρρ» ξανακλειοῦσε πίσω τους ἡ θύρα, καὶ τράβησαν ἴσια πρὸς τὴν ἐκκλησιά, ποὺ λειτουργοῦσε. Ξαρματώθηκαν ὅλοι μπροστὰ στὸν ἰάμβηκα καὶ μπῆκαν μέσα ξαρμάτωτοι, ἥσυχα καὶ ταπεινὰ τ' ἀνήμερα καὶ ἀνυπόταχτα θηρία τοῦ πολέμου. Σὰν πρωτοβδόμαδες πρωτοστέφανες νύφες προσκύνησαν τὴν «Ἀνάσταση», ἄκουσαν τὸ «Χριστὸς ἀνέστη», μετέλαβαν καὶ πήραν ἀντίδωρο ἀπὸ τὸ τουρκαφόνιο χέρι τοῦ υπερηρωικοῦ Ἡγούμενου, καὶ βγαίνοντας ἔξω μὲ τὴν ἴδια ταπεινότητα, ξαναφόρεσαν πάλε τ' ἄρματά τους περιμένοντας νὰ βγῇ κι' ὁ Ἡγούμενος ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά. Νὰ τοῖς σὲ λίγο κι' ὁ Ἡγούμενος. Ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν σταυρωτὰ οἱ δύο μεγάλοι ἄντρες τοῦ τυραννούμενου κι' ἀγωνιζόμενου Ἑλληνισμοῦ, κι' ἀνέβηκαν ἴσια στὸ δοξάτο, ὅπου ἦταν στρωμένο ἓνα μεγάλο στενόμακρο τραπέζι μὲ πασχαλόψωμο, μὲ τέσσερα πέτε ἀρνιά ψημένα, μὲ καμμιὰ ἑκατοστὴ κόκκινα αὐγά, σκορπισμένα ὅλα ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τοῦ τραπεζιοῦ, καὶ μὲ καμμιὰ δεκαριά πλόσκες γεμάτες κρασί ἀγιομαυρίτικο.

Στὸ στρόγγυλο κεφαλοτράπεζο κάθονταν πλάγι—πλάγι οἱ δύο ἀντρεῖοι τῶν ἀντρείων, ὁ Ἡγούμενος κι' ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Κλε-

φτών, ἡ Δόξα τῆς Ἐκκλησίας κι' ἡ Δόξα τῆς Κλεφτουριάς. Δεξιά οἱ ἄλλοι καλόγηροι τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ ζερβιά εἰ Κλέφτες. Ἐξοχο καὶ μεγάλοπρεπο σύμπλεγμα Σταυροῦ καὶ Σπαθιοῦ, Ράσου καὶ Φουστανέλλας, Πίστης καὶ Πατρίδας!

Ἀρχισε νὰ βλογάη τὸ τραπέζι ὁ Ἡγούμενος:

—«Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος» καί, παίρνοντας ἓνα κόκκινο αὐγὸ, εἶπε στὸν Κατσαντώνη!

—«Χριστὸς ἀνέστη!», Καπετὰν Ἀντώνη, καὶ νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς νὰ μποῦμε τοῦ χρόνου στὴν Πόλῃ καὶ νὰ λειτουργηθοῦμε στὴν Ἀγιά Σοφιά.

—«Ἀληθῶς ἀνέστη!», Καπετὰν—Γοῦμενε κι' ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ τ' αὐτεῖ...», ἀπάντησε κι' ὁ Κατσαντώνης, παίρνοντας κι' αὐτὸς ἓνα κόκκινο αὐγὸ, καὶ στὴ στιγμὴ Καλόγηροι καὶ Κλέφτες βρέθηκαν μ' ἓνα κόκκινο αὐγὸ στὸ χέρι τους ὁ καθένας.

Ὁ Ἡγούμενος εἶπε στὸν Κατσαντώνη!

—Κράτα κάτω τ' αὐγὸ σου νὰ χτυπήσω.

—Κράτα τὸ ἐσὺ κάτω νὰ χτυπήσω ἐγὼ τοῦ ἀπάντησε ὁ Κατσαντώνης...

Οἱ δυὸ πολέμαρχοι ἀγριοκοιτάχτηκαν.

—Ἐγὼ θὰ χτυπήσω πρῶτος (εἶπεν ὁ Ἡγούμενος)—γιατὶ ἐγὼ εἶμαι καὶ ἰερωμένος καὶ πλὴρ ἡλικιωμένος.

—Ὅχι (ἀντεῖπεν ὁ Κατσαντώνης), θὰ χτυπήσω ἐγὼ πρῶτος, γιατί' εἶμαι ἀρχηγὸς ὅλης τῆς Κλεφτουριάς τῆς Ρούμελης, ἐνῷ ἐσὺ εἶσαι ἐνὸς μοναστηριοῦ μοναχά...

—Πρωτεύει πάντα ἡ Ἐκκλησιὰ καὶ μ' αὐτὴν κι' οἱ λειτουργοὶ τῆς. Ἀντεῖπε κι' ὁ Ἡγούμενος.

—Μόνον, ὅταν φορᾷς τὸ πετραχήλι εἶσαι ἀνώτερός μου... Ἀντεῖπε καὶ πάλι ὁ Κατσαντώνης.

Ὁ περήφανος Ἡγούμενος τοῦ Κουγγιοῦ κι' ὁ ἀλύγιστος ἀρχηγὸς τῆς Κλεφτουργιάς ἀναψαν. Φωτιά καὶ μπαρούτι πλάι—πλάι. Τὰ μάτια τους πετοῦσαν ἀστραπὲς. Περιμένονταν νὰ σκάσῃ ὁ κεραυνὸς καὶ νὰ πλημμυρίσῃ ἀπὸ ἀδερφικὸ αἷμα τὸ πανίερο Μοναστήρι!

Σ' αὐτὴν ἐπάνω τὴν τρομερὴ στιγμὴ πετάχτηκε, σὰν μολύβι ποὺ ἐγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ντουφεκιοῦ, ὁ Λεπενιώτης, καὶ μπαίνοντας ἀνάμεσά τους βιούχτηνε σὰν θεριὸ!

—Σταθῆτε! Κι' οἱ δυὸ σας ἔχετε δίκιο. Οὔτε ὁ Γοῦμενος τοῦ Κουγγιοῦ, οὔτε ὁ ἀρχηγὸς τῆς Κλεφτουριάς πρέπει νὰ πέσῃ κάτω! Νὰ τσουγκρίσετε στὰ ἴσια κι' ὅχι ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω! Ἔτσι τσουγκροῦν οἱ ἴσοι, ὅσοι κάνουν «Χριστὸς ἀνέστη».

Τὸ μαῦρο σύννεφο, ποῦχε καθίσει ἀπάνω τους βαρὺ κι' ἄγριο, σκορπίστηκε στὴν πνοὴ τῆς εὐφυῆς τοῦ Λεπενιώτη κι' οἱ δυὸ ψηλότερες κορφές τοῦ ἀγωνιζόμενου Ἑλληνισμοῦ τσιούγκρισαν ὀριζόντια τὰ κόκκινα αὐγὰ τῆς Μεγάλῃς Πασκαλιάς, καὶ σὰν νὰ ἴωθαν κι' αὐτὰ τὴ μεγάλη φιλοτιμία τῶν δύο Ἀρχηγῶν, ἔσπασαν καὶ τὰ δυὸ μοῦζι!

—Χριστὸς Ἀνέστη καὶ στὴν Πόλῃ! Φώναξαν οἱ Κλέφτες μὲ χαρά.

—Ἀληθῶς Ἀνέστη καὶ στὴν Ἀγιά Σοφιά!, ἀπάντησαν χαρούμενοι κι' οἱ Καλόγηροι, κι' ἔγινε ἓνα γενικὸ τσιούγκρισμα τῶν αὐγῶν ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ τοῦ τραπεζιοῦ καὶ μιὰ μεγάλη χαρὰ καὶ μιὰ ὑπέρμετρη ἀγάπη ἀδέρφωσε πάλι Κλέφτες καὶ Καλογήρους.

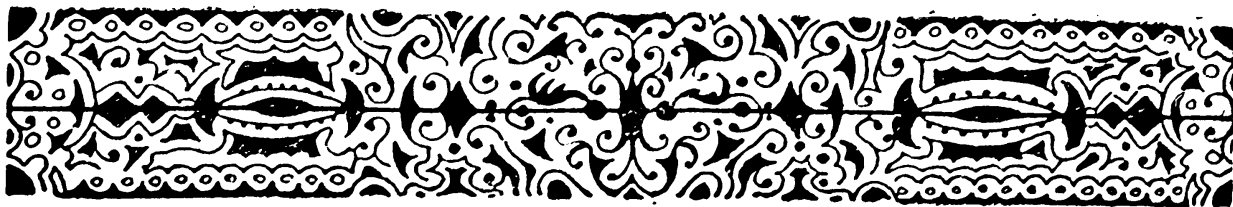
Τὸ ταυτόχρονο σπάσιμο τῶν κόκκινων αὐγῶν τοῦ Ἡγούμενου τοῦ Κουγγιοῦ καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Κλεφτῶν τῆς Ρούμελης θεωρήθηκε κι' ἀπὸ τοὺς Καλογήρους κι' ἀπὸ τοὺς Κλέφτες, ποὺ παρακολουθοῦσαν μὲ φοβερὸ καρδιοχτύπι τὴν ἐριδὰ τῶν δυὸ μεγάλων ἡρώων, ὡς θεϊκὸ σημεῖο, ὅτι δὲν ἦταν κατώτερος ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ φώναξαν:

—Νὰ ζήσετε κι' οἱ δυὸ σας ἴσοι κι' ἀνίκητοι γιὰ τὴν Ἐλευθερίᾳ τοῦ Γένους μας!

Τότε οἱ δυὸ πανένδοξοι ἀντιζήλοι ἔσκυψαν τὰ κεφάλια, ἀνοῖξαν τὴν ἀγκαλιὰ καὶ σφιχταγκαλιάστηκαν, κλαίγοντας ἀπὸ χαρὰ κι' ἀπειρὴ ἀγάπη.

Ὁ Κατσαντώνης ἀσπάζεται μὲ σεβασμὸ τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Σαμουήλ, κι' ὁ Ἡγούμενος φιλεῖ γλυκὰ στὸ μέτωπο τὸν Κατσαντώνη. Κι' ἀπὸ τότε ὀνόμαζε πατέρα του τὸν Καπετὰν—Καλόγερο, κι' ὁ Καπετὰν—Καλόγερος παιδί του τὸν Κατσαντώνη!

ΚΩΣΤΑ ΖΗΛΕΜΕΝΟΥ

ΕΠΙΜΑΧΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΣΗ

ΑΠ' ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΣΗΖΗΤΗΣΗΣ ΤΟΥ "ΑΘΗΝΑΙΟΝ,"

Α. 'Η κρίσιμη ώρα της Ποίησης

Τὸ ὄρδσημο κάθε ἐποχῆς καὶ ρευστὸ εἶναι καὶ δυσδιάκριτο. Καὶ κρίνεται πάντα ἀπὸ μιὰ ἐποπτεία ἱστορική, κρίνεται μόνον ὅταν γίνῃ παρελθόν. Δὲ μᾶς ἀνήκει σχηματικά τίποτ' ἀπόλυτα, ξέχωρα ἀπὸ ἔννοιες πλασματικές, συμβατικές, ἀπὸ νοητικὰ κατασκευάσματα ποὺ πλαστουργοῦμε μέσα στὴν ἀνεξάντλητη πορεία τοῦ χρόνου γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ κατατάσσουμε μέσα σ' αὐτὸν ὅλα τὰ περάσματα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Ὅμως, ἐξουσιαστικά μᾶς ἀνήκει καὶ πὶὸ θεμελιακό: ὁρίζουμε τὴ στιγμή! Αὐτὸ τὸ *Status quo* τῆς δεδομένης ὥρας ποὺ ζοῦμε, ποὺ αἰσθανόμαστε, ποὺ στοχαζόμαστε, αὐτὸ τὸ συγκαιρινό, τὸ σύγχρονο ποὺ μᾶς δονεῖ πότε σὰν πόνος καὶ πότε σὰν χαρά, αὐτὸ ποὺ τὸ χαρακτηρίζουμε μ' ἓνα πλατὺ νόημα σύγχρονη ἐποχή. Ποὺ τὴ ζοῦμε μὲ τὴν ὕλική μας παρουσία, — μὲ τὸ *corpus* —, καὶ ποὺ πασχίζουμε νὰ τὴν ὑποτάξουμε μὲ τὴν νοητική μας ὑπεροχή, ἀφήνοντας νὰ διαφανεῖ ξεκάθαρα ἡ τροχιά της γιὰ νὰ ἐξαρτήσουμε ἀπ' αὐτὴν τὴν ὅλη ἐκβάση τῆς ζωῆς μας. Τὰ ὄρδσημά της, τὸ ἀπλωμά της, ἡ ἐχτασή της καὶ ἡ ἐντασή της δὲν ἀντικειμενίζονται ἀπὸ μᾶς, τοὺς σύγχρονους, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ μετεγενέστερη γενιά. Τὸ περπάτημά μας πάνω σ' αὐτὴ τὴν στιγμή τῆς δημιουργικῆς κίνησης τοῦ ἀνθρώπου ποὺ θὰ διαγράψῃ τὰ ὅρια μᾶς ἐκάστοτε σύγχρονης ἐποχῆς, θ' ἀξιοποιηθεῖ καὶ θ' ἀποκρυσταλλωθεῖ σὲ διαυγέστερη μορφή, ἀπὸ μιὰ κατεπινὴ ἐποχή. Σ' ἐμᾶς,

στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, ἐλλεῖπει τὸ ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο σὰν ὁρος ἀπαραίτητος τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἀποφυγῆς ἀπὸ μιὰ πλάνη. Ἐμεῖς, ζοῦμε-τὸ σήμερα μὲ τὸ πάθος, μὲ τὴν ἀγωνία τῆς δημιουργίας καὶ μὲ τὸν πανικὸ τῆς στιγμῆς ποὺ κυλάει ἀθόρυβα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Τὸ ἀντίτιμο τοῦ κάθε βιώματος εἶναι καὶ μιὰ ταραχὴ ἀγωνίας. Αὐτὸ τὸ ἀκριβοπληρωμένο δὲν ἐκχωρεῖται εὐκολὰ στὴν ἀντικειμενικὴ κρίση! Οἱ αὐριανοὶ ὅμως, ψυχρά, λογικά, θὰ μπήξουν μὲς στὶς σάρκες τῆς ἐποχῆς μας τὸ ἀνατομικὸ νιστέρι τοῦ ἱστορικοῦ καὶ θὰ μᾶς κρίνουν. Καὶ θὰ μᾶς καταλογίσουν τίς πράξεις.

Αὐτὲς, λοιπόν, εἰς συρφετὸς τῶν συναισθημάτων καὶ οἱ δραματισμοὶ τῶν στοχασμῶν μας μέσα στὴ δεδομένη στιγμή ποὺ ζοῦμε, θελητά καὶ ἀθέλητα, ἀναντίρρητα ὅμως, εἶναι ποὺ μορφώνει μιὰ σύγχρονη θέση καὶ ἀέναα τείνει νὰ ἐλοκληρώσῃ ἓναν κύκλο μὲς στὴ συνείδησή μας ποὺ ὅλο καὶ ἀσυμπλήρωτος θὰ μένει. Αὐτὴ ἡ στιγμή περικλείει τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο. Σ' αὐτὴν τὴ νοητικὴ σύλληψη θὰ πρέπει νὰ διαβάσουμε μὲ τὰ δεδομένα μας καὶ μὲ τὰ κριτήριά μας, τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ἀγωνίας τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου καὶ τὸν οὐσιαστικότερο σκοπὸ τῶν αἰτημάτων του ποὺ τὰ προωθεῖ στὶς ὑψηλότερες βαθμίδες τῶν διεκδικήσεων...

Ἀπὸ δύο σκοπιεὶς θὰ πρέπει νὰ κοιτάξουμε αὐτὸν τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο: ἀπὸ

τὰ ὕλικά δεδομένα καὶ ἀπὸ τὴν προϋποθε-
τική πνευματική οὐσία πού τὰ κατευθύνει.
Ποῦ κατευθύνει τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο. Δι-
πλό εἶναι τὸ πρῶμα γιατί διπλὴ εἶναι καὶ
ἡ κατεύθυνση, εἴτε παράλληλη εἴτε ὑπάλ-
ληλη καὶ ἂν εἶναι αὕτη. Στὸ βαθύτερο κοί-
ταγμα, ὑπάρχει μιὰ ἀλληλοσυσχέτιση πού
κατατείνει νὰ πραγματώσει τὸν ἴδιο ἀντι-
κειμενικὸ σκοπὸ. Ἡ συμπτωματικὴ ἀνέ-
λιξη πότε τοῦ πνευματικοῦ καὶ πότε τοῦ
ὕλικου στοιχείου χαρακτηρίζει συνήθως ἐπι-
πόλαια καὶ μιὰν ἐποχὴ. Τὸ θετικότερο
ὅμως ἀντίκρουσμα θὰ μᾶς πείσει πῶς δὲν
ὑπάρχει τεχνικὴ ἐπίτευξη χωρὶς πνευματι-
κὴ προετοιμασία. Ἡ τεχνικὴ κατάρτιση
εἶν' ἀπόλυτα ἀναβαρτισμένη στὴν πνευμα-
τικὴ κολυμπήθρα. Ἀλλὰ καὶ νεκρὸ γράμ-
μα πνευματικῆς ἐπίδοσης, μέσα σὲ πλαίσια
στατικά δὲν ὑπάρχει. Καὶ ἡ ὕλη, προϋπό-
θεση καὶ μήτρα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη, γιὰ τὸ
δημιουργημα τῆς πνευματικῆς συνεισφορᾶς.
Αὐτὲς οἱ ἀλληλοπροϋποθέσεις στὴν πράξη
συμπλέκονται, ἀλληλοδοιοῦνται καὶ ἀφο-
μοιώνονται στὸ ἔργο τοῦ δημιουργοῦ.

Στὴν πορεία, λοιπόν, αὐτῆς τῆς ἐντελέ-
χειας χρησιμοποιοῦνται ὅλοι οἱ σκοποὶ τῆς
ἱστορίας μ' ἓναν ἰσοδύναμο τρόπο, γιὰ νὰ
ικανοποιήσουν τὸ αἶτημα τῆς ἐποχῆς, τὸ
πανανθρώπινο αἶτημα τῆς ἐπιθυμίας. Καὶ
πάντα μένει ἀνικανοποίητη ἀπὸ τὴν ἐπιδί-
ωξη τοῦ ἀπόλυτου συμδιβάζοντάς την μὲ
τὴν ἐκχειρίρα τοῦ σχετικοῦ. Ἀκριβῶς, γιατί
τῶν στοχασμῶν οἱ κύκλοι εἶναι διλήμματα
δυνητικά γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

* *

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ὅπως τὸν νιώ-
θουμε αὐτὴ τῇ στιγμῇ, εἶναι μιὰ μορφὴ
καὶ μιὰ οὐσία ζωῆς γιὰ ἔρευνα. Ἡ ἀκριβέ-
στερα, ἐπειδὴ τὰ πάθη του, οἱ στοχασμοί
του, οἱ ἀναζητήσεις του, οἱ δραματισμοί
του, τὰ διαφέροντά του εἶν' ἓν' ἀνάκατο
συνοθύλεμα, ἓνα νεφέλωμα πού δὲν τὸ ξε-
λαμπικάρισε ἀκόμα ὁ οἶωνός τῆς αὐριανῆς
ἐλπίδας, θάτανε γιὰ μᾶς ἱκανοποίηση καὶ
ἡ ἀπλὴ ἐρευνητικὴ παράθεση τῶν κατα-
στάσεων. Ὅχι κυριώτατα, αὐτῶν τῶν ἀντι-
κειμενικῶν, τῶν καταστάσεων τοῦ ἔξω κό-
σμου, ἀλλὰ τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων
τῆς ἀγωνίας στὰ διλήμματα καὶ στὰ ζητή-
ματα τοῦ ὑποκειμένου. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ

δυσκολότερο, σ' αὐτὴν τὴν ἔρευνα. Δυσκο-
λότερο γιατί ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔγινε
πολυπλοκότερος στὴ σύνθεση, πρὸ γριφώ-
δης στὰ ἐρωτηματικά του καὶ πρὸ σκοτει-
νός στὶς ἀνεκπλήρωτες ἀναζητήσεις του.
Ἡ ἀναπνοὴ του ἔγινε ἀσθματικὴ, τὸ περ-
πάτημά του ὄχι στέρreo, ἔμεινε ἀστεγός
ἀπὸ κάθε μιὰ φροντίδα ἐσωτερικῆς αὐτάρ-
κειας, τὰ κοιτάματά του γίνανε θολά, ἡ
ὑπαρξὴ του ἀγωνιώδης. Ὅλα τοῦτα τὰ
συμπτώματα δὲ μποροῦν παρὰ νὰ μνηοῦν
ἓνα τεράστιο δόγγo μιᾶς ἐγκυμοσύνης πού,
μ' ὅλο τῆς τὸ δυναμισμό, προσπαθεῖ νὰ
γεννήσει τὸν αὐριανὸ κόσmo. Γίναμε οἱ
ἀρνητὲς στὴν ἀρνηση τῆς χθὲς, σ' ἄλλη γε-
νιὰ πέφτει ὁ κλῆρος νὰ καταφάσκει δημι-
ουργικά στὴ ζωὴ. Εἶναι, ἀκριβῶς γιὰ τοῦ-
το, ἡ περίοδος τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου,
περίοδος μεταβατικῆς.

Στὰ προβλήματα, λοιπόν, πού τοῦ πα-
ρουσιάζονται, στὸν ὁποιοὺ στίβο τῆς ζωῆς,
ποιὰ θέση θὰ πρέπει νὰ πάρει καὶ πρὸς
ποιὲς κατευθύνσεις θὰ πρέπει νὰ στρέψει
τὸ ἄoμα του ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος; Τὸ
χθεσινὸ πάλιωσε, τὸ αὐριανὸ δὲν πῆρε ἀκό-
μα μορφὴ! Νά, τὸ πρόβλημα. Σ' αὐτὸ τὸ
πρόβλημα τῆς ζωῆς τοῦ σύγχρονου ἀνθρώ-
που πρέπει νὰ στρέψουμε τὴν προσοχή μας,
καὶ μέσα ἀπὸ τίς πλειοψηφούσες συγκαίρι-
νὲς ὠθήσεις καὶ ἀντιδράσεις νὰ ὑποπτευ-
θοῦμε, — ὄχι νὰ ἐκδιᾶσουμε, (αὐτὸ δὲν γί-
νεται) —, τὸ αὖριο. Ἡ πράξη, ὁλότελα δια-
ποτισμένη καθὼς εἶναι ἀπὸ τὰ ἐμπειρικά
μας διώματα, εἶναι ἡ πρὸ σωστῆ πορείας
πού θὰ μᾶς ὁδηγήσει στὴν πρὸ ἀλλάθητη
στράτα γιὰ νὰ δοῦμε καὶ νὰ γιωρίσουμε τὸν
σύγχρονο ἄνθρωπο. Αὐτὴ, ἡ πράξη, ἀποτε-
λεῖ ἰδιαίτερα γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο
ἓν' ἀπ' τὰ πλέον ἀμάχητα τεκμήρια δημι-
ουργικῆς κατάφασης στὴ ζωὴ. Κι' ἀποτε-
λεῖ, φυσικά, μιὰν ἐπαλξὴ ἀγωνιστικὴ πού
συναντῶνται μὲς στὴν ἀρένα τῶν παθῶν καὶ
τῆς Ἰδέας, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη. Τὸ χθὲς
καὶ τὸ σήμερα. Ὁ στοχασμός καὶ ὁ λόγος.
Τὸ αὖριο καὶ ἡ ἐλπίδα.

Αὐτὴν τὴν πράξη μέσα στὴν ὕλη καὶ
στὸ πνεῦμα πού ὅταν πλησιάζει τὴν τελεί-
ωσή της γίνεται πεμπτούσια, γίνεται αὐτὸ
πού λέμε Πείση.

Ἡ ποίησις εἶν' ἓν' ἀπ' τὰ ἐκφραστικώ-
τερα σημεῖα τῶν καιρῶν. Εἶναι, γὰρ ν'
ἀκριβολογῶμεν, τὸ ποῖο ἀλάθητο τεκμή-
ριο γιὰ τὴν παρουσία καὶ τὸ ὕψος τῶν ἡθι-
κῶν καὶ τῶν πνευματικῶν στοιχείων ποῦ
συνθέτουν μίαν ἐποχὴ. Ἀποτελεῖ ἕναν χα-
ρακτηριστικὸν λόγον, μιὰ μορφήν ποῦ στήν
βαθύτερη οὐσία της βρίσκουν ἐκφραση ὅλες
οἱ ἀπηχήσεις τοῦ καιροῦ. Τὸ ζωντανὰ δια-
τηρημένο χθές, τὸ ρωμαλέο σήμερον, ἡ προ-
φητεία τοῦ αὐριο. Εἶναι τὸ θερμόμετρο ποῦ
μετράει μ' ἕναν ὁμοῦ τρόπο, τὸ δυναμικό-
τερο μῆγμα τῶν στοιχείων ποῦ συνθέτουν
μιὰ ἐποχὴ καὶ τὸν σύγχρονον μ' αὐτὴν ἄν-
θρωπον, τὸ πάθος.

Ἡ ἐποχὴ μας, στὸ μεγαλειώδες κοντα-
ροχτύπημα τοῦ πνευματικοῦ στοιχείου μὲ
τὴν τεχνική, χαρακτηρίζεται εὐγλωττότερα
ἀπὸ ἕνα πάθος ζωῆς ἀπὸ ἕνα πάθος ἰδέας.
Πῶς θὰ μπορέσουμε, τώρα, νὰ κατακτήσουμε
ἀπόλυτα τὴν τεχνικὴ γνῶση, τὸν ὕλικόν κό-
σμον, χωρὶς ν' ἀπαρνηθοῦμε τὸν πνευματικὸν
πολιτισμὸν ποῦ μᾶς ἐθρεψε, ποῦ ἀνάστησε
τὴν ἰδέαν τὴν τεχνικήν, ποῦ πότισε συθέμε-
λα τίς ρίζες τοῦ ἀνθρώπινου; Στὴν πάλιν
τούτη τῶν δύο κυλοσφῶν, πιστεύουμε πῶς,
ἕνας γόνιμος συγκερασμός, μιὰ συμβιβαστι-
κὴ στάση θὰ ἱκανοποιῶσε μελλοντικὰ τὸν
ἄνθρωπον. Σήμερον, ὅμως, ἡ πάλιν ὑπάρχει,
τὴν ἀκούμε εὐκρινέστατα. Ὅλα χάσανε τὴν
πνευματικὴν τους πατρίδα, τὴ γῆ τους, τίς
ρίζες τους, τίς δικές τους περιοχές. Καὶ ἡ
ποίησις, ἕνα πάθος ἀπὸ τὰ γονιμότερα, συν-
θλίβεται μέσα σὲ τοῦτες τίς ὥδινες, μετεω-
ρίζεται μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀκαταστάλαχτο,
ἀλλὰ καὶ προβληματίζεται παραδειγματικὰ
μέσα σ' αὐτὸ τὸν ὄρυμαγδόν. Καὶ μοιραῖο εἶ-
ναι, νὰ περνᾷ μιὰ κρίση.

Ἀδικὰ λοιπόν, διάστηκαν μερικοὶ νὰ
μᾶς χαρακτηρίσουν. Ἐντελῶς πρόωρα χά-
σανε τὴν ὑπομονήν τους περιμένοντας ἕναν
καινούργιον ποιητὴ—προφήτην γιὰ νὰ γεννη-
θεῖ. Ἡ ποίησις, δὲν κρίνεται μὲ τὰ χρόνια,
κρίνεται μὲ τίς στιγμές. Μὲ τίς ἀστράπες.
Μὲ τίς συγκυρίες.

Μέσα στὴν κρίση της, λοιπόν, ἡ ποίη-
σις, δὲν ἔχασε τὸν προσανατολισμὸν της. Ξέ-
ρει ποῦ κυττάει. Ξέρει τί πρέπει νὰ ζητάει.
Ξέρει πῶς οἱ Γενάρηδες ἂν πέθαναν ἴσως
γιὰ πάντα, δὲν πέθαναν ὅμως καὶ οἱ ποιη-

τές. Ἄν ἔλλαξε θεοὺς καὶ θεαίνες, δὲν ἔλ-
λαξε καὶ οὐσία. Ἄν ἔλλαξε πίστην, ὅμως ἡ
πίστις ὑπάρχει. Αὐτὸ τὸ φανερώνει καλύτε-
ρα ἡ προσαρμογὴ της στὴν πορεία μιᾶς μελ-
λοντικῆς ἱκανοποίησης, ἡ ἐγκλιματισμός
της σὲ μιὰ νέα ἐποχὴ! Ἐχει ἀρχίνει νὰ γί-
νεται λιτὴ καὶ πῶς οὐσιαστικὴ, ἀκριβῶς ὅ-
πως καὶ ὁ σύγχροτος ἄνθρωπος ποῦ θέλει
νὰ ἐκφράσει. Πέταξε ὅ,τι βαρὺ κρατοῦσε
ἐπάνω της, ὅ,τι περιττό, ἔλλαξε τὴν μορφήν
της καὶ κοίταξε συνεπέστερα στὸ περιεχό-
μενον. Ἡ ὁμοιοκαταληξία καὶ τὸ μέτρο,
ποῦ ἀσφυκτικὰ τὴν ζώνανε, θυσιάστηκαν
στοὺς βαθύτερους σκοπούς. Μιὰ πνοὴ ἐλευ-
θεριότητος, φιλελευθερισμοῦ καὶ ἀνεξαρτη-
σίας ἐπνευσε στὰ ἔγκατά της καὶ ἔτσι ἐρῆ-
κε τὸ σωστὸ της ὁρμόν. Ὅχι πῶς ὁ χθεσι-
νὸς ὑπῆρξε λαθεμένος, ἀλλὰ γιὰ τί μπό-
ρεσε νὰ δεχθεῖ τίς ἀπηχήσεις τῆς καθόλου
ζωῆς καὶ νὰ συγκινεῖ τίς νέες γενιές ποῦ ξε-
πετάγονται. Εὐθυγραμμίστηκε ἀπόλυτα μὲ
τὸ διάχυτο πνεῦμα τῆς ζωῆς, μὲ τίς νεωτε-
ρίζουσες ἀπαιτήσεις καὶ κατακτήσεις τοῦ
σύγχρονου ἀνθρώπου. Δὲν καταστάλαξε ἀκό-
μα, δὲν ὥρίμασε ἤ, δὲν ὥρίμασαν ἀκόμα,
οἱ δέχτες, οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ποῦ φέρ-
νουν μέσα τους, ὡς ἕνα μεγάλο βαθμό, τὴν
συνειδησὴν τοῦ χθές.

Νᾶ, γιὰ τί ὑποστηρίζουμε πῶς ἡ ἐποχὴ
μας εἶναι ἐποχὴ μεταβατικὴ: γιὰ τί στάθη-
κε στὸ σταυροδρόμι μιᾶς νέας πορείας.

* *

Ἡ κρίση καὶ τὸ μεταβατικὸ ὑπάρχουν
ἀκόμα στὴ σημερινὴν ποίησιν. Δὲν ἔχει ση-
μασία ἂν οἱ ὁρμόνι ποῦ ὁδηγοῦν πρὸς τὸ
τυπογραφεῖο δὲν εἶναι κλεισμένοι, σημασία
ἔχει ἂν ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος διαβάσει, με-
λετήσει, ἀρέσκειται, εὐχαριστεῖται μὲ τὴν
ποίησιν. Ἄν ὑπάρχει ἀναγνωστικὸν κοινόν.
Ἄν ὑπάρχει ἐνδιαφέρον σ' αὐτὴ τὴν ποίη-
σιν, ἂν μέσα της σαρκώνονται τὸ ρωμαντι-
κὸ καὶ τὸ ρεαλιστικὸν στοιχεῖο τῆς ζωῆς.
Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα. Καὶ σὲ τοῦτο θ'
ἀπαντήσουμε ἀρνητικὰ. Ὅχι πῶς ἡ ποίησις
εἶναι μορφή τέχνης ξεπερασμένη, ἡ ἐκφυ-
λισμένη οὐσία τοῦ λόγου. Ὅχι πῶς, ἀκόμα
περισσότερο, ὅ,τι εἶχε νὰ πεῖ ἡ ποίησις τὸ
εἶπε. Τίποτ' ἀπ' ὅλα αὐτά. Ἡ ποίησις δὲν
πέθανε, μήτε καὶ θὰ πεθάνει. Εἶναι ἡ πεμ-
πτουσία τοῦ λόγου, εἶναι ἡ ἀριστοκρατία τοῦ

πνεύματος, είναι μι' ανάγκη ζωής. Τὰ αἰ-
τια τῆς κρίσης, λοιπόν, είναι ἄλλα. Τὸ ἀγω-
νιστικὸ πρόβλημα ποὺ κατατρέπει τὸν σύγ-
χρονο ἄνθρωπο ἀπὸ τὸνα μέρος, καὶ ἡ πλά-
γη τῶν ἰδεῶν ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ *corpus*
καὶ τὸ *animus* τῆς ποίησης, εἶναι τὰ δύο ση-
μεῖα, τὸ δύο συνδυαστικὰ στοιχεῖα ποὺ συν-
αρμολογοῦν αὐτὸ ποὺ λέμε κρίση.

Τὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ προβλήμα-
τα —τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωνίας καὶ τὸ πρό-
βλημα τῆς ἰδέας— ἔχει καὶ ἓνα δικό του
«δέον», ἔχει μιὰ δικιά του περιχαρακωμένη
περιοχὴ ποὺ μάχεται ἐξαντλητικὰ καὶ σ'
αὐτὴν ἀκόμα τὴν περιοχὴ τῆς ποίησης.
Ἴσως καὶ ἀνταντακλαστικά, ἴσως καὶ σκό-
πιμα. Ὅμως, αὐτό, εἶναι μιὰ πραγματικό-
τητα. Πρὸς αὐτά, λοιπόν, τὰ δύο προβλή-
ματα θὰ πρέπει νὰ στρέψουμε τὰ διαφέρον-

τά μας, τὶς ἀνησυχίες μας, τὶς δυνατότητές
μας. Ὅλοι μας, εἴμαστε πιά, καὶ ὑποσυνεί-
δητα ἔστω, ὑποταγμένοι σ' αὐτὰ τὰ δύο προ-
βλήματα. Χρέος μας ὁμοῦς εἶναι νὰ τὸ διαπι-
στώσουμε αὐτὸ καὶ μὲ ὅλη τὴν ψυχρὴ λο-
γικὴ νὰ πλησιάσουμε σ' αὐτὰ τὰ προβλή-
ματα καὶ νὰ τὰ ἐρευνήσουμε δεοντολογικά,
ὄντολογικά, αἰτιολογικά. Θὰ πρέπει ἀκόμα
νὰ τὰ δοῦμε ἀπὸ μιὰν ἰδιαίτερη σκοπιά,
ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ τῆς ἀναζήτησης καὶ ἀπὸ
τὴν πολιτικὴ ὁλοκληρωτικὴ τὸς ἐξάσθησης.
Κυριώτατα, ἀπὸ τὶς δύο τελευταῖες. Ἔτσι,
θὰ πλησιάσουμε στὸ μεγάλο πρόβλημα ποὺ
περισφίγγει τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο καὶ θὰ
περάσουμε μὲ μεγαλύτερη ἀνεση στὸ πεδίο
ποὺ γυμνάζεται ἡ ποίηση στὴν σύγχρονη
ἐποχὴ.

(Συνεχίζεται)

ΘΑ ΣΟΥ ΔΕΙΞΩ ΜΙΑ ΚΡΥΦΗ ΚΩΧΗ

Τώρα, ποὺ φυλλορροοῦν
τὰ πύρινα ῥόδα τῆς νύχτας
νικημένα ἀπ' τὴ φωτοχυσία σου,
τώρα, ποὺ φέραν τὰ μυστικὰ πουλιά
ὅλα μου τὰ φλογερὰ μηνύματα
στ' ἀνήσυχα μάτια σου,
τρύγησε ἀπ' τὴν ἀτίθαση εὐαισθησία μου
τ' αὐριανὰ σου ὄνειρα!

Τώρα, ποὺ ἡ θάλασσα ὑποτάχτηκε
σ' ἓνα σου νεῦμα καὶ ἔγειρε
στὰ πόδια σου σὰν τὴν ξανθὴ παρθένα
ποὺ δόθηκε στὴ ῥέμβη της,
θὰ σὲ πάρω ἀπὸ τὸ χέρι, γιὰ νὰ σοῦ δείξω,
σὲ μιὰ κρυφὴ κώχη τ' οὐρανοῦ,
μιὰν ἀγκαλιὰ ἀπὸ ὥριμα αἰσθήματα
ποὺ φύλαξεν ἡ προσμονή μου
γι' αὐτὴ τὴν ἀνέφελη στιγμή,
ποὺ θὰ γίνῃ χρόνος χωρὶς σύνορα,
δρόμος π' ὅλο θὰ πλαταίνῃ
στρωμμένος ἀπὸ τὸ γέλιο σου.

Κώστας Τσέτης

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΓΛΑΥΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

“Ορμησα στ’ ὀλάνοιχτο παράθυρο
μὲ ξέσκεπα στήθια· κι ἡ σκιά μου
ἀπλώθηκε γιγάντια πάνου ἀπ’ τὴ χώρα.

Ἀπόψε εἶμαι ἡ Μοῖρα τῆς Γλαυκῆς Πολιτείας...

Μὲ φλογισμένα μάτια ἀπ’ τὴν ξαγρούπνια
ξεσκίζοντας μὲ τὸ πύρινο βλέμμα μου
τὸ μαλακὸ κορμὶ τῆς νύχτας
ποὺ ἀγκάλιαζε διάχυτο τ’ ἄπειρο
ἀπλωσα τὰ χέρια μου σὰν ἀητὸς χρυσοπτέρουγος
πρὸς τὴν Πολιτεία ποὺ κοιμόταν ἀνύποπτη
κι ἔκραξα τρέμοντας:—Ἀγάπη!
Κι ἀντιβούηξαν οἱ ἑπτὰ οὐρανοί:—Εἰρήνη!
Μά, οὔτε μιὰ πόρτα δὲν ἀνοιξε—μήτε μιὰ πόρτα!
Καὶ στέναξαν οἱ καρδιές ποὺ πονοῦσαν:—Ἀγάπη!

Δὲ γνώρισε κανεὶς τὴ φωνή μου· τὴν ξεχάσαν:
—«Εἶμαι ὁ διωγμένος ἀδερφός σας, ὁ Ἀβελ.
Δὲ ζητῶ τὸ μερίδιό μου πάνω στὰ πλούτη
τοῦ πατέρα μας.

Ἦρθα μόνο νὰ δώσω· νὰ σᾶς δώσω· νὰ δίνω!
Ἦρθα μόνο νὰ σπείρω στὶς καρδιές σας τὸ Λόγο,
καὶ τοῦ Ἀρτιοῦ Λόγου τὸ Δάμμα.
Νὰ θερίσω δὲ θέλω.

Σεῖς θερίστε τοὺς καρπούς μου—ἀδερφοί μου.
Πεινασμένους γι’ Ἀγάπη σᾶς βλέπω
καὶ γυμνοὺς ἀπὸ Ἐλπίδα.

Ἦρθα μόνο νὰ δίνω:—Ἀγάπη...Εἰρήνη!...
Τὶς ψυχές σας νὰ νύσω—νὰ χορτάσω τὴν πείνα σας».

Μά, κανένας δὲ γνώρισε τὴ φωνή μου...
Στὴ Γλαυκὴ Πολιτεία ποὺ κοιμόταν
ἕναν ὕπνο βαθύ—μολυβένιο—
τὶς καρδιές ἕνα σύγνεφο σκέπαζε: ὁ τρόμος!

—«Εἶμ’ ὁ διωγμένος ἀδερφός σας, ὁ Ἀβελ!..
ταξίδεψα πάνου σ’ ἕνα ὄστρακο κοχυλιοῦ
νὰ πλησιάσω, ἀπόψε, τὶς καρδιές σας
κι ἔσκισα τοῦ Χρόνου τὰ πέλαγα
—αἰῶνες κι αἰῶνες—καὶ δίχως πυξίδα
κατάμονος πάνου στῆς καρδιᾶς μου τὴν πυρόγα.
Ἀνοιχτε, ἀδερφοί μου, ν’ ἀδειάσω τὸ φορτίό μου
ν’ ἀδειάσω τὶς χοῦφτες μου ποὺ γιόμισα διαμάντια
καθὼς τὶς βουτοῦσα στ’ ἀστέρια
καὶ μάζεβα τὴ φωτεινὴ τους ἀσημόσκονη·
ν’ ἀδειάσω τῆς ψυχῆς μου τοὺς θησαυρούς:—Ἀγάπη!

Πρὶν σκαλώσει στὶς κορφές τῶν ἐλάτων
—σὰν κομμάτι λυωμένο χρυσάφι—ὁ ἥλιος,
ἀνοιχτε τῶν καρδιῶν σας τὰ νυχτολούλουδα

καὶ ρουφήξετε τὸ μύρο τῶν Κόσμων:—Εἰρήνη!»

Μά, ὁ ἀγέρας ἀντέστρεψε τὴν ἡχὴ τῆς φωνῆς μου
χτυπώντας στὰ τεῖχη τοῦ Πεπρωμένου
ταξιδεμένη στοὺς αἰῶνες:—Ἀγάπη!

Μήτε μιὰ πόρτα δὲν ἀνοίξε ἀκόμα...
Δὲν εἶν' ὥριμος ὁ καρπὸς τῆς Εἰρήνης
στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων;
Χρειάζονται κι ἄλλοι ἀγῶνες, λοιπόν,
κι ἀγωνίες καὶ πόνοι;
Χρειάζεται κι ἄλλη φρίκη
κι ἄλλο αἶμα;
(πόσο νωρὶς ξεγελάστηκε Ἐκεῖνος «ὁ πλάνος»
καὶ ξεπλάνειψε τὶς καρδιές μας
μὲ τ' ἀχνό του χρυσόνειρο...)

Εἴκοσι αἰῶνες κι ἀκόμα ν' ἀνοίξουν
οἱ καρδιές σας στὴν κραυγὴ μου:—Ἀγάπη;
οἱ καρδιές σας στὸ λυγμό μου:—Εἰρήνη!

Κλειστά μπουμπούκια εἶν' οἱ καρδιές σας
πὺρ δὲ θέρμανε ἀκόμα ὁ χρυσήλιος
τῆς Καλοσύνης, ἀδερφοί μου!...

Δημοσθένης Ζαδὲς

ΠΡΟΣΜΟΝΗ

Σὲ περίμενα
στὴν ἀνοιχτὴ θύρα τοῦ ἀνθισμένου
κήπου μας
ἐνῶ μοσκοβολοῦσαν τὰ γιασεμιά,
τὰ τριαντάφυλλα κι' ἡ ἀγριομέντα.
Σὲ πρόσμενα
νᾶρθεις μὲ τὰ καστανὰ γλυκὰ
ὁμορφα μάτια σου
ζεστὴ προσευχὴ κι' ὄρθρος καὶ γαλήνη,
μύριζε τὸ δειλινὸ
μοσκοβολιὰ τοῦ Φθινοπώρου πὺρ ἔφτασε
στὶς στάλες
μιᾶς ρυθμικῆς Φθινοπωριάτικης βροχῆς.
Σὲ περίμενα
ὁμορφη ὅπως πάντα
κι' ἤρθες
μ' ἓνα μπουκέτο γιασεμιά
στὰ λευκά σου χέρια
μὲ τὸ χρώμα τοῦ λαδιοῦ
στὰ μάτια σου
κι' ἓνα βύσινο στὰ χεῖλιά σου,
προσφορὰ
στὴν γλυκειὰ προσμονὴ τῆς παρουσίας σου,
Ζωή μου.

Πᾶνος Ν. Παραγιωτοῦνης

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ*

“Όσοι κατώρθωσαν νὰ νικήσουν αὐτὰ τὰ σκιαχτρα καὶ ν’ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς παρασθήσεις τους, ὑπῆρξαν νικηταὶ στὴ ζωὴ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ νικήσουν τοὺς δόθηκαν τὰ μέσα. Ἐνα στοργικὸ περιβάλλον, μιὰ καλὴ συντροφιά, μιὰ ἀγωγή ὄχι ἀπλῶς ἀγαθὴ, ἀλλὰ ψυχολογικὰ καὶ βιολογικὰ ὑγιεινὴ. Καὶ κάποτε μαζὶ μὲ τὰ παραπάνω καὶ ὀρισμένα τυχαῖα περιστατικὰ σὰν τὸ πέρασμα τῶν «ἐλεύθερων χαροκόπων» μὲ τὴν φιλελεύθερη ζητωκραυγὴ. Ὅσοι ὅμως δὲν εἶχαν τὴν ἀγαθὴ αὐτὴ τύχη, ὑπῆρξαν θύματα τῆς ψυχικῆς τῶν ἀρρώστιας. Καὶ ἀφοῦ ἔσυραν τὰ βήματά τους βαρεῖα καὶ κουρασμένα πάνω στὴ γῆ —κι’ ἀφοῦ συχνὰ τὴν καταράστηκαν, χωρὶς αὐτὴ νὰ φταίῃ σὲ τοῦτο— γρήγορα τοὺς σύντριψε ὁ μαρasmus καὶ χάθηκαν ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Καρυωτάκης, ποὺ δὲ μπόρεσε νὰ γίνῃ καλὰ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς μελαγχολίας, αὐτοκτόνησε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὴν Πρέβεζα, ὅπου εἶχε σταλεῖ ὡς δημόσιος ὑπάλληλος. Δὲν φταίει καθόλου ἡ Πρέβεζα γιὰ τὴν αὐτοκτονία του. Κάποιος ἄλλος ἴσως θὰ εὔρισκε ὥραϊες τὶς ἐξοχὲς τῆς —ὅπως πράγματι εἶναι— θαυμάσιους τοὺς ἐλαιῶνες τῆς, ἴσως νὰ συνέθετε ὥραϊα σονέττα γιὰ τὴ μάχη τοῦ Ἀκτίου, ἂν τὸν θέρμαινε ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον, γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου στὴ γειτονικὴ ἀρχαία Νικόπολη, ἂν ἡ θρησκεία ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν ἐνθουσιάζει, καὶ θὰ ὄνειροπολοῦσε στὴ Μαργαρώνα, τὴν ὥραϊα ἐξοχὴ τῆς, τὴν ἡρωίδα τοῦ ὁμῶνυμου βυζαντινοῦ μυθιστορήματος. Γιατὶ εἶναι βεβαιωμένο πὼς ἀπὸ τὸ γύρω μας κόσμος δὲν βλέπουμε ἐκεῖνο ποὺ εἶναι, ἀλλὰ μόνο ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε νὰ ἰδοῦμε. Πρέπει ἀκόμα νὰ προσεχθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ μελαγχολία τοῦ Καρυωτάκη αἰτία εἶχε μόνο τὸν ἄνθρωπο. Μερικοὶ στίχοι του εἶναι ἀποκαλυπτικοί :

Τὸ θάνατό μας χρειάζεται ἡ ἄμετρη γύρω φύση
καὶ τὸν ζητοῦν τὰ πορφυρὰ πέταλα τῶν ἀνθῶν.

Τὸ θάνατό μας χρειάζεται τὸ λαμπρὸ φῶς τοῦ ἡλίου

(Ἑλεγεῖα καὶ Σάτιρες)

Εἶναι τόσο ὥραϊα ἡ φύση καὶ τόσο ἄσχημος ὁ ἄνθρωπος, φρονεῖ ὁ ποιητής, ὥστε ἡ παρουσία του, ἡ ὑπαρξὴ του τὴν ἀσχημίζει. Χρειάζεται τὸ θάνατό του, γιὰ νὰ λάμψῃ χωρὶς κηλίδες ἡ ὁμορφιά τῆς. Κι’ ὅμως λίγο πρὶν ὁ ἴδιος ὁ ποιητής εἶναι σύμφωνος μὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ νομίζουν ὅτι ἡ ὁμορφιά τοῦ γύρω κόσμου εἶναι προσκλητήριον στὴ ζωὴ καὶ ὄχι στὸ θάνατο. Εἶναι σύμφωνος μὲ τὸ Σολωμό, ποὺ τραγούδησε τὴν ἀνοιξὴ στοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκημένους» σὰν μιὰ σαγηνεύτρια δύναμη, ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀγάπην τῆς ζωῆς καὶ νὰ ἀμβλύνῃ τὴν ἀπόφαση τοῦ θανάτου στὴν ψυχὴ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Μεσολογγίου. Εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ ποὺ ἔβαλε στὸ στόμα τοῦ Διάκου τὸ περίφημο δίστιχο:

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

για ίδες καιρό πού διάλεξε ο χάρος να με πάρη
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάν' ἡ γῆ χορτάρι.

Τοὺς ἴδιους αὐτοὺς στίχους μεταπλάθει σὲ τρυφερώτατο σονέττο, ὅταν ἀκόμα
βρίσκονταν στὸ στάδιο τῶν ἀμφιβολιῶν, νὰ ζήσει ἢ νὰ πεθάνῃ :

Μέρα τοῦ Ἀπρίλη
πράσινο λῶμπος
γελοῦσε ὁ κάμπος
μὲ τὸ τριφύλλι

Ὡς τὴν ἐφίλει
τὸ πρωῒνὸ θάμπος
ἡ φύσις σάμπως
γλυκὰ νὰ ἐμίλει

Ἐκελαῖδοῦσαν
πουλιά, πετώντας
ὅλο πὶὸ πάνω.

Τ' ἄνθη εὐωδοῦσαν
κι εἶπε ἀπορῶντας :
«πῶς νὰ πεθάνω»

(Ἐλεγεῖα καὶ Σάτιρες—Διάκος.

Ἡ φύση ὥς τὴν τελευταία στιγμή τῆς ζωῆς του ἀσκοῦσε μιὰ ἐπίδραση εὐ-
εργετική στὴν ψυχὴ του. Δὲν εἶναι αὐτὴ πού τὸν ἐκούρασε, ἡ Ἑλληνικὴ μάλιστα
φύση πού συνδυάζει τὴ χάρη καὶ τὴν ἐλαφρότητα, τὸ κῦμα καὶ τὸ βουνό, τὸ για-
σεμὶ καὶ τὸ ἔλατο. Ἡ Ἑλληνικὴ φύση εἶναι μιὰ δύναμη ὅλο ζωὴ, πού προσκαλεῖ
τὸν εὐαίσθητο θαυμαστή της νὰ ζήσει καὶ νὰ χαρῇ τὴν ὑπαρξή του. Καὶ ὅταν κυ-
νηγημένος ἀπὸ τὴ φοβία τοῦ ἀνθρώπου σκέφτηκε τὸ θάνατο, ἴσως δὲν σκέφτηκε
τὸ δικό του θάνατο, ἀλλὰ τὸ θάνατο τῶν ἄλλων.

«Τὸ θάνατό μας χρειάζεται ἡ ἄμετρη γύρω φύση»

Ἀλλὰ «ὁ θάνατός μας» εἶναι ὁ θάνατος τῶν πολλῶν ὅχι τοῦ ἑνός. Εἶναι ὁ
θάνατος ἐμᾶς τῶν κακῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ λείψουν οἱ πολλοί,
οἱ κακοί, γίνεται ἡ σκέψη τοῦ θανάτου ἀτομικὴ τραγωδία στὴν πληγωμένη ἀπὸ
τὰ παιδικά, ὅπως εἶδαμε χρόνια, ψυχὴ τοῦ ποιητῆ.

* *

Παρ' ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν πυραπάνω, ἡ παιδικὴ ἡλικία δὲν ἀποτελεῖ τὴν
πρῶτη ρίζα τοῦ ψυχικοῦ μας βίου οὔτε συνεπῶς καὶ τῶν βιωμάτων. Ἀπέδειξε γιὰ
ἓνα μέρος τοῦ ψυχικοῦ μας χώρου ὁ Φρόυντ, ὅτι τὸ ψυχικὸ τραῦμα μπορεῖ νὰ προ-
κληθῇ καὶ προκαλεῖται καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμα τὴ νηπιακὴν ἡλικία. Παραστάσεις φρί-
κης καὶ τρόμου, πὺν κάποτε ἐτάραξαν τὴ βρεφικὴν ἡλικία, καταστάσεις ζωῆς ἢ καὶ
ἀπλὲς παραστάσεις ἢ «εὐαίσθησιες», πὺν ἄγγιζαν τὴ βρεφικὴ μας συνείδηση, τοπο-
θετοῦνται κάπου, ἀποθηκεύονται, λησμονοῦνται, ἢ πιέζονται νὰ μείνουν λησμονη-
μένες καὶ μένοντας ἐκεῖ δημιουργοῦν κόποτε ψυχικὰ καρκινώματα. Βρυκολακιά-
ζουν καὶ βασανίζουν τὴ ζωὴ μας, χωρὶς νὰ μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε ἀπὸ ποῦ
προέρχεται αὐτὸ τὸ «βάσανο». Ὁ Φρόυντ, σὰ γιατρός πὺν ἦταν, μίλησε γιὰ τὶς
νοσηρὲς ἐπιδράσεις, γιὰ τὰ νοσηρὰ βιώματα τῆς παιδικῆς καὶ τῆς νηπιακῆς ἀκόμα
ἡλικίας.

Γιὰ τὰ νοσηρὰ, τὰ φαινομενικὰ λησμονημένα βιώματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας
μιλάει κι' ὁ Παλαμᾶς στὸ ποίημά του «ὁ Τρελός» (Ἀσάλευτη ζωὴ).

Ἕνας τρελλὸς μου τὰ κυνήγησε τὰ χρόνια
τὰ παιδικά, τὰ ὀλόγλυκα, τὰ ὀλανθισμένα.

Ὅπου ἀλυχτάει κατὰτρεμὸς κι' ὅπου φοβέρα
βουβή παγώνει, ἔξω ἀπ' τὸ φῶς κι' ἀπ' τὸν ἀέρα.

Καὶ πίσω μου γρικουσα τοῦ τρελοῦ τὰ φίδια
καὶ τῶν ποδιῶν του πίσω μου τὸν ψόφιο κρότο,
κι' ἀνάσαινα παντοῦ τὸ φλογερὸ του χνῶτο,
κι' ἂν ἴσως τ' ἀνθρωποκυνήγι του κι' ἀργοῦσε,
τὸ γέλιο του ἀγριώτερο μὲ κυνηγοῦσε.

(Κι' ὁ τρελὸς ἦταν αἷμ' ἀπ' τὸ δικό μου τὸ αἷμα.
κάποια παλιὰ ἀμαρτία μας λησμονημένη,
ποῦ μου πήρε ξεσπώντας βρυκολακισμένη
γιὰ πάντα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς δροσιᾶς τὸ στέμμα).

Ὅταν ἔγραφε τὸν «Τρελό» ὁ Παλαμᾶς, ὁ Φρόντς ἦταν ἀκόμα ἄγνωστος στὴν Ἑλλάδα. Ἴσως δὲν ἦταν ὅσο ἔπρεπε γνωστὸς οὔτε στὴν Εὐρώπῃ. Ὅπως δὴποτε στὰ μεγάλα κέντρα τῆς συζητοῦνταν καὶ μάλιστα καταπολεμοῦνταν οἱ θεωρίες του. Εἶχε ἀπὸ τότε γνωρίσει ὁ Παλαμᾶς τὶς ἀντιλήψεις τοῦ Βιεννέζου γιατροῦ; Στὰ 1920 κάνει λόγο στὰ «Δεκατετράστιχα» (ἀρ. 75) γιὰ τὴν Λιβιδὼ (*libido*). Ἀλλὰ μεταξὺ 1899 καὶ 1920 εἶναι μεγάλο διάστημα, γιὰ τὴν πνευματικὴ πορεία ἑνὸς ἀνθρώπου. Ἄν δὲν εἶχε ὑπ' ὄψῃ του τὸν Φρόντς, τότε ποιά διαίσθηση ἢ ποιὸς διανοητὴς τὸν πλησίασε πρὸς τὶς ἀπόψεις τοῦ Αὐστριακοῦ σοφοῦ; Ὁ Πλάτων κάνει λόγο στὴν «Πολιτεία» γιὰ ὄνειρα ποὺ ἐκδηλώνονται ἀπὸ ἀπωθημένους πόθους. Ἄν θέσωμε στὴν ἄκρῃ τὸν Φρόντς, πρέπει νὰ ἀνατρέξωμε στὸν Πλάτωνα καὶ στὸν Πλούταρχο, γιὰ νὰ βροῦμε τὸ πυρηνικὸ στοιχεῖο αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Παλαμᾶ, ἢ στὴ διαίσθησή του.

* *

Ἡ ζωὴ ὅμως δὲν εἶναι μόνο ἀρρώστια ἀλλὰ καὶ υἡγεία. Καὶ πῶς συχνὰ ὀφείλει νὰ εἶναι υἡγεία. Ἀπὸ τὸ ὑπόγειο τοῦ ὑποσυνειδήτου δὲν ἀκούονται μόνο τὰ οὐρλιάσματα τῶν νοσηρῶν βιωμάτων, τῶν λύκων, ἀλλὰ καὶ οἱ μουσικὲς κάποιων ἐξαίσιων τραγουδιῶν. Ὁ Σολωμὸς μᾶς κάνει λόγο γιὰ ἓνα τέτοιο βίωμα στὸ περίφημο ὄραμα τῆς Φεγγαροντυμένης.

Στὸ Μεσολόγγι, ποῦ τὸ πολιορκοῦσαν ὁ Κιουταχῆς κι' ὁ Ἰμπραήμ, στὸ Μεσολόγγι, ποῦ πολεμοῦσε νησιτικὸς τρεῖς ἐχθροὺς, τοὺς Μουσουλμάνους, τὴν πείνα καὶ τὴν ἀνοιξη, στήνουν κουβέντα οἱ γυναῖκες καὶ διηγοῦνται τὰ ὄνειρά τους (Ἑλεῦθεροι πολιορκημένοι—σχεδιάγραμμα Γ'). Τὰ ὄνειρά τους εἶναι ἡ εἰκόνα καὶ ἡ φανέρωση τῶν πόθων τους, τῶν ἰδανικῶν τους.— «Ἐγὼ δα δάφνες» λέει μιὰ γυναῖκα.— «Κι' ἐγὼ φῶς» λέει μιὰ ἄλλη.— «Κι' ἐγὼ σ' φωτιά μιὰν ὁμορφὴ πᾶστράφταν τὰ μαλλιά της», λέει μιὰ τρίτη.— «Ἰδὲς καὶ στὰ ὄνειράτα ὁμογνωμοῦμε» προσθέτει μιὰ μάνα ποῦχε πεθάνει τὰ παιδί της. Ξαφνικὰ κάποιος ἢ κάποια ρωραεὶ τὸν ἀλαφροήσκιωτο, τὸν ἀνθρώπο τὸν προικισμένο μὲ ἰδιαίτερη εὐαίσθησι, ἴσως μὲ ἰδιαίτερη νευρικὴν εὐπάθεια, νὰ διηγηθῇ ὅχι τὶ εἶδε στὸν ὕπνο του, ἀλλὰ τὸ ὄραμα ποῦ εἶδε ξυπνητός. Ἀκολουθεῖ κι' ὁ Σολωμὸς τὴ λαϊκὴν ἀντίληψη, ὅτι τὰ ἄτομα αὐτὰ βλέπουν ὑπερφυσικά πράγματα. Ὁ ἀλαφροήσκιωτος διηγεῖται:

Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια.
Χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανὸς καὶ θάλασσα νὰ πνέει
οὐδ' ὅσο κἂν' ἡ μέλισσα κοντὰ στὸ λουλουδάκι
γύρω σὲ κάτι ἀτάραχο π' ἀσπρίζει μὲς στὴ λίμνη
μονάχα ἀνακατώθηκε τὸ λαγαρὸ φεγγάρι
κι' ὁμορφὴ βγαίνει κορασιά ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

Ἡ Φεγγαροντυμένη τοῦ Σολωμοῦ δὲν ὀνομάζεται ποιά εἶναι. Ἀλλὰ δὲν χρειάζεται ἴσως ἐξήγησις. Εἶναι τὸ ἰδανικὸ τῶν Ἑλευθερῶν Πολιορκημένων, ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, ἡ Ἑλευθερία, ἡ Ἰδέα πὺν ἐγινε ὑλικὸ κορμί. Εἶναι αὐτὴ πὺν εἶδε ἡ γυναῖκα στὸν ὕπνο της, ἡ «ὁμορφὴ πὺν ἀστράφταν τὰ μαλλιά της». Τὴν εἶδε σὲ μιὰ ὥρᾳ ἀπόλυτης γαλήνης. Δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἡ μικρὴ ταραχὴ πὺν κάνει ἡ μέλισσα κοντὰ στὸ λουλουδάκι. Ἦταν ἡ ἐκστασις τοῦ ἀλοφροήσκιωτου, ὁ τέλειος ξεχωρισμός του ἀπὸ τὸ θόρυβο καὶ τὸν καπνὸ τῶν γεγονότων. Σὲ μιὰ τέτοια ἐκστασις θὰ βρίσκονταν ὁ Πλωτῖνος, ὅταν συνέλαβε καὶ ἐξῆσε μερικὲς ὑπερχόσμιες καταστάσεις. Ἦταν μιὰ Ἰδέα τοῦ Πλάτωνος ἐνσαρκωμένη, γιὰ νὰ ἐμφανισθῇ στοὺς ἀνθρώπους πὺν ἐγιναν ἀξιοὶ της, στὸν ὕπνο ἢ στὸν ξύπνο, στοὺς ἀνθρώπους πὺν ὁμαδικὰ ὑψώθηκαν τόσο σὲ ἠθικὴ κατανόηση τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς, ὥστε κατὰ τὸ λόγο τοῦ ἴδιου τοῦ Σολωμοῦ ἐγιναν ἀξιοὶ «γιὰ τὴν αἰωνιότητα, πὺν μόλις τοὺς χωράει». Εἶναι τὸ ἰδανικὸ πὺν φτερουγίζει ἐπάνω μας καὶ περιμένει νὰποκτήσωμε τὴ μυστικὴ ὄραση, γιὰ νὰ τὸ ἰδοῦμε.

Ἀλλὰ κανένα θαῦμα δὲν γίνεται ἀπότομα· χρειάζεται πάντοτε μιὰ σχετικὴ προετοιμασία, πὺν κάποτε εἶναι μακροχρόνια. Στὸν «Κρητικόν», ἓνα ἄλλο ἀποσπασματικὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ, ἐξηγεῖται αὐτὴ ἡ προετοιμασία. Ὁ ἥρωες τοῦ ποιήματος εἶν' ἓνας Κρητικὸς ἀγωνιστὴς, πὺν ῥίχτηκε στὴν τρικυμισμένη θάλασσα, γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ἀγαπημένην του. Ἐνῶ παλεύει νὰ σώσῃ τὴν ἀγαπημένην κόρη ἀπὸ τὴ Χάρυβδη τοῦ κύματος, ξαφνικὰ ἀντιλαμβάνεται νὰ γαληνεύῃ τὸ πᾶν ὁλόγυρά του. Αἰσθάνεται ὅτι

Κάτι κρυφὸ μυστήριον ἐστένεψε τὴ φύσιν
κάθε ὁμορφιά νὰ στολιστῇ καὶ τὸ θυμὸ ν' ἀφήσῃ.
Δὲν εἶν' πνοὴ στὸν οὐρανόν, στὴ θάλασσα, φυσῶντας
οὔτε ὅσο κάνει στὸν ἀνθὸ ἡ μέλισσα περνῶντας.
Ὅμως κοντὰ στὴν κορμασιά πὺν μ' ἐσφίξε κι' ἐχάρη
ἐσειότουν τ' ὀλοστρόγγυλον καὶ λαγαρὸν φεγγάρι
καὶ ξετυλίγει ὀγλήγορα κάτι πὺν ἐκεῖδε βγαίνει
κι' ἐμπρός μου ἰδοὺ πὺν βρέθηκε μιὰ φεγγαροντυμένη.
Ἔτρεμε τὸ δροσᾶτο φῶς στὴ θεϊκιά θωριά της
στὰ μάτια της τὰ ὀλόμαυρον καὶ στὰ χρυσὰ μαλλιά της.

Ἐλεγα πῶς τὴν εἶχα ἰδεῖ πολὺν καιρὸν ὀπίσω
κάν σὲ ναὸ ζωγραφιστὴ μὲ θαυμασμό περίσσο
κάνε τὴν εἶχε ἐρωτικά ποιήσει ὁ λογισμὸς μου
κάν' τόνειρον, ὅταν μ' ἔτρεφε τὸ γάλα τῆς μητρός μου.

Εἶναι ἡ ἴδια Φεγγαροντυμένη κ' ἐδῶ, εἶναι πάλι τὸ φεγγάρι πὺν τὴν μορφοποιεῖ μὲ τὸ φῶς του, εἶναι τὸ ἴδιο γαλήνιον ἢ νύχτα. Τὸ ἰδανικὸ τῶν πολιορκημένων ἦταν ἡ λευτεριά. Τὸ ἰδανικὸ τοῦ Κρητικοῦ ἀγωνιστῆ πρέπει νὰ ἦταν ἐπίσης ἡ λευτεριά. Ἀλλ' ἐδῶ, τὴ στιγμὴ τοῦ ὁράματος κυριαρχεῖ ἡ ἀγάπη, ὁ Ἔρωτας.

Τὸ Ἰδανικόν, ἂν δὲν ὑπάρχῃ σὰ μιὰ ἀντικειμενικὴ μορφή, ὑπάρχει σὰν μιὰ ἠθικὴ ἀξία. Οὔτε ὁ ποιητὴς οὔτε ὁ ἥρωες τοῦ ποιήματος ὑποψιάζονται τὴν ψευδαισθησίαν. Ὅμως ὁ ἥρωες νομίζει ὅτι τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ μοιάζει μὲ κάτι δικό του, μὲ κάτι πὺν τὸ εἶχε ἰδῇ ἢ σὰν νὰ τὸ εἶχε ἰδῇ πολὺν καιρὸ πρίν. Σὰν μιὰ ἀγία εἰκόνα πὺν τὴν εἶχε ἰδεῖ σὲ ἐκκλησία, ἢ σὰν ἓνα θαυμάσιον, ἐξωτικὸ ὄνειρον στὴ βρεφικὴ του ἡλικία. Μήπως ἄραγε θέλει νὰ εἰπῇ ὁ ποιητὴς, ὅτι ἔμοιαζε σὰν κάτι τέτοιο, χωρὶς πράγματι νὰ εἶναι; Δηλ. ἔμοιαζε σὰν ἀνάμνησις χωρὶς νὰ εἶναι; Οἱ παρακάτω στίχοι δὲν ἐπιτρέπουν μιὰ τέτοια σκέψιν, γιὰτὶ ἀμέσως ὁ ποιητὴς συνεχίζει:

Ἦτανε μνήμη παλαίῃ, γλυκεῖά κι' ἀστοχισμένη
πὺν ἐμπρός μου τώρα μ' ὅλη της τὴ δύναμιν προβαίνει.

Δὲν εἶναι ἡ «λησμονημένη ἁμαρτία» τοῦ Παλαμᾶ, ἀλλὰ ἡ λησμονημένη «μνήμη» θείων ὁραμάτων, πὺν τώρα ἐμφανίζεται μὲ ὅλη τὴ δύναμή της γκρεμίζοντας

τὸ παραπέτασμα ποὺ τὴν ἔκρυβε τόσον καιρὸ. Τώρα ποὺ ὁ Κρητικὸς ἔφτασέ ὡς τῇ θυσίᾳ παλεύοντας ἀπεγνωσμένα μὲ τὰ κύματα γιὰ νὰ σώσῃ τὸ ἱνδαλμα τῆς ἀγάπης του, ἡ θαμπωμένη μνήμη του φωτίζεται ἀνεπάντεχα καὶ βλέπει μέσα στὸ μακρινὸ πορσελθόν. Ἄν ὁ Παλαμᾶς μὲ τὴ λησμονημένη ὁμαρτία θυμίζει τὸν Φρόνιτ, ὁ Σολωμὸς μὲ τὴν ἀνάμνηση τοῦ θείου βιώματος θυμίζει τὸν Πλάτωνα. Ὁ Σολωμὸς εἶναι Χριστιανὸς καὶ δὲν φαίνεται ὅτι ἀκολουθεῖ πιστὰ τὸν Πλάτωνα στὶς μεταφυσικὲς του ἀντιλήψεις. Ἀλλὰ στοὺς στίχους αὐτοῦς, ποὺ δὲν εἶναι τυχαῖα βάλμενοι (καὶ τί μπορεῖ νὰ εἶναι τυχαῖο στὸν ποιητὴ ποὺ δούλευε καὶ ξαναδούλευε χωρὶς τέλος τὸ ἔργο του ;), γιὰ τὸ ὄραμα τῆς Φεγγαροντυμένης ἀπὸ εἰλεῖ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ψυχικῆς ἀνάτασης καὶ τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων καὶ τοῦ Κρητικοῦ, φανερὰ παρουσιάζει τὴ γνώση σὺν ἀνάμνηση. Εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ ἡ ἀντίληψη τοῦ Πλάτωνος, ὅτι ἡ ψυχὴ πρὶν ἔρθῃ στὸν κόσμον τοῦτο, ἔζησε σ' ἓναν ἄλλο κόσμον, σ' ὃν κόσμον τῶν Ἰδεῶν, καὶ ἐκεῖ «εἶδε» τίς Ἰδέες, τίς ἀφθαρτες, ἀαλλοίωτες καὶ αἰώνιες. Ἐρχομένη στὸν κόσμον τοῦτο παθαίνει θάμπος τῆς μνήμης, ἀλλὰ καθὼς βλέπει τίς λιγώτερο ἢ περισσότερο πιστὲς ἀπεικονίσεις τὰ «εἶδωλα» τῶν Ἰδεῶν, θυμᾶται ἡ ψυχὴ τίς ἴδιες τίς Ἰδέες καὶ τότε σπεύδει νὰ συμπληρώσῃ τίς ἐλλείψεις ποὺ παρουσιάζουν τὰ εἶδωλα. Ἔτσι κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ γνώση εἶναι ἀνάμνηση. Ὁ Σολωμὸς, ἐνῶ συμφωνεῖ κατὰ κάποιον τρόπο, ὅτι ἡ γνώση εἶναι ἀνάμνηση, τοποθετεῖ τὸ πρῶτο «ὄραμα» τῆς Ἰδέας ὅχι σ' ἓναν ἄλλο κόσμον, ἀλλὰ στὴ βρεφικὴ ἡλικία, τότε ποὺ τὸν ἔτρεφε «τὸ γάλα τῆς μητρὸς του». Ἀλλ' εἶναι ἔξ ἴσου θεῖα ὁρασιὰ σὺν τίς ὁρασίς, ποὺ βλέπει ἡ ψυχὴ στὸν κόσμον τῶν Ἰδεῶν. Οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγωνιστὲς τοῦ Μεσολογγιοῦ προσεγγίζουν στὸ ἰδανικόν τους, τὸ ψαύουν σχεδόν, ἓνας ἀπ' ὅλους, ὁ ἀλαφροήσκιωτος, ἔχει τὸ μεγάλο προνόμιο καὶ τὴ μεγάλη χαρὰ νὰ τὸ ἰδῇ. Τὴ θεότητα κατορθώνει νὰ ἰδῇ καὶ ὁ Κρητικὸς καὶ σὰ θεότητα τὴν τραγουδεῖ :

Ὅμως αὐτοὶ εἶναι θεοὶ καὶ κατοικοῦν ἀπ' ὅπου
βλέπουνε μὲς σιτὴν ἄβυσσον καὶ σιτὴν καρδίᾳ τ' ἀνθρώπου,
καὶ ἔνοιωθα πὼς μοῦ διάβαζε καλύτερα τὸ νοῦ μου,
πάρεξ ἂν ἤθελα τῆς πῶ μὲ θλίψη τοῦ χειλιοῦ μου :
• Κοίτα με μὲς σιὰ σωθικά, ποὺ φέτρωσαν οἱ πόνοι.

Ὁ Πολυλάς σχολιάζοντας τὸν «Κρητικόν» σημειώνει, πὼς ὁ Σολωμὸς θεωροῦσε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ τείνῃ πάντοτε πρὸς τὸ ἰδανικὸ καὶ ὅτι καὶ ἡ τέχνη ἀκόμα πρέπει νὰ βοηθήσῃ αὐτὴ τὴν ἀνύψωσή του. «Ὅλ' αὐτὰ μᾶς πείθουν, ὅτι οἱ στίχοι ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν «παλαιὰ μνήμη» ἔχουν Πλατωνικὴ τὴ ρίζα τους τόσο γιὰ τὴ γνώση ποὺ εἶναι ἀνάμνηση, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νὰ τείνῃ καὶ νὰ ἀγωνίζεται διαρκῶς νὰ φθάσῃ τὸ τέλειο. Ἄν ὁ Πλάτων ἔβλεπε σιτὴν τέχνη ἓνα θαμπὸ ἀντιφέγγισμα, ἀντίγραφο ἀντιγράφου τῆς ἀλήθειας, ὁ Σολωμὸς στὸ σημεῖο αὐτὸ διαφωνεῖ καὶ θεωρεῖ ὅτι μέσῳ τῆς τέχνης ὁ ἄνθρωπος βλέπει συμπυκνωμένο βίωμα καὶ συμπυκνωμένη πείρα, ποὺ τὸν βοηθεῖ γιὰ νὰ φτάσῃ σιτὴν Ἰδέα. Καὶ δείχνει πότε μπορεῖ νὰ φτάσῃ. Δείχνει ὅτι μόνον ἐκεῖνος, ποὺ ζῇ τὰ μεγάλα ἰδανικά, ἐκεῖνος ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο «μετέχει» τῆς ἰδανικῆς πραγματικότητος, μόνον ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ τὸ πλησιάσῃ ἢ καὶ νὰ τὸ ἀτενίσῃ ἀκόμα. Ἐνα τέτοιο δίδαγμα τῆς τέχνης κάνει ἄξιον τὸ δημιουργὸ τῆς ὅχι νὰ διωχτῇ στεφανωμένος ἀπὸ τὴν εὐνομουμένη πολιτεία, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃ σ' αὐτὴ σὺν πρόσωπο κατ' ὅλα ἀξιοσέβαστο καὶ χρήσιμο. Ὁ Σολωμὸς πιστεύει, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς ἔκστασης εἶναι ὅ,τι τὸ βρέφος ἔνοιωσε σὺν σκίρτημα χαρᾶς καὶ ἀπολύτρωσης καὶ ὅ,τι ὡραῖο πέρασε ἀπὸ τότε στὸ ὑποσυνείδητο ὅχι γιὰ νὰ βουκολαχίσῃ καὶ νὰ βασανίσῃ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοῦ γίνῃ προστάτης τοῦ ἀγγελοῦ.

Ἔχει τάχα τὸ βρέφος τίς ἱκανότητες ν' ἀντιλαμβάνεται ἢ νὰ συλλαμβάνῃ τίς

όπτασιές θείων ἐκστάσεων ; Ὁ ποιητὴς προχωρεῖ μὲ βῆμα σημειωτὸ στὶς ὑποψίες του. Σὰ νὰ τὴν εἶχε ἰδεῖ, ἔλεγε, σὲ ναὸ ζωγραφιστή. Ἴσως γιὰ νὰ δείξῃ τὴν ἱερότητα καὶ μάλιστα τὴν ἀγιότητα τῆς μορφῆς. Προσπαθεῖ νὰ ψηλαφίσῃ τὸ ὄνειρό του, ἀλλὰ δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία καμμιὰ γιὰ τὴν πίστη του αὐτῇ. Διαλύει κάθε ἴχνος ὑποψίας ἢ «Ἑλληνίδα μάνα», ποὺ δὲν ἔχει τὴ μεταφυσικὴν ἐκσταση τοῦ «Κρητικοῦ» καὶ τῶν «Ἐλεύθερων πολιορκημένων» καὶ γιὰ τοῦκο παρουσιάζεται σὰν πιὸ πιστικὴ. Εἶναι γραμμένη στὰ Ἱταλικά καὶ μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν Καλοσγοῦρο. Ἐπειδὴ συμπληρώνει τὶς γνώσεις μας γιὰ τὸ τί πίστευε ὁ Σολωμὸς σχετικὰ μὲ τὰ βιώματα καὶ ἔπειδὴ ὁ ποιητὴς τυχαίνει νὰ εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου τῶν Ἑλλήνων, δὲν κρίνουμε ἄσκοπο νὰ τὸ συμπεριλάβωμε στὴ μελέτη μας. Ἡ μάνα, χήρα γενναίου πολεμιστοῦ, ποὺ σκοτώθηκε στὴ μάχη, νανουρίζει τὸ μωρό της, ποὺ βρίσκεται στὴν κούνια, καὶ τοῦ λέει τραγούδια, μὲ τὰ ὁποῖα τὸ καθοδηγεῖ ἀπὸ τώρα στὸ δρόμο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος. Τοῦ δίνει μαθήματα ἥθους, τοῦ ἐξηγεῖ, τὴν ἀδυναμία τῆς μοίρας νὰ καταβάλλῃ τὸ φρόνημα τῶν γενναίων. Τὸ μάθημα τῆς ἀγωγῆς, τὸ ἀνώτερο βίωμα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν κούνια. Αὐτὸ διδάσκει ὁ Σολωμός :

... ἄλλ' αὐτὸ τώρα ποὺ κουνῶ τ' ἀμέριμνο κορμάκι
αὔριο θὰ γίνῃ δύναμη ποὺ ὁ λογισμὸς κινάει
καὶ στηθὶ ἀντρίκιο θὰ στηθῇ στὶς σαῖτιές τῆς μοίρας.
Βρέχει τὰ βέλη της αὐτὴ στὰ ὕψη τῶν ἀντρείων,
ποὺ ἐκεῖ στημένοι στερεοὶ λάμπουν στὴ μάχη θεῖοι.
Χαρὲς καὶ πλούτη νὰ χαθοῦν, καὶ τὰ βασίλεια, καὶ ὅλα,
τίποτε δὲν εἶναι, ἂν στητῇ μὲν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ λόγος.
Ὅλα τὰ ἐρείπια γύρω της κοιτᾷ χαμογελῶντας,
καὶ ἀνθοὶ σ' αὐτά, παντοῦ καὶ ἀργά, βλασταίνουν ὥς τὸν τάφο.

Σκίρτα, κουνιά, μ' εὐχὴ χαρᾶς γιὰ τὸ καλὸ ποὺ θάρθῃ!
Γλυκὰ καὶ ἡ τύχη μοῦ γελά, γιατί ἡ στιγμή 'ναι τούτη
ποὺ τ' ἀκριβὰ σου βλέφαρα σηκώνονται καὶ ἀφήνουν
τὸ χαμογέλιο τῆς ματιᾶς νὰ λάμψῃ σ' ὅλα τ' ἄλλα
ἀβέβαιο καὶ τρεμάμενο, ἀλλ' ὅχι καὶ σ' ἐμένα.

Τὸ βλέμμα τοῦ βρέφους προσηλώνεται σταθερὰ ἐπάνω της σὰ νὰ καταλαβαίνει τὰ λόγια τῆς μάνας του, σὰ νὰ μυῆται στὰ μυστικὰ τῆς ὠραίας ζωῆς, τῆς ἥρωικῆς ζωῆς. Πολλὰ συμπεράσματα θὰ εἶχε νὰ βγάλῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ ἔξοχο αὐτὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ ποὺ μόνον ἓνα στίχο εἶχε προλάβει νὰ μεταφράσῃ ὁ ἴδιος στὰ Ἑλληνικά, ὅπως συνέβαινε πολλὲς φορὲς νὰ γράφῃ Ἱταλικά καὶ νὰ μεταγράφε ὕστερα στὰ Ἑλληνικά τὰ ἔργα του. Ἡ πάλῃ ἐναντίον τῆς μοίρας καὶ ἡ γαλήνη καὶ ἀταραξία τῆς ψυχῆς μπροστὰ στὰ ἐρείπια ἀποτελεσῶν διδάγματα καθαρὰ Ἑλληνικά. Νομίζει κανεὶς ὅτι διαβάσει σὲ μετάφραση κάποια Πλατωνικὴ περικοπὴ γιὰ τὶς ἀνδρείες καὶ συνετὲς ψυχές.

* * *
Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ πιὸ πέρα καὶ ἀπὸ τὴν βρεφικὴ ἡλικία. Ὑπάρχει, μᾶς λέει ἡ ἐπιστήμη, ἡ κληρονομικότης. Τὰ βιώματα τῶν περασμένων γενεῶν γίνονται κατὰ κάποιον μυστηριώδη τρόπο βιώματα τῶν γενεῶν ποὺ ἔρχονται. Κατὰ κάποιον τρόπο ἐξηγεῖται καὶ ἐπιστημονικὰ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα. Δίκαια ἢ ἀδίκαι ἔτσι συμβαίνει. Ἡ πνευματικὴ ἀνύψωση μιᾶς γενεᾶς ἀποτελεῖ ἓνα δεδομένο, μιὰ δύναμις ἱκανότητα, ποὺ παραμένει στὶς μετέπειτα γενεές.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὴ φυσικὴ ἀνάπτυξη τοῦ σώματος καὶ μὲ τὶς διαφορὲς ψυχικὲς ἐκδηλώσεις. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ τραγωδία, ἰδίως τοῦ Αἰσχύλου, ἐξετάζει τὴ μοῖρα ποὺ χτυπάει ἓνα σπῖτι ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ σὰν θεία ὁργὴ ἀπὸ κάποιο ἠθικὸ ἁμάρτημα. Σήμερα παραδέχονται, ὅτι κάθε ἠθικὴ παρεκτροπὴ ἀφήνει τὰ στίγματά της, φυσιολογικά, ἠθικά καὶ πνευματικά, στὶς ἐρχόμενες γενεές καὶ ἔτσι

υπάρχει κατὰ κάποιον τρόπον ἡ τιμωρία σ' ὁλόκληρο τὸ γένος. Γιὰ ὠρισμένους ἀσθενεῖς, πὺν φέρουν στὸν κόσμον ἄρρωστους ἀπογόνους, ἀκοῦμε συχνὰ τὴ Βιβλικὴ φράση «ἁμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα». Ὅπως ὑπάρχει κληρονομικότης φυσικὴ, ἔτσι ὑπάρχει καὶ κληρονομικότης ψυχικὴ. Ὁ Παλαμᾶς, ὁ φιλόσοφος ποιητὴς, μὲ τοὺς ἐξῆς στίχους ἐκφράζει αὐτὴ τὴν ἀλήθεια στὸν «Ἀμαρτωλὸ» (Ἀσά-λευτὴ ζωὴ):

Ἀμαρτωλέ, ἡ μητέρα σου δὲ σοῦδωκε τὸ γάλα
 πὺν κάνει ῥόδα μάγουλα καὶ κάστρα λεβεντιές,
 κρῖμα τὸ κάθε βύζασμα κι' ἄρρώστια ἡ κάθε στάλα,
 μέσα σου ἀρχαῖες ξαναζῆς πανάθλιες ζωές.
 Κακίες προγόνων ἀγνωρων κι' ὁρμές θηρίων πατέρων,
 τριγυριστάδες αἰώνιοι, πρὶν ὑψωθοῦν στὸ φῶς
 καὶ γίνουν σὰ γλυκόγελα καὶ σὰ γαλάζια αἰθέρων
 κονέψανε στὰ σπλάχνα σου βασανιστάδων λαός.

Θὰ μπορούσε νὰ κόψωμε ἐδῶ τοὺς στίχους πὺν ἀναφέρονται στὴ δύναμη τῆς κληρονομικότητος, ἂν στὴ συνέχειά του δὲν ξεδίπλωνε ὁ ποιητὴς καὶ ἄλλες πτυχές τοῦ προβλήματος:

Οἱ «ἄγνωροι» δὲν εἶναι πιά οἱ ἄμεσοι πρόγονοι ἀλλ' οἱ μακρινοί, πὺν βρίσκονται μέσα στὸ ἀπώτερο παρελθὸν καὶ βρίσκονται μέσα στὴν ἱστορικὴ ζωὴ τοῦ γένους καὶ τῆς φυλῆς. Ὑπάρχουν λοιπὸν βιώματα φυλετικὰ πὺν κληρονομοῦνται στὶς ἐρχόμενες γενεές καὶ κάθε γενεά, ὅπως εἶναι κληρονόμος, εἶναι καὶ κληροδότης. Ὁ Φρόνυτ γιὰ ὠρισμένα σύμβολα—εἰκόνες, πὺν συναντοῦμε στὰ ὄνειρα, πιστεύει, ὅτι εἶναι μορφές ζωῆς κοινωνικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἄλλες, πὺν πέρασαν καὶ σβήστηκαν, ἀλλὰ παρέμειναν στὴν ὑποσυνείδητη γνώση τοῦ γένους καὶ κληρονομοῦνται βιολογικὰ μαζὶ μὲ ὅ,τι φυσικὸ καὶ φυσιολογικὸ κληρονομεῖ ὁ ἀπόγονος. Εἴμαστε τόσο πολὺν συνδεδεμένοι μὲ τὸ παρελθὸν καὶ ριζωμένοι σ' αὐτό, ὅσο εἶναι συνδεδεμένο μὲ τὴ γῆ καὶ ριζωμένο σ' αὐτὴ ἓνα δέντρο. Καὶ δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, δηλ. γιὰ πράγματα ἐπιφανειακά, ἀλλὰ γιὰ τὴ βιοψυχικὴ κληρονομιά τῆς ζωῆς μας πὺν γίνεται ὁ παράδεισος ἢ ἡ κόλαση.

Ὁ ποιητὴς πιστεύει ὅτι αὐτὲς οἱ κακίες καὶ αὐτὰ τὰ πάθη δέχονται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ τὴν ἀνελικτὴ μεταμόρφωση. Δὲν παραμένουν ἀναλλοίωτα. Ἀναπαίσθητα ἀλλὰ συνεχῶς ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ λαμπικάρονται, καθαρίζονται καὶ ἀπὸ κτηνώδη πάθη γίνονται διαθέσεις, πὺν ἀναφέρονται στὸ καλὸ καὶ στὸ ὠραῖο. Κάποτε ὑψώνονται στὸ φῶς καὶ γίνονται ἢ θὰ γίνουν «σὰ γλυκόγελα ἢ σὰ γαλάζια αἰθέρων». Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως, ὅσο τριγυρίζουν τὴν ταπεινὴ μας γῆ σὰ βρυκόλακες, εἶναι ὁ λαὸς τῶν βασανιστάδων, πὺν τυραννοῦν τὸν ἄνθρωπο.

(Συνεχίζεται)

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ:

Στὴ σελίδα 406 τοῦ προηγουμένου τεύχους ὁ τίτλος τοῦ ποιήματος «δέηση ἑνὸς μικροῦ παιδιοῦ» νὰ διαβαστῇ «Ἐλεγεία καὶ σάτιρες—παιδικό».

ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΙΑ

Εἶμαι τὸ μόριο μέσα στὴν ἀπεραντώσυνη.
Ἐνὰ μόριο πὺν φέρνει τὸ βάρος τῆς ψυχῆς...
Τούτῃ ἡ θεϊκὴ οὐσία,
πὺν ἄλλοτε γίνεται φτερὸ κι' ἄλλοτε πέτρα,
εἶναι τὸ βαρὺ δῶρο τοῦ Θεοῦ!

* *

Εὐτυχισμένα ζωάκια πὺν γεμίζετε τὴ γῆ,
ὁ ἄνθρωπος σᾶς ζηλεύει...
Ἐμαθε πάρα πολλὰ πλάϊ στὸ γένος του.
Ἐζήσε πάρα πολὺ πλάϊ στὸν ἄνθρωπο.
Φθάρθηκε πάρα πολὺ...

* *

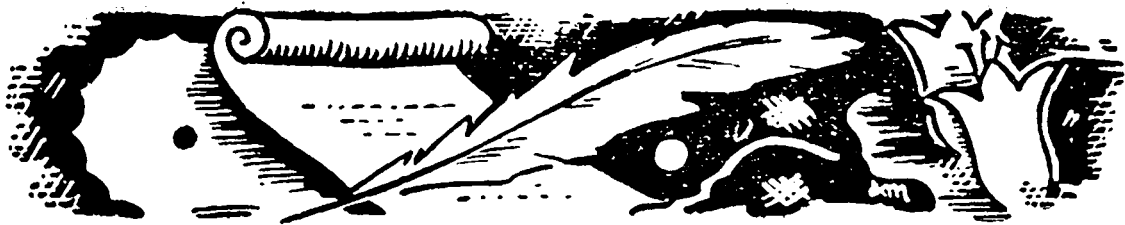
Εὐτυχισμένα ζωάκια τοῦ δάσους,
πὺν κρύβεστε ἀλαφιασμένα
στὴν ὄψη τοῦ ἐχθροῦ—στ' ἀνθρώπινα βήματα—
φίλος ἰκέτης σᾶς ἔρχομαι!
Σᾶς φώναξα ψιθυριστὰ κι' ἀπαλά.
Κάθησα κάτω ἀπ' τὲς ἀγριομηλιές
καὶ τ' ἀγριοπλάτανα
καὶ σᾶς φώναξα κοντὰ μου...
Μιὰ σαύρα πέρασε καὶ κρύφτηκε...
Ἐνα βατράχι βγήκε νὰ μὲ κυττάξῃ
καὶ ξαναχάθηκε στ' ἀκίνητο πράσινο νερό.
Ἐνα φιδάκι σάλεψε καὶ κρύφτηκε στὰ χόρτα.
Ἐνα μυρμηγκι ἀνεβαίνει στὴ φούστα μου,
προχωρεῖ στὸ λαιμό μου,
—ἄφοβος ὀρειβάτης κατακτητῆς τῶν κορφῶν,
ἀμέριμνος ὁδοιπὸρος μὲ γενικὰ ἐνδιαφέροντα...

* *

Ἀγαπημένο ζωάκι,
Πλούσια μοῦ φέρνεις τὴν ἐμπιστοσύνη σου!
Πλούσια σ' ἀνταμείβω!
Σ' ἀφίνω νὰ μὲ περιεργαστεῖς ἀνενόχλητα...
Καὶ μόνο σᾶν φτάνει ἡ περιέργειά σου,
στὶς ζωτικὲς ζῶνες τῆς ὑπαρξῆς μου,
σὲ πιάνω προσεχτικὰ καὶ σ' ἀκουμπάω στὴ γῆς...
Ἀγαπημένο ζωάκι, ὁ ἄνθρωπος σὲ ζηλεύει!

Ἀντιγόνη Γαλανάκη—Βουρλέκη

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

Β.—ΓΑΓΑΡΗΣ, ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ, ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Φέρνουμε πιδ κάτω σέ δημοσιότητα, καί ἄλλες δυὸ ἀνέκδοτες ἐπιστολές⁽¹⁾ τοῦ Κώστα Καζαντζή⁽²⁾, ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ πρὸς τὸ Γεώργιο Γάγαρη⁽³⁾ ἀπευθυνόμενες, τὴ μὲν μία, σέ καιρὸ πὺν ζοῦσε ἀκόμα ὁ Κώστας Κρυστάλλης⁽⁴⁾, τὴ δὲ ἄλλη, λίγους μῆνες μετὰ τὸ θάνατό του, πὺν μᾶς δύνουν ἀρκετὰ γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του διαφωτιστικὰ στοιχεῖα. Ἡ πρώτη ἀπ' αὐτές, κατὰ τὸ πρῶτο ἡμισὺ της, ἀσχολεῖται μὲ τοπικὰ καὶ Κοινοτικά τῶν Γιαννίνων ζητήματα, ἰδιαίτερα μὲ τὴ διαχείριση τῆς μεγάλης ἀκόμα τότε περιουσίας τῶν Ἑλεῶν Ἰωαννίνων, τῆς σχηματισμένης ἀπὸ κληροδοτήματα μεγάλων τοῦ παρελθόντος εὐεργειῶν τῆς πόλης μας. Δὲ νομίσαμε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποκόψουμε τὸ τμήμα αὐτὸ ἀπὸ τὸ σύνολό της. Οἱ ἐπιστολές αὐτές τοποθετοῦν συμπληρωματικά, ὅχι μόνον τὸν ποιητὴ, ἀλλὰ καὶ δυὸ ἄλλους, συνομήλικούς του⁽⁵⁾ σχεδόν, καὶ πνευματικούς, ὅχι μόνον φίλους του, ἀλλὰ καὶ ἀξιοπρόσεχτους ἡπειρωτὲς ἐργάτες τοῦ λόγου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ Κοινοτικά τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πράγματα, βοηθώντας ταυτόχρονα καὶ στὴν ἀποκάλυψη τῆς προσωπικότητος τοῦ συντάκτη τους.

Ἐν Νέα Ὑόρκη τὴν Νοεμβρίον 29 1892

Ἀγαπητέ μοι συμπολίτα,

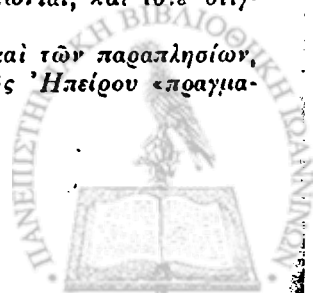
Ἐλαβον τὴν ἀπὸ 30 Ὀβρίου φιλικὴν ἐπιστολήν σας. Περιττὸν εἶναι νὰ σᾶς ἐξιστορήσω τὴν αἰσθησίν ὅπου μὲ ἔκαμεν. Ἦτο πολὺ εὐάρεστος. Σᾶς συγχωρῶ εὐκόλως τὴν δημοσιεύσιν τῆς ἐπιστολῆς μου, μολοντί δὲν τὴν εἶχον προετοιμάσει διὰ τὸ κοινόν, δυσκολώτερον ὅμως μοῦ ἔρχεται νὰ σᾶς συγχωρήσω τοὺς ἐπαίνους ὅπου ἐτυπώσατε δι' ἐμὲ πρὸ τῆς ἐπιστολῆς. Ἀπέφυγα καὶ ἀποφεύγω τὴν ἐλληνικὴν δημοσιότητα, διότι εἰς ἓνα καιρὸν ὅπου ὁ κάθε Παῦλος καὶ Κώστας, ἀκούει ἐγκώμια καὶ πανηγυρικοὺς διότι ὑπανδρεύεται τὴν χαριτόβροντον καὶ πολύφερον Δεσποινίδα Μαριγὼ Παπαχαϊζηνικοποῦλον..., εἶναι προτιμώτερον νὰ μὴ ἀκοῖται διὰ τόσον ὀλίγα διὰ τόσον τιποτένια πράγματα. Ὁ Σαῖξπηρ λέγει, ὅταν οἱ κοῦτοὶ ἀρχίζουν νὰ κάνουν ἐξυπνάδες, δὲν μένει τίποτε ἄλλο εἰς τοὺς ἐξυπνους παρὰ νὰ μὴ κάνουν καθόλου.

Διὰ νὰ ἔλθωμεν τώρα καὶ εἰς ἄλλα ἀντικείμενα.

Δὲν συμφωνῶ μαζὶ ὅτι λέγετε περὶ Ἀβέρωφ. Καταδικάζω ἐκ βᾶθους ψυχῆς τὸν τοπικισμόν καὶ θεωρῶ τὸ Πανελλήνιον πατριόδα. Εἶναι προτιμώτερον νὰ κάμῃ ὅτι εὐεργέτημα κάμει εἰς τὴν Ἑλλάδα, παρὰ εἰς τὴν Ἠπειρον. Εἰς Ἀθήνας, ὁ κύκλος τῆς εὐποιίας εἶναι εὐρύτερος καὶ σημαντικώτερος. Οἱ Ζωσιμάδαί, ἔκαμον βιβλι-

οθήκην εἰς Ἰωάννινα, ὁ Δαζαράς, (ιατρός ἐν Κερκύρᾳ, τὴν ἐδιπλασίασεν ὁ Φιλῆτης (ἐν Βουκουρεστίῳ) τὴν ξαναδιπλασίασεν ὅποια ἡ ὠφέλεια; Καμία! Τὰ βιβλία εἶναι σ' ἓνα ὑπόγειον, ὅπου δὲν ἔχεις τόπον νὰ γυρίσης, ἀλλὰ τρώγει ἡ μούχλα καὶ τὰ ποντίκια, αἶλα ἡ σκόνῃ. Πολλὰ ἔμειναν εἰς Βουκουρεστίον καὶ ὅσα ἦλθαν εἰς Ἰωάννινα, εἶναι ἀκόμα εἰς ταῖς κάσσαις. Τὰ μυθιστορήματα καὶ τὰς ἱστορίας, πέρνει ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος, δανεικὰ καὶ ἀγύριστα, τὰς ἐκδόσεις ἀρχ. συγγραφέων μετὰ σχολίων οἱ Καθηγηταὶ τῆς Ζωσιμαίας. Καὶ πάλιν καλλίτερα παρὰ ἂν χάνονται χωρὶς νὰ πιάνουν τόπο. Μὲ τὴν πειραματοθήκην, σπονδαίαν ἐπίσης, τὰ πηγαίνουν χειρότερα. Ἐρωτῶ σας: τί λαμβάνετε τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης; Τί τόπον θὰ ἔπαιαν ἐκεῖ τὰ βιβλία ὅπου χάνονται εἰς τὰ Γιάννινα; Λέγετε κάτι διὰ τὸ Ὀργανοτροφεῖον Γεωργ. Σταύρου. Καὶ αὐτὸ ἀνεπρόκοπο εἶναι ἐκεῖ ὅπου εἶναι. Σεῖς, δὲν τὸν ξέρετε τὸ λάκκο καὶ αὐτῆς τῆς γάβας, δι' αὐτὸ τὰ λέγετε. Εἰς Ἀθήνας εἶναι κάποιος ἔλεγχος τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἀδιὰντροποι καταχρήσεις δὲν ἡμποροῦν νὰ γίνουν. Παράχρησις, παροξισμός, ἀμείλεια, κλειςψία, φῶς φανερὰ!—δὲν εἰμποροῦν νὰ λάβουν χώραν ἢ ἂν λάβουν, ἀνακαλύπτονται, καὶ τότε σιγματίζονται ὅπως ποτ' ἂν ἦ.

Περὶ ἑλῶν λοιπὸν καὶ τῶν παραληρῶν, θὰ γράψω διὰ τὴν φωνὴν τῆς Ἠπείρου πραγμα-

τείαν δλόκληρον» και ἡμπορεῖτε νὰ τὸ ἀναγγεῖλητε ἀπὸ τοῦδε. Καλύτερα ἀπὸ ἐμέ, δὲν πιστεύω νὰ τὰ ξέρῃ παρὰ μὲν ὁ νῦν ἄνθρωπος ἄλλος, καὶ αὐτός, τὸ ἀνέκδοτον μὲν ὅς, ἀλλ' αὐτὸς δὲν θὰ ὁμιλήσῃ ποτέ, ὑποθέτω. Ἀπὸ καιρὸν καὶ ζαμὰν ἡ κοχλάζει εἰς τὸ στήθος μου ἡ ἀγανάκτηση κατὰ τῆς ἀσυνειδησίας, ἀδιαντροπίας καὶ ἀβελτηρίας. Ὅταν ἔγινε ἐνήλιξ καὶ δημογέρον — ὅτε κατηγοροῦμην ὑπὸ τῶν Γιαννιωτῶν ὡς ὑπερρασιζόμενος τοὺς ἐπαρχιώτας, καὶ ἤμουν ὑποπτος εἰς τοὺς ἐπαρχιώτας, καθὼς Γιαννιώτης—εὐγαλα κάμψουν ἀγανάκτησιν μὲ λόγια καὶ μ' ἔργα: ἀλλὰ πάντοτε ἐκαροφυλακτοῦσα νὰ εἶρω εὐκαιρίαν νὰ τὴν εὐγάλω καὶ νὰ ὠφελήσῃ. Νὰ ἐπέλθῃ κάποια μεταρρυθμῖσις. Αὐτὴ ἡ εὐκαιρία μοὶ τὴν προσφέρετε, φίλε κύριε Γάγαρη, καὶ σὰς πῶν ἀπὸ λὸ γ ο ν.

Εἰς τὸν φίλτατον ποιητὴν μας Κρυστάλλην ἔγραψα ἅμα ὡς εἶδα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διωγισμοῦ εἰς τὰς Ἐφημερίδας. Ἡ κρίσις τοῦ Βλάχου εἰσηγητοῦ, τὸν μουντζουρώνει πατώκορφα. Ἀποδεικνύει ὅτι ἡ κριτικὴ ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶναι λογοτεχνία ἀλλὰ ρωμαϊστὶς ἀντιθέτως ἡ λήσιν ὡς μὲν αἰτῆς ἡ λείας. Πῶς τοῦτο; θὰ μ' εἴπητε. Ἰδοὺ πῶς. Δὲν εἶναι ὁ Βλάχος ὁ ὅσον αὐτοστρεφῶς ἐπικρίνας τὴν στράτη γείον μετὰ φρασῶν τοῦ Φάουσι; πῶς ἐβράβευσε τὰ ποιήματά του; Διότι δὲν ἤξευρε τ' ὄνομά του. Ἄν ὁ Στρατήγης ἐδημοσίευσεν τὸν Ἔρωτα καὶ τὴν ψυχὴν μὲ τ' ὄνομά του φαρδὺν πλατὺ ἀπὸ κάτω, ὁ Βλάχος πρῶτος θὰ τοῦ ἔπαιλλε τῶν παθῶν τοῦ τὸν τάραχον, ἐξ ἀπλῆς προκαταλήψεως. Ὁ Στρατήγης, ὁ νῦν γλαφυρός, λογοτέχνης καὶ ξέρος γὰρ τι, θὰ ἦτο ἀγράμματος λογοπλόκος. Ἐνώπιόν μου αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ κριτικὴ εἰλικρίνεια δὲν ὑπάρχει. Ὅποτε ἡ μετάφρασις τοῦ Φάουσι ἦτο ὅσον ἀγράμμα καὶ κακὸ ριζικὴ οὔτε ὁ Ἔρως καὶ ἡ ψυχὴ ἡμπορεῖ νὰ εἶναι διὰ μιᾶς ὅσον ἐξαίσιον ποίημα, ὅσον ὁ Κος Βλάχος ἐν τῇ προκαταλήψει του, ὅτε μὲν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ὅτε δὲ ὑπὲρ τοῦ λεκτικοῦ τῆς καθαρευούσης, τὰ εὔρε. Ὅτι τὸ βραβεῖον κακῶς ἐδόθη ἰδὸν κατ' ἀρχήν, εἶναι ἀναντίρρητον! Τώρα, ἡμπορεῖ βέβαια ὁ Ε. Ψ. νὰ ἔχη καὶ τὰ δύο τοῦτο θὰ τὸ ἰδῶμεν ἀργότερα.

Εἰς τὸν φίλον Κρυστάλλην εἶπατε ὅτι τ' Ἀγροτικά του εἶναι ἐξ αἰσῶ. Λυποῦμαι βλέπων ὅτι ἡ κριτικὴ ἐν Ἑλλάδι δὲν εὐγίεν ἀπὸ τῆς σφαίρας τῶν προσωποληγιῶν καὶ προκαταλήψεων. Ὅ,τι εἶπον ἀνωτέρω διὰ τὸν Βλάχον, ταιριάζει καὶ εἰς τὸν Μητσάκη, ἀλλ' ἀντιστρόφως. Ἡ λογοκρισία του περὶ Ἀγροτικῶν δὲν εἶναι ἐλλεικρὶν ἡς. Φοβᾶται νὰ τὰ ἐπαινεῖ ὅσον ἀξίζουν μῆπως προσκρούσῃ εἰς τὸ γούστον τῶν συγχρόνων του. Ἡ δὲν ἡσθάνθη τίποτε ἀναγινώσκων αὐτὰ ἢ, ἢ ἡσθάνθη, ἐφοβήθη τὸ νὰ ἐνδῶσῃ εἰς τὰ αἰσθηματά του, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι δὲν εὐξέσθῃ τίποτε. Ἡθέλησε καὶ νὰ κατηγορήσῃ, χωρὶς ἄλλον λόγον, παρὰ διὰ νὰ δώσῃ πλεονέκτον κῆρος εἰς τοὺς ἐπαίνοους του. Τὸ κῆρος τοῦ κριτικοῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν γυμνῇ. Ἐπικρίσις καὶ κατάκρισις, πρέπει νὰ εἶναι δίκαιαι καὶ εἰλικρινεῖς. Ἀδιάφορον ἂν ὁ ἔπαινος ἢ αἱ κατηγορίαι σου φανοῦν ἀπίστευτοι ἢ

ὑπερβολικαί· ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἀληθεῖς, δηλ. εἰλικρινεῖς. Τ' Ἀγροτικά τοῦ Κρυστάλλη ἀξίζουν πλεονέκτους ἐπαίνοους καὶ ὀλιγωτέρας κατηγορίας παρ' ὅσους καὶ ὅσας ὁ Μητσάκης ἀνεκάτευσεν εἰς τὴν κριτικὴν του, ἐσκεμμένως, διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ πιστευτὴν καὶ ἀμερόληπτον καὶ εἰλικρινῇ. Ἐσφαλλῃ, διότι ἡ εἰλικρίνεια δὲν ἀπομιμείται. Τὴν ἰδικὴν μου κρίσιν θὰ ἰδῇτε ἀργότερον, ἂν ἡ σχηματιζομένη Ἑλληνικὴ ἐπιθεώρησις εὐδοκιμήσῃ ἢ μᾶλλον ἂν ἰδῇ τὸ φῶς. Μοῦ φαίνεται, ὡς τώρα κανένας δὲν κατάλαβε, οὔτε ὁ ποιητὴς ὁ ἴδιος ἴσως, ποῦ ἔγκειται ὁ νεωτερισμὸς τοῦ ὁ ἀληθὴς καὶ τὴν ψυχικὸν οὐθένος αὐτοῦ ὁ νεωτερισμὸς προδίδει. Ἡ ἰσχὺς του εἶναι ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ του. Ὅ,τι φαίνεται σήμερον ὡς ἀδυναμία, ἔσται ἡ δόξα του ἐν τῇ ἐπέρχομένη γενεῇ. Τὰ πόδια τὰ λιανά, ἐγλύτωσαν τὸ ἀλάφι τοῦ μύθου. Ἄς μὲ ἐνθυμηθῇ ὅταν ἡ προφητεία μου ἐπαληθεύσῃ καὶ ἄς καταλάβῃ, ἂν εἶναι ἐν ἐπιγνώσει καὶ πρέπει νὰ εἶναι· διότι ὁ Schiller λέγει. «Περιγρονήτης ὁ τεχνίτης τοῦ ὁποῦν ὁ τοῦ δὲν ἔχει συνειδήσιν ἐκείνου ὅπερ ἐξετέλει διὰ τῆς χειρὸς του». Δύνασθε, σὰς παρακαλῶ, νὰ ἐρωτήσῃτε τὸν ποιητὴν Παράσχον ἂν ἔλαβε ποτέ ἐπιστολὴν μου καὶ διατὶ δὲν μοὶ ἀπήντησε; Ἐπιθυμῶ τὴν συνεργασίαν του διὰ τὸ σχεδιαζόμενον περιοδικόν.

Σὰς ἐσωκλείω ἐν ἀνέκδοτον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ διὰ τὴν Ἡπειρον. Τὸ ἔχω, μετ' ἄλλων τινῶν, γραμμένον ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐπειδὴ εἶδον, ὅτι δέχεσθε ἐν ἐπιφυλλίδι τοιαύτης φύσεως πραγματείας, τὸ ἀντέγραψα καὶ σὰς τὸ στέλλω. Ἄν σὰς ἀρέσκει δημοσιεύσατέ το καὶ θὰ σὰς πείλω καὶ ἄλλα, λιαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὰ ἥθη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸν χαρακτήρα προσώπων τινῶν ἱστορικῶν καὶ αὐτὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα.

Περὶ ἐλεῶν, θ' ἀρχίσω ἀμέσως.

Τῷ φίλῳ Κρυστάλλῃ χαιρετήματα.

Σὰς χαιρετῶ ἐγκαρδίως ὁ ἄγνωστος φίλος καὶ συμπολίτης σας.

Κ. Τ. Καζαντζῆς

✱

Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ Ἰουλίου 30 1894

Φίλε Κύριε Γάγαρη

Σοῦ ζήτῳ συγγνώμην ἂν ἐβράδυνα ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν φιλικὴν σας. Δὲν ἤθελα νὰ σὰς γράψω, πρὶν ἡμπορέσω νὰ σὰς στείλω καὶ κάτι περὶ τοῦ μακαρίτου Κρυστάλλη διὰ τὴν «Φωνήν». Τοῦτο τὸ ἐτελείωσα μόλις χθὲς, ἔνεκεν πολλῶν ἄλλων γραφολογημάτων καὶ ἰδοὺ σὰς τὸ στέλλω...

Τώρα ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔργα τοῦ Κρυστάλλη, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀπαντα, δὲν ἐννοῶ τ' ἀνέκδοτα τὰ ὅποια δυνατόν βέβαια νὰ θέλῃ νὰ ἐκδόσῃ ὁ πατέρας του, ἀλλὰ τὰ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς ἐφημερίδας δημοσιευθέντα. Ὡς τὸ σονέτον τῶν χειλιδόνων, τὸ εἰς τὸν Μπότσαρη, Ἀλεξάνδραν, Χειμάρραν κτλ. Περὶ τῶν περὶ αὐτοῦ γραφέντων, μὴ σὰς μέλει διὰ τὰ ἔξοδα, στείλατέ μοι τὰ ὅλα καὶ τὴν ἀνέκδοτον διογραφίαν τοῦ ὑφ' ὑμῶν, καθὼς καὶ ἀδειαν τῶν συγγραφέων, καὶ τὰ λοιπὰ φροντίζω ἐγώ. Ἐχω τὸ τοῦ Μητσάκη περὶ Ἀγροτικῶν, τὸ τοῦ Ἐπαχτίτου περὶ Τραγουδι-

στοῦ καθὼς καὶ τὸ τοῦ Γαβριηλίδου. Δὲν ἔχω ἐπίσης τὰς Σκιας τοῦ Ἄδου καὶ τὰ διεσπαρμένα ποιήματά του ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Ἴσως χάριν τῆς ἐκδόσεως τῶν πεζογραφημάτων του ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας του, δὲν θὰ εἶναι φρόνιμον οὔτε συμφέρον νὰ περιλάβωμεν καὶ αὐτὰ εἰς τὸν τόμον.

Ὁ τόμος πρέπει νὰ εἶναι εἶδος πανηγυρικοῦ βιβλίου, νὰ εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μνημόσυνον τοῦ πεφιλημένου ποιητοῦ. Κομψότατον καὶ ἀρχαιοπρεπές, μὲ φιλοκαλίαν ἀγνωστον εἰς Ἑλλάδα καὶ πρωτάκουστον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιοκατασκευὴν. Ἐὰν εἰσπράξουν διαχίλια ἢ τρισχίλια φράγκα χρυσᾶ, εἶναι ἀρκετὰ διὰ μίαν μαρμάρινον στήλην ἢ ὑδρίαν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἢ καὶ προτομὴν, ἂν καλλιτέχνης τις Ἑλλήν συναισθανθῇ τὴν μεταξὺ τῶν καλῶν τεχνῶν ἀδελφότητα, καὶ διὰ χίλια φράγκα εἰς τὴν ἀδελφὴν του ὡς γαμήλιον ἢ προικῶν δῶρον. Ἴσως μάλιστα οὕτω, διὰ τῆς ὑποκινήσεως ἐκ μέρους τρίτων, συναχθοῦν περισσότερα παρ' ὅσα ἂν ἡ οἰκογένεια ἐξέδιδεν ἢ ἰδίᾳ τὰ ἔργα του. Γυρεύει τις καλλιτέρας δι' ἄλλους παρὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του... Ἐχάσαμεν ὄντως ἐκλεκτὴν ψυχὴν. Ὅσον βαυχτέρα σκέπτομαι τόσον περισσότερον ἡ ἀπώλειά του μὲ σφάζει εἰς τὴν καρδίαν. Εἶναι πρόβλημα ὁ βίος καὶ ὁ θάνατος μυστήριον. Εἰς τὸν βραχὺν καὶ ὅμως πλήρη βίον του φιλοσοφῶν, τὰ χάνω καὶ εὐρίσκομαι εἰς χειροτέραν ἀβυσσον ἀμφιβολίας καὶ ἀβεβαιότητος, παρὰ τὸν *Montaigne* αὐτόν, μολονότι ἡ φύσις μου ρέπει πρὸς τὴν ἡρυχίαν ἐξ ἀβεβαιότητος ἴσως τοῦ *Pascal*. Καὶ ὅμως ὁ Κρυστάλλης εἶχεν ἕνα προορισμὸν καὶ τὸν ἐξεπλήρωσε, τοῦτο τὸ βλέπω σὰν νὰ τὸ ἐβλεπον μὲ τὰ μάτια μου. Πλὴν περὶ αὐτοῦ ἄλλοτε... εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν μετὰ ἄλλην μελέτην....

Ἐπιστολαὶ σας θὰ μοὶ εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτοι, μεταξὺ μας εἶναι ἀόρατος κρῖκος φιλίας, ἡ σκιά τοῦ Κρυστάλλη πλέον.

Σὰς φιλῶ φιλικώτατα
δλως ὑμέτερος
Κ. Τ. Καζαντζῆς

Σημειώσεις :

1. Κι' αὐτὲς οἱ ἐπιστολές, ἀνήκουν στοῦ ἴδιο Ἀρχεῖο Γάγαρη καὶ μᾶς παραχωρήθηκαν εὐγενικὰ γιὰ δημοσίευσιν ἀπὸ τὸν Δ. Βέργο.

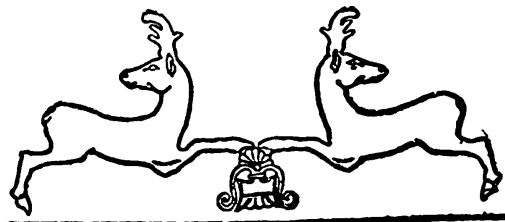
2. Βιογραφικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ γιὰ τὸν Κ. Καζαντζῆ, δὲς στοῦ περιοδικό «Ἡπειρ. Ἑστία» 1952, σελ. 68 καὶ 1955, σελ. 187.

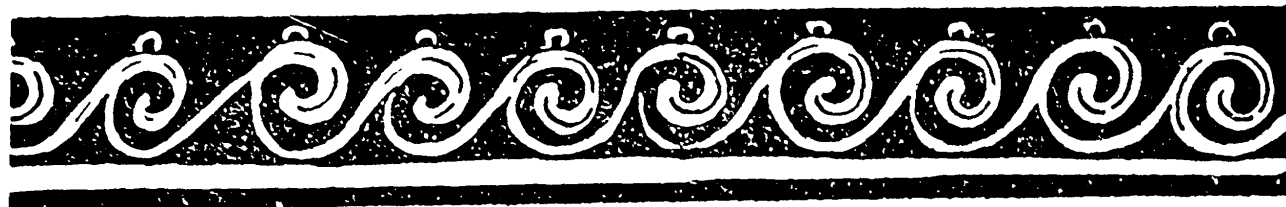
3. Παρόμοια στοιχεῖα γιὰ τὸν Γ. Γάγαρη, δὲς στοῦ ὁμώνυμο ἀρθρο τῆς Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαίδειας. Σχετικὰ μὲ τὶς σπουδές του, κατατοπιστικὸς εἶναι «Ἐλεγχος τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ Γεωργ. Κ. Γάγαρη, μαθητοῦ τῆς τετάρτης τάξεως. Ἰουλίου 18, 1882». «τῆς ἐν Νεοχωρίῳ Κων/πόλεως Ἑλλ. Σχολῆς», (μὲ βαθμοὺς προόδου) καὶ στὰ ὀκτὼ μαθήματα τῆς τάξης, ἄριστα).

Στὰ 1885, ὁ Γ. Γάγαρης, περιλαμβάνεται (ἀμύστακο ἀκόμα παιδί) σὲ φωτογραφία τοῦ συντακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐφημερίδας «Χρόνος Ἀθηνῶν». Ὅπως μὲ πληροφορεῖ ὁ Δ. Βέργος, Δ)τῆς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ὁ Γ. Γάγαρης, εἶχε κατεβεῖ στὴν Ἑλλάδα ἀμέσως, κατὰ τὸ 1882 καὶ εἶχε δώσει ἐξετάσεις στὴ Ριζαρείου Σχολή, ὅπου ἐπέτυχε πρῶτος. Δὲν εἰσῆχτηκε ὅμως, γιὰτὶ δὲν καταγόταν ἀπὸ τὴν τότε ἐλεύθερην Ἑλλάδα. Στὰ 1892 ὅταν ἄρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὴ «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου», ἦταν 23 χρονῶν.

4. Γιὰ τὰ βιογραφικὰ τοῦ Κ. Κρυστάλλη, παραπέμπουμε στὰ πασίγνωστα πιά κείμενα, Ἀπάντων του, κτλ.

5. Στὰ 1892, ὁ Γ. Γάγαρης ἦταν, ὅπως εἶπαμε, 23 χρονῶν, ὁ Κ. Καζαντζῆς 28 καὶ ὁ Κρυστάλλης 24. Τὸ Νοέμβριον δὲ τῆς χρονιᾶς αὐτῆς, ἡ «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» ἀριθμοῦσε δυὸ μόλις ὑγνῶν ζωὴ καὶ ἀνάμεσα στοὺς συνεργάτες τῆς, εἶχε καὶ τοὺς Κ. Κρυστάλλη καὶ Κ. Καζαντζῆ.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ

ΠΛΟΥΤΟΣ*

Μετάφρασις: ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

Καρίων	Δίκαιος
Χρεμύλος	Συκοφάντης
Γυναίκα τοῦ Χρεμύλου	Γραῖα
Πλούτος	Νεανίας
Πενία	Ἑρμῆς
Βλεψίδημος	Ἰερὲς Διὸς

ΧΡΕ.

Θὰ γίνω ἀμέσως τώρα, ἂν ὁ θεὸς θελήσει.
Μὰ εἶναι καὶ κάτι, κάποιος κίνδυνος στὸ τέλος.

ΒΛΕ.

Ποιὸς κάποιος;

ΧΡΕ.

Νά...

ΒΛΕ.

Ὅ,τι κι' ἂν μοῦ πεῖς, γρήγορα πές 'τα

ΧΡΕ.

350 Ἄν τίμια πράξουμε, καλότυχοι γιὰ πάντα,
μὰ ἂν ἀμαρτήσουμε εὔμαστε ὅλοι μας χαμένοι.

ΒΛΕ.

Σάμπως βαρὺ μοιάζει αὐτὸ δὰ τὸ ζαλοφόρτι.
Δὲν μ' ἀρέσει. Ἀπ' τὴ μιὰ νὰ ξημερώσεις ξάφνου
ζάπλουτος ἔτσι, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη νὰ φοβᾶσαι.

355 Ἀνθρώπος ἄτιμος θὰ τάχει πράξει ἐτοῦτα.

ΧΡΕ.

Πῶς ἄτιμος;

ΒΛΕ.

Θὰ τὰ 'χεις κλέψει, μὰ τὸ Δία·
μπορεῖ τοῦ ναοῦ του ἀσημικά, μπορεῖ χρυσάφι,
καί, νά, ἀπ' τὸ κοῖμα θὰ 'χεις τώρα μετανοιώσει.

ΧΡΕ.

Ἀκαρδε Φοῖβε, μὰ τὸ Δία ἐγὼ ποτέ μου.

ΒΛΕ.

360 Τώρα ἄς τὰ λόγια, φίλε· καθαρὰ τὸ ξέρω.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ 46ου τεύχους.

ΧΡΕ.

Μὴ βάλεις τέτοια μὲς στὸ νοῦ σου.

ΒΛΕ.

Πῶς δὲν στέκει

στὸ χέρι κανενὸς θνητοῦ δίκαια νὰ ζήσει,
μὰ γίνονται ὅλοι παρανάλωμα τοῦ κέρδους ;

ΧΡΕ.

Ἔ, μὰ τὴ Δήμητρα, θαρρῶ, καλὰ δὲν εἶσαι.

ΒΛΕ.

365 Πῶς τοῦ ἔχε ἀλλάξει μονομιᾶς ὁ χαρακτήρας !

ΧΡΕ.

Μὰ τὸ στερέωμα, ἀνθρώπῃ μου, ἐσὺ θὰ πάσχεις.

ΒΛΕ.

Μὰ καὶ τὸ βλέμμα του, γιὰ δές, ποῦ ἀλλοδρομίζει·
δείχνει καλὰ τὶ πανουργίες σοφίζεται ἄλλες.

ΧΡΕ.

Ἄ ξέρω γιατί κρώζεις· ἐπειδὴ ἔχω κλέψει
ζητᾶς τὴ μίτζα σου.

ΒΛΕ.

370. Τὴ μίτζα ; Ἀπὸ τὶ πράμα ;

ΧΡΕ.

Μὰ ἐδῶ εἶναι ὁ κόμπος, τίποτα ἔτσι· ἄλλιῶς τὰ βρῆκα.

ΒΛΕ.

Δὲν ἔχεις κλέψει ; Ἐχεις ἀρπάξει ;

ΧΡΕ.

Σοῦ ἔχει στρίψει.

ΒΛΕ.

Μὰ πῶς ἰ δὲν γίνεται χωρὶς νὰ ἔχεις ξαφρῖσει

ΧΡΕ.

Ἐγώ ; κανέναν

ΒΛΕ.

ὦ Ἡρακλῆ, καὶ πῶς νὰ γίνῃ.

375 ποὺ αὐτὸς δὲν θέλει νὰ μοῦ πεῖ ὅλη τὴν ἀλήθεια !

ΧΡΕ.

Κατηγορᾶς, χωρὶς νὰ ξέρεις τὶ ἔχω πράξει.

ΒΛΕ.

Φίλε, μὰ ἀπὸ μικρὸς κ' ἐγὼ θὰ τό κανα, οὔτε
θὰ παῖρῃς ἢ πόλῃ μυρωδιά. Μὲ τὰ πιὸ λίγα
ψιλὰ θὰ βούλωνα τὸ στόμα τῶν ρητόρων.

ΧΡΕ.

380 Μὰ τοὺς θεοὺς, τὶ φιλικὰ τὰ κανονίζεις ἰ
ξοδεύεις τρεῖς, δώδεκα ἀμέσως καταγράφεις.

ΒΛΕ.

Βλέπω ἓναν κιόλας νὰ θρονιάζεται στὸ βῆμα
μ' ἐλῆὰ ἱκεσίας, μὲ τὴ γυναῖκα, καὶ πίσω
τὰ μπάσταρδά του. Δές, ἀνώτεροι ἀπὸ κεῖνον

385 δὲν εἶναι ἀκόμη κ' οἱ Ἡρακλεῖδες τῆς Παμφίλου.

ΧΡΕ.

Ὅχι, κακόψυχε—τοὺς τίμιους, ναὶ τοὺς τίμιους,

μὰ καὶ τοὺς δίκαιους καὶ σοφοὺς, αὐτοὺς μονάχα
θὰ τοὺς πλουτίσω ὅλους μὲ μιᾶς.

ΒΛΕ.

Τί λές; ἀλήθεια;

Πολλὰ λοιπὸν ἔχεις ξαφροίσει;

ΧΡΕ.

ὦ, τῶν δεινῶν σου,

θ' ἀφανιστεῖς!

ΒΛΕ.

390

Θ' ἀφανιστεῖς ἐσύ, φοβοῦμαι.

ΧΡΕ.

Ἐγώ; ποτέ! Διαβολεμένε, μοῦ ἤρθε ὁ Πλούτος,
τὸν ἔχω ἐδῶ.

ΒΛΕ.

Ὁ Πλούτος; Ποιός;

ΧΡΕ.

Ὁ θεός, ὁ ἴδιος.

ΒΛΕ.

Καὶ ποῦ 'ναι;

ΧΡΕ.

Μέσα.

ΒΛΕ.

Ποῦ;

ΧΡΕ.

Σὲ μένα.

ΒΛΕ.

Ἐσένα;

ΧΡΕ.

Ναῖσκε.

ΒΛΕ.

Ὅχι κατὰ κοράκου—ἐδῶ ναι ὁ Πλούτος;

ΧΡΕ.

Μὰ τοὺς

θεοὺς.

ΒΛΕ.

Ἀλήθεια;

ΧΡΕ.

Ἀλήθεια ναί.

ΒΛΕ.

395

Μὰ τὴν Ἑστία;

ΧΡΕ.

Καὶ μὰ τὸν Ποσειδῶνα.

ΒΛΕ.

Τοῦ πελάγου ἐκεῖνον;

ΧΡΕ.

Ἄν εἶναι κι' ἄλλος Ποσειδῶνας καὶ στὸν ἄλλον.

ΒΛΕ.

Πῶς δὲν τὸν ἔστειλες μετὰ ὧς ἐμᾶς τοὺς φίλους;

ΧΡΕ.

Δὲν ἔχουν φτάσει αὐτοῦ τὰ πράματα.

ΒΛΕ.

Ποιά τάχα;

"Α, γιὰ τὸ μοίρασμα;

ΧΡΕ.

Θὰ πρέπει...

ΒΛΕ.

400

Τί θὰ πρέπει;

ΧΡΕ.

Νὰ τὸν φροντίσουμε νὰ δεῖ.

ΒΛΕ.

Νὰ δεῖ; Ποιός; Μίλα.

ΧΡΕ.

"Ο Πλοῦτος — ὅπως μιὰ φορὰ, ἄς βρεθεῖ ἓνας τρόπος.

ΒΛΕ.

Στ' ἀλήθεια εἶναι τυφλός;

ΧΡΕ.

Μὰ τὸ στερέωμα.

ΒΛΕ.

Θαῦμα

λοιπὸν δὲν εἶναι ποὺ δὲν ἤρθε οὔτε σὲ μένα.

ΧΡΕ.

405 'Αλλ' ἂν θελήσουν οἱ θεοί, θὰ σοῦ 'ρθεῖ τώρα.

ΒΛΕ.

Τότε, ἓναν δόκτορα ἄς καλέσουμε, ἔτσι πρέπει.

ΧΡΕ.

Ποῦ νὰ βρεθεῖ τώρα γιατρὸς σ' αὐτὴ τὴν πόλη!

ὁ μισθὸς δὲν ἀξίζει δὲν ἀξίζει ἄρα καὶ ἡ τέχνη.

ΒΛΕ.

(ψάχνουν μὲ τὸ βλέμμα τοὺς θεατὰς)

Μὰ ἄς δοῦμε.

ΧΡΕ.

(ποὺ ἐπίσης κυττάζει)

'Αλλὰ δὲν εἶναι, μπά.

ΒΛΕ.

Κι' ἐγώ, ἔτσι λέγω.

ΧΡΕ.

410 "Α, μὰ τὸ Δία, ὅ,τι γιὰ μένα ὀνειρευόμουν:

στοῦ 'Ασκληπιοῦ, παλιότερά μου, νὰ προσπέσω,

εἶναι ἓνα κ' ἓνα.

ΒΛΕ.

Μὰ τοὺς θεοὺς, κ' ἐδῶ ταιριάζει.

Λοιπὸν, μὴ κάθεσαι, μὰ ἔμπρὸς κάτι νὰ κάνεις.

ΧΡΕ.

Νά, ποὺ πηγαίνω.

ΒΛΕ.

Τρέχα τώρα.

ΧΡΕ.

'Εμπρός, τραβᾶμε.

ΣΚΗΝΗ Δ'
ΧΡΕΜΥΛΟΣ, ΒΛΕΨΙΔΗΜΟΣ, ΠΕΝΙΑ

Καθώς ἐξέρχονται βιαστικοὶ ἀπ' τὰ δεξιά, πετάγεται
μπροστά τους καὶ τοὺς φράζει τὸ πέρασμα ἢ Πενία. Εἶναι
ντυμένη μὲ μιὰ γελοία ἐνδυμασία, σκελεθρωμένη. Στὴ θέα
ἷης οἱ δυὸ ἄνδρες ὀπισθοχωροῦν περὶ τρομοί.

ΠΕ.

ὦ, ποὺ τολμᾶτε ἔργα φωτιάς, παράνομα, ἔργα
415 διαβόλου, ὦ ἔσεῖς δαιμονισμένα μου ἀνθρωπάκια,
ποῦ; γιατί φεύγετε; Σταθεῖτε.

ΒΛΕ.

ὦχ, Ἡρακλῆ μου!

ΠΕ.

Τώρα θὰ σᾶς σκοτώσω. Πιά δὲν τὸ ὑποφέρω
νὰ βλέπω τέτοια ἀποκοτιά ν' ἀποκοιᾶτε.
420 Ποιὲ δὲ τ' ἀποτόλμησε θνητὸς κανένας,
οὔτε κι' ἀθάνατος. Γι' αὐτὸ θ' ἀφανιστεῖτε.

ΧΡΕ.

Ποιὰ εἶσαι σὺ πάλι; Πανιασμένη, ἔτσι μοῦ μοιάζεις.

ΒΛΕ.

Καμμιὰ Ἐρινύα θὰ 'ναι ἀπ' αὐτὲς τῆς τραγωδίας,
τραγικά, μανιακὰ κλωθογυρνᾷ ἢ μαιιά της.

ΧΡΕ.

Ναί, μὰ δὲ βλέπω τὰ δαδιά.

ΒΛΕ.

Γιὰ δές, θὰ κλάψει.

425

ΠΕ.

Λέτε, ποιὰ νά 'μαι;

ΧΡ.

Ξενοδόχα ἢ γυρολόγα,
πουλᾶς σερμπέτια. Ἀλλιῶς δὲ θὰ 'σερνες μιὰ τέτοια
φωνὴ μεγάλη, κι' ἄς μὴ σ' ἔχουμε ἀδικήσει.

ΠΕ.

Ἀλήθεια; ἔσεῖς τὰ πάντα ἔχετε κάνει
430 νὰ μ' ἐξορίσετε παντοῦ, ὅπου γῆ καὶ χώρα.

ΧΡΕ.

Λοιπὸν τί λές; Μόν' ὁ γκρεμὸς αὐτὸς σοῦ μένει.

Μὰ πρῶτα ποιὰ εἶσαι νὰ μᾶς πεῖς—μετὰ γκρεμίσουν.

ΠΕ

Αὐτὴ εἶμαι ποὺ σᾶς τιμωρῶ σήμερα, γιὰ ὅσα
νὰ μ' ἀφανίσετε ἀπ' ἐδῶ κ' οἱ δυὸ ζητᾶτε.

ΒΛΕ.

435 Τῆς γειτονιάς ἢ ταβερνιάρισα, αὐτὴ θὰ 'ναι,
ποὺ ὀλημέρις στὰ κρασοπότηρα μὲ γδέρνει.

ΠΕ.

Εἶμαι ἢ Φτώχεια, ποὺ χρόνια κατοικῶ μαζύ σας.

ΒΛΕ.

Ἄρχοντα Ἀπόλλωνα καὶ θεοί, ποῦ νὰ κρυφτοῦμε;

ΧΡΕ.

Ἔ, σύ, ζωντόβολε ἅπ' τὰ πιὸ δειλά, τί κάνεις;
Δὲν θὰ μείνεις;

ΒΛΕ.

Νὰ μείνω;

ΧΡΕ.

440.

Τί, θὰ φύγεις;

Δυὸ ἄντρες ἐμεῖς νὰ φοβηθοῦμε μιὰ γυναῖκα!

ΒΛΕ.

Ναί, μὰ εἶναι ἡ Φτώχεια—οὔτε γεννήθηκε κανένα
πλάσμα ποτέ, ἔτσι σὰν αὐτὴ νὰ ἐξολοθρεύει.

ΧΡΕ.

Στάσου, παρακαλῶ σε, στάσου.

ΒΛΕ.

Μὰ τὸ Δία, οὔτε ὦρα.

ΧΡΕ.

445 Λοιπὸν στὸ λέγω, ποιὸ κακούργημα, ἔτσι μέγα,
δὲν θὰ χεὶ ὑπάρξει, ὅταν ἐμεῖς τοῦ θεοῦ τὴν τύχη
σ' ἐρμιὰν ἀφήσουμε, τὸ βάλουμε στὰ πόδια
κι' οὔτε παλέψουμε, ἐπειδὴ μᾶς ζώνει ὁ τρόμος.

ΒΛΕ.

Μὲ τί ὅπλα τάχα θὰ πιαστοῦμε, ἢ δύναμη ἄλλη;
450 Ποιὸν θώρακα ἔτσι μονομιᾶς δὲν τὸν ἀφήνει
ἡ τρισκατάραιη ἀμανάτι, ἢ ποιὰν ἀσπίδα;

ΧΡΕ.

Θάρρος! Ὁ ἴδιος ὁ θεὸς θὰ μᾶς βοηθήσει
τρόπαια νὰ στήσουμε σ' αὐτὴν ὅ,τι κι' ἂν κάνει.

ΠΕ.

Ἀκόμα γρούζετε, καθάρματα, ἀφοῦ ἀπάνω
455 σὲ πανουργίες προτοῦ σᾶς τσάκωσα στὴ φάκα.

ΧΡΕ.

Κακὴν κακῶς ἀφανισμένη, ἐσὺ τί βρίζεις;
Τί μᾶς φορτώθηκες, δὲν σ' ἔχουμε πειράξει

ΠΕ.

ὦ, πρὸ Θεοῦ καὶ πῶς δὲν μ' ἔχετε πειράξει.
ὅταν τσακίζεστε νὰ κάνετε ὥστε ὁ Πλοῦτος
ν' ἀναβλέψει ὅπως πρίν.

ΧΡΕ.

460

Μὰ ναί, πῶς σ' ἀδικοῦμε;

Μὲς στοὺς θνητοὺς ἐμεῖς θὰ φέρουμε μεγάλη
χάρη.

ΠΕ.

Χάρη; Τί χάρη σοφιστήκατε;

ΧΡΕ.

Ὅτι

ξεπροβοδοῦμε ἐσένα πρώτη ἅπ' τὴν Ἑλλάδα.

ΠΕ.

Ἐμένα; Κι' εἶναι πιὸ χειρότερη, τί λέτε,
μὲς στοὺς ἀνθρώπους πανουργία ἅπ' αὐτὴ;

ΧΡΕ.

Νά, μὰ ὅπως

θὰ γίνεῖ, δὲν θὰ πάρει μυρωδιὰ κανένας.

ΠΕ.

Γιὰ ἀκοῦστε, θέλω νὰ σᾶς πῶ δυὸ λόγια τώρα:
 Πρῶτα γιὰ κεῖνα. Κι' ἂν ἐγὼ σᾶς ἀποδείξω,
 μόνη ἀφορμὴ τῶν ἀγαθῶν πὼς εἶμαι, μόνη
 470 αἰτία ποὺ ζῆτε ζωντανοὶ—κι' ἂν ὄχι, τότε
 κάνετε πιά ὅ,τι σᾶς καπνίσει, μιὰ γιὰ πάντα.

ΧΡΕ.

Ὁ τρισκαιάρατη, τολμᾶς νὰ τὸ πιστεύεις;

ΠΕ.

Κι' ἐσὺ καλὰ εἶναι νὰ μαθαίνεις, γιατίι τώρα
 πὼς σφάλεις σ' ὅλα ἓνα πρὸς ἓνα θ' ἀποδείξω,
 ἂν λὲς τοὺς δίκαιους πὼς μορεῖς νὰ κάνεις πλούσιους.

ΧΡΕ.

Τύμπανα ἔσεῖς κι' ἀκουστικά μου, πὼς δὲ σπᾶτε;

ΠΕ.

Βαρυγκομᾶς καὶ ξεφωνᾶς προτοῦ νὰ μάθεις;

ΧΡΕ.

Μὰ ποιὸς κρατιέται ἰοῦ, ἰοῦ νὰ μὴν οὐρλιάζει,
 φωνὴ νὰ βγάλει, ἅμα σ' ἀκούσει;

ΠΕ.

Ὁ μυαλωμένος.

ΧΡΕ.

Δέχεσαι, πές μου, ὅτι κι' ἂν πῶ, νὰ σὲ δικάσω,
 ἅμα θὰ χάσεις;

ΠΕ.

Ὁ,τι κι' ἂν πεῖτε.

ΧΡΕ.

Συμφωνοῦμε.

ΠΕ.

Κι' ἂν νικηθεῖτε ἔσεῖς ποιά θὰ 'ναι ἡ ἐκδικησὴ μου;

ΧΡΕ.

Θανάτους εἴκοσι νὰ πάθουμε. Σοῦ ἀρέσει;

ΒΛΕ.

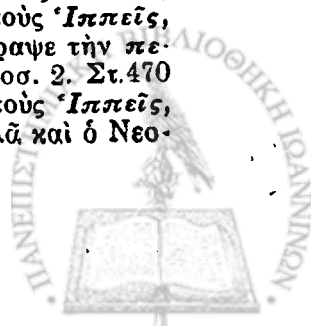
Ναί, ναί. Μὰ ὁ θάνατος θὰ φθάσει καὶ τῶν δυὸ μας,

ΠΕ.

485 Μὰ δὲν θὰ φτιάσει γιὰ ὅσα κάνετε. Μόν' ἔλα,
 ποιά δίκαιη κρίση ἔχει κανεὶς ν' ἀντιμιλήσει;

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

Στ. 369 κρώξεις, βλ. καὶ *Δυσιστράτη*, 506—Στ. 379, βλ. ἀνάλογα *Εἰρήνη*, 645. Στ. 384, βλ. ἐπίσης *Σφήκες* 676 κ. ἐ. καὶ 568. Στ. 385 Οἱ Ἑρακλεῖδες, ἦταν πίναξ τοῦ ζωγράφου Παμφίλου, ποὺ παρίστανε τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἑρακλέους μετὰ τὴ βοήθεια τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ Εὐρυσθέως. Στ. 425 ἀλλ' οὐκ ἔχει γὰρ δᾶδας. Παραβολικὴ (καὶ εἰρωνικὴ) ἀναφορὰ στὶς *Εὐμενίδες* τοῦ Αἰσχύλου. Στ. 427, Ἀνάλογα βλ. στὴ *Δυσιστράτη*, 467 κ. ἐ. Στ. 429—30, ἀνάλογα βλ. στοὺς *Ἰππεῖς*, 1361 καὶ στὶς *Νεφέλες* 1450. Στ. 439. *Θηρίον δειλότατον*, παρόμοιες ἐκφράσεις βλ. στοὺς *Ἰππεῖς*, 240—1 καὶ στὶς *Ὀρνίθες*, 87. Στ. 442 κ. ἐ. Ἐκεῖνος ποὺ μετὰ μελανά χρώματα περιέγραψε τὴν πενία εἶναι ὁ ἐλεγεῖακός ποιητὴς Θεόγνις 172 κ. ἐ., καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸν ὁ Μίμνερος, ἀποσ. 2. Στ. 470—71 βλ. ἀνάλογα στὶς *Θεσμοφορίζουσες*, 536. Στ. 476, παρόμοια ἀναφωνητὰ βλ. στοὺς *Ἰππεῖς*, 1049 στὶς *Νεφέλες*, 592, στὶς *Σφήκες*, 402 καὶ στὴ *Δυσιστράτη*, 803. Στ. 477, ἔτσι μιλά καὶ ὁ Νεοπτόλεμος στὸν Φιλοκτήτη, βλ. *Σοφοκλέους Φιλοκτήτης*, 917.

ΧΡ. ΜΗΛΙΩΝΗ

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΕ ΔΥΟ ΠΙΝΑΚΕΣ

—Βλέπεις αυτόν το δρόμο με τα δέντρα δεξιά κι αριστερά; Βγαίνει σέ μια «φάρμα», είπε το παιδί.

—Τί είναι αυτό;

—Νά... πώς νά σοῦ πῶ;...Τὸ λένε κι ἀγρόκτημα. Εἶναι ἓνα σπίτι στὴν ἐξοχὴ κι ἔχει γύρω σπαρμένα χωράφια, περιβόλια, σταύλους μὲ ἀγελάδες καὶ πουλερικά...

—Μήπως θέλεις νά πῆς...—ψιθύρισε διασταχτικά ἡ κοπέλλα—... μήπως θέλεις νά πῆς σὰν κι αὐτὰ ποὺ εἶναι χτισμένα ποῦ καὶ ποῦ στὸν κάμπο κοντὰ στὸ ποτάμι...

Ἐκεῖνος χαμογέλασε μὲ ἀλαζονεία.

—Ἄ ὦχι! εἶπε κοφτά.

Τὸ παιδί ἦταν πάνω ἀπὸ εἴκοσι χρόνων, καλοντυμένο, μὲ μαλλιά ποὺ γιάλιζαν ἀπ' τὴ μπριγιαντίνη, κι ἓνα λεπτὸ μαῦρο μουστάκι.

Ἡ κοπέλλα στὴν ἡλικία του κι αὐτὴ, ντυμένη ἀπλά, ὅπως ὅλες οἱ χωριάτισσες. Μὰ εἶχε ἓνα πρόσωπο δροσερὸ καὶ ρόδινο, καὶ τὰ μάτια της, ἔτσι καθὼς σ' ἐκοίταζαν στητὰ καὶ μὲ εἰλικρίνεια, τάνιωθε νά θυβίζωνται ὡς τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς σου.

Καθόταν στὴν αὐλή, κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό μιᾶς μεγάλης καρυδιᾶς καὶ μιλοῦσαν. Εἶχε βγάλει τὸ πορτοφόλι του μὲ τίς φωτογραφίες καὶ τίς ἐκοίταζαν μαζί.

Ἀντίκρυ τους, ἀκουμπώντας στὸ γκρεμισμένο τοῖχο, καθόταν ἓνας Γύφτος, γέρος μὲ ξοπρά γένια καὶ κουρελιάρης, κι ἔκοθε μὲ τὸ ψαλλίδι ἓνα φύλλο λαμαρίνας ποὺ κρατοῦσε ἀνάμεσα στὰ γόνατά του.

Τὸ παιδί συνέχισε:

—Βρεθίκαμε τυχαία σ' αὐτὸν τὸ δρόμο καὶ σταθήκαμε νά ἰδοῦμε τὴ φάρμα. Ἦταν πολὺ ἔμορφη ἀνάμεσα στὰ φθινοπωρινὰ δέντρα ποὺ ἔρριχναν τὰ φύλλα τους... Ἐκεῖ βγάλαμε καὶ τὴ φωτογραφία.

Ἡ κοπέλλα ἐκοίταζε στοχαστικὰ τὸ δρό-

μο ποὺ τῆς ἔδειχνε ἐκεῖνος καὶ προσπαθοῦσε νά φανταστῇ πῶς θὰ ἦταν. Δὲ μπορούσε νά καταλάβῃ καλά, πάντως θὰ ἦταν πολὺ ἔμορφη.

—Αὐτὸ τὸ αὐτοκίνητο εἶναι δικό μας, εἶπε φέματα τὸ παιδί. Τὸ «Φορτάκι» μας.

Ὑστερα ἔγινε ἡσυχία γιὰ κάμποσιν ὥρα. Ἡ Νίκη θάθελε νά ξαναρωτήσῃ, μὰ δὲν ἐτόλμησε.

Τί πράμα κι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι! σκέφτηκε ὁ Γύφτος.

Δίνουν ὀνόματα καὶ στ' αὐτοκίνητα, ὅπως καὶ στ' ἄλογα. Λένε: ὁ Μάρκος, ἡ Ρούσσα, λές κι εἶναι ἄνθρωποι. Αὐτὸς τοῦτο μονάχα ἤξερε, πῶς μιὰ καλὴ φορὰ θὰ ἦεναι καλὸ ἄλογο, ποὺ δὲν ἔβγαλε ἀκόμη τὸ δόντι του, πιδίνει πάνω—κάτω δέκα χρυσά. Κι ὅσο γιὰ τ' ἄλογα—καλά. Μὰ τ' αὐτοκίνητα;

—Θέλεις νά σοῦ δείξω καὶ κάτι ἄλλο; εἶπε τὸ παλληκάρι μὲ χαμόγελο.

—Τί εἶναι;

Δίστασε ἐκεῖνος λίγο, μὰ τέλος τῆς ἔδειξε τὴ φωτογραφία. Τὰ μάτια της ἐπαίξαν ἀνήσυχια, τὰ τράβηξε ἀπὸ τὴν εἰκόνα καὶ πάλι τὰ ξανάφερε.

—Σ' ἀρέσει;

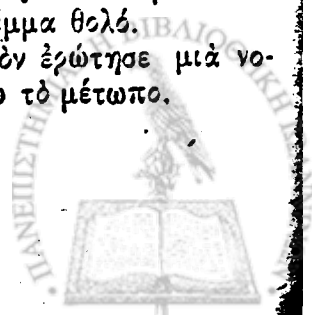
—Νίκη! Νίκη! ἀντήχησε μιὰ φωνὴ στὸ θάλαμο τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου. Τὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρώστου ἐρίσκονταν κοντὰ στὸ παράθυρο κι ὁ ἥλιος, καθὼς ἔγερνε, μπῆκε ἀπὸ τὰ τζάμια καὶ τοῦ φώτισε τὸ πρόσωπο.

—Νίκη!

Κι ὁ λαβωμένος ἐθάρρησε πῶς ἀνοιξε ἡ πόρτα κι ἐμπῆκε ἡ Νίκη κι ἐστάθηκε ἀσάλευτη μπροστὰ του χωρὶς νά τοῦ μιλά.

Τὴν κοίταξε μὲ δέλεμα θολό.

—Θέλεις τίποτε; Τὸν ἐρώτησε μιὰ νοσοκόμα χαϊδεύοντάς του τὸ μέτωπο.

Ὁ ἄρρωστος δὲν ἀπάντησε κι' ἡ νοσοκόμα κίνησε νὰ φύγῃ. Ἐκεῖνος τότε ἀνάνιωσε ἀπ' τὸ δῦθος του, κοίταξε τοὺς κάτασπρους τοίχους, τὸ φωτισμένο παράθυρο, τὴν ἀδελφὴν στραμμένην πρὸς τὴν πόρτα νὰ ξεμακραίνῃ, κι ἐνίωσε ξερὸ τὸ λάρυγγά του.

—Θέλω, τῆς εἶπε. Θέλω λίγο κρὺο νερό...

Γέμισε τὸ κύπελλο, τοῦ τὸδωσε. Κι' αὐτὸς τὸφερε μὲ τρεμάμενο χέρι στὰ χεῖλη του κι ὕστερα σήκωσε τὰ μεγάλα του μάτια, ποὺ τώρα φαίνονταν ἀκόμῃ πιὸ μεγάλα στὸ ἀδύναμο πρόσωπό του, τῆς ἔδωσε πάλι τὸ κύπελλο, κι' ἔπεσε βαρὺς στὸ προσκεφάλι.

—Ποιᾶς; Τὸν ἐρώτησε ἡ κοπέλλα.

—Πεθαίνω, ἀδελφὴ.

—Μὴ λές ἀνοησίες, εἶπε κι ἀφοῦ τοῦ χάιδεψε ξανά τὸ μέτωπο, βγήκε στὸ διάδρομο κλείνοντας πίσω της τὴν πόρτα.

Τὸ παιδί ἔσκυψε τώρα πολὺ κοντὰ τῆς, σχεδὸν ἔγειρε πάνω της κι ἔφερε τὴ γυμνὴ γυναικὰ μπροστὰ στὸ πρόσωπό της.

—Ποιὰ εἶναι; τὸν ἐρώτησε ἡ Νίκη.

—Διὴ μου! ἀπάντησε.

Ἐλεγε πάλι ψέματα, δὲν ἦταν δική του. Ἦταν ἓνα κάρτ—ποστὰλ μὲ μιὰ «στάρ» τοῦ κινηματογράφου, ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ πουλοῦν στοὺς δρόμους μιὰ δραχμὴ τὸ ἓνα. Μὰ ἤξερε πῶς κανεῖς δὲ θὰ μπορούσε νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ τὸν πῇ ψεύτῃ. Οὔτε ἡ κοπέλλα οὔτε ὁ Γύφτος ποὺ φαίνόταν πῶς μῆτε χᾶν τὸν ἄκουε. Καὶ τὸ παιδί συνέχισε:

—Μπήκαμε ἓνα ἀπόγευμα στὸ αὐτοκίνητό μου κι ἐπήγαμε στὴ θάλασσα γιὰ κολύμπι. Ἐκεῖ τὴ φωτογράφησα. Ὅστερα πήραμε ἓνα δρόμο πρὸς μᾶς ἔβγαλε ψηλὰ στὸ λόφο μὲ τὰ πεῦκα, κοντὰ σὲ κάτι παλιὰ ἐρημόκαστρα.

Κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας ἀπλώνονταν ἡ θάλασσα πλημμυρισμένη ἀπ' τὸν ἥλιο ποὺ βασιλεῦε. Κοίταζα τὸ κορίτσι καὶ γελοῦσα, ποὺ ἔβλεπε ἔτσι ὥρα πολλὴ τὴ θάλασσα μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα. Κι ὅταν ἐνύχτωσε χωθήκαμε στὰ πυκνὰ πεῦκα καὶ φοροῦσε μιὰ φανταχτερὴ μπλούζα πού, σὰν ἀνοιξε, ἔδειξε πιὸ λευκὰ τὰ χροστά της τῆς τῆς...

Τὸ παιδί βρισκόταν σὲ ἑξαψή. Τὰ μάτια του ἀστραφταν κι εἶχαν πάρει μιὰν ἐκφραση παράξενη. Φαίνόταν πιά σὰ νὰ ξεχάσει τὴν κοπέλλα δίπλα του, τὸ Γέρο, καὶ

παραμιλοῦσε μὲς στὸν πυρετὸ τῆς φαντασίας του.

Ἐκείνη πάλι ἐνίωθε τὰ μάγουλά της νὰ φλογίζονται. Δὲν ἤθελε δέβαια νὰ γέρνῃ ἔτσι πάνω της, μπροστὰ στὸ Γέρο μὰ δὲν εἶπε τίποτε.

Σώπασαν κι ἐκοίταζαν ἀμίλητοι γιὰ πολλὴ ὥρα τὸ γυμνὸ σῶμα, ποὺ εἶχε βγεῖ ἀπ' τὴ θάλασσα κι ἦταν ξαπλωμένο μὲ νωχέλεια πάνω στὴν ἄμμο.

—Τώρα πιά τέλειωσε, τώρα πιά τέλειωσε!

—Τί λέει; εἶπε ἡ νοσοκόμα.

—Παραμιλάει· θ' ἀνέβηκε ὁ πυρετός. Βάλε του τὸ θερμόμετρο κι ἔφθασα.

Κι ὁ γιατρὸς βγήκε ἔξω ἀπ' τὸ δωμάτιο τοῦ ἀρρώστου. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ σκούπισε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ σεντονιοῦ τὸ ἰδρωμένο του μέτωπο, τοῦ βάλε τὸ θερμόμετρο στὴ μασχάλη καὶ δύθισε τὰ μάτια της στὰ τζάμια τοῦ παραθυριοῦ, ποὺ τώρα εἶχαν γίνει ἀσημένια μὲ μιὰν ἀπόχρωση πρὸς τὸ ρόδινο, γιὰ τὸ ἥλιος βασιλεῦε πάνω ἀπ' τὲς ἀτέλειωτες στέγες.

—Νίκη, τώρα πιά τέλειωσαν ὅλα, εἶπε ὁ ἄρρωστος.

—Τί λές; Τοῦπε ἡ ἀδελφὴ.

—Τώρα τέλειωσαν τῆς εἶπε. Δὲ θὰ χωρίσουμε πιά καὶ θάμαστε μαζί.

—Ναί, ἔτσι εἶναι.

—Θέλω κάτ: νὰ σοῦ πῶ, συνέχισε ἐκεῖνος, ἔμως μυστικά. Ἡ ἀδελφὴ ἔσκυψε τ' αὐτὴ στὸ πρόσωπό του.

—Ὅταν ἄλλοτε ἤμασταν μαζί, δὲ συνήθιζα νὰ σοῦ μιλῶ ἔτσι· μὰ τώρα δὲν πρέπει νὰ σοῦ τὸ πῶ;

—Τί πράγμα;

—Ὅτι εἶσαι ἡ ζωὴ μου. Σ' ἀγαπῶ κι εἶμαι χαρούμενος ποὺ γύρισα πάλι κοντὰ σου. Στρατιωτικὸ, πόλεμοι, ἀρρώστιες, λησματοιές, ὅλα πιά πέρασαν.

Ἡ ἀδελφὴ κοκκίνησε λίγο κι ἔχαμογέλασε εὐτυχισμένη, μόλο ποὺ ἤξερε πῶς τοῦτα λέγονταν γιὰ μιὰν ἄλλη πού ἦταν γυναικὰ του.

Ὁ γιατρὸς ἐμπῆκε πάλι, κοίταξε τὸ θερμόμετρο, ἔσφιξε τὰ δόντια του. Αὐρὶο στὸ χειρουργεῖο, εἶπε. Νὰ τοῦ δώσεις τὰ φάρμακα, πρόσεχέ τον. Καὶ ξαναβγήκε.

Καὶ στὸ δωμάτιο ἀπλώθηκε ἡ σιγή καὶ

τὸ θράδυ ἔπεφτε σὰ θλίψη στὸ παράθυρο. Ὁ ἄρρωστος κοιμόταν βαθειὰ κι ἡ ἀδελφή, ἀκουμπισμένη στὸ περβάζι τοῦ παραθυριοῦ δέχονταν στὴν ψυχὴ τῆς τὴν βραδυὴν θλίψη. Κοίταζε κάτω τὸ μικρὸ πάρκο τοῦ νοσοκομείου: ἕνας τραυματίας περπατοῦσε σιγὰ μὲ τὰ δεκανίκια του, δυὸ ἀδελφές ντυμένες τὰ λευκὰ τους ἔκοδαν βόλτες καὶ γελοῦσαν. Ἕνα κλάξον ἀντήχησε, ὕστερα ἀκούστηκε βουητὸ καὶ τὸ νοσοκομειακὸ στάθμευσε στὴν αὐλὴ, γιὰ νὰ ξεφορτώσῃ τοὺς νέους.

— Πονῶ, μουρμούρισε ὁ ἄρρωστος.

— Κοιμήθηκες; Τὸν ρώτησε ἐκείνη.

— Κοιμήθηκα, μὰ θαρρῶ θὰ πεθάνω ἀδελφή!

— Δὲ θὰ πεθάνῃς, θὰ γίνῃς καλὰ καὶ γρήγορα θὰ γυρίσῃς στὴ γυναίκα σου καὶ θὰ ζήσετε χαρούμενοι.

— Δὲ μοῦ λές ψέματα ἀδελφή;

— Δὲ σοῦ λέω. Ὅμως θέλω τότε νὰ θυμᾶσαι καὶ μένα πού σοῦ παρστέκω.

Τὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ γιάλισαν.

— Καὶ θέβαια θὰ σὲ θυμᾶμαι, εἶπε. Θὰ σὲ καλέσω κιόλας καμμιά φορὰ νὰ ῥθῇς στὸ σπίτι μας. Εἶναι φτωχό, στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, ὅμως θὰ θυμηθοῦμε τὰ περασμένα καὶ θὰ περάσουμε καλὰ. . . Μὰ τώρα πονῶ πολύ, ἀδελφή, ζαλίζομαι.

— Θὰ σοῦ περάσῃ τοῦπε ἐκείνη χαμογελώντας μὲ καλωσύνη.

* *

Ὁ Γύφτος κάτω ἀπὸ τὴν καρυδιὰ ἦταν τώρα μονάχος. Εἶχε σκοτεινιάσει γιὰ καλὰ καὶ δὲν ἔδλεπε πιά νὰ δουλέψῃ. Τὰ παιδιὰ εἶχαν φύγει ἀπὸ ὦρα. Ἀπλώσε τὸ χέρι, πῆρε ψωμί ἀπὸ ἕνα τενεκεδένιο κουτί, ἔφαγε. Καθὼς μασοῦσε ἀργά, πῆγε μιὰ στιγμή ὁ νοῦς του στὶς δουλειές του, σκέφτηκε πὼς σήμερα δὲ βρῆκε οὔτε ἕνα ζῶο ν' ἀγοράσῃ — μὰ δὲ γινιάστηκε καθόλου.

Ἐξ ἄλλου ποτὲ δὲ σταματοῦσε γιὰ πολὺ σ' ἕνα πράγμα ἢ σκέψῃ του. Μήτε συλλογίστηκε πού θὰ πῆγαινε αὔριο· θάπαιρνε ἕνα δρόμο στὴν τύχη κι' ὅπου τὸν ἔβγαζε, εἶτε χαμηλὰ εἴτε καλαμποκχώρια εἶτε ψηλά, τὸ ἴδιο ἦταν γι' αὐτόν.

Ἀναφε τοιγάρου καὶ πῆρε τὸ λαοῦτο του, τὸ κούρδισε, δοκίμασε νὰ παίξῃ μιὰ μελωδία. Μὰ δὲν ἦταν ἀπ' τοὺς καλοὺς ὄργανοπαίχτες κι' ἐνιωθε πάντα τὰ δάχτυλά του

ξηρά κι' ἀτίθασα πάνω στὶς κόρδες. Ὅμως δὲ στενοχωριόταν· ἡ μελωδία συμπληρῶνταν τὶς πιὸ πολλές φορές μέσα του κι ὁ Γέρος ἔμενε εὐχαριστημένος.

Ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ἀνοιξε καὶ πάλι. Ξανάκλεισε· ὕστερα τὸ παράθυρο φωτίστηκε μ' ἕνα θαμπὸ φῶς λυχναριοῦ κι' ὁ Γύφτος σταμάτησε, τυλίχτηκε σὲ μιὰ σχισμένη μανδύα καὶ ξάπλωσε στὴν κώχη, σύρριζα στὸν τοῖχο. Ἐπιανε πολὺ λίγο τόπο. Κι ἐκοιμήθηκε ἥσυχα κι ἦταν σὰν ἕνα κούτσουρο ἐκεῖ στὴν ἄκρη, χωρὶς αἰσθήματα, χωρὶς ἰδέες, χωρὶς ὄνειρα.

Κατὰ τὰ μετάνοιχτα ξύπνησε. Τὸ φεγγάρι εἶχε ἐγῆ πάνω ἀπ' τὸ στρογγυλὸ λόφο καὶ περίχυνε ὅλον τὸν τόπο μὲ χρυσόσκονη. Σὰν ἦταν νιὸς ὁ Γύφτος, τέτοιες ὥρες, ἀπλωνε τὸ χέρι του καὶ χαϊδεύε τὰ μελαψὰ στήθια τῆς γύφτισσας πού κοιμόταν δίπλα του. Μὰ τώρα αὐτὴ εἶχε χρόνια πεθαμένη κι ὁ Γύφτος, μιὰ καὶ ξύπνησε, ἐβάλληκε νὰ κοιτάξῃ γύρω του τὴν ἑμορφὴ νύχτα.

Ἐάφνου ἄκουσε θήματα, ἔτριξε ἡ φράχτη καὶ μιὰ σκιά στάθηκε μπροστά στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Ὑστερα ἀκούστηκε ἕνα χτύπημα κι ἡ πόρτα ἀνοιξε κι ἡ σκιά ἐγλύσθη μες στὸ σπίτι. Ἡ φωνὴ τῆς γυναίκας ἦταν ἀναστατωμένη, ὕστερα ἀκούστηκε περισσότερος θόρυβος κι ἡ φωνὴ ἔγινε παραπονιάρικη καὶ σιγά-σιγά ἔσβυσε μες στ' ἀγγομαχητά. . .

Ὁ Γύφτος ἀνασηκώθηκε ἀλαφιασμένος, ἔφερε γύρω τὰ μάτια καὶ χαϊδεύε τὰ γένια του μὲ συλλογὴ.

Ἀφουγκράστηκε πολλὴ ὥρα — μὰ τίποτα δὲν ἀκούστηκε πιά. Κάποια στιγμὴ μὲν ἀνάχα κάτι ψίθυροι — κι ὕστερα τίποτε.

* *

— Τὴν ἔνεση, θράσε γρήγορα τὴν ἔνεση, ἀντήχησε τὴν ἴδια ὥρα ἡ φωνὴ τοῦ γιατροῦ μες στὸ μικρὸ δωμάτιο τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου. Μιὰ νοσοκόμα βγήκε διαστικά, ἐνῶ μιὰ ἄλλη, δίπλα στὸν γιατρό, ξεσκέπασε τὸ λαβωμένο παιδί.

— Λέτε νὰ τὸν προλάβουμε γιατρέ; Ρώτησε δισταχτικά.

— Ἐλπίζομε, εἶπε ἐκεῖνος. Τὸν σήκωσαν ἀνάλαφρα καὶ τὸν ἔβαλαν στὸ φορεῖο μὲ τοὺς τροχοὺς. Ὑστερα βγήκαν κι οἱ δυὸ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Στις 24 Αύγ. π. έ. έκλεισε μιὰ δεκαετία από την ήμέρα που άφησε την πρόσκαιρη αυτή ζωή μιὰ ιδιότυπη όσο και μεγάλη φυσιογνωμία των νεοελλήν. γραμμάτων, ο Έπαχτίτης λογοτέχνης Ιστοριοδίφης, έκδότης Ιστορικών πηγών του Είκοσιένα, (που έμπνέει όλόκληρο τὸ έργο του), και δημιουργός αρχείων Ιστορικών, (που δια φωτίζουν τὰ μεγάλα αὐτὰ χρόνια) Γιάννης Βλαχογιάννης, Σουλιώτικης, από τὴ μάνα του, καταγωγής.

Ἡ επέτειος αὐτή, που έδωσε άφορμή σὲ διάφορες τιμητικές έκδηλώσεις τόσο στὸν Έπαχτο (Ναύπακτο), τὴν πατρίδα του όσο κι' έδῶ, στὴν πρωτεύουσα, έγινε αἰτία νὰ έπισημάνω για τὴν «Ἡπειρωτική Έστία», 5 γράμματα τοῦ Χρηστοβασίλη, ένα τοῦ 1894, σταλμένο από τὸ Βόλο, ένα τοῦ 1896 από τὴν Ὀδυσσὸ και τρία από τὰ Γιάννινα (1930, 1932 και 1933).

Τὰ γράμματα αὐτὰ σώζονται στὴν προσωπική άλληλογραφία τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη, πού, ὅπως διεπίστωσα από μιὰ πρόχειρη έρευνα και μελέτη, περιλαμβάνει γράμματα από πρόσωπα εξέχοντα σὲ ὅλους τοὺς τομείς τῆς πολιτικής, κοινωνικῆς και πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου.

Οἱ φιλικοὶ δεσμοὶ τοῦ Χρηστοβασίλη με τὸ Βλαχογιάννη ἦσαν παλιοί, ὅπως φαίνε-

ται και από τὸ πρῶτο γράμμα του (1894), έξηγοῦνται πιά ὄχι μονάχα από τὸ γεγονός ὅτι οἱ πρόγονοι και τῶν δύο προήρχοντο από τὸ Σούλι, ἀλλὰ και από τὴν προσήλωσή των σὲ κοινὰ γλωσσικά και ἔθνικά ιδεώδη.

Τὰ γράμματα που δίνουμε στὴ δημοσιότητα δὲν εἶναι βέβαια κείμενα με ξεχωριστὰ λογοτεχνικά χαρίσματα. Ἀπό τὴν άποψη αὐτὴ δὲν ἔχουν νὰ προσθέσουν τίποτε στὸ λογοτεχνικό έργο τοῦ Χρηστοβασίλη, Εἶναι ὅμως πηγές χρήσιμες στὸ μελετητὴ τῆς ζωῆς και τοῦ έργου τοῦ Χρηστοβασίλη ἀλλὰ και τῶν φίλων του που ἀναφέρονται στὰ γράμματα. Περιέχουν εἰδήσεις για τὰ ταξίδια τοῦ Χρηστοβασίλη στὸ Βόλο (1894) στὴ Σαλονίκη (1894) στὴν Ὀδησσὸ (1896) στὴν Πετρούπολη και στὴ Μόσχα —για τὰ έργα του («Ἱστορίες ξενητεμένου», «Ἀπό τὰ χρόνια τῆς σκλαδιᾶς» και τὸ έθιμογραφικότου σημεῖωμα «Ὅποιον πάρει δάχρυς»), ἀλλὰ και κρίσεις για τὸν Β λ α χ ο γ ι ά ν ν η, που χαρακτηρίζει ὡς ραψῶδὸ και διαιωνιστὴ τῆς Σουλιώτικης παλληκαριᾶς, (ἀλλὰ και... τεμπέλη, όταν πρόκειται νὰ στείλλη συνεργασία) για τὸν (Κ ὠ σ τ α Πακία γι ά ν ν η, που διομάζει περιπλανώμενο Ἰουδαῖο, για τὸν Μ α λ α κ ά σ η, που παρακαλεῖ νὰ ξεπροβοδήση κανένα τραγούδι του για τὴν καλλιτεχνική «Ὀδησσὸ», για τὸ Μ η τ σ ά κ η, τὸ δυστυχισμένο, για τὸν Κ α μ π ο ὗ ρ ο γ λ ο υ, για τὸν Φ. Π (ολίτη), που δὲν συμπαθοῦσε, φαίνεται, για τίς κρίσεις του, ὅπως και τὸν Π ο ρ ι ὡ τ η για τὴ γλώσσα του.

Οἱ χαρακτηρισμοὶ του για τὸν Βλαχογιάννη στὸ τελευταῖο του γράμμα, εἶναι

σπρώχνοντας τὸ φορεῖο, και τὸ δωμάτιο με τοὺς κάτασπρους τοίχους ἔμεινε ἔρημον ἓνα ἄδειο κρεβάτι και τὸ γλόμπο τοῦ ἡλεκτρικοῦ νὰ φωτίζει πάνωθὲ του. Ὡσπου ἓνα χέρι χῶθηκε, ἔσβησε τὸ φῶς γυρνώντας τὸ διακόπτη κι έκλεισε ἀθόρυβα τὴν πόρτα.

ἀκριβείς καὶ ἐπιγραμματικοί. Παράπλευρα στὸ ἔργο τοῦ Βλαχογιάννη τοποθετεῖται καὶ τὸ δικό του. «Ἐμεῖς, γράφει, θὰ ζήσωμε ὅσο θὰ ζήσουν τὰ Ἑλληνικά γράμματα κι' ἡ Ἑλλάδα».

Κι' ὁ Βλαχογιάννης τιμοῦσε καὶ ἀνεγνώριζε τὸ μόχθο τοῦ Χρηστοβασίλη. Ἀνεγνώριζε ὅτι προσέφερε στοιχεῖα πολύτιμα ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ καὶ ποιμενικὴ ζωὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τοῦ λαοῦ τῆς Ἡπείρου, ἀν καὶ χωρὶς ἐξηγήσεις, δὲν ἐνέκρινεν ὅμως τὴ σκόπιμη παραποίηση δημοτικῶν τραγουδιῶν ποὺ διόρθωνε ὁ Χρηστοβασίλης μὲ σκοπὸ φανερὸ νὰ τὰ προσφέρει ἀνάγνωσμα πατριωτικὸ στὸ λαὸ (βλ. οἱ κλέφτες τοῦ Μοριά σελ. 199) καθὼς καὶ τὴν τάξη του νὰ παρουσιάζεται σὰν πλούσιο τάχα καὶ παραχαϊδεμένο τσελιγκόπουλο, σὰ βέρος ἀκόμα Σουλιώτης, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸ Σοῦλι Χρηστοβασίλη Κουρέντων, ὅτι πέρασε κι' αὐτὸς φτωχικὰ τὰ παιδικὰ του χρόνια καὶ δοῦλεψε σκληρὰ ἀργότερα κι' ἐδῶ καὶ στὴν Τουρκιά.

Νὰ καὶ τὰ γράμματα τοῦ Χρηστοβασίλη.

Βόλος 4 Αὐγ. 1894

Φίλιπτε κ. Βλαχογιάννη,

Ἔνεκα σπουδαιοτάτης μου ἀσχολίας δὲν ἠδυνήθην νὰ ἔλθω πρὸς συνάντησίν σας τὸ ἑσπέρας τῆς 1 Αὐγούστου. Λυποῦμαι πολὺ καὶ διότι ὅ γ ἡ κ α Ρ ω μ ι ὶ δ σ σ τ ὸ λ ὅ γ ο μ ο υ καὶ διότι ἔχασα περισπούδαστον καὶ ὠραίαν συναναστροφὴν, ἐξ ἧς πολλὰ ἠδυνάμην νὰ ὠφεληθῶ.

Σήμερον ἀναχωρῶ διὰ Θεσσαλονίκης. Τὴν διεύθυνσίν μου σὰς τὴν ἔδωσα. Τὸ χειρόγραφον βασταξέ το. Ἄλλως τε θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ βιβλίον, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀναθέτω ὑμῖν. Ἰ σ τ ο ρ ί ε ς ξ ε ν η τ ε μ ῆ ν ο υ (¹) εἶναι καλό; Σὰς ἀσπάζομαι καὶ εἰμὶ ὅλως ὑμέτερος: Χ. Χρηστοβασίλης.

*

CONSULAT
GENERAL
DE GRECE

Odessa le 11^e Απρίλη 1896

Ἀδελφέ Γιάννο,

Ἦρθα καλὰ καὶ μετὰ κάμποσες μέρες

1. Τυπώθηκαν μὲ τὸν τίτλο: Διηγήματα τῆς ξενιτειᾶς Ἀθ. 1907.

ἀναχωρῶ γιὰ Πετρούπολη καὶ Μόσκα.

Πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ ἐνταῦθα μηνιαῖο καλλιτεχνικὸ φύλλο (²) ἀπὸ δύο τυπογραφικὰ φύλλα καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ στείλῃς ἀμέσως ὅτι ὕλη ἔχεις ἔμμετρον ἢ πεζὴν, γιατί πρόκειται νὰ ὑποχρεώσω τὸ νέο φίλο μου κ. Μ. Κυριαζήν, γραμματέα τοῦ ἐδῶ προξενείου μας.

Ἄν καὶ γνωρίζω τὴν κλασσικὴν τεμπελιά σου, ἐν τούτοις σὲ παρακαλῶ νὰ ξαπλώσῃς τὰ δίχτυα σου καὶ παρέκει γιὰ ὕλη τοῦ καλλιτεχνικοῦ τούτου φύλλου.

Γράψε κι ἀπὸ μέρους σου κι ἀπὸ μέρος μου σ' ἐκεῖνον τὸν περιπλανώμενο Ἰουδαῖο, τὸν Κωσιτῇ Πασαγιάννη νὰ στείλῃ κι αὐτὸς τίποτε, γιατί σὰς ἔχω ἐγγράφει καὶ τοὺς δυὸ ὡς συνεργάτες.

Γιάννο! κύτταξε μὴ μ' ἐντροπιάσῃς! Θὰ σὲ πάρῃ ἡ εὐχὴ θὰ σὲ πάρῃ!

Πες καὶ τοῦ Μαλακᾶς τοὺς ἀσπασμούς μου καὶ τὸν παρακαλῶ κι αὐτὸν νὰ ξεπροβοδῇ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ «Ὁδησοῦ» κα-νένα τραγούδι ἔστω καὶ μὴ λευκό! (³)

Γιάννο, Γιάννο, Γιάννο. Νὰ μὴ τὸ ρίξῃς στὴν τεμπελιά!

Γράψε μου καὶ τί γίνεται ὁ δυστυχημέ-νος ὁ Μητσάκης.

Σὲ φιλῶ ἀδερφικά

Χ. Χρηστοβασίλης

*

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 21 8]βρίου 1930

Ἀγαπητέ μου Γιάννη

Μὲ μεγάλη μου εὐχαρίστηση ἔλαβα χθὲς τὸ γράμμα σου τῆς 18 τοῦ μηνὸς τούτου καὶ χάρηκα πολὺ πὺν βρισκόμαστε σύμφωνοι ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογία, παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος Σοῦλι... Παρατήρησα ὅμως ὅτι δὲν ἔχεις σαφῇ ἰδέα τοῦ φοβεροῦ καὶ παράτολμον ἀντρείου ἐθίμου «κίῳποιον πάρῃ ὁ Χάρος» (⁴). Ἐγὼ τῶφθασα αὐτὸ τὸ ἔθιμο

2. Ἡ ἐκδοσις μηνιαίου καὶ μάλιστα καλλιτεχνικοῦ φύλλου μαρτυρεῖ καὶ τὰ πνευματικά καὶ καλλιτεχνικά ἐνδιαφέροντα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ὁδησοῦ.

3. μὴ λευκό, ἴσως μὴ ἀνέκδοτο, δηλ. τυπωμένο.

4. μὲ τὸν ἴδιο τίτλο ὑπάρχει καὶ διήγημα τοῦ Χρηστοβασίλη.

πλειότερο μεταξὺ τῶν Ἀρβανίτων καὶ λιγώτερο μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, συχνότερα δὲ μετὰ ξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀρβανίτων. Τῷ παιξά καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ Χαρόντειο τραγικὸ παίχνιδι μὲ κατὰ Ἀρβανιτοπαιδα μὲ τὰ σπίτια τῶν ὁποίων εἶχαμε βλαμιά. Τῷ χω δημοσιευμένο σένα περιοδικὸ τῆς Πόλης, δταν ἡ Πόλη ἦταν πλειότερο Ἑλληνικὴ καὶ λιγώτερο Τούρκικη καὶ σοῦ τὸ στέλλω ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ μοῦ τὸ ἐπιστρέψῃς. Ἔτσι θὰ ἐννοήσῃς πῶς γίνονταν αὐτὸ τὸ ἔθιμο· ὅπως τὸ περιγράφω ἐγὼ εἶναι τὸ σωστό, τὸ αὐθεντικόν. Ἡ σημείωσις ποῦναι σὶ τὸ περιθώριον μὲ μολύδι εἶναι τοῦ Καμπούρογλου ποὺ τῷ χε διαβάσει.

Ἐσὺ κι ἐγὼ εἴμαστε μόνοι οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ζωντανοῦ Σουλίου. Οἱ σημερινοὶ ἀπογονοὶ του εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ Σουλιῶτες.

Σὲ φιλῶ ἀδερφικά.

Χ. Χρηστοβασίλης

Υ.Γ. Τῷ χε διαβάσει τὸ τελευταῖόν μου ἔργο: Ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς; Δὲν πιστεύω νὰ σέχουν ἀφήσει οἱ σκοτιοῦρες οἱ ὑπηρεσιακές... Κι ἐκεῖνος ὁ Φ. Π. δὲν ἔχει γράφει τίποτε καλύτερα· ποιὸς ξέρει τὶ κουταμάρες θάγραφε!

★

Γιάννινα 2 Αὐγούστου 1932

Ἀγαπημένε μου Γιάννη,

Ἐλαβα τὰ βιβλία σου καὶ σ' εὐχαριστῶ.

πολὺ συντόμως θάχῃς κανένα βιβλίον μου μὲ κουνδουνοφόρα καὶ κυπροφόρα, πρόβατα καὶ γίδια κλπ.

Τὰ τελευταῖα σου ἔργα σὴν «Πρωτὰ» ποὺ διάβασα καὶ διαβάζω αὐτὴν τὴν στιγμή σου ἀνοίγουν διάπλατα τὶς πύλες τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπὸ τὰ ὑπόγεια στ' ἀνώγεια!

Εἶσαι ὁ ραψωδὸς τῆς Σουλιώτικης παλληκαριάς καὶ διαιωνιστῆς τῆς. Ἄν ἔλειπες πολὺ λίγα θάξερε γιὰ αὐτὴν ὁ Ἑλληνισμός.

Χ. Χρηστοβασίλης

★

Γιάννινα 6 Αὐγούστου 1933

Ἀγαπημένε μου Γιάννη!

Ἐλαβα τὴν «Θυμέλη» μὲ τὸ Χρῆστο Σούλη καὶ τοῦ τὴν χάρισα, γιὰ τὸ μὲν τὴν εἶχε στείλει ὁ Ποριώτης. Τὶ νὰ σοῦ εἶπω; Δὲν μοῦ ἀρέσει ἡ γλῶσσα του! Τὴν διαβάξω μὲ πολλή μου δυσκολία.

Θαυμάζω τὸ ἔργο σου! Εἶσαι ὁ ἀναστητῆς μιᾶς πεθαμένης Ἱστορίας Ἑλληνικῆς στεριάς καὶ τοῦ Πελάγου. Ἄλλ' οἱ ἀληθινοὶ ἐργάτες τῆς πέννας καταδιώκονται σήμερα κι ἐπιπλέον οἱ κόλακες. Καὶ οἱ μὲν ἐπιτηδαιοὶ καὶ οἱ κόλακες θὰ πεθάνουν μιὰ μέρα. Ἐμεῖς ὅμως θὰ ζήσωμε, ὅσο θὰ ζήσουν τὰ Ἑλληνικά γράμματα κι ἡ Ἑλλάδα. Γεῖά σου

Χ. Χρηστοβασίλης.

ΑΤΙΤΛΟ

Νοιώθω παλμό
καὶ γλυκασμό
σὰν ἡ καρδιά λαγγεῦει
καὶ στὴ ζωὴ
νέα πνοὴ
μέσα τῆς ἀναδεύει.

Μὲ μιὰ ἀδερφή
ζεῖ μου ἡ ψυχὴ
τὸ πρῶτο καρδιοχτύπι,
σβήνει ὁ λυγμός
κι' ὁ λογισμός
διώχνει μακρὰ τὴ λύπη.

Θλίψη σβηστή,
ματιῶν γιορτὴ
σὲ βλέπω σὰν στὴ νειότη.
Τὸ γέλιο ζεῖ
κι' εἶμαι μαζί
μὲ σένα ἀγάπη πρώτη.

Ἀνθοῦλα Α. Ζόλδερ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΟΙ ΑΠΟΔΗΜΟΙ

Με συγκινητικές εκδηλώσεις υποδέχτηκαν τὸ μῆνα αὐτὸ οἱ Ἑπειρώτες—καὶ ἰδιαίτερα οἱ Γιαννιώτες—τὰ ξενητέμενα ἀδελφία τους ποὺ γύριζαν, ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια ἀπουσία στὴν Ἀμερική, νοσταλγοὶ καὶ προσκυνηταὶ τῆς πατρίδας γῆς. Καὶ δὲν εἶναι δυσεξήγητο τὸ περιεχόμενο τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν. "Ὅσο κι' ἂν εἶναι ὀδυνηρὴ ἡ ἐγκατάλειψη τῆς πατρίδας—μὲ τίς τέτοιες ἢ τίς τέτοιες συνέπειες πάνω στὴ φυλετικὴ διαδοχὴ—ἡ ἀποδημία, ἀπὸ αἰῶνες τώρα δὲν παύει νὰ ἀποτελῇ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν Ἑπειρὸν, ἓνα ὑπολογίσιμο παράγοντα τῆς οἰκονομικῆς τῆς ζωῆς. Τὰ ἐμβλήματα τῶν ἀπόδημων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ οἱ περιουσίες ποὺ αὐτοὶ ἔφεραν μαζί τους ἐπιστρέφοντας, ἡ κληροδότησαν στοὺς ἀπογόνους των, στάθηκαν ἡ βάση τῆς ζωῆς γιὰ ἑκατοντάδες ἡπειρωτικὲς οἰκογένειες, τὸ κίνητρο τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας καὶ τῆς πολιτιστικῆς ἀνόδου γιὰ πολλὰς ἡπειρωτικὲς περιοχὲς καὶ ἡ δημιουργὸς αἰτία τῆς λαμπρῆς ἡπειρωτικῆς παράδοσης τῆς εὐποιΐας καὶ τῆς ἀγαθοεργίας. Πολλὰ λοιπὸν χρώστουν στοὺς ἀπόδημους καὶ ἡ ἐθνικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ εκπαιδευτικὴ μας ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παρουσία τῶν ἀνάμεσά μας πάντα θὰ γίνεται αἰτία τέτοιων ἐκδηλώσεων, σὰν αὐτῶν μὲ τίς ὁποῖες ὑποδεχτήκαμε πρὸ ἡμερῶν τοὺς Ἑπειρώτες τῆς Ἀμερικῆς, ποὺ, παρὰ τὸν ἐπίσημο τόνο τους, ἔκρυβαν βαθὺ καὶ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο.

ΕΝΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΛΕΥΚΩΜΑ

Μιά ομάδα νέων τοῦ Μονοδενδρίου—Ζαγορίου εἶχε τὴν ἐμπνευση καὶ ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλία νὰ ἐκδόσῃ ἓνα τουριστικὸ λεύκωμα μὲ τὸ ὁποῖο διαφημίζονται ἡ περίφημη χαράδρα τοῦ Βίκου, οἱ φυσικὲς καλλονὲς τοῦ χωριοῦ καὶ ἡ παράδοση τοῦ ζαγορίσιου πολιτισμοῦ. Τὰ στοιχεῖα ποὺ ἐκεῖ παρατίθενται, οἱ φωτογραφίες καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκτύπωσης δημιουργοῦν ἓνα ἄρτιο σύνολο ἱκανὸ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἐκδόθηκε. Τὸ λεύκωμα αὐτό, στάθηκε ἀφορμή, ὅπως πληροφοροῦμαστε, νὰ δημιουργηθῇ ἰσχυρὸ τουριστικὸ ρεῦμα πρὸς τὸ Βίκο τοῦ Ζαγοριοῦ μὲ προοπτικὴ πρὸς εὐρύτερης ἀνάπτυξής του. Ἀξίζουν γι' αὐτὸ θερμὰ συγχαρητήρια στὴν Τουριστικὴ Ὁμάδα τῶν νέων Μονοδενδρίου γι' αὐτὸ τῆς τὸ ἐπίτευγμα καὶ ἄς γίνῃ τὸ παράδειγμά τους κίνητρο μίμησης γιὰ τὴν ἀξιοποίηση καὶ ἄλλων τουριστικῶν περιοχῶν τῆς Ἑπείρου.

I. N. N.

ΤΑ «ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ»

Χαιρόμαστε κάθε φορὰ ποὺ ἀπὸ τίς ἄλλες ἑλληνικὲς ἐπαρχίες μᾶς ἔρχονται ζωντανὰ κι' ἐλπιδοφόρα μηνύματα πνευματικῆς ζωῆς. Ἀποδεικνύεται ἔτσι ἔμπρακτα καὶ μὲ τὸν καλύτερο τρόπο, αὐτὸ ποὺ τὸ περιοδικὸ μας δὲν ἔπαψε νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ τονίζῃ πάντα: ὅτι ἡ ἐπαρχία δια-

θέτει πλούσια δύναμη καὶ ζωντάνια, ποὺ ὅσο κι' ἂν θέλουν μερικοὶ νὰ τίς ἀγνοοῦν, ἀποτελοῦν τὰ γονιμώτερα σπέρματα γιὰ μιὰ γενικώτερη πνευματικὴ ἀνάπτυξη. Μιά ἀπὸ τίς πολλὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς τῆς ζωντάνιας εἶναι τὰ περιοδικὰ ποὺ κάθε περιοχὴ θέλει νὰ παρουσιάσῃ στὸ πνευματικὸ προσκλητήριο τοῦ τόπου. Καὶ μιὰ τέτοια ἐκδήλωση, σοβαρὴ καὶ ἀξιοπρόσεκτη, εἶναι τὸ περιοδικὸ «Κυκλαδικά», ποὺ ἐκδίδεται στὴ Σύρο ἀπὸ τὸν δικηγόρο—δημοσιογράφου κ. Σταῦρο Βαφία καὶ τὸν ποιητὴ κ. Νίκο Σφυρόερα. Ἔχομε μπροστά μας τὸ πρῶτο τεῦχος του, μὲ τὴν ἀψογὴ τυπογραφικὴ τοῦ ἐμφάνισι καὶ τὰ ἀξιόλογα περιεχόμενά του, ποὺ ἀναφέρονται στὴν ἱστορίαν, τὴν τέχνην, τὴν λαογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν τῶν ὠραίων νησιῶν. Χωρὶς νὰ θέλωμε νὰ ὑποτιμήσωμε τὴ συμβολὴν καὶ τὴν ἀξίαν ἄλλων παρόμοιων ἐκδόσεων, μπορούμε νὰ πούμε πὺς τὰ «Κυκλαδικά» κερδίζουν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ μιὰ ἐκλεκτὴ θέσιν στὴν πρώτη σειρά τοῦ περιοδικοῦ τύπου. Ξέροντας ἀπὸ μιὰ πεντάχρονη πεῖρα τίς δυσκολίες ποὺ ὑψώνονται κάθε στιγμὴ σ' αὐτὲς τίς προσπάθειες, εὐχόμεστε τὸ καινούργιο περιοδικὸ νὰ συναντήσῃ ὅσο τὸ δυνατὸ λιγώτερες καὶ νὰ τίς παρακάμψῃ. Οἱ Κυκλαδίτες μὲ τὴν πνευματικότητά ποὺ τοὺς διακρίνει, ἀσφαλῶς θὰ θελήσουν νὰ κρατήσουν τὸ περιοδικὸ τους.

ΚΡΙΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γιάννη Δάλλα: «Κυκλοδιώκτα» ποιήματα. Ἀθήνα 1956.

Ἐχουμε συνηθίσει, ἀπὸ μιὰ δημιουργημένη παράδοση, νὰ ἀξιολογοῦμε ἓνα ποιητικὸ ἔργο βασιζόμενοι στὸν ὄγκο του καὶ στὰ χρονικὰ ὅρια, μέσα στὰ ὁποῖα πραγματοποιεῖται. Δὲν εἶναι σφᾶλμα αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἐκτίμησης. Γιατί, ἂν μὴ τι ἄλλο, δημιουργοῦνται ἔτσι οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴ διατύπωση ὀρθῆς κρίσης καὶ δίκαιης τοποθέτησης.

Ὁ κανόνας ὁμῶς ἔχει—πρέπει νὰ ἔχη—τὶς ἐξαιρέσεις του. Κι' αὐτὲς ἰσχύουν στὴν περίπτωση ποὺ τὸ ποιητικὸ ἔργο δὲν διανύει τὴν τεθλασμένη τῆς ἐξελικτικῆς ἀνάπτυξης, ἀλλὰ κατακτᾷ μὲ τὸ περιεχόμενό του, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς προβολῆς του, τὸ χῶρο τῆς ἀληθινῆς δημιουργίας. Εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις αὐτὲς καὶ προϋποθέτουν τὴν ὑπαρξὴ ταλέντου. Ὁχι συνηθισμένου. Τέτοιου σὺν αὐτοῦ ποὺ διαθέτει ὁ ποιητὴς Γιάννης Δάλλας.

Ὁ Δάλλας, μὲ τὴν πρώτη ἐκκρηξὴ τοῦ πυρηνικοῦ ποιητικοῦ στοιχείου του, προξένησε ἀναταραχὴ στὸς σεισμογράφους τῆς κριτικῆς. Δὲν ξεκίνησε μὲ πρωτόλεια, ἀλλὰ ἔδωσε τὸ «παρὼν» στὸ πνευματικὸ μας στερέωμα μὲ ποιήματα. Καὶ γιατί, δὲν ἀπέλιπε τὸ ἥθος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ λογοτεχνία μας κι' ἔχουν συναίσθησιν τῆς ἀποστολῆς τους, ἢ ἐκτίμηση καὶ ἢ ἀναγνώριση τῆς ἀξίας του συνώδεψαν τὸ πρῶτο του φανέρωμα. Ἀπὸ τότε ὁ Δάλλας μὲ κάθε του προσφορὰ ἀνεβαίνει κι' ἓνα βῆμα ψηλότερα, παρυσιάζει ὅλο καὶ πιὸ πλούσιες ἐκφάνσεις τοῦ ταλέντου του.

Ἡ ποίηση τοῦ Δάλλα ἀνήκει στὴν κατηγορία τῆς μοντέρνας ποίησης. Γεμάτη λυρικὸ σφρίγος, διχογετευμένο ἀπὸ τὸν ἀποστακτικὴν τῶν δραματικῶν συγκρούσεων τῆς σημερινῆς ζωῆς σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα, σὲ συνάρτησιν μὲ τὴν τροχιά τῆς ἀνθρωπίνης μοῖρας, δημιουργεῖ στὸν ἀναγνώστη κραδασμοὺς ψυχικοὺς, ἀνάλογους μ' ἐκείνους ποὺ προξενεῖ στὸ σῶμα ἢ ἡλεκτρικὴ ἐκκένωση. Σ' αὐτὸ συντείνει καὶ τὸ βῆθος τοῦ στοχαζομένου τοῦ ποιητῆ—τοῦ φιλοσοφημένου πολλὰς φορὲς στοχασμοῦ—καὶ ἡ ἀρρενωπότητα τῆς ἐκφράσεως. Δὲν εἶναι ἡ μαγεία τοῦ λόγου ποὺ συγκινεῖ ἐδῶ, οὔτε ἡ παραδοσιακὴ λυρικὴ προβολὴ τοῦ διώματος. Εἶναι ἡ οὐσία τοῦ «πράγματος» ἐκφρασμένη μὲ λιτότητα, μὲ ὕψος ἀνάλογο μὲ τὸ βῆθος τοῦ περιεχομένου τῆς, μὲ μιὰ λέξη κάποτε ποὺ ταυτίζεται μὲ μιάν ἰδέα, μὲ σχῆμα παραβολῆς ἄλλες φορὲς ποὺ παίρνει τὴ θέσιν ἀξιώματος, λόγῳ τῆς ἐπαναλαμβάνομένης προβολῆς της στὴ ροὴ τῶν αἰῶνων, εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀνησυχία τῆς ἐποχῆς μας, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ εἰδυλλίου καὶ τῆς λυρικῆς μέθης ποὺ δημιουργεῖ ἢ ἐπιφανειακὴ ἐνατένιση.

Ποιά εἶναι τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὸ «μῦθος» τῆς καινούριας συλλογῆς τοῦ Δάλλα, «Κυκλοδιώκτα»; Εἶναι ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία

ἀπὸ τὴν ἀγωνία ποὺ συνέχει σήμερα τὸν ἄνθρωπο, ἡ ἐκφράση τοῦ πνευματικοῦ βιώματος τοῦ κατακτημένου μέσα ἀπὸ τὴν κριτικὴ διαδρομὴ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων—ὁ Δάλλας ἔχει πιστοποιήσει καὶ μὲ τίς «Ἐποπεῖες» του τὴν εὐρύτητα τῆς μόρφωσός του καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς σύλληψης τῆς ἱστορικῆς στιγμῆς—εἶναι ἡ ἀνησυχία γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ παρὼν ἐμφανίζεται σὰ μιὰ δραματικὴ ἐμπειρία τοῦ παρελθόντος, σὰ μιὰ ἐπανάληψη τοῦ τραγικοῦ, πλουτισμένου μὲ νέα στοιχεῖα, καὶ σὰν ἀφετηρία γιὰ «τοκετοὺς ἄλλης αὐγῆς». Ὁ Δάλλας πιστεύει στὴ μοῖρα τοῦ βασανισμένου ἀνθρώπου, κι' ἂν κάποτε ἀπαισιόδοξα σκέφτεται τὸ μέλλον του

Σκέφτομαι

ὅσοι ἀποδήμησαν, λόγου χάρι στὸ παρελθόν, μὴν εἶναι ἡ ταγμένη φωλιά μας κ' ἐμεῖς, θέλοντας νὰ ἐκπατριοθοῦμε στὸ μέλλον, ἀνοίγομε τοῦτα τὰ τραύματα ποὺ τ' ἀποκαλοῦμε σήμερα παρὼν. καλύπτεται μιὰ γαλαρία νεκρῶν ἑτοιμῇ γιὰ ἐκκρηξή

(Ὀικογενειακὸς θυρεὸς)

ὁμῶς δὲν χάνει τὴν πίστη του:

Ἐδῶ τελειώνει ὁ μῦθος, ἀρχίζει ἡ ζωὴ, τώρα ξέρω κι' ἐγὼ πῶς ν' ἀρχίσω τὴν ἐπόμενη προφητεία μου—*Προχωρεῖτε, προχωρεῖτε: ἐμπροσθοφυλακὴ, ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ χρόνου ὁ ἀνθρωπος*

(Ὀικογενειακὸς θυρεὸς)

Ὁ Δάλλας δίνει κοσμογονικὴ σημασία στὴν ἐποχὴ μας. Καὶ ἀγωνιᾷ γιατί ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος δὲν ἔχει συλλάβει τὸ νόημά της:

—διερωτᾶσαι, ἀγλαὲ φίλε, γιατί κάτω ἀπὸ τέτοια ὀργιαστικὴ βλάστηση ἐγὼ νὰ ἐπιμένω πῶς κινοῦνται σεισμοί, στὸ φῶς τῆς μέρας νὰ μιλῶ μὲ συνθήματα, γιατί ἐπὶ τέλους ἔχω ἀφήσει τὴν ράγια νὰ τυλιχτεῖ στὸ κορμὶ μου.

(Ἐπιστολὴ πρὸς φίλους—Πτεροφυῖα)

Δὲν ἱκανοποιεῖται ἀπὸ τίς προσπάθειες τῆς προσαρμογῆς τῆς ψυχῆς μὲ τὴν οὐσία τοῦ πνευματικοῦ περιεχομένου τοῦ αἵματος μας—καταστάλαγμα τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι—, ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεγάλης μάχης ποὺ διεξάγεται:

Ἡ πολιτεία σας νάτη, ὁ φύλακας δὲν μού'ριξε τὸ [σύνθημα, δὲν μού'ριξεν ἀρπάγες, μυθικὰ σκοινιά—πῶς ν' ἀνεβῶ; Ρώτησα τὸ μυρμήγκι, τὰ τσακάλια, τοὺς συγκλητικούς πῆς μου τὴν πρώτη λέξη, ὦ πῆς τη μου ἐπιτάφιε [ρήτορα:

νικηταὶ τάχα ἢ νικημένοι;

Ἔ, σεῖς ἀπ' τοὺς ἀπάνω πύργους, ἄσχημα ἀρχίζει ἡ μάχη γιὰ τὸν εἰκοστὸ αἰῶνα.

(Ἐπινίκια—Ὀμιλεῖ ὁ Ἐξάγγελος)

Ἡ πίστη του στὸν ἄνθρωπο μετουσιώνεται τέλος σὲ δραματισμὸ εὐδαιμονίας προοπτικῆς γιὰ τίς νέες δυνάμεις ποὺ κυοφοροῦνται στὸ χῶρο τοῦ μέλλοντος:

Ἐκεῖ τελειώνει τὸ ἐνστικτο κι' ἀρχίζει ἡ ἐποποιία, ἐκκενώσεις, ραντίσματα, λυγρὴ λύσσα ὡς ἀπάνω, ποὺ σκίζεται, ἐρωτικό ξόανο, ὁ κόκκινος ὕπερος, καὶ πάλι αὐτὰ τὰ ποτάμια κάτω ἀπ' τὲς ἰδιες

[ἄψιδες,
στὲς ἰδιες γαλαρίες σημαιοστολισμοί, τύμπανα,
νερὰ ἀπάνω κάτω, διασταυρώνονται δυνατότητες
γιὰ νέα πτεροφυὰ μὲς στὸ ἀπειρο, τρίζει τὸ σύμπαν
σκίζον τὸ φῶς, σκίζον τὴν ὁραση διαδήματα, ἀνθή
κρεμαστοὶ κήποι.

(Ἐπιστολὴ πρὸς φίλους—Πτεροφυὰ)

Θάθελα νὰ προσθέσω δυὸ λόγια ἀκόμα γιὰ τὴ γλῶσσα τοῦ Δάλλα. Φέρνει, ὅπως κι' ἡ ποιησὴ του, τὴν προσωπικὴ του σφραγίδα. Ἡ κάθε λέξη εἶναι ἐπίπονα διαλεγμένη καὶ τοποθετημένη γιὰ ν' ἀποδώσῃ ἐκεῖνο ποὺ ὁ ποιητὴς ἐπιθυμεῖ. Κι' ἀκριβῶς γιὰ τὴν ὁ Δάλλας ζητᾷ ἀπὸ τὴ λέξη του τὸ πλήρες τῆς νόημα, γλωσσικὴ ὁμοιομορφία δὲν ὑπάρχει. Δίπλα στὴν πιὸ στρωτὴ λέξη τῆς δημοτικῆς μπορεῖ νὰ ὀρεθῇ κι' ἓνα ἀρχαῖον ἐπίρρημα. Κι' ὅμως αὐτὴ ἡ ἀνομοιογένεια τῶν λέξεων δὲν ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ γλωσσικὸ αἰσθητήριον, ἀντίθετα δημιουργεῖ—ἐκτός ἀπὸ τὰλλα—κι' ἓνα ὑποβλητικὸ μέσο ἑκφρασεως. Κι' αὐτὴ μαζί μὲ τὸ περιεχόμενόν τῆς ἐμφανίζουν μιὰ μορφὴ ποιήσεως ἀπὸ τὲς ἀντιπροσωπευτικότερες καὶ γνωστότερες τῆς σύγχρονης ποιήσεως.

ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Κ λ α υ δ ί ο υ Μ α ρ κ ί ν α : «*Λύτρα Ζωῆς*» ποιήματα. Ἀθήνα, 1955.

Ἀπαλὸ τραγούδι μὰ καὶ στοχασμός, μιὰ μουσικὴ φωνὴ ἀπὸ τὲς πιὸ γνήσιες, παλμὸς καὶ σκίημα καρδιάς εἶναι ἡ ποιήση τοῦ κ. Κλαυδίου Μαρκίνα, ὅπως μᾶς φανερῶνεται πάντα, ἀπὸ τὸ 1917 ποὺ δημοσιεύτηκε ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ του ὡς σήμερα ποὺ ἔχουμε μπροστὰ μας τὸ καινούργιο βιβλίον τοῦ «*Λύτρα Ζωῆς*».

Ἕνας πιστὸς τῆς παλαιᾶς φρουρᾶς ὁ ποιητὴς, ποὺ κρατεῖ γερὰ τὴ θέση του στὴν παράδοση, ποὺ δὲν παρασύρεται ἀπὸ τοὺς καινούργιους ἑκφραστικὸς τρόπους καὶ ποὺ τὴν ἀνανέωση τοῦ ἑαυτοῦ του τὴν κατορθώνει ἐσωτερικά.

Αὐστηρὸ μέτρο, παιχιδιάρικος ρυθμὸς, πλαστικὲς φράσεις, περιβάλλον τὴν οὐσία τῶν ποιημάτων του. Τίποτε τὸ πομπῶδες, τὸ ἐξεζητημένο, οὔτε στὰ θέματά του οὔτε στὸ στίχον του. Μὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ τὰ πιὸ κοινὰ πράγματα παίρνουν τὴ λάμψη τοῦ καινούργιου καὶ τὴ χάρη τοῦ παρθενικοῦ.

Ὁ κύκλος, μέσα στὸν ὁποῖο κινεῖται, εἶναι ὁ κύκλος μιᾶς πλούσιας ζωῆς, μεστῆς σὲ πάθος καὶ σὲ φροντίδες, στολισμένης ἀπὸ ἀγάτη καὶ ὁμορφιά. Καὶ τὸ ἀντίκρουσμα τῶν καταστάσεων αὐτῶν, ὅποια μορφὴ καὶ ἂν ἔχουν, γίνεται με διακριτικὸτητα καὶ εὐγένεια, ποὺ πηγάζει ἀπὸ μιὰ ἔντονη πείρα, ἀπὸ μιὰ βαθειὰ καλλιέργεια. Κάποια μελαγχολία διαπερνᾷ τοὺς στίχους, ποὺ δὲν βαραίνει ὅμως ποτέ. Κι' ἔτσι, ὅ,τι ἀποκομίζει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς, ἔξω

ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, εἶναι κι' ἓνα αἰσθημα γαλήνης.

Ὑπάρχουν βέβαια καὶ στιγμές, ποὺ ὁ Μαρκίνας ἀνεβαίνει τὴν κλίμακα τοῦ πάθους καὶ ἡ φωνὴ του ἀκούγεται βροντιερὴ («*Ἀγραφιωτικό*», «*Πάθη*», «*Πολεμικὸ Τρίπτυχο*»). Μὰ ἐκεῖνο ποὺ ἐπικρατεῖ καὶ σφραγίζει τὴ συλλογὴ, εἶναι ὁ χαμηλὸς τόνος, ἡ τρυφερότητα, ἡ καλωσύνη. Καὶ καθὼς λέει στὸ πρῶτο τραγούδι του :

Ἄρπες, βιολιά, κιθάρες τὰ τραγούδια μας
καὶ λέν καὶ λέν καὶ χιλιотраγουδᾶνε
γιὰ τὴ μυριόχαρη ζωὴ καὶ γιὰ τὸ θάνατον
γι' αὐτοὺς ποὺ κλαῖν, γιὰ κείνους ποὺ γελᾶνε,

μὲ τέτοια μουσικὴ τραγουδεῖ καὶ μὲ τέτοιο ὕψος ὑφαίνει τὴν ποιήσιν του.

Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ ξεχωρίσῃ εὐκολὰ δυὸ ἢ τρία ποιήματα, ποὺ νὰ πῇ : αὐτὰ εἶναι τὰ καλύτερά του. Ὅλα ἔχουν τὲς ἀρετὲς τους, ὅλα ἔχουν τὴ γοητεία τους. Κι' ὅλα στὴ συντομία τους καὶ στὴν ἐπιγραμματικότητά τους δημιουργοῦν εὐχάριστες καταστάσεις στὴν ψυχὴ καὶ τραβοῦν τὴ σκέψη τοῦ ἀναγνώστη σὲ βάθος καὶ σὲ ἐνδοσκόπηση.

Τὸ Γολγοθᾶ σου ἀνέβαινε δίχως νὰ στρέψῃς πίσω
κι' ἄσε τὰ δάκρυα σου ξεστᾶ στὸ χῶμα νὰ κυλᾶνε.
Καὶ θᾶχα τόσα νὰ σοῦ πῶ νὰ σὲ παρηγορήσω,
μὰ ὅταν δακρύζουν οἱ ψυχὲς τὰ λόγια δὲ φελᾶνε.
(«*Παρηγοριά*»)

Μὰ εἶναι κάποιες σελίδες τῆς συλλογῆς, ποὺ μᾶς θυμίζουν τὲς πιὸ εὐτυχισμένες στιγμὲς τῆς παλαιᾶς ποιήσεως, καὶ ποὺ δὲν μπορεῖ κανένας νὰ μὴν τὲς ἀγαπήσῃ, ἔτσι γεμάτες ἀπὸ συγκίνηση καὶ ἀπὸ πόνο καθὼς ἔρχονται μπροστὰ μας. Δίνω τὴ «*Σκηνοθεσία*» σὰν παράδειγμα :

Κάποτε λέω μὴν ἦταν ὅλα ψέμματα
κι' ὅλα τῆς φαντασίας σκηνοθεσία
κι' ἐμεῖς κι' ὁ κόσμος κι' ἡ ζωὴ ποὺ ζήσαμε
ἀπλὸ ἀντιφέγγισμα χωρὶς οὐσία.

Κάποτε λέω πῶς στὴν παγίδα πέσαμε
ποὺ στήσαμε μαστορικά μονάχοι.
Μὰ ὅ,τι καὶ νάναι, κάτι λάθος ἔγινε
καὶ τῆς ζωῆς ἐχάσαμε τὴ μάχη.

Ὁ Δὸν Κιχώτης πιάστηκ' ἐν οἰκῇ αἰχμάλωτος
κι' ἔμεινε ὁ Σάντος ὀρφανὸς κι' ἐκεῖνος
κι' ὁ σκηνοθέτης — ἡ ψυχὴ — κατάντησε
σὰν κωμικός, πανάθλιος Ἀρλεκίνος.

Καὶ τώρα πιά εἰν' ὀργὰ νὰ ξαναρχίσουμε,
πολὺ μᾶς στρυβογέραςαν τὰ δάκρυα.
Λοιπὸν, καπνὸ στὴν πίπα ἄς ξαναβάλουμε
κι' ἄς πιάσουμε σιωπηλοὶ τὴν ἄκρη.

Κι' ὕστερα, εἶναι τὰ «*Ψηφιδωτά*», τὰ θαυμάσια τετράστιχα, μὲ τὰ ὁποῖα κλείνει ἡ συλλογὴ, ποὺ ἀποτελοῦν ἐπιγράμματα, ἀπὸ τὰ στοχαστικώτερα τῆς ποιήσεως μας. . .

Ὁ κ. Κλαύδιος Μαρκίνας ἔχει δώσει πολλὰ στὴ νεοελληνικὴ ποιήση. Χαίρομαστε ποὺ ὁ αὐλὸς του κρατεῖ πάντα τὴ γλυκύτητα τῶν παλιῶν

σκοπῶν καὶ δὲν χάνεται μέσα στοὺς καινούργιους ἤχους, πού ὅσο κι' ἂν μᾶς εἶναι ἀγαπητοί, κάποτε, ὅταν δὲν εἶναι γνήσιοι, μᾶς χάνουν ν' ἀποζητᾶμε τὴν ἀτλότητα καὶ τὴν ἀλήθεια στίχων σὰν αὐτοὺς πού μᾶς δίνουν τὰ «Λύτρα Ζωῆς».

ΒΑΣ. ΒΛ. ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ

★

Γ. Σ. Πατριάρχης: «Διχμάλωτοι στίχοι»
Ίσταμπούλ, 1955.

Ὁ Γ. Πατριάρχης, ἤδη μὲ τὴν πρώτη αὐτὴ παρουσία του, φαίνεται σὰν ἐκ κατασκευῆς Ἑλληνοιστικός, μὲ τὴν ἐννοια πού ἔχει ὁ ὀρισμός προκειμένου γιὰ τοὺς γραμματικούς τῆς Ἀλεξανδρείας. Συμπεριφέρεται σὰ. ἕνας ἐκ καταγωγῆς ἁριστοκράτου, πού ἔτυχε νὰ ξεπέσει κάπου ὡς σφραγιστοφύλαξ ἢ ἀνακτορικός βιβλιοθηκῆς. Ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση εἶναι σὰ νὰ ξεκόβεται ἀπὸ ὁποιαδήποτε σύγχρονη ἀνησυχία, νὰ στρέφει πρὸς τὰ πίσω, ὅπου δὲν ἐρευνᾷ βέβαια στὸ παρελθόν τὴ σάρκα ἑνὸς πολιτισμοῦ, ἀλλὰ τὰ πολιτιστικὰ του ἐπιτεύγματα. Ἔτσι τὰ ποιήματα φαίνονται παρεκβολές, σχόλια σὲ ἱερὰ ἀμφία, σὲ ὠδὲς, σὲ μελοβδόβουλα, καὶ τοῦτα φυσικὰ γράφονται στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ζῇ, σὰν ἐξωραϊσμένη, ἐκλεκτικὴ μνήμη, τὴ διασταύρωση τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

Αἴγλη τοῦ ἔξοχου βιβλίου· τὸ χέρι τοῦ τεχνίτη.
Ἀπ' τὸν ἔννατο διακοσμητὴ αἰῶνα τῆς Ἑρείρας
τὸ χέρι τοῦ τεχνίτη. Ἐκφράζει ἀφοσίωση.
Σὲ καλλιγράφημα τὸ κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ ἀνα-
πτύσσει.
Ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ πειτᾷ ἕνα βέλος πρὸς τὴ Δύση
μὲ ὅ,τι ἄνοιξε ὁ παράδεισος καὶ μ' ὅτι πιά ἔχει
κλείσει.

Στὸν Γ. Πατριάρχη λόγια εἶναι ἡ συνείδηση, λόγια καὶ τὰ αἰσθήματα. Κι' ὅπως συμβαίνει σ' αὐτὲς τὲς περιπτώσεις, πρᾶγμα πού οὔτε ἄλλωστε ὁ σχηματικὸς, κοσμοπολίτης Α. Μπάρας τὸ ἀπέφυγε, τείνει τώρα νὰ δικαιώσει τὴ ζωὴ του στὴ σφαῖρα ἑνὸς αἰσθητισμοῦ. ἔδω ἱστορικοῦ. Ἡ ἐγκεφαλικὴ ξηρότητα καθὼς καὶ ἡ θεματογραφία παραμονεύει πάντα, ἀλλὰ ὁ ποιητὴς τὴν τελευταία σχεδὸν στιγμὴ σῶζεται μέσῳ τοῦ ὑποκειμενισμοῦ του. Ὁ ὑποκειμενισμὸς αὐτὸς μεταφράζεται συχνὰ στὴν περίπτωσή του ὡς ψυχισμὸς, πού ἐξυπηρετεῖ τὴν ἔμπνευσή του. γιὰ καὶ ἰδιόστροφη τὴν παριστάνει καὶ κάποτε ὑπαινικτικά, σχεδὸν ἀπωθημένα ἐξομολογητικῇ.

Κύκλος πού ζητῶ νὰ εὐρύνω.
Φράσεις—ἐπιστρατεύσεις λάμβων
μὲ γενικὲς κτητικὲς ἀνάγλυφες

γράφει καὶ κάτω ἀπὸ τὲς τεχνητὲς ψηφίδες μὲ τὲς ὁποῖες φιμωθίωσε τὴν ψυχὴν του, θέλει καὶ πονεῖ ἕναν πόνον ἀτομικὸν ὕψους ξηρὰ πνευματικῆς. Πονεῖ κυρίως ἢ φαντασία του ἀπ' ὅπου ἀνεδίει ἑνὸς ὁμοῦ ἀπὸ ταριχευμένες φωνές: Τὰ πάθη πού διαμέλιστα μιλοῦν μὲς στὴν ἀντίληψή μου ἢ λιθοβολημένους μὲς στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου, ἢ τὰ κλεῖθρα τῆς σαρκὸς ἢ πρὸς

βορρᾶν τῆς ἀγάπης μου, ἢ μὲ διαφωτίζει ἢ ἀγρύπνια μου, ἢ ἔξω λυωμένη ἐλπίδα, τὸ φεγγάρι πού γλυστερᾷ. Ἐχεις συχνὰ τὴν ἐντύπωση πὼς μιᾶ πίσω ἀπὸ τείχη, πού ἢ ἀποφασίζει νὰ ὑποταχθῇ μέσα τους στὸ πῶμα: Κεῖται ἢ νὰ τὰ γκρεμίσει στὴ Ρομφαία, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσει· μὰ ἢ πληγὴ βαθειὰ κι' ὁ στίχος ρηχός, δικαιολογεῖται. Στὸ Ρῆγμα ἀφήνει τέλος νὰ φανερωθεῖ ὅλη ἡ ἀλυσὶς τοῦ ἑαυτοῦ του:

Καμιὰ φωνὴ δὲν πειθαρχεῖ. Καμιὰ φωνή!
Παλεύω μὲ τὴ φύση κι' εἶμαι πιά ἕνα ρῆγμα.
Καμιὰ μου φράση δὲν κυριολεκτεῖ
μέσα σὲ βάθι, ἀπ' ὅπου βγαίνει ἐξομολόγηση.
Ποιὸς εἶπε πὼς χωρὶς εἶδενα κάτι ἄλλο σκέφθηκα;
Ποιὸς προόθεσε πὼς ἀπαρνήθηκα τὴ φυλακή μου;
Ποιὸς μ' ἐπεβάρυνε μὲ τὴν εὐθύνη
πὼς θέλησα νὰ ξεπεράσω τὴν τρικυμία μου.

Ὁ Γ. Πατριάρχης περνᾷ μιὰ γόνιμη κρίση, ἀνάλογη πρὸς ἐκείνη πού πέρασε ὁ Καβάφης, πρὶν ἀπὸ τὸ 1905, πρὶν δηλ. γίνεи Καβάφης. Οἱ ἴδιες ταλαντεύσεις, μέχρι στιγμῆς, ὅλα ἐκτεθεμένα: εἰ ψυχικοὶ καὶ ἐκφραστικοὶ πειραματισμοὶ του. Πρὸς ἐπίρρωσίν του εἶναι πού συχνὰ τὴν κρίση τὴν περνᾷ μὲ μέσα προσωπικά, ὅπως φαίνεται ἀπ' τοὺς στίχους πού παρήθεσα. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ δρασκελίσαι τὴν προϊστορία του καὶ νὰ βαδίσει πρὸς συνάντησιν τοῦ—ὀλοκληρωμένου πιά—ἑαυτοῦ του.

Γ. Κ. Δ.

★

Γιῶργου Θράβαλου: «Τὸ χαμένο Αὔριο»
Διηγήματα. Εἰκονογράφηση Ε. Σπυρίδωνος. Σελ 240. Ἀθήνα, 1956. (Κυκλοφορεῖ ἀπ' τὸ Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας).

Μὲ τὸ «Χαμένο Αὔριο» τὴ συλλογὴ διηγημάτων πού κυκλοφόρησε ὁ κ. Γιῶργος Θράβαλος, βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἕναν πεζογράφο, πού, μὲ τὸ πρῶτο του βιβλίον, μᾶς ἐνθουσιάζει καὶ μᾶς ξενίζει συγχρόνως. Θὰ ἐξηγήσουμε παρακάτω αὐτὴ τὴν ἀντινομία καὶ σ' ἀλήθεια κρίμα ἕνα ταλέντο τόσο γερό, τόσο δυναμικόν, θάλαγα, πού κατακτᾷ τὸ χῶρο τῆς πεζογραφίας εὐθὺς ἀμέσως νὰ μᾶς φέρνει σὲ τόσο δύσκολη θέση.

Δὲν ἔχω γνωρίσει τὸ συγγραφέα, φαντάζομαι ὅμως ὅτι θὰ εἶναι νέος, ὀρμητικὸς, ἐνθουσιώδης, γιὰ νὰ δίνει στὰ διηγήματά του, μ' ὅλη τὴν ἀποχτημένη ἐμπειρία του ἀπὸ τὴ ζωὴ, τόσο πρωταρχικὴ σημασία στὸ σεξουαλικὸν παρὰγοντα. Δὲ λέω πὼς ὁ παράγοντας αὐτὸς δὲν παίζει κάποτε σημαντικὸ ρόλο στὴν ὑπαρξή μας, ἀλλὰ εὐτυχῶς, δὲν εἶναι τὸ πᾶν. Ὁ κ. Θράβαλος πιστεύει ἀκράδαντα φαίνεται σ' αὐτὸν καὶ ἐληρεασμένος ἴσως ἀπ' τὸ Λῶρενς τῆς «Λαίδης Τσάττερλεϋ», ἀπ' τὸν Χένρυ Μίλλερ τοῦ «Τροπικοῦ τοῦ Αἰγύπτου», ἀπ' τὸν Φρόϋτ, καταναλίσκει, δυστυχῶς, κατὰ τὴ γνώμη μας, τὸ ἀξιόλογο ταλέντο του γιὰ νὰ γράφει σελίδες πού θυμίζουν τοὺς συγγραφεῖς αὐτοὺς καὶ τὸ δικό μας Καραγάτσι, σελίδες τόσο τολμηρές, πού υπερβαίνουν τὰ ἑκαμμένα καὶ ἀσφαλῶς, νομίζω, δὲν προάγουν γενικὰ ἕναν πε-

ζογράφο που παρουσιάζεται για πρώτη φορά.

«Είστε κύριε πουριτανός;» «Ακούω την ἐρώτηση. «Όχι κάθε άλλο», αλλά γιὰ σκεφθῆτε, διαβάστε μερικές σελίδες, λ.χ. ἀπὸ τὸ διήγημα «Νύχτα ἡδονῆς καὶ πάθους» καὶ συγκεκριμένα τὶς σελ. 227—230. Θὰ ἤθελα νὰ μεταφέρω ἐδῶ κάποια ἀποσπάσματα γιὰ νὰ μὲ δικαιώσῃ ὁ ἀναγνώστης, ὁμολογῶ ὅμως ὅτι δὲν τὸ τολμῶ. Δὲν εἶναι λογοτεχνία ὅταν περιγράφεις μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα, καὶ ὅταν μάλιστα ἐναβρύνεσαι σ' αὐτὴ τὴν περιγραφή, τὴ σεξουαλικὴ πρῶξη. Εἶναι ὁ αἰσθησιασμός σ' ὅλη τὴν πληρότητα, ἓνας αἰσθησιασμός ὅμως χυδαῖος, ἀποκρουστικός, ποὺ δὲν ἔχει ἄλλη καλλιτεχνικὴ δικαίωση καὶ ποὺ προκαλεῖ μόνο τὴν ἀγανάκτηση. Γιὰ ποῖο λόγο ὁ συγγραφέας, κάτω ἀπὸ τὸν δῆθεν λογοτεχνικὸ μανδύα, μᾶς περιγράφει μὲ τὴν παραμικρὴν λεπτομέρεια ὅλη τὴν κλίμακα τῶν ἀσελγῶν πράξεων; Τὶ ἐξυπηρετεῖ μιὰ τέτοια περιγραφή; Καὶ δὲν θὰ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα πολὺ ποῖο καλλιτεχνικὸ ἂν χρησιμοποιοῦσε ἀπλῶς τὰ στοιχεῖα τῆς ὑποβολῆς; Τὶς ἴδιες ἐπιφυλάξεις θὰ εἶχα νὰ διατυπώσω καὶ γιὰ τὸ διήγημα «Ό! Ἀνία!» ὅπου ὁ πεζογράφος μᾶς μιλεῖ γιὰ λεσβιακοὺς ἔρωτες καὶ σαδισμό. Κρίμα ἀλήθεια γιὰ μιὰ πρώτη ἐμφάνιση. Ὁ κ. Θράβαλος θέλει μὴπως νὰ καταπλήξει; Δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ καταφύγῃ σὲ τέτοιες μεθόδους; τὸ ταλέντο του ἀρκοῦσε, ὅπως φαίνεται τοῦτο ἀπ' τὸ ἄρτιο διήγημά του ὁ «Ξύλινος Πᾶν», μιὰ ἀναμφισβήτητη ἐπιτυχία, ὅπου ἡ συγκίνηση ἀναβλύζει ἀπ' τὴ διακριτικότητα καὶ τὴ λεπτότητα τῶν σελίδων αὐτῶν. Ὁραῖο ἐπίσης διήγημα μὲ βαθειὰ ἀνθρώπινη συμπόνια, εἶναι «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὶς πόρτες», ὅπως καὶ τὸ «Μουσικὴ δωματίου» μὲ τὴ δραματικὴ του ἀτμόσφαιρα. Ἀνάλογο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ τὰ ὑπολοιπα, ἐκτὸς ἀπ' τὸ πρῶτο «Τὸ Χαμένο Αὐριο» ὅπου, παρὰ τὶς προθέσεις τοῦ συγγραφέα καὶ τὸ φλέγον θέμα, — ἡ ἀνταπόδοση ποὺ περιμένουν ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ τὴν κοινωνία ὅσοι πολέμησαν καὶ ἀγωνίστηκαν — ἡ ἐκτέλεση εἶναι ἀποτυχημένη, «φιλολογικὴ», συνεπῶς ψεύτικη καὶ δὲν πείθει.

Συμπερασματικά, ὁ κ. Θράβαλος ἔχει πρωτότυπα θέματα καὶ εὐρήματα, οἱ ψυχολογικὲς παρατηρήσεις του εἶναι συχνὰ ἀποκαλυπτικὲς, ζωντανὰ στὸ διάλογο, δραματικὸτητα στὶς συγκρούσεις, μ' ὅλο ποὺ συχνὰ τὸ ὕφος του εἶν' ἀκατέργαστο καὶ κάποτε σὺγκετὰ χαλαρό. Ἄς προσπαθῇ νὰ δουλέψῃ περισσότερο τὸ ὕφος του, ν' ἀπαλλαγῇ ἀπ' τὸν ἐρωτισμό, νὰ ὑποβάλλῃ πρὸ πολὺ παρὰ νὰ τὰ περιγράφῃ ὅλα μὲ πνευματικὴ ἡδονή, ν' ἀσκηθεῖ μὲ μιὰ λέξη καὶ τότε σίγουρα θὰ μᾶς δώσῃ σελίδες ἀκόμα πρὸ ἀξιόλογες. Ἰσως σ' ἓνα μυθιστόρημα ὁ κ. Θράβαλος νὰ ὁλοκληρῶνε τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ τὸν ἀποκάλυπτε σὲ πένταξες συνθετικώτερες.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

*

Ἡ λίστα Γεωργίου: «Th. Piscatory περί Ἰωάννου Κωλέττου». Ἀθήναι 1952 σελ. 16.

Ἀπαρτήρητος σχεδὸν παρήλθε, λόγῳ τοῦ

μικροῦ ἀριθμοῦ τευχῶν, εἰς τὸν ὅποιον ἐξεδόθη, καὶ τῆς μετριοπροσῆνης τοῦ χαρακτηρίζει τὸν συγγραφέα, ἀποφεύγοντα τὰς ἐπιδείξεις καὶ διαφημίσεις, ἢ μικρὰ καὶ ἐμπεριστατωμένη, ὡς ἀνω, μελέτη, τὴν ὅποιαν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Ἡλίας Γεωργίου, ἀπὸ τὴν Ἀγυιὰν Θεσσαλίας. Ἡ μικρὰ αὕτη μελέτη, διὰ τὸν συρρακίωτην πολιτικόν, γραφεῖσα κατὰ τὸ διάστημα τῶν σπουδῶν ἐν Παρίσι τοῦ συγγραφέως, δόκει ἀνεκδότων πηγῶν, τὰς ὁποίας ἠρεύννησεν οὗτος εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Γαλλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ εἰς τὸ ἱδιωτικόν Ἀρχεῖον τοῦ Πισκατόρη, ἀφωσιωμένου φίλου τοῦ Γκυζῶ καὶ τοῦ Κωλέττη, εἶνε πολῦτιμος πηγὴ, διὰ τὸν μέλλοντα βιογράφον τοῦ φουστανελλοφόρου ἡπειρώτου πολιτικοῦ. Δόγῳ τῶν ἀνωτέρω θεσμῶν τοῦ Πισκατόρη, διὰ τὸν ὅποιον ὁ ναύαρχος Ντὲ Ρινύ, εἰς ἀναφορὰν τοῦ πρὸς τὸ Ὑπουργ. τῶν Ναυτ. τῆς Γαλλίας ἔγραψεν ὅτι οὗτος δ.λ.δ. ὁ Πισκατόρη κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐγνώριζε τόσον καλὰ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ὥστε ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς οἰανδήποτε ἐρώτησιν σχετικὴν μὲ τὴν τότε κατάστασιν τῆς χώρας, καὶ τῆς ὑπηρεσίας του τοῦ ἐπὶ πλῆον ὡς πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας εἰς τὰς Ἀθήνας (1843—1847) καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Κωλέττης ἦτο πρωθυπουργός, ἦτο νομιζόμεν ὁ μόνος γάλλος διπλωμάτης ποὺ ἔα ἡδύνατο νὰ κρίνῃ καλλίτερον παντὸς ἄλλου τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνδρός.

Ἡ μελέτη αὕτη τοῦ κ. Γεωργίου, ἢ ὅποια κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ συγγραφέως ἀποτελεῖ τμῆμα μεγαλειτέρας διατριβῆς τοῦ διὰ τὸν ἡπειρώτην πολιτικόν, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κεφάλαια, ἐξ ἵσου ἐνδιαφέροντα καὶ τὰ δύο. Καὶ εἰς μὲν τὸ Α. κεφαλ. (σελ. 5—14) δημοσιεύεται ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Πισκατόρη, ἀπὸ 18) Ἀθινοῦ τοῦ 1855, τὴν ὅποιαν ἀπέστειλεν οὗτος εἰς τὸν Ἀμπέρ, ἐπιθυμοῦντα νὰ γράψῃ βιογραφικὸν ἄρθρον περὶ τοῦ Κωλέττη. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Πισκατόρη, περιέχει σόντομον μὲν ἄλλ' ἀξιόλογον βιογραφίαν τοῦ Κωλέττη, διότι ἔρχονται διὰ ταύτης εἰς φῶς νεώτερα βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνδρός. Εἰς τὸ Β. κεφαλ. (σελ. 15—16) δημοσιεύεται μέρος τῶν εἰς τὸν τότε Γάλλον Ὑπουργ. τῶν Ἐξωτερ. ἀποσταλῶν ἐκθέσεων τοῦ Πισκατόρη, σχετικῶν μὲ τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ θανάτου τοῦ Κωλέττη. Καίτοι καὶ τὰ δύο ταῦτα κεφάλαια, ὡς δημολογούμενα, ἀπὸ τὸν συγγραφέα, διευκρινίζουν ἄρκετὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρός, καὶ εἶνε σπουδαία συμβολὴ διὰ τὴν μελέτην τοῦ πολιτικοῦ του βίου, ἐν τούτοις ἡ μελέτη αὕτη τοῦ κ. Γεωργίου, προσλαμβάνει ἐτι μεγαλειτέραν ἀξίαν, μὲ τὸν ἀναρίθμητον πλοῦτον τῶν ὑποσημειώσεων, μὲ τὰς ὁποίας ὁ ἀκούραστος ἐρευνητής, εἶχε τὴν ὑπομονὴν νὰ τὴν συμπληρώσῃ. Εἶναι δὲ αἱ ὑποσημειώσεις αὗται τοῦ κ. Γεωργίου, ὅχι ἀπλᾶς ἀντιγραφαὶ προηγουμένων μελετῶν, ἀλλὰ ἀρχεῖα καὶ, προερχόμενα ἀπὸ τὸ ἱδιωτικόν ἀρχεῖον τοῦ Πισκατόρη, ἀπὸ τὰ ἐπίσημα Ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργ. τῶν Ἐξωτ. καὶ τὸν τύπον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ κ. Γεωργίου μετεκπαιδευόμενος ἤδη εἰς

Παρισίους, ἀποχαιρετῶν τὸν ὑποφαινόμενον, ὡμολόγησεν εἰς αὐτὸν ὅτι θέλει συνεχίσει καὶ συμπληρώσει τὰς ἀρχειακὰς τοῦ ἐρευνᾶς, διὰ τὸν ἡπειρώτην πολιτικὸν τοῦ ὁποῖου εἶνε ἐκ τῶν θαυμαστῶν. Θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ φίλος καθηγητὴς—συγγραφεὺς, συμπληρώων τὰς ἐρεῦνας τοῦ καὶ ὁλοκληρώνων τὴν σχετικὴν ἀρχειακὴν ἐργασίαν τοῦ θὰ τοποθετήσει τὸν τόσον συκοφαντιθέντα ἡπειρώτην πολιτικὸν εἰς τὸ θάβρον ποῦ ἀπαιτεῖ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, διότι ὁ Κωλέττης τοῦ ὁποῖου τὰ βλέμματα ἦσαν πάντοτε ἐστραμμένα πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, καὶ ποῦ ἀπέθανε μὲ τὸ παράπονον ὅτι δὲν εἶδεν ἐλευθέραν τὴν πατρίδα τοῦ ἡπειρον, εἶνε ἴσως ἀπὸ τοὺς ὀλίγους πολιτικούς μας ἄνδρας, ποῦ ἐσυκοφαντήθη ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ζῶν, καὶ ὁ ὁποῖος καὶ μετὰ θάνατον ἀκόμη, διὰ μερικὸς δὲν ἠξιώθη ἀποκαταστάσεως. Τὸ ἐδχόμεθα καὶ τὸ ἐλπίζομεν.

ΝΙΚ. Β. ΠΑΤΣΕΛΗΣ

★

Δ. Β. Οἰκονομίδου: «*Ἐξορκισμοὶ καὶ ἱατροσόφια ἐξ ἡπειρωτικοῦ χειρογράφου.* Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου. Τομ. 8, 1953—1954.

Δυὸ φορές ἐπεσκέφτηκε τὴν ἡπειρο, ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν γιὰ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου, τὸ γνωστὸ στέλεχος τοῦ Λαογραφικοῦ τῆς Ἀρχείου, Δ. Β. Οἰκονομίδης, καὶ κατὰ τίς ἐδῶ περιόδους τοῦ, περισυνέλεξε καὶ πείρωσε πλουσιότατο Λαογραφικὸ ὕλικό.

Κατὰ τὴ δευτέρῃ ἐπισκεψὴ τοῦ, ἔπρεπε στὰ χέρια τοῦ καὶ ἀνέκδοτο χειρόγραφο, συνταγμένο στὰ 1862, ποῦ καταγράφει 41 ἑορκισμοὺς καὶ ἱατροσόφια, καθὼς καὶ 23 φαρμακευτικὰ χόρτα, «τὰ ὅποια χρησιμεύουν εἰς διάφορες ἀσθένειες, παρὰ τοῦ ἱατροσοφείου τοῦ Σάφρου». Καὶ ὅλα αὐτὰ, ὁ Δ. Β. Οἰκονομίδης, τὰ δημοσίευσε στὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, προλογίζοντάς τα, σχολιάζοντας, καὶ παραπέμποντας ταυτόχρονα σὲ ἀνάλογες συλλογὰς ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, δημοσιευμέναις, τόσο στὸ Περιοδικὸ «Λαογραφία», ὅσο καὶ σὲ ἄλλα κείμενα ἢ βιβλία, δικῶν μας καὶ ξένων.

Ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῆς τῆς μελέτης τοῦ Δ. Β. Οἰκονομίδου—ὅπως ἄλλως τε καὶ στίς—πολλὰς—ἄλλες ἐργασίες τοῦ—καθὼς καὶ τὰ στὰ καθ' ἑκαστο μέρη σχολία τοῦ, εἶναι κατατοπιστικὰ καὶ διαφωτιστικότερα γιὰ τὸ θέμα ποῦ χειρίζεται, ἢ δὲ βιβλιογραφία στὴν ὁποία ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται καὶ παραπέμπει, πλουσιώτατη καὶ ἐξαντλητική. Ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ὑπόδειγμα ὀργανωτικῆς ἐπιμέλειας καὶ προϊόν κόπου πολλοῦ.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

★

Βασίλη Ρώτα: «*Κιθάρα καὶ γαρούφαλο*», ποιήματα.— «*Παλιὲς ἱστορίες*», διηγήματα.— «*Ἐνα λυρικά*», μεταφράσεις.— «*Κολοκοτρώνης*», δράμα.

Ἀπὸ καιροῦ κρατοῦσα ἐπίτηδες ἀδιάβαστο τὸ πρῶτο ἀπ' τὰ βιβλία τοῦ Ρώτα, ἐπειδὴ εἶχα σκο-

πὸ νὰ γράψω κάτι γιὰ τὴν ποιητικὴ ἐργασία τοῦ καί, μὴν ἔχοντας πρόχειρο τὸν καιρὸ ἢ τὸ ὄργανο, δὲν ἤθελα νὰ ξεθυμάνει στὸ μεταξὺ ἀγραφή ἢ ἐντύπωσή μου. Ἔτσι φύλαξα ἀδοκίμαστη αὐτὴν τὴν εὐχολίτησιν ὡς τὰ σήμερα. Ἀλλ' ἀπὸ τότε ὡς τώρα ὁ παραγωγικὸς συγγραφεὺς, πιστικός τοῦ Ἀπόλλωνα, ἔστησε καλύβες καὶ ἐκλείσας σὲ μαντριά τὰ λογῆς λογῆς μουσόλαλα ζωντανά του. Μιὰ καλὴ εὐκαιρία λοιπὸν γιὰ νὰ ρίξουμε σήμερα μιὰ ματιὰ καὶ στὰ τέσσερα εἶδη τῶν λογοτεχνικῶν τοῦ ἐπιδόσεων: στίχο, πεζά, μεταφράσεις, θέατρο.

Ἀς ἀρχίσουμε ἀπ' τὰ ποιήματα. Τόσο αὐτὴ ἡ συλλογὴ ὅσο καὶ ἡ προηγούμενὴ τῆς, πολυσέλιδες καὶ οἱ δυὸ, ἀποτελέσαν ἐκπληξὴ γιὰ τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς φίλους τοῦ στίχου, ἐννοοῦμε τοῦ ἐλληνοθρεμμένου, γνήσιου ποιητικοῦ λόγου καὶ ὄχι τοῦ ὑποκατάστατου, φκιαχτοῦ κατασκευάσματος τῶν ἔξω ἐργοστασίων. Ἡ αἰτία ἦταν πῶς πρώτη φορὰ σχεδὸν στὰ γράμματά μας παρουσιαζόταν τοῦτο τὸ φαινόμενο: ἕνας ἡλικιωμένος καὶ μᾶλλον ἐρασιτέχνης ποιητὴς νὰ πλουτίζει ἔξυφνα τὴ λύρα τοῦ μὲ πλῆθος ἐντονες καὶ ποικίλες μελωδίες. Ἦταν συναγωγὴ παλιῶν, ἦταν καὶ ὀψιμὴ ἀνθοφορία. Πρόκειται πάντως γιὰ ἕνα νέο ἔργο ζωῆς. Καὶ σὰν τέτοιο πρέπει τὰ τὸ δοῦμε, νὰ χαρῶμε τὸ γενικὸ τοῦ περιγράμμα. Μ' αὐτὲς τίς δυὸ συλλογὰς—ποῦ πιστεύουμε καὶ εὐχόμαστε νὰ ἔχουν καὶ συμπλήρωμα—ὁ Ρώτας δικαιούται νὰ διεκδικήσει, ἀναδρομικὰ ἔστω, μιὰν ἀπ' τίς πρῶτες θέσεις ἀνόμενα στοὺς ποιητὲς τῆς γενιᾶς τοῦ, ζητώντας μάλιστα καὶ πρόσθετη διάκριση γιὰ τὸ ἀνέλπιστο, ποῦ εἶπαμε, ξανάνωμά του. Κατακυρώνεται πιά στὴ γραμματολογία μὲ πρόσθετο βάρος. Καὶ ἂν οἱ πρωτοκαθεδρίες ἄς ποῦμε ἔχουν πιαστεῖ, δίκαιο εἶναι νὰ γίνῃ ἀναθεώρηση γιὰ τὴν περίπτωσή του. Τί τὸ νέο λοιπὸν «χομίζει» στὴν ποίησίν μας ὁ Ρώτας; Τίποτε, τὸ λέμε ἐξ ἀρχῆς. Δὲ νεωτερίζει σὲ τίποτε, μένει στάσιμος τεχνικὰ, ἐπαναλαμβάνει παλιὰ μοτίβα καὶ γνώριμους τρόπους. Εἶναι ὁμοι: ἀδυναμία αὐτοῦ; Κατὰ τὴ γνώμη μας ὄχι. Ἀπεναντίας δείχνει αὐτάρκεια καὶ ἐγκράτεια δὲν τὸν ἀπασχολεῖ καὶ τόσο τὸ πρόβλημα, τὸν ἐνδιαφέρει προπάντων τὸ περιεχόμενο. Ὁ Ρώτας εἶναι ποιητὴς οὐσίας καὶ μαζὶ ποιητὴς ποικιλίας. Ἡ συλλογὴ αὕτη μᾶς διηγεῖται τὴ ζωὴ τοῦ, τὸν ψυχικὸ βίον ἐνὸς ἀνθρώπου, στίς χαρὰς καὶ στίς λύπες τοῦ, στίς μέθες καὶ στίς πληγὰς τοῦ, στὰ μεγάλα καὶ στὰ μικρά του. Βρίσκει κανεῖς ἐδῶ μέσα στίχους ὅλων τῶν μέτρων, τραγούδια ὅλων τῶν περιστάσεων, ποιήματα ὅλων τῶν αἰσθημάτων. Καθὼς εἶναι σκόπιμα θαρρῶ, ἀχρονολόγητα καὶ ἀταξινόμητα, μέσα σ' αὐτὸ τὸ δῆθεν χάος, σοῦ δίνουν πῶς πολὺ τὴ χαρούμενη οἴσθησιν τῆς λαχειοφόρου ἀγορᾶς: δὲν ξέρεις, ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή, τί καλοῦδι θὰ βγεῖ. Σοβαρὰ καὶ εὐτράπελα, γενικά καὶ ἀτομικά, εὐχετήρια, γαμήλια, ὅλα γίνονται ἕνα κρῖμα, ὑπερκτὰ καὶ φανταστικά, οἱ ἀδελφές τῆς κλινικῆς Σμπαρούνη (καμμιὰ δεκαριά μὲ τὰ ὀνόματά τους), καὶ ἄλλες ἀκόμα, μικροῦλες οἱ πῶς πολλές, ἰνδάλματα μὲ σάρκα,

πειρασμοί και φαντασμογορίες. Όλα αυτά τα διαχειρίζεται με άψογη γλώσσα, με άβιαστη τεχνική, με δικό του ύφος, ο ποιητής. Είτε αισθηματολογεί είτε φιλοσοφεί, κι έγκόσμιος κι άποκοσμος, βάνει παντού τη σφραγίδα του. Κι' ενώ τον βλέπεις νά σέρνει τὸ χορὸ στὸ στίβο πού δόξασαν ὁ Παλαμῶς καὶ οἱ ἐπίγονοί του, σὲ λίγο μεταπηδᾷ στ' ἄλῳνι τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ κι ἀπὸ κεῖ πάλι δίνει τὸ χέρι του, συνεχιστὴς ἀπρόοπτος, στὸ δικό μας Βηλαρά, τὸν ἀστειολόγο, τὸ θυμόσοφο. Μόνο αὐτὰ γιὰ σήμερα. Καὶ σημειώνουμε, στὸ βασικό μας σὺτὸ κοίταγμα, τίς σελίδες 12, 26, 31, 60, 83 (ῥᾶνῳ ἁπάνῳ, πᾶϊμα -κλειδί τῆς σειρᾶς, ἴσως καὶ ὅλης τῆς συλλογῆς), 120, 123 (κάτω) κ. ἄ.

*

Ἡ ἴδια πρωτοτυπία οὐσίας, ἡ ἴδια ποικιλία θεμάτων ἀπαντᾶται καὶ στὰ διηγήματα τοῦ Ρῶτα, καμιὰ δεκαριά ὅλα ὅλα. Τὰ περισσότερα εἶχαν μπεῖ σὲ παλιότερα ἔντυπα καὶ εἶναι ἀπλῆς ἀναδημοσιεύσεις. Γραμμένα σὲ διάφορα διαστήματα, ὑποδηλώνουν εἰς ἀντίστοιχες ψυχολογίες καὶ νοοτροπίες. Ἀπὸ τὰ πῶ πετυχημένα εἶναι τὸ πρῶτο, πολεμικῆς ὑπόθεσης, ἀλλ' ἀφηγημένο μὲ χιουμουριστικὴ διάθεση, ἀλὰ Δὸν Κιχῶτη. Τέτια γουστόζικα κομμάτια ἀποτελοῦν ἀποκτήματα γιὰ τὴν πεζογραφία μας. Δυνατὸ διήγημα ἀντιπολεμικὸ εἶναι καὶ «οἱ τρεῖς αἰχμάλωτοι», μὲ δραματικὴ ἐνάργεια, μὲ ἀπέριττη εἰλικρίνεια, μὲ σκηνές πού τὸ κάνουν πρότυπο στὸ εἶδος του, καθὼς εἶναι κιόλας γραμμένο ἀπ' τὸ 1929. Μερικὰ ἄλλα μᾶς ἀποδίδουν μὲ ἀκακὴ εἰρωνεία μικροαστικούς τύπους («Ἡ κούκλα», «Ἡ κόρη μὲ τὰ κόκκινα», «Τὰ κόκκινα ποντίκια»), σάτιρες προσώπων καὶ καταστάσεων («Ὁ φονιάς», «Στρατηγὸς Ἀῆθρασιλιάτικος», «Θέλω κρέας») ἢ πίνακες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ μὲ βουβὸ σπαραγμὸ («Τὸ γράμμα τοῦ πνιγμένου», «Στὴν λάμπιν τοῦ ἡλίου») ἢ ἀπλὰ σκίτσα, γεμάτα νόημα ὅμως («Ἀλληλεγγύη»). Ὁ συγγραφέας δὲν ἔχει καὶ τόσο περὶ τεχνὸ ὕφος, δὲν τὸ ψιλολογάει, δὲν τὸ καλλιγραφεῖ. Μεταχειρίζεται ὅμως ἀγνὴ δημοτικὴ καὶ δίνει ἀδρὲς διαγραφὰς χαρακτήρων. Δὲν τὸν παρσάφρουν περιττολογίες, μονάχα ρέπει κάπου πρὸς τὰ γενικά. Τὸ μεγάλο του χάρισμα κι ἡ ἱκανότητα εἶναι πὼς ξέρεῖ ν' ἀπευθύνεται στοὺς πολλούς, σ' ὅλον τὸν κόσμον. Χωρατεύει πολὺ σιχνά, ἀλλὰ καὶ στηλιτεύει μὲ τὸν τρόπο του. Γίνεται δάσκαλος, κριτὴς, μὲ τὸ γέλιο στὸ στόμα. Δὲν ἐξωρτίζει τὴ ζωὴ, τὴν παίρνει ὅπως εἶναι, μόνο πού θὰ τὴν ἠθελε καλύτερη. Τὸν διαπλέει κι αὐτὸν ὁ πόνος τοῦ συνειδητοῦ ατόμου, πού ἐνῶ ξεχωρίζει στὴ γνώση καὶ λυτρώνεται μὲ τὸ στοχασμὸ, αἰσθάνεται ὅμως τὸν ἑαυτὸ του σφιχτοδεμένο μὲ τὴ μοῖρα τῶν ἀπλῶν, ταλαίπωρων ἀνθρώπων. Μιὰ ἀπ' τίς ἀρετὲς τοῦ βιβλίου εἶναι πὼς, ἐνῶ διαποτίζεται ἀπὸ λαϊκὸ πνεῦμα, δὲν κάνει καμιὰ ὑποχώρηση στὸ ἀγοραῖο πνεῦμα, στίς δημοσιογραφικὰς ἐκφράσεις. Γενικά, οἱ «Παλιὲς ἱστορίες» ἐκφράζουν μιὰ πλευρὰ ἐνὸς ὥριμου, ὁλοκληρωμένου τεχνίτη κι εἰ.αι ἑνας τόμος πού

χρειαζόταν νὰ βγεῖ, καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα καὶ ἀπὸ γενικώτερη σκοπιά.

*

Μονάχα ὁποιος καταπιάστηκε μὲ μεταφράσεις, προπάντων ἑμμετρές, μπορεῖ νὰ ξέρεῖ τὴ συνδυασμὸς κόπου καὶ οἴστρου, πείρας καὶ πνοῆς, ἀπαιτεῖται γιὰ ν' ἀποδοθεῖ μὲ σχετικὴν ἐπιτυχία ἔστω κι ἓνα κομμάτι ἀπὸ μιὰ γλώσσα σὲ ἄλλη. Καὶ ποιητὴς — ὅσο πῶς μεγάλος, τόσο περισσότερο — ἔχει βαθειὰ τίς ρίζες στὸν πατριό λόγο. Μὲ τί τὸ λῆμα, μὲ τί τέχνη θὰ τὸν ξεριζώσεις ἐσὺ νὰ τὸν μεταφυτέψεις σὲ ξένο γῶμα, γιὰ νὰ ξαναβλαστήσει ν' ἀναδώσει καρπούς! Τὸ ἐπικίνδυνον αὐτὸ παιχνίδι ἔβαλε σὲ πειρασμό, στὸ περιθώριον ἔστω τῶν ἀσχολιῶν του, σὰν ποιητικὸ πάρεργον, καὶ τὸ Ρῶτα. Δὲν ἦταν ἀνίδεος τῶν μεγάλων αὐτῶν δυσκολιῶν, καθὼς βλέπουμε ἀπὸ τὸν πρόλογόν του, προκειμένου προπάντων γιὰ τὸ Σαίξπηρ. Αὐτὸς ἄλλωστε εἶναι καὶ ὁ πυρήνας τῆς μικρῆς τούτης συλλογῆς, δηλαδὴ τὰ λυρικά κομμάτια τὰ ἐγκαταπαρμένα στὸ θέατρο τοῦ κορυφαίου δραματογράφου, ὅπως τ' ἀπόδινε κάθε φορὰ στίς μεταφράσεις του. Ἐδῶ τώρα τὰ ξαναμαζεύει, μαζὶ μὲ μερικὰ ἄλλα. Τὸ κύριο βάρος λοιπὸν πέφτει στὸ Σαίξπηρ, αὐτοῦ πού ἴσα ἴσα ἔχει πετύχει καλὴν ἐντύπωση τ' ἀχνάρια. Ὁ Σαίξπηρικὸς λόγος, ἀπλὸς σὰν ἔκφραση, μεστός σὰ νόημα, διατηρεῖ καὶ στὰ Ἑλληνικά τὸν παιχιδιάρικον, χαριτωμένον τόνον του, σὲ ρυθμούς μάλιστα συγγενικοὺς μὲ τὸ πρωτότυπον: αὐτὸ βεβαιώνει ὁ μεταφραστὴς πού τυχαίνει νάναί καὶ λίγο μουσικός. Κοντὰ σ' αὐτὴν τὴν θετικὴν προσφορά του, ὁ Ρῶτας μᾶς γίνεῖ πολὺ ὁμορφα ἓνα κομμάτι τοῦ περίφημου (καὶ ἀλίμονο ἀγνώστου μας) Μπέρνς, καθὼς καὶ δυὸ τοῦ μεγαλῶνυμου Μπάϊρον. πού τὸ πρῶτον του — προφητικὸ γιὰ τὴ θανὴν του στὸ Μεσολόγγι — ἐμφανίζεται σὲ μιὰ νέα γιὰ μᾶς, ἐλκυστικὴ παραλλαγή. Πῶς πετυχημένες ὅμως μᾶς φαίνονται οἱ τρεῖς λαϊκὲς σκωτσέζικες μπαλλάντες, ἴσως ἐπειδὴ αὐτὲς ταιριάζουν περισσότερο μὲ τὴ λυρικὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ ἀναδημιουργοῦ μεταφραστῆ.

*

Μένει ἀκόμα γιὰ τὴ σύντομη ἐπισκόπησίν μας ὁ «Κολοκοτρώνης» μὲ τὸν ὑπὸ τίτλον «Ἡ νίλα τοῦ Δράμαλη». Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ μάχην στὰ Δερβενάκια πού ἔσωσε τότε τὸ Μοριά, ἴσως καὶ τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα. κι ὅπου πρωταγωνίστηκε μὲ τὰ στρατηγικά τεχνάσματά του ὁ θρυλικὸς Γέρος. Ξέρω πὼς χρόνια παίδευε τὸ συγγραφέα μας αὐτὴ ἡ ἰδέα. Γιὰ τὴν πραγματοποίησίν της φαίνεται πὼς ἔβαλε ὅλα τὰ δυνατά, δηλαδὴ καὶ τὴ θεατρικὴν του πείρα καὶ τὸ ζήλον τοῦ τοπικισμοῦ του. Τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ λόγου κρίνεται μονάχα ἀπ' τὴ σκηνή, ἀπ' τὸ παίξιμον. Στὸ διάβασμα μπορεῖ κανεὶς, προπάντων ὅταν δὲν εἶναι εἰδικός, νὰ πέσει ἔξω. Ὅπως δὲ ποτε ἐμεῖς θὰ ποῦμε τὴν ἐντύπωσίν μας ἀπ' τὸ διάβασμά του. Λέμε λοιπὸν πὼς ὁ πολλαπλὸς μάστορας τοῦ θεάτρου (θιασάρχης, ἡθοποιός, συγγραφέας) Ρῶτας, στεφάνωσε, κατὰ τὰ φαινόμενα

μενα, με τὸ καλύτερό του ἔργο τῇ θυμελικῇ του σταδιοδρομίᾳ. Χαρακτήρισμα προσώπων, ἐναλλαγή σκηνῶν, γοργότητα δράσης, χρῶμα διαλόγου, τόνος πατριωτικὸς, μὰ κι ἓνα πλατύτερο ξάνοιγμα, ὅλα δίνονται μὲ γνώση καὶ μὲ κέφι, μὲ μαεστρία καὶ ἀνάταση, ἔτσι πού τὸ δράμα αὐτὸ ν' ἀξιώνει συνέχειά του ἀπὸ τῇ λαμπρῇ παράδοσιν τοῦ Ἑρωτοκρίτου, τουλάχιστο, συνέχεια ὁμως ζωντανῇ καὶ ὄχι μουσικῇ. Οἱ λαϊκοὶ ἤρωες στήνονται ἐπάξια στ' ἀνάλογά τους βάρη καὶ ὁ Μοριάς, μὲ κέντρο τὴν Κόρινθο, (γενέτειρα τοῦ ποιητῆ) δοξολογεῖται. Κρίμα πού ἡ δικὴ μας πατρίδα παίρνει ἐκεῖ μιὰ ἀπ' τὶς κατώτερες, μερίδες, στὸ πρόσωπο τοῦ Κωλέτη. Ἀλλὰ δὲ ζηλεύουμε προσδοκοῦμε. Τὴν Ἡπειρο θὰ τὴ δοξάσουν — ἔτσι πρέπει — δικὰ τῆς παιδείας.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ο ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

Φίλη «Ἡπειρωτικῇ» Ἑστία»

Εἰς τὸ 46ον τεῦχος σας τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου, ὁ καλὸς συμπατριώτης κ. Ν. Ζυγούρης ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἡπειρωτῶν» ἀποπειρᾶται νὰ ἀνασκευάσῃ μερικὰς παραγράφους τοῦ παρ' ἐμοῦ δοθέντος εἰς τὴν δημοσιότητα ἐγγράφου τοῦ Γενικοῦ Προξενείου Ἰωαννίνων πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀρ. 986 τῆς 19ης Αὐγούστου 1911, τοῦ υπογραφομένου ὑπὸ τοῦ τότε Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος μακαρίτου Ἀγγέλου Φορέστη.

Ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι ὁ δόσας εἰς δημοσιότητα τὸ ἐγγράφον τοῦτο, ἔχω τὴν υποχρέωσιν νὰ ἀπαντήσω εἰς τὸν κ. Ζυγούρην, καὶ νὰ θέσω τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των.

Καὶ ἐν πρώτοις, ἐὰν ὁ κ. Ζυγούρης ἀνεγίνωσκε μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς, τόσον τὸ κείμενον τοῦ ἐπισήμου τούτου ἐγγράφου, ὅσον καὶ τὴν παρ' ἐμοῦ προτασομένην εἰσήγησιν, ἐλπίζω ὅτι εἰς ἄλλα θὰ κατέλθῃ συμπεράσματα, καὶ ὁ Ἡπειρωτισμὸς του, τὸν ὅποιον πιστεύω νὰ μὴ ἀρῇται καὶ εἰς ἡμᾶς, δὲν θὰ ἐθίγτο εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ διαμαρτυρεται μετὰ τύσης πικρίας καὶ νὰ ἐκφράζεται περιφρονητικῶς κατὰ τοῦ διακεκριμένου ἐκείνου Προξενικοῦ ὑπαλλήλου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει πλέον φωνὴν διὰ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸν κ. Ζυγούρην.

Ὁ Φορέστης καίτοι ὑπάλληλος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, δὲν διστάζει νὰ ἐπιρρίψῃ εὐθαρσῶς τὰς εὐθύνas τῆς δημιουργηθείσης μέχρι τοῦ 1907 καταστάσεως—ὅποτε ἐνεφανίσθη ἡ «Η.Ε.»—εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος, καὶ νὰ δικαιολογήσῃ ταύτην ἐν τινι μέτρῳ ὡς ὀφειλομένην καὶ εἰς τὰ ἀλλεπάλληλα ἐθνικὰ ἀτυχήματα, γράφων «ταῦτα κατ' ἐμὲ δέον νὰ καταλογισθῶσιν εἰς τὴν ἐγκλημὰτ ἡ ν τολμῶ νὰ εἴπω ἀδιαφορίαν τῶν ἐπισήμων κέντρων, ἅτινα ἀπὸ μακροῦ χρόνου μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐπεδείξαντο ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν πρὸς τὴν ἐλλήνικωτάτην μὲν Ἡπειρο, ἀλλὰ τὴν Ἡπειρον ἐκείνην τῆς ὁποίας τὸ ἐθνικὸν ἔδαφος

ἀπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀτρυχημάτων εἶχεν ἐμποτισθῇ καὶ δηλητηριασθῇ δι' ἀπογοητεύσεων» περαιτέρω δὲ τιμῶν τὸν Ἡπειρωτικὸν πατριωτισμὸν, προκειμένου περὶ τῶν διωγμῶν τῶν τουρκικῶν στρατοδικείων, ἐπάγεται: «ὁ λαὸς διατρέχει τὸ στάδιον τῶν ὁμοτήτων μαρτυρικῶς, μετὰ ἀπαράδεγμὰτ ἱστοῦ δὲ ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως ὑποφέρει τὴν καταιγίδα ταύτην». Ὑπεραμυνόμενος δὲ τῆς «Η.Ε.» γράφει: «διὰ νὰ μὴ καταρρεύσουν αἱ ἐλπίδες ὡς δικαιούται τὶς νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τοῦ συμπαροῦς πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου διὰ μελλόντι κήνδράσι».

Ὑπεραμυνόμενος ὁ Φορέστης τῆς «Η.Ε.» δὲν τιμᾷ τὸν Ἡπειρωτικὸν πατριωτισμὸν; Ποῖτοι ἀπειτέλουν τὴν ὁργάνωσιν αὐτὴν; δὲν ἦσαν ὅλοι Ἡπειρώται; ἅς μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Ζυγούρης νὰ τὸν πληροφορήσωμεν ὅτι οἱ μεμνημένοι ἐντὸς τῆς πόλεως ἀνῆρχοντο εἰς διακοσίους πενήντα περίπου, εἰς δὲ τὴν ὑπαίθρον ἄνω τῶν 2.000· ἐκ τῶν πρώτων μόνον μία δεκάς ἀνῆκεν εἰς τὴν ἰθύνουσαν τάξιν, πάντες οἱ λοιποὶ ἦσαν παιδιὰ τοῦ λαοῦ μὲ ἀκμαιότατον ἐθνικὸν φρόνημα.

Τὸ ὅλον ἐγγράφον τοῦ Φορέστη διαπνέεται ἀπὸ πνεῦμα κατακρίσεως οὐχὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ κ. Ζυγούρης, ἀλλὰ τῆς ἰθύνουσης τάξεως, ἡ ὁποία πλὴν σπανιστάτων ἐξαιρέσεων, τόσον κατὰ τὴν περίοδον τὴν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ὁργανώσεως, ὅσον καὶ τὴν μετ' αὐτήν, δὲν ἐπεδείξατο ἀνάλογον πρὸς τὰς λαϊκὰς τάξεις πατριωτισμὸν καὶ αὐτοθυσίαν τὰ ὕλικά συμφέροντα τῶν γκοτζαμπάσηδων καὶ ὁ τρόμος τοῦ δυνάστου τὴν καθίστων ἄτολμον καὶ διστακτικὴν, ἵνα μὴ τι χεῖρον εἴπωμεν, τὴν δειλίαν τῆς δὲ ταύτης, ἐφρόντιζε νὰ καλύπτῃ ἐναντι τῶν λαϊκῶν μαζῶν μὲ τὸ πρόσχημα τῆς συνέσεως, δηλητηριάζουσα οὕτω τὴν λαϊκὴν νουρίην τὴν σύνεσιν ταύτην ἐπικαλεῖται καὶ ὁ κ. Ζυγούρης εἰς τὰ ἐπιχειρήματά του. Ἐὰν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ὁργανώσεως, ἡ ἰθύνουσα τάξις ἐμφανίζεται ἀκολουθοῦσα τὰ λαϊκὰ ρεύματα, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀσκηθεῖσαν ἰσχυρὰν πίεσιν τῆς ὁργανώσεως.

Ἐδώσαμεν εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ ἐγγράφον Φορέστη, διότι φρονούμεν ὅτι δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ἀποκρίπτωμεν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν.

Διὰ περισσοτέρας πληροφορίας περὶ τῆς δράσεως τῆς ὁργανώσεως καὶ τῶν καταπληκτικῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας προσέφερεν αὐτὴ, παραπέμπομεν τὸν κ. Ζυγούρην εἰς τὰ ὑπ' ἀριθ' 9 τεῦχος τῆς «Ἑστίας» σελὶς 18, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 ὁμοιον σελὶς 239, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ 1912—1913» ἐκτίθενται λεπτομερέστερον τὰ τῆς περιόδου κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγγράφετο τὸ ἐγγράφον Φορέστη.

Περιορίζομεθα εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα, κηδόμενοι τοῦ φιλοξένου χώρου τῆς φίλης «Ἑστίας».

Α. Δ. ΛΙΒΑΔΕΥΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Διαλέξεις

—Τὴν 18ην Μαΐου ἐ. ἑ. εἰς τὴν αἰθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν, ἐδόθη διάλεξις με ἐμιλητὴν τὸν Κοσμητορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Βασ. Ἐξάρχου καὶ θέμα: «Ἐννοια καὶ οὐσία τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν διάλεξιν τοῦ διαπρεποῦς Ἑπειρώτου Καθηγητοῦ παρηκολούθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως καὶ πλῆθος ἐκλεκτοῦ κόσμου.

—Εἰς τὴν ἰδίαν αἰθουσαν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Ἑπειρου, ὀργάνωσαν τὴν 27ην Μαΐου ἐ. ἑ. διάλεξιν με ἐμιλητὴν τὸν Διευθυντὴν τῶν Ὑπηρεσιῶν Ε.Ε.Σ. κ. Δημ. Κατσίλαν, ἱατρὸν καὶ θέμα: «Ἡ ὠφέλιμος ὑπέρτασις».

★

Συναυλία

Ἡ χορωδία τοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν προσκληθεῖσα, ὑπὸ τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας» ἔδωκε τὴν 8ην καὶ 9ην Μαΐου εἰς τὸ νέον Κινηματοθέατρον «Παλλάδιον», ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν, δύο συναυλίας, αἱ ὁποῖαι ἐσημείωσαν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Ὁ Ἑπειρώτης Διευθυντὴς τοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν κ. Ι. Νούσιος διέθεσε τὰς εἰσπράξεις τῶν δύο τούτων συναυλιῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἑταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν. Εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης πανηγυρικῆς παραστάσεως τῆς χορωδίας εἰς τὴν ὁποίαν παρόντησαν καὶ ἅπασαι αἱ ἐκκλησιαστικαί, πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως, ὁ Πρόεδρος τῆς Ε. Η. Μ. κ. Κων. Φρόντζος συνεισέφερε τὸ Λύκειον Ἀθηνῶν διὰ τὰ καλλιτεχνικά του ἐπιτεύγματα καὶ πῶς χαρίσθη τὸν Διευθυντὴν αὐτῆς διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας χεῖρνομίαν του.

★

Μιὰ θεατρικὴ παράσταση

Στις 21 Μαΐου, με πρωτοβουλία τῆς Ἑθνικῆς Πανοπουδαστικῆς Ἐνώσεως Ἑπειρου, δόθη καὶ σιὸ Στρατιωτικὸν θέατρο τῆς πόλεως μας θεατρικὴ παράσταση με τὸ ἔργο «Ἀδούλωτες Ψυχές» τοῦ νέου συγγραφέως δίκηγόρου κ. Δήμα (Ἐπιμέλεια Μ. Παπαβασιλείου).

Τὴν πρώτην παράστασιν, πού ἐγίνε πρὸς τιμὴν τῶν Ἑπειρωτῶν τῆς Ἀμερικῆς, με τὴν ἐνκαιρία τοῦ προσκηνημάτος τῶν στὴν Ἑπειρον, ἀκολούθησαν καὶ ἄλλες γιὰ τὸ κοινὸ καὶ γιὰ τοὺς μαθητάς.

Ἡ φιλότιμη προσπάθεια τῶν νέων ξεπέρασε σὲ πολλὰ σημεῖα τὰ ὅρια τοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ καὶ μᾶς χάρισε σιγμὲς ἀληθινῆς Τέχνης. Ὅσο καὶ ἂν τὸ ἔργο εἶχε τὶς ἀδυναμίας του καὶ κυρίως ἓνα ἀργὸ ρυθμὸ καὶ ἀστάθεια στὴν ἐξέλιξιν, οἱ νέοι πού τὰ ἐμψύχωναν τὰ πρόσωπά του μπόρε-

σαν συχνά —κυρίως στὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης καὶ σ' ὅλη σχεδὸν τὴ δεύτερη πράξιν— νὰ ἐξαλείψουν τὰ μειονεκτήματα καὶ νὰ ζωντανέψουν τὴν ἀτμόσφαιρα. Ἀς τονισθῇ ἰδιαίτερα ἡ συμβολὴ τῶν δίδων Δώρας Καζαντζῆ καὶ Ἰφιγενείας Χριστιᾶ, καὶ τοῦ κ. Εὐθυμίου Μάϊτα.

Πολὺ συνετέλεσαν στὴ δημιουργία καλῶν ἐντυπώσεων καὶ οἱ δύο «Εἰκόνες», τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, με τὸν ὑποβλητικὸ φωτισμὸ καὶ τὴν παλλόμενη φωνὴ τῆς διδος Ἰφιγενείας Χριστιᾶ, καθὼς καὶ τὰ σκηνικά, κυρίως στὴ δεύτερη καὶ τρίτη πράξιν, πού φιλοτεχνήθηκαν ἀπὸ τὸν νέο καλλιτέχνη κ. Εὐθύμιο Μάϊτα.

Μερικὲς ἀτέλειες ἢ παραλείψεις, ὀφειλόμενες περισσότερο σὲ ἀπειρία, πιστεύομε ὅτι δὲν θὰ παρατηρηθοῦν σὲ προσεχῇ τέτοιου εἶδους ἐμφάνισιν τῆς Ἑθνικῆς Πανοπουδαστικῆς Ἐνώσεως. Ὁ πρόεδρος τῆς κ. Ζίγκας ἀσφαλῶς θὰ τὸ προσέξῃ αὐτό.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

1. Ὑπὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος ἀνελήφθη προσπάθεια διὰ τὴν πνευματικὴν συνεργασίαν τοῦ Κέντρου μετὰ τῆς ὑπαίθρου, εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος ἐκπαιδεύσεως καὶ διαφωτίσεως.

2. Ζωηρὰ τουριστικὴ κίνησις ἐσημειώθη κατὰ τὴν τρέχουσαν ἐβδομάδα εἰς Ἰωάννινα καὶ τὴν Ἑπειρωτικὴν ὑπαίθρον.

3. Κακοκαιρία ἐνέσκηψε εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑπειρον με πτώσιν τῆς θερμοκρασίας.

5. Ἰδρύνονται γεωργικὰ σχολεῖα εἰς Καβάλλα καὶ Ἠλιόρραχην Ἰωαννίνων.

7. Εἰς τὸ Ἀκράτιν, ὅπου ἡ ἔδρα τοῦ 4ου Συντάγματος Εὐζώνων ἐορτάσθη ἡ ἐπέτειος τῆς μνήμης τοῦ Ἀγ. Γεωργίου προστάτου τοῦ Πεζικοῦ.

8. Δι' ὑπομνημάτων τῶν οἱ γονεῖς καὶ κηδεμόνες ζητοῦν τὴν μεταφορὴν τοῦ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου ἐκ τῆς Ἀκαδημίας πρὸς ἐγκατάστασιν ἐκεῖ σχολείων.

10. Ἡ Ἑπειρος συμμετέσχε εἰς τὸ Πανελλήνιον πένθος διὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τῶν Κυπρίων πατριωτῶν Καραολῆ καὶ Δημητρίου.

11. Ὑπὸ τῆς Ἐλβετίας χορηγεῖται βοήθεια 500.000 δρχ. διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν συμμοριοπληκτικῶν ἀγροτῶν τοῦ νομοῦ.

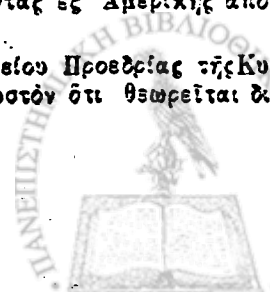
13. Ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ ἐργασίας κ. Μπουρνιά ἐγένοντο εἰς Ἰωάννινα τὰ ἐγκαίνια τῆς ἀνεγέρσεως 10 ἐργατικῶν κατοικιῶν.

15. Ἀπεφασίσθη ἡ ἰδρυσις Νοσοκομείου εἰς Πρέβεζαν.

18. Ἡ Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν ἐδεδιόθη τοὺς ἀφιχθέντας καθηγητὰς καὶ φοιτητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μετὰ τὸ πέρας τῆς διαλέξεως τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἐξάρχου, ὀργανωθεῖσιν ὑπὸ τῆς αὐτῆς Ἑταιρείας.

19. Μετὰ ἐγκαρδίους ἐκδηλώσεις ὑπεδέχθησαν τὰ Ἰωάννινα τοὺς ἀφιχθέντας ἐξ Ἀμερικῆς ἀποδύμους Ἑπειρώτας.

20. Ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως καθίσταται γνωστὸν ὅτι θεωρεῖται δι-

ἐφέτος προβληματική ἡ σύνδεσις διὰ φέρου—
Μπόουτ τῆς Ἰταλίας μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

22. Ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν ἀνεκηρύχθη
ἐδεργέτης ὁ Γ. Μουλαϊμίδης, ὅστις κατέλιπε διὰ
διαθήκης εἰς τὸν Δῆμον τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του.

24. Ἀπεφασίσθη ἡ ἰδρυσις ὑποκαταστήμα-
τος Ι.Κ.Α. εἰς τὴν Θεσπρωτίαν.

27. Ἦρχισαν εἰς Ἰωάννινα αἱ ἐργασίαι τοῦ
Β'. Πανηπειρωτικοῦ Συνεδρίου τῶν ἀναπήρων καὶ
θυμάτων πολέμου, αἱ ὁποῖαι θὰ διαρκέσουν ἐπὶ
τριήμερον.

★

Οἱ «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων»

Τὸ λαμπρὸν Σωματεῖον «Φίλοι τῶν Ἰωαννί-
νων» εἰς τὸ ὁποῖον μετέχουν ἐκλεκτοὶ Ἡπειρώ-
ται τῶν Ἀθηνῶν, ἀποβλέπον εἰς τὴν ἀναζωπύρη-
σιν τῆς δραστηριότητος του προέβη τὴν 23—4—56
εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου
ἀπαρτισθέντος ὡς ἀκολούθως:

Πρόεδρος ὁ κ. Γεώργιος Βηλαράς, Ἀντιπρό-
εδρος ὁ κ. Ἰωάννης Μπέττος, Γεν. Γραμματεὺς ὁ
κ. Πάνος Μελάς, Ταμίας ἡ κ. Ἑλένη Κανελλο-
πούλου καὶ μέλη αἱ κυραὶ Ἰωάννα Κ. Τσάτσου
Βασιλικὴ Διανοπούλου, Ματίνα Παπασταύρου
καὶ Ἀλίκη Ἀρναούτη, ἡ δις Βακατάση καὶ εἰς
κ.κ. Σωτήριος Ἀναγνωστόπουλος καὶ Α.Α. Πάλλης.

★

Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία Θεσσαλονίκης.

Τὸ Σωματεῖον Ἡπειρωτικὴ Ἑστία Θεσσαλο-
νίκης ἐξ ἄλλου, τὸ ὁποῖον τελευταίως ἀνέπτυξε
σημαντικὴν δραστηριότητα, ἐξαρθεύσαν καὶ ὑπὸ τῆς
Ἱπουργοῦ Κοιν. Προνοίας κ. Δίνας Τσαλδάρη κα-
τὰ τὴν πρόφατον μετάδοσιν τῆς εἰς τὴν Μακεδο-
νικήν πρωτεύουσαν, ἐξέλεγε τὴν 22—4—56 τὴν
νέαν του Διοίκησιν ὡς ἐξῆς: 1) Γεώργιος Κυρια-
κόπουλος, πρόεδρος. 2) Χαρίλαος Μαστορίδης, α'
ἀντιπρόεδρος. 3) Χαράλαμπος Τζόδας β' ἀντιπρό-
εδρος. 4) Δημήτριος Τσελεμέγκος, Γενικὸς Γραμ-

ματεὺς. 5) Σωτήριος Βίμπλης, ταμίας. 6) Δημοσθέ-
νης Δούκας, ἔφορος μελετῶν. 7) Φωκίων Τζούρ-
δας, ἔφορος ἀλλήλων (γύτης. 8) Ἡλίας Γιαννακός,
ἔφορος ψυχγωγίας 9) Νικόλαος Κοτρώτσιος, ἔφο-
ρος γενολαίας.

★

Ὁμοσπονδία Ἀναπήρων Ἡπείρου

Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θέατρον τῶν Ἰωαννίνων
ἔλαβε χώραν τὴν 27ην Μαΐου ἐ. ἔ. τὸ β'. Πανη-
πειρωτικὸν Συνέδριον Ἀναπήρων καὶ θυμάτων
Πολέμου. Κατὰ τὴν τριήμερον διάρκειαν τῶν ἐργα-
σιῶν τοῦ Συνεδρίου ἐξητάσθησαν ἅπαντα τὰ ἀπα-
σχολοῦντα τὴν ἀναπηρικὴν τάξιν προβλήματα καὶ
ἐξελέγη τὸ νέον Συμβούλιον τῆς Ὁμοσπονδίας ὡς
ἀκολούθως:

Διοικητικόν: Νικόλαος Τσοφόπουλος
Πρόεδρος, Ἰωάννης Τσιαπάρας Γεν. Γραμματεὺς
Κων)τίνος Σέρμης Α. Ἀντιπρόεδρος, Χρήστος
Τόλης Ἀντιπρόεδρος. Γεώργιος Ἀναγνωστόπου-
λος Β. Γεν. Γραμματεὺς, Ἐπαμεινώνδας Λάμπρου
Ταμίας, Νικόλαος Τσίτσικας Σύμβουλος, Βασίλειος
Ἀγγελόπουλος Σύμβουλος καὶ Ἰωάννης Καταπόδης.

Ἐποπτικόν: Ἀπόστολος Χαρίσης Πρόε-
δρος, Δημήτριος Λιγώνης Γεν. Γραμματεὺς καὶ
Ἰωάννης Τσιακούμης Σύμβουλος.

★

Ἀδελφότης Ἑλληνίδων Κυριῶν

Τὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς κ. Ἑλένης Μπότσιου
Δ.Σ. τῆς Ἀδελφότητος Ἑλληνίδων Κυριῶν τῶν
Ἰωαννίνων ἡ «Ζωοδόχος Πηγή», μετὰ τὴν λαμπράν
του δρασίαν ὑπὲρ τῶν ὁρφανῶν καὶ ἀπόρων κορα-
σίδων, ἔδωκε τὴν 20 Μαΐου εἰς τὸ ὁμώνυμον οἰκο-
τροφεῖον τὴν ἐτησίαν δεξίωσίν του, σημειώσαντες
πλήρη ἐπιτυχίαν. Ἡ ἐορτὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἔξαρ-
σιν τῶν κοινωνικοεθνικῶν ἐπιδιώξεων τῆς Ἀδελ-
φότητος, τὴν προβολὴν τοῦ συντελουμένου ἐν τῇ
Ἰδρύματι ἔργου καὶ τὴν ἐνίσχυσιν αὐτοῦ.

ΤΟ Α. ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

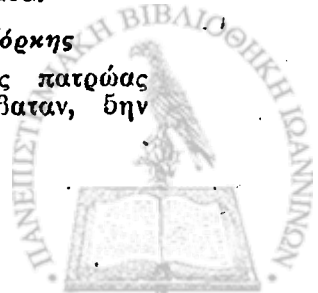
Τὸ χρονικὸ τῆς ἐπισκέψεως των

Ἡ Πανηπειρωτικὴ Ὁμοσπονδία Ἀμερικῆς
μετὰ ἔδραν τὴν Νέαν Ὑόρκην, ἀποτελοῦσα τὴν
συνισταμένην τῶν ὁργανωμένων Ἡπειρωτῶν τῶν
Ἠνωμένων Πολιτειῶν εἶχε τὴν εὐτυχὴ ἔμπνευ-
σιν νὰ ὁργανώσῃ καὶ πραγματοποιήσῃ ὁμαδικὴν
κάθοδον εἰς Ἑλλάδα εὐαρίθμων μελῶν τῆς κα-
ταγομένην ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ, κυρίως, τῆς
δούλης Ἡπείρου. Τὸ πρῶτον αὐτὸ ἐθνικὸν προκύ-
νημα τῶν ἀποδήμων μας μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐν-
ἐνθουσιώδη Ὑπατον—Πρόεδρον τῆς Π.Ο.Α. κ.
Κωνστ. Δήμαν, Δικηγόρον ἐκ Χειμάρρας, ἀποβλέ-
πει, πρωταρχικῶς, εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ
ἀγῶνος διὰ τὴν Βόρειον Ἡπειρον, τὸν ὁποῖον
τόσον ἐπιτυχῶς—εἰς τὸν τομέα τῆς διαφωτίσεως
τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἀμερικῇ—διεξάγουσιν οἱ ἐκεῖ

Ἡπειρώται. Καὶ πράγματι, ἐκ τῆς ἀληχρήσεως
τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ κίνησις τῶν ἀποδήμων ὑπὲρ
τῆς Βορ. Ἡπείρου καὶ ἐκ τῆς πρωτοφανοῦς εἰς
ἐνθουσιασμόν καὶ ἐγκαρδιότητα ὑποδοχῆς τὴν
ὁποίαν ἐπεφύλαξαν εἰς αὐτοὺς οἱ ἐν Ἀθήναις
ἐκπρόσωποι τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ ἐκεῖ Ἡπειρω-
τικὴ παροικία ἀλλὰ καί, κυρίως, αἱ ἐκδηλώσεις
τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν παραμεθορίων περιο-
χῶν τῶν ὁποίας ἐπεσκέφθησαν, διαπιστοῦται ἡ
πλήρης ἐπιτυχία τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ τῆς καθό-
δου τῶν ἀποδήμων μας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀναχώρησις ἐκ Νέας Ὑόρκης

Οἱ ἐκδρομεῖς—προσκυνηταὶ τῆς πατρώας
γῆς, ἐπεβίβασθησαν τὸ Μέγα Σάββατον, 27ην

Μαΐου, τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπερωκεανείου «Βασίλισσα Φρειδερίκη» ὅπου ἔλυσε χώραν δοξολογία χοροστατοῦντος τοῦ προσκληθέντος ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἀμερικὴν Προέδρου τῆς ἐν Ἀθήναις Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Βορ)κοῦ Ἀγῶνος Σεβ. Ἀργυροκάστρου κ. Παντελεήμονος, καὶ ἐν συνεχείᾳ συγκινητικὴ ἀποχαιρετιστήριος τελετὴ ὁργανωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑπειρωτικῶν Σωματείων τῆς Νέας Ὑόρκης.

Ἀφιξίς εἰς τὰς Ἀθήνας

Τὴν 16ην Μαΐου ἐφθασε εἰς τὸν Πειραιᾶ ἡ «Βασίλισσα Φρειδερίκη» φέρουσα 700 καὶ πλεόν Ἑλληνας ἐκδρομείς εἰς τοὺς ὁποίους αἱ Ἀρχαὶ καὶ ὁ λαὸς τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς πρωτευούσης ἐπεφύλαξαν θερμὴν ὑποδοχὴν. Τὰ Ἑπειρωτικὰ Σωματεῖα καὶ αἱ ὁργανώσεις τῶν Ἀθηναίων, εἰδικώτερον, εἶχον καταρτίσει λαμπρὸ πρόγραμμα ὑποδοχῆς τῶν Ἑπειρωτῶν προσκυνητῶν. Ἰδιαιτέρως σημασίᾳ, διὰ τὴν προβολὴν τοῦ Βορειοπειρωτικοῦ, ὑπῆρξαν οἱ λόγοι τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Ἑπειρωτῶν ἐπισήμων, βουλευτῶν, στρατηγῶν, προέδρων ὁργανώσεων, οἱ ἑκφωνηθέντες κατὰ τὸ παρατεθὲν πρὸς τιμὴν τῶν ἀποδήμων ἐπίσημων δεῖπνον. Ἡ ἡγεσία τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑπειρωτῶν, πλαισιωμένη ὑπὸ τῶν Κ.Ε.Β.Α. Ἀθηναίων ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐκεῖ ἀρμοδίων κυβερνητικῶν παραγόντων καὶ συνεζήτησε μετ' αὐτῶν τὸ θέμα τῆς πρὸς βορρᾶν ἐθνικῆς μας διεκδικήσεως. Εἰς τὰς Ἀθήνας προκειται νὰ συγκληθῇ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀφίξεως τῶν ἀποδήμων μας, Πανεπειρωτικὸν Συνέδριον.

Τὸ προσκύνημα εἰς τὴν Ἑπείρον

Ἡ Ἑπείρος καὶ εἰδικώτερον τὰ Ἰωάννινα, ὅπου οἱ ἀπόδημοι μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σεβ. Ἀργυροκάστρου, τὸν Ὑπατον Πρόεδρον τῆς Π.Ο.Α. κ. Κων. Δήμαν, τὸν πρόεδρον τοῦ «Πύρου» Νέας Ὑόρκης κ. Βασ. Ρούσην, τὸν Γεν. Γραμματέα τῆς Κ.Ε.Β.Α. κ. Βενακίδην κ. ἄ. ἐφθασαν τὸ ἑσπέρας τῆς 19ης Μαΐου, εὐρίσκοντο εἰς συναγεμὸν διὰ τὴν ὑποδοχὴν των. Εἰς τὸ ἱστορικὸν Χάιν' Ἐμὴν Ἀγὰ εἶχεν ἐξέλθει εἰς προϋπάρχουσιν των ἡ Ἐπιτροπὴ Βορ)κοῦ Ἀγῶνος Ἰωαννίνων, πρὸ τοῦ Δημαρχείου τῆς πόλεως δὲ ἀνέμενον τοὺς ξενετευμένους ὁ Δήμαρχος κ. Γρ. Σακκάς μετὰ τοῦ Δημ. Συμβουλίου, αἱ λοιπαὶ ἀρχαὶ καὶ πλήθος κόσμου, ἐνῶ ἡ σηματοστολισμένη ἀπὸ ἐνωρὶς πόλις εἶχεν φωταγωγηθῇ. Καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ προσκυνήματος ἔκλεισε μὲ δεξίωσιν τούτων εἰς τὸ Δημαρχιακὸν Μέγαρον.

Τὴν ἐπομένην ἐτελέσθη δοξολογία χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Δημητρίου, ὠμίλησεν ὁ Δήμαρχος κ. Σακκάς ἐπηκολούθησε κατάθεσις στεφάνων εἰς τὸ Ἑρῶν τῶν Μπιζανομάχων, παρέλασις τῆς μαθητιώσης νεολαίας, προσκόπων κλπ. καὶ τὴν μεσημβρίαν παρετέθη ὑπὸ τοῦ Δήμου γεῦμα πρὸς τιμὴν των. Τὸ ἀπόγευμα εἶχον ὁργανωθῇ ποδοσφαιρικοὶ καὶ παλαστικοὶ ἀγῶνες καὶ λαϊκοὶ χοροὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Πλατείαν σημειώσαντες μεγάλην ἐπιτυχίαν.

Τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ προσκυνήματος, οἱ ἀπόδημοι ἐπεσκέφθησαν τὰ σύνορα, ὅπου, ἐν ὄψει τῆς μαρινρικῆς πατρίδος των Β. Ἑπείρου, προέβησαν εἰς συγκινητικὰς ἐκδηλώσεις. Ἐν συνεχείᾳ μετέβησαν εἰς Δελβινάκιον ὅπου ἐψάλη τρισάγιον εἰς τὸν τάφον τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου, τὴν μεσημβρίαν δὲ παρεκάθησαν εἰς γεῦμα παρατεθὲν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Δημητρίου. Τὸ ἑσπέρας παρετέθη δεῖπνον ἐκ μέρους τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἑσωτερικῶν κ. Νικ. Ἀθανασίου καὶ ὁ τριήμερος ἑορτασμός ἐληξεν.

Ἀνάληψις ἀγῶνος διὰ τὸ Βορειοηπειρωτικόν

Δέον νὰ σημειωθῇ, τέλος ὅτι χαρακτηριστικὸν ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων, τῶν ἑκφωνηθέντων λόγων καὶ προπόσεων, τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἐπαφῶν τῆς ἡγεσίας τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑπειρωτῶν, ὑπῆρξεν ἡ ἐντονος προβολὴ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ζητήματος καὶ ἡ παρότρυνσις πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ ὀνακινήσῃ τοῦτο παραλλήλως μὲ τὸ Κυπριακόν.

Οὕτω ὁ Ὑπατος Πρόεδρος τῆς Πανεπειρωτικῆς Ὀμοσπονδίας Ἀμερικῆς κ. Κ. Δήμας, ἐκτελῶν ἐντολὴν τῶν ἐκεῖ Ἑπειρωτικῶν Ὀργανώσεων, εἰς ὅλους τοὺς δημοσίους λόγους του ἀλλὰ κυρίως, εἰς ἐκείνον τοῦ ἀκριτικοῦ Δελβινακίου, ἐκάλεσε τὴν Κυβέρνησιν τῆς μητρὸς Ἑλλάδος νὰ ἀρχίσῃ ἀποφασιστικὰς ἐνεργείας διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἐπείγουσας—λόγῳ τοῦ συνεχιζομένου συστηματικοῦ ἀφελληνισμοῦ τῆς Β. Ἑπείρου—λύσεως τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ προβλήματος. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὠμίλησεν ἐπίσης ὁ Μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου, ὁ βουλευτὴς τῆς Ε.Ρ.Ε. κ. Κ. Φρόντζος, ὁ Δήμαρχος Ἰωαννιτῶν καὶ ἄλλοι.

Πανεπειρωτικὸν Συνέδριον εἰς Ἀθήνας

Ἡ ἡγεσία τῶν ὁργανωμένων Ἑπειρωτῶν τῆς Ἀμερικῆς ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μετᾶσχῃ Πανεπειρωτικοῦ Συνεδρίου, ἡ ἰδέα τῆς συγκλήσεως τοῦ ὁποίου ἀνήκει εἰς τὸν ἀποδημήσαντα, ἐν τῷ μεταξύ, ἀειμνήστον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηναίων Σπυρίδωνα. Τὸ Συνέδριον ἐπρόκειτο νὰ ἀσχοληθῇ μὲ θέματα ἀφορῶντα τὴν ἐλευθέραν Ἑπείρον ἀλλὰ, βασικῶς, θὰ ἦτο Συνέδριον ἀποφάσεων διὰ τὴν τύχην τῆς δούλης Ἑπείρου.

Οἱ ἀπόδημοι Ἑπειρώται ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὴν 23ην Μαΐου διὰ τὰς Ἀθήνας μὲ σκοπὸν νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὸν Πρωθυπουργὸν τῆς χώρας καὶ τὸν Ἑπειρωτὴν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Εὐάγγ. Ἀβέρωφ καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ὀρίσουν τὴν ἡμέραν καὶ τὰ κύρια θέματα τοῦ συγκληθησομένου εἰς Ἀθήνας Πανεπειρωτικοῦ Συνεδρίου, αἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου θὰ ἀποτελέσουν τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς θαρραλεωτέρας ἀντιμετωπίσεως τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ προβλήματος.

ΙΩΑΝ. Γ. ΖΩΗ

Ο ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟΝ

Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν μας μὲ τὰς τόσας οἰκονομικὰς καὶ ἄλλας ἀντιξοότητας παρουσιάζει ἀρκετὰς δυσκολίας κάθε προσπάθεια ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀθλητισμοῦ. Καὶ αὐτὸ εἶναι φυσικὸν ἐφ' ὅσον προέχουν τόσαι ἄλλαι ἀμεσώτεροι ἀνάγκαι. Εἰς μερικὰς περιπτώσεις ὅμως δὲν ἀπαιτοῦνται εἰμὴ ἐλάχιστα οἰκονομικὰ μέσα καὶ περισσότερη κατανόησις καὶ καλὴ θέλησις.

Εἰς τὰ χωρία ὃ ἀθλητισμὸς εἶναι ἀνύπαρκτος ἢ ὑποτιπώδης. Ἐν τούτοις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἐκεῖ κατὰ κάποιον τρόπον, ἐὰν κατεβάλλοντο σχετικαὶ προσπάθειαι. Προέχουν βέβαια τὰ γυμναστήρια. Καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ὅ,τι εἶναι δυνατόν. Ἀλλὰ μέχρις ὅτου γίνουσι αὐτὰ θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἐὰν ἀνελαμβάνετο μία ἐξόρμησις πρὸς χρησιμοποίησιν ὅλων τῶν ὑπαρχόντων μέσων διὰ νὰ δοθῇ καὶ εἰς τοὺς ἀγροτόπαιδας ἡ εὐκαιρία καὶ ἡ χαρὰ τῆς εὐγενοῦς ἀμίλλης τοῦ στίβου.

Ὑπάρχουν πολλὰ πρόσωπα κατάλληλα νὰ δώσουν τὰς κατευθύνσεις, ὡς ἐπίσης καὶ ἄλλα ποὺ εἶναι πρόθυμα ν' ἀγωνισθοῦν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς προσπάθειας. Καὶ αὕτη δυστυχῶς δὲν ἔγινε. Θὰ ἐλέγαμε ὅτι οἱ ὑπέροχοι ὄντως ἀγῶνες τοῦ Βασιλικοῦ ἀπετέλουν μίαν καλὴν ἀφειρηρίαν, ἀλλὰ δὲν ἐδόθη εἰς αὐτοὺς γενικωτέρα σημασία καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρξε συνέχεια. Ἄς γίνῃ λοιπὸν μία ἀκόμη προσπάθεια. Καὶ τὸ ὀλυμπιακὸν φῶς θὰ μεταδοθῇ.

Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ἐνδιαφέροντες ποδοσφαιρικοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀγῶνες διεξήχθησαν καὶ κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα.

Πρὸ τῆς ἀνασκοπήσεως αὐτῶν θὰ σημειώσωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγώνων τῆς τελευταίας Κυριακῆς τοῦ Ἀπριλίου. Κατ' αὐτοὺς ὁ Παναμβρακικὸς Ἀρτης νίκησας εἰς β' καὶ τελικὸν ἀγῶνα τὸν Ἀβέρωφ Ἰωαννίνων μὲ 2—1 ἀνεκηρύχθη πρωταθλήτρια Ἰωαννίνων καὶ Ἀρτης (Β' ὁμίλου) κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Ἀτρόμητος ἐνίκησεν εἰς Ἄρταν τὸν Ἀετὸν μὲ 6—2.

Κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα κατῆλθον εἰς τὴν πόλιν μας δύο ἰσοχυρὰ ἀθηναϊκὰ συγκροτήματα: Ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Ἀστήρ. Ἀμφότεροι ἀνεδείχθησαν νικῆτραι ἐπιβληθεῖσαι ἡ μὲν πρώτη ὁμάς τοῦ Ἀτρομήτου μὲ 2—1, ἡ δὲ δευτέρα τοῦ Ὀλυμπιακοῦ Ἰωαννίνων μὲ 2—0.

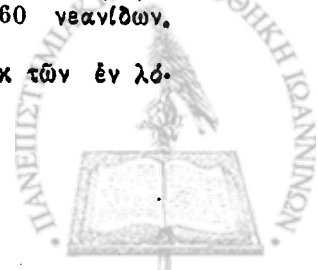
Μετ' ὀλίγας ἡμέρας —τὴν 11ην Μαΐου— ὁ Ἀβέρωφ ἐνίκησε τὴν ὁμάδα Υἱῆς Μεραρχίας μὲ 5—1 καὶ τὴν 13ην ἤλθεν ἰσόπαλος μὲ τὸν Ἀστέρα Κερκύρας (2—2).

Ἐν τῇ μεταξὺ ἀνηγγέλθησαν ἐξαιρετικαὶ ἐπιτυχίαι τῆς ἐκ 4 ἀθλητῶν ὁμάδος τοῦ Ἀτρομήτου εἰς τοὺς ἀγῶνας Λαρίσης. Οἱ ἐν λόγῳ ἀθληταὶ (Παπαγεωργίου, Παναγιωτίδης, Χριστακόπουλος καὶ Γιαννακόπουλος) συνεκέντρωσαν 44 βαθμοὺς καὶ κατέκτησαν τιμητικὴν θέσιν ἐν καὶ ἡγωνισθῶσαν μὲ πολυπληθεῖς ὁμάδας διαφόρων πόλεων.

Τὴν 20ην καὶ 21ην Μαΐου ἀφίχθη εἰς τὴν πόλιν μας ἡ ποδοσφαιρικὴ ὁμάς τῆς Β. Χωροφυλακῆς. Αὕτη ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Ἀβέρωφ (3—2) καὶ ἤλθεν ἰσόπαλος πρὸς τὸν Ἀτρόμητον (2—2). Κατὰ τὸ διάλειμμα τῆς α' συναντήσεως διεξήχθη παλαιστικὸς ἀγὼν μεταξὺ Καρπακλή καὶ Μεϊδάνη μὲ νικητὴν τὸν πρῶτον.

Παρὰ τὴν πληθώραν τῶν ποδοσφαιρικῶν ἀγώνων ὁ Μάϊος μᾶθ παρουσίασε —χάρης εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν— καὶ ἀγῶνας κλασσικοῦ ἀθλητισμοῦ (26η καὶ 27η Μαΐου) μὲ ἀρκετὰς ἱκανοποιητικὰς ἐπιδόσεις. Δόγῳ στενότητος χώρου σημειούμεν κατωτέρω μόνον τοὺς νικητάς. Λιθοβολία. Θεοχάρης Χ. (Ἀτρ.) 20,30. Ἐλλ. Δισκοβολία. Χριστακόπουλος Χρ. (Γ. Ἀρρ.). Ὑψορ. Θεοχάρης 1,59. Ἐπικοντῆ. Λάμαρης Δ. (Ἀβ.) 2,80. Ἀκοντισμός. Διαμάντης Φ. (Ἀτρ.) 45,65. 100 μ. Παπαγεωργίου (Ἀτρ.). Ἀπλοῦν. Παπαγεωργίου. Ἐλεύθερα δισκοβολία Τσουκανέλης (Ἀβ.) 33,25 400 μ. Παναγιωτίδης (Ἀτρ.). 60 μ. Κορασιδων. Σούλη Μαρία (Γ. Θηλ.). Τριπλοῦν. Παπαγεωργίου 13,01. Σφαιροβολία. Τσουκανέλης 9,50. 800 μ. Δήμου Μ. (Ἀβ.). 3000 μ. Δήμου Μ. 80 μ. νεανίδων. Παππᾶ Σπυρ. (Γ. Θηλ.). Σκυταλοδρομία 4Χ60 νεανίδων. 1) Ὁμάς Θηλέων.(*)

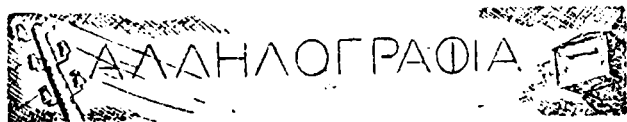
Σημαντικωτέρα διαπίστωσις ἐκ τῶν ἐν λό-

γφ αγώνων ήτο καθ' ήμας ή μεγάλη συμμετοχή αθλητών.

Εξ άλλου ήρχισαν οί ποδοσφαιρικοί αγώνες διά τό Πρωτάθλημα VIII Μεραρχίας. Κατά τόν πρώτον εξ αυτών τό 24ον Σ. Π. ένίκησε τό Πυροβολικό μέ 3—0.

(*) Μέχρι τής στιγμής πού έγράφοντο αί γερμαι αὐταί δέν είχαν έκδικασθῇ αί ένστάσεις επί τής σκυταλοδρομίας έφήβων. Διά τοῦτο ή γενική βαθμολογία θά αναγραφῇ εἰς τό έπόμενον σημείωμά μας.

Σωτ. και 'Αλ. Δαν. Γερμανία. Θερμά ευχαριστούμε. Έχουμε τή δέσιμη έλπίδα ότι ή παραμονή σας αὐτοῦ θά υπηρετήσῃ και τήν ιστορική έρευνα γύρω από τήν 'Ηπειρο. Περιμένουμε πάντοτε συνεργασία σας.—Μπ. Κλαρ. 'Αθήνα. Σας γράψαμε ιδιαιτέρως. Σας άντευχόμαστε τά έέλυστα.—Βασ. Βασσ. Σάν Πάολο. Μē ιδιαίτερη χαρά δεχόμαστε πάντοτε τίς έκδηλώσεις τών αποδήμων μας. Ευχαριστούμε για τό έκδηλούμενο ένδιαφέρον σας.—Λεανδ. Βρ. 'Αθήνα. Πήραμε τό για τόν Δαρίσης Πολύκαρπο' θά επικοινωνήσουμε μέ τόν κ. Χατζ. Ευχαριστούμε για όλα.—Παν. Κοττομ. Λευκάδα. Τά ανέκδοτα κείμενα για τήν κοινωνική δράση τοῦ Βιλαωρίτη μās ένδιαφέρουν ιδιαίτερα γιατί οί 'Ηπειρώτες αισθάνονται σάν δικό τους τόν ποιητή, «πού έκλεισε μέσα στην καρδιά του τήν 'Ηπειρο όσο και τή Λευκάδα και τήν 'Ελλάδα». Για τά άνάτυπα θά σας γράψουμε. Τακ. Δοξ. Πυρ. 'Ηλείας. Τό περιοδικό και οί συνεργάτες του, σας ευχαριστούν θερμά για τά καλά σας λόγια και για τήν στοργή μέ τήν όποία πεδίλλετε τήν προσπάθειά μας. 'Η 'Ανθολογία θά σας σταλή.—Πετρ. Μαρκ. 'Αθήνα. Ευχαριστούμε σας και τήν ποιήτρια κ. Μ. Α. Πράγματι αξίζει και προβάλλεται.—'Αλκ. Σταρ. Pantucket, U. S. A. Τό φιλικό σας μήνυμα από τό νέο κόσμο και οί έπιτυχίες σας μās δόσανε πολλή χαρά: Σας στέλλουμε ταχυδρομικώς τεύχη και μαζύ μ' αὐτά τήν αγάπη και τήν εκτίμησή μας.—'Αν. Εὐθ. Κόνιτσα. Ευχαριστούμε θά έλθῃ σύντομα και ή σειρά του.—Γ. Πρατ. 'Αθήν. Θερμά ευχαριστούμε και άντευχόμαστε. Για τά δύο έχον δις δημοσιευθεῖ κριτικές. Οί άλλες μπαίνουν.—Γ. Κοτζ. 'Αθήνα. Πήραμε και τή δεύτερη. Τά άλλα θά τά χαρήτε στίς σελίδες μας.—Δημ. Ν. Παπαστ. Δράμα. Γεννηθήτω τό θέλημά σας... Πήραμε τά αποσταλέντα' ευχαριστούμε.—Μιχ. Μπαλαντ. Χανιά. Εἴστε ένας αγνός Έλληνας και καλός πατριώτης. Τίς 500 ερχ πού μās στείλατε «υπέρ πατριωτικού έργου τής 'Ηπείρου», τίς καταθέτουμε στόν οικείο λήγμό τής 'Εθνικής Τραπέζης διά τήν άνέγερση Μνημείου στό ιστορικό Ζάλογγο. Ταχυδρομικώς θά λάβετε τήν απόδειξιν καταθέσεως.—Ν. Μακρ. Θεσ-

σαλονίκη. Πήραμε—κάπως άργά για τό τεύχος αὐτό—ό,τι μās στείλατε και θά σας γράψουμε ιδιαιτέρως. Ευχαριστούμε θερμά για τίς έκδηλώσεις σας.—Κυπρ. Χρυσ. Λευκωσία. Μē πραγματική όδύνη αλλά και μέ πεισματική αισιοδοξία παρακολουθούμε τό δράμα και τόν αγώνα τών υπόδουλων. Ευχαριστούμε για τά διβλία και τή συνεργασία σας. Σας (ταχ)μήσαμε τά τεύχη τής «Η. Ε.» από τοῦ 'Ιανουαρίου. Τά άνάτυπα τών «Κυπρ. Γραμμ.» έδόθησαν στούς συνεργάτες μας. 'Από τή άκράια τούτη ελληνική γωνιά—πού θά σας δεχθῇ μέ πολλή αγάπη—μέ τά άνεκπλήρωτα ένθικά όνειρα, χαιρετούμε τούς αγωνιστάς τής νύμφης τοῦ Νότιου.—Γ. Τσαλ. Θεσσαλονίκη. Χαιρόμαστε τούς άρσιδωτους άκόρα κι αγνούς σας ένθουσιασμούς και μās συνεπαίρνει και μās ή ήδύτητα και τό ρωμαλέο τοῦ λυριζμού σας.—Εὐαγ. Μπογ. 'Αθήνα. Τά άνάτυπα—όγκώδη και ώραιότατα—σας έπέταλσαν ήδη. Συγχαρητήρια. Γράφουμε.—Κ. Μερτζ. Βενετία. Σας ταχυδρομήσαμε σήμερα 30 εκ τών ανατύπων «'Ηπειρωτικά» και, επί τέλους, σας γράφουμε.—Χρ. Μακυρ. Stafford Springs, Conn. Είναι πάντοτε ευπρόσδεκτες και άξιοπρόσεκτες οί απόψεις σας. Ευχαριστούμε για τά αισθήματά σας. Γράφουμε.—Σ. Καρυγ. Βρέσθena. Τό 6. βλλο αὐτό τό έξέδωσε ό ίδιος ό συγγραφέας του τ. 'Επαρχος Κόνιτσης κ. 'Αντωνόπουλος, τώρα αγνώστου σέ μās διαμονής.—'Αν. Τσιλ. 'Αθήνα. Συμμορφωθήκαμε μέ τήν επ.θυρία σας' γράφουμε ιδιαιτέρως.—Τακ. Γκοσ. Θεσσαλονίκη. Τό περιοδικό και οί συνεργάτες μας, σας ευχαριστούν θερμότατα για τίς πανηγυρικές πάντοτε και στοργικά ένθουσιαστικές ένισχύσεις πού κάνετε για τήν προσπάθειά μας. Σας νιώθουμε όλους σας αὐτοῦ σάν αδερφούς και αδερφικά πιστεύουμε—και είναι—και τά λόγια σας.—Βασ. Γρηγ. 'Αθήνα. Σας στείλαμε ό,τι μās ζητήσατε.—Γ. Σιν. Πάτρα. Σας γράψαμε ιδιαιτέρως.—Μ. Περ. 'Αθήνα. Μās συγκινούν βαθύτατα οί έκδηλώσεις τέρ αγάπης σας. Θά σας γράψουμε.—Σαβ. Θεοδ. Μονσέντρι. Παρακολουθούμε μέ αγάπη και συμπάθεια τίς αξιόμιμητες επ.διώξεις σας. Σχολιάζουμε, στό τεύχος αὐτό τήν έκδοση τοῦ αληθινά ώραίου λευκώματος Βίκου—Μονοδενδρίου. Εὐγε.—Κ. Τσοντ. Χανιά. Στείλαμε τά τεύχη τοῦ 1956 και σας γράψαμε ιδιαιτέρως.—Κ. Σερ. Εἰνήθη. Σας στείλαμε ό,τι ζητήσατε.—Ν. Ηρωτ. Θεσσαλονίκη. Θέλουμε πολύ—πάρα πολύ—νά σας ευχαριστήσουμε και θά τό επιζήσουμε' αλλά μη βιάζεσθε γιατί άντιμετωπίζουμε πολλές άντιξοότητες.—Νικ. Πατσ. 'Αθήνα. Δημοσιεύεται. Τό θέμα τής όμιλίας σας έχει υιγεί πολλές φορές από τίς στήλες μας. 'Ελπίζουμε σέ μιá προσεχή αὐτόμην συνάντησή μας για τ' άλλα θέματα.—Παν. Γιαννερ. Σάο Πάολο (Βραζιλία). Ευχαριστούμε για τό θερμό ένδιαφέρον σας. Θά σας γράψουμε σχετικά έντός τών ήμερών.—Θωμ. Εὐθυμ. Worcester. Ευχαριστούμε θερμά για όλα. Σας γράψαμε ιδιαιτέρως.—Κ. Κων. Γουριά. 'Η μελέτη και οί «Περίπατοι» σας έπέταλσαν (ταχ)κώς. Πήραμε τή νέα συνεργασία σας και ευχαριστούμε. Κ. Τσιλιμ. 'Αθήνα. Ευχόμαστε όλα νά σας έρ-

θουν βολικά και εδχάριστα.—*Σωτ. Μανρ* Καρδίτσα. Συμφωνούμε με 5 α γράφεται. Τὴν ἐντολὴ σου διαδίδασαμε στὸν κ. Σπ. Σ.—*Γ. Παπαπρ* Κοζάνη Σὰς συνιστοῦμε ν' ἀπευθυνθῇτε στὸ συγγραφέα τοῦ βιβλίου κ. Γ. Οἰκονόμου, Ἰνταξ. Καθηγητὴ—*Ἰωάννινα*.—*Κ. Τσιλ.* Ἀθήνα. Ἡ ἀνατολὴ εἶναι μιὰ προσπάθεια—ὄχι ἐπιτυχημένη—συγκερασμοῦ τῆς παραδοσιακῆς μετὰ τὴ μοντέρνα πύλην Δὲ νομίζουμε πὼς πρέπει νὰ στρέψετε τὴν προσοχὴ σας πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.—*Ποτ. Ζαχ.* Ἀθήνα. Καὶ τὰ δύο εἶναι ἀνεπιτυχῆ—*Ματ. Μουντ.* Ἀθήνα. Τὸ «Παιδικό» σας εἶναι πράγματι παιδικό. Ἀπὸ τὴ δική σας συνεργασία ἔχομε τὴν πολὺ περισσότερες ἀξιώσεις—*Νικ. Μανρ.* Θεσσαλονίκη. Τὰ ἐπικαιρικὰ ποιήματα θέλουν πολλὴ προσοχὴ γιὰ νὰ πετύχουν. Τὸ δικό σας γιομῖτο βέβαια ἀπὸ πατριωτικὸ παλμό—δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῆς δημοσιογραφικῆς ἐπικαιρότητας—*Ἀθαν. Γκοτσ* Μακεδονία. Βρίσκεστε ἀκόμα στὶς πρῶτες ἐκφάνσεις τοῦ ταλέντου σας ποὺ χρειάζεται καλλιέργεια γιὰ ν' ἀποδώσῃ καρποὺς.—*Γεωρ. Παπ.* Ἐνταῦθα. Σὴν πρώτη ἀπόπειρα συγγραφῆς διηγήματος μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἱκανοποιητικὴ. Ἄν ἐπιμένετε περισσότερο στὸν τομέα αὐτὸ δὲ θ' ἀργήσετε νὰ παρουσιάσετε ἐπιτεύγματα μετὰ ἀξιώσεις.—*Κων. Παπ.* Ζαγόριον. Εἶναι κάτι μετὰξὺ λαογραφικῆς μελέτης καὶ ἡθογραφικοῦ διηγήματος αὐτὸ ποὺ μᾶς στείλατε, γραμμéνο σὲ ὕψος σιρωτό. Δὲ μπορεῖ ὅμως μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ δημοσιευθῇ.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Εἰς μνήμην ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΟΥΛΗ: Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἡπειρον. (Βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα Γ.Χ. Σούλη). Ἀθήναι 1956. Σχ. 8ον, σελ. 280.
Γιάννη Δάλλα: Κυκλοδωκτα. Ποιήματα. Ἀθήναι 1956.
Δημ. Εὐαγγέλιου: Ψηφίσματα τοῦ Βασιλέως Νεοπολέμου ἐκ Δωδώνης. Ἀνάτυπον «Ἀρχαιολ. Ἐφημ.». Ἀθήναι 1955.
Ν. Π. Χιονίδης: Στιχουργικὴ. Λευκωσία 1955.
Ἰδίου: Ἰτίες. Ποιήματα. Αἰγιαλούσα Κόπρου 1956.
Βασ. Δ. Φόρη: Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «i» στὰ δόρεια νεοελλ. ἰδιώματα. Κοζάνη 1956.
Κύπρου Χρυσάνθη: Τὰ γράμματα εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερον. Ἀνάτυπον «Κυπρ. Γράμμ.» Λευκωσία 1956.
Ε. Π. Φωτιάδης: Δημήτριος Βερναρδάκης. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Πλάτωνος». Ἀθήναι 1955.
Κομνηνοῦ Πυρομάχου: Οἱ ἐκλογαὶ τῆς 19ης Φεβρουαρίου 1956. Διαπιστώσεις καὶ συμπεράσματα. Ἀθήναι 1956.
Ζωγράφου Γυμνάσιο Κωνσταντινουπόλεως: Πανηγυρικὸ λεύκωμα ἐπὶ τῇ 22ᾳ ἑπετείῳ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως. Ἰσταμπούλ 1956. (Προσφορὰ κ. Δ. Θεοχαρίδου).
Τουριστικὸ λεύκωμα χαράδρας Βίκου καὶ Μονοδενδρίου. Ἐκδόσεις: Τουριστικῆς Ὁμάδος Νέων Μονοδενδρίου—Ζαγορίου. Ἀθήναι 1956.
Μίμη Κυριακίδης: Παλῆς στιγμῆς Ποιήματα. Ἀθήναι 1955.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ «ΕΣΤΙΑΣ», Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ:

- Μιχαὴλ Μητοάκης. Τὸ ἔργο του. Σχόλια, ἐπιμέλεια Μιχ. Παράνθη. Ἀθήνα 1956. Σχ. 8ον Σελ. 400.
- Στράτη Μυριδῆλη: Τὸ τραγούδι τῆς γῆς. Ἀθήναι 1956. Σχ. 4ον σελ. 88.
- Μ. Καραγάτση: Ὁ κίτρινος φάκελλος. Ἀθήναι 1956. Σχ. 8ον, σελ. 328.
- Στράτη Μυριδῆλη: Τὸ πράσινο διβλίον (τετάρτη ἐκδόσις) Ἀθήνα 1956. Σχ. 8ον μ. σελ. 208.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Φθιῶτες», 6ον Λαμία. «Ἀκτίνες» 171ον, Ἀθήναι. «Ὁ κρῖκος τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ» 63ον, Λονδίον. «Κρητικὴ Ἔστια» 59ον, Χανιά. «Σερραϊκὰ Γράμματα» 4ον, Σέρραι. «Ποντιακὴ Ἔστια» 76ον Θεσσαλονίκη. «Ὁ ἀγών» 3ον, Ἀθήναι. «Πυρόρ» 17ον, Κων(σταντι)πολιν. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» 17ον, Ἀθήνα. «Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ» 54ον, Θεσ(σ)λονίκη. «Γεν. Ἐθν. Ἐπιθεώρησις» 105ον, Ἀθήναι. «Βιομηχ. Ἐπιθεώρησις» 258ον, Ἀθήναι. «Ἡ Σκοπιά» 8ον, 9ον, 10ον, Ἀθήναι. «Πολιτικὰ φύλλα» 6ον, 7ον, Ἀθήνα. «Ὁ φίλος τῶν ζώων» 8ον, Ἀθήναι.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ. «Ἐλεύθερος Λόγος»—Ἄρτα. «Ἡπειρωτικὰ Νέα»—Ἀθήναι. «Φωνὴ τοῦ Αἰγίου»—Αἶγιον. «Ἐσρινὴ Πνοή»—Σέρραι. «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον»—Ἀθήναι. «Θεσπρωτικὸν Βῆμα»—Ἠγουμενίτσα. «Θεσπρ. Νέα»—Ἀθήναι. «Ζαγορισιακὰ Νέα»—Ἀθήναι. «Βῆμα»—Πρεβέζης.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὴν τελευταία σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου, ἀπὸ τυπογραφικὴ ἀβλεψία σημειώνεται ὡς συγγραφεὺς τῆς «Ἀμβρακίας» ὁ Κ. Παπαγεωργίου ἀντὶ τοῦ Μιχ. Παράνθη καὶ τῆς «Παιδείας» στὴν Ἡπειρὸς ὁ Μιχ. Παράνθη ἀντὶ τοῦ κ. Κ. Παπαγεωργίου.

ΕΞΕΔΟΘΗ ΚΑΙ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Μία μνημειώδης Ἑπειρωτικὴ ἔκδοσις

ΤΟ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ

Η ΠΕΙΡΟΝ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΟΥΛΗ

(1892—1951)

*

—Ένας ἐπιβλητικὸς τόμος (σχῆμα 8ον μέγα, σελ. 280) ἐπὶ ἀρίστου χάριτος καὶ ἄκρως ἐπιμελοῦς ἐμφανίσεως.

Φίλοι, συνάδελφοι καὶ μαθηταὶ τοῦ ἀειμνήστου γυμνασιάρχου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς προσέφεραν τὴν ἐπιστημονικὴν συμβολήν των, διὰ τὴν συγκροτηθῇ αὐτὸ τὸ «ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ» εἰς Μνήμην Χρήστου Σούλη.

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

Ἄλκης Ἀγγέλου—Δημ. Γεωργακάς—Σωτ. Δάκαρης—Κων. Δημαράς—Κ. Διαμάντης—Δημ. Εὐαγγελίδης—Nick Hammond—Α. Κεραμόπουλος—Νικ. Κοσμάς—Ε. Κριαράς—Μιχ. Λάσκαρις—Δημ. Λουκάτος—Ἰωσ. Μάτσας—Δ. Οἰκονομίδης—Φώτ. Πέτσας—Κ. Ρωμαῖος—Ν. Τωμαδάκης.

* * *

Ὀλίγα ἀντίτυπα διατίθενται μέσω τῆς «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ» με σημαντικὴν ἑκπτώσιν, εἰς τὴν τιμὴν τῶν 50 δρχ.

ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΩΝ ΤΕΛΩΝ

Ἄποτα ἦτε:

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ»—ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

Παρακαλούμεν θερμῶς τοὺς κ. κ. συνδρομητάς μας, τοὺς καθυστεροῦντας τὴν συνδρομὴν των, ὅπως, ἀναλογιζόμενοι τὰς τεραστίας ἐκδοτικὰς μας δαπάνας καὶ τὰς παντοίας οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει κατὰ μῆνα ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», σπεύσουν νὰ μᾶς ἀποστείλουν ἢ νὰ καταβάλουν εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἀντιπροσώπους μας, τὴν συνδρομὴν των συντελοῦντες αὐτῶ εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τῆς ἐν δόσεώς της.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΜΕΝΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΗΣ «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Ἡ Διαχείρισις τοῦ περιοδικοῦ μας ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν καλλιτεχνικὰ ἰκῶτα χρυσοπανόδετα καλύμματα διὰ τὴν βιβλιοδέτησιν τῶν τευχῶν τῶν συνδρομητῶν τοῦ Α' Β' Γ' καὶ Δ' ἔτους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὡς καὶ βιβλιοδετημένοι τόμους ὡς ἀκολούθως:

Τιμὴ καλυμμάτων καὶ τόμων

—Κάλυμμα χρυσοπανόδετον ἑκάστον	= Δραχ. 15
—Α' τόμος (1952) χρυσοπανόδετος (Σελ. δεξ 900)	= » 180
—Β' » (1953) » (» 1350)	= » 180
—Γ' » (1954) » (» 1250)	= » 180
—Δ' » (1955) » » 1200)	= » 180

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

Ἐκυκλοφόρησε σὲ μιὰ φροντισμένη ἐκδόσῃ ἐννὴν ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος τόμον:

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ

Ὅλο τὸ ἔργο τοῦ ἀληθμονήτου συγγραφέως τῆς «Παναγίας τῆς Μεγαλομμάτας» παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορά σὲ μιὰ κριτικὴ ἐκδόσῃ, ποὺ προσφέρει συνεχεῖς ἀφορμὰς στοχασμῶν στοὺς διανοομένους καὶ θελκτικὰς σελίδες αἰσθητικῆς ἀπολαύσεως σὲ κάθε ἀναγνώστη.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ — ΣΧΟΛΙΑ — ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

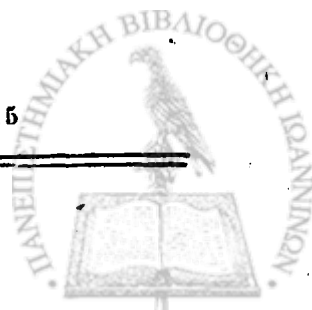
ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ

Διηγήματα, ἐντυπώσεις, σχίστα, εἰκόνες, ταξιδιωτικὲς περιγραφές, κριτικὲς μελέταις, — ὅλο τὸ ἔργο τοῦ ἀνατόμου τῆς νεοελληνικῆς ψυχολογίας μὲ τὸ νευρῶδες καὶ ἰδιότυπον ὄφρυς του προσφέρεται γιὰ πρώτη φορά στὸν Ἑλληνα ἀναγνώστη, 40 χρόνια μετὰ τὴν θάνατό του.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Πολυχρόνης Γ. Ντάγιος, Χρηστοδασίλη 15

ΜΙΑ ΜΙΚΡΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ—ΑΝΑΤΥΠΑ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Περιοδ.	Σύγγραμμα:	«Ηπειρωτική Έστια» Τομ. Α.	1952 (Χρυσόδετος, σελ. 900)	Δρχ. 180
»	»	»	» Β. 1953 (» » 1350)	» 180
»	»	»	» Γ. 1954 (» » 1250)	» 180
»	»	»	» Δ. 1955 (» » 1200)	» 180

(Έτησία συνδρομή περιοδικού: Έσωτερ. Δρχ. 150. Έξωτερ. Δολλ. 10)

Μιχαήλ Μάνου :	Ηπειρωτική ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ(1800—1958) Σχ. 8ον σελ. 264	Δρχ. 40
Λ. Ι. Βρανούση :	Αθανάσιος Ψαλίδας, δ διδάσκαλος του Γένους	» 25
«Η ΗΠΕΙΡΟΣ» :	Ιστορία, γλώσσα, γεωγραφία κλπ. (Σχ. 8ον. σελ. 164)	» 25
Ευαγγέλου Μπόγκα :	Ζωα και πουλιά στους Ηπειρ. θρύλους (Σχ. 8ον, σελ. 180)	» 25
† Εύλογίου Κουρίλα :	Ηπειρωτικά ανάλεκτα (Σχ. 8ον, σελ. 150)	» 20
Κωνστ. Μέρτζιου :	Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία περι Άλῃ Πασσᾶ	» 10
Παναγ. Χρήστου :	Μεθόδιος Άνθρακίτης, βίος—ἔργα	» 10
Ίωσηφ Μάτσα :	Γιαννιώτικα Έβραϊκά τραγούδια	» 10
Τάκη Λάππα :	Αθ. Λιδωρίκης. Σφραγισδοφύλ. Άλῃ Πασσᾶ. (Άπομνημ.)	» 10
Ηλία Βασιλᾶ :	Μάχη Νικοπόλεως και Χαλασμός τῆς Πρέβεζας	» 10
Νικολάου Πατσέλη :	Η συμβολή τῶν Ηπειρωτῶν κλπ.	» 10
Άναστ. Στεφάνου :	Αὐτοδιοίκηση Ζαγορίου (1761—1836)	» 10
Άναστ. Γεργαντζῆ :	Αρχοῖα ιστορικά κέντρα Πρεβέζης	» 10
Δημ. Σαλαμάγκα :	Γιαννιώτικα στιχοπλόκια	» 10
Ξ. Μ. Παπαθανασίου :	Ψηλά στην Πίνδο	» 10
Γιώργου Ράγκου :	Ματωμένος ἔρωτας (ἐπικολυρική μυθιστορία)	» 10
«Ηπειρωτικῆς Έστίας» :	12 Άνάτυπα διάφορα: ἑκάστιον Δρ. 5=	» 60
»	Πολιτ. και Γεωφυσ. ΧΑΡΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (Σχ 70X100)	» 10

Εἰς τοὺς προεμβάζοντας Δρχ. 1000, ἀποστέλλονται ἅπαντα ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν. Άποταθῆτε: «Ηπειρωτικὴν Έστίαν» Ίωάννινα.

* * *

ΑΛΛΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Διατιθέμενα ὑπὸ τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς Ἡπειρωτικῆς Έστίας

Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60 Ίωάννινα

Εἰς Μνήμην ΧΡ. ΣΟΥΛΗ :	Αφιέρωμα εἰς τὴν Ἡπειρον (Σχ. 8ον σελ. 280)	Δρχ. 50
Δημ. Σαλαμάγκα :	α) Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου Δρ 10 — β) Ὁ γνωστός καλόγηρος Κοσμᾶς Δρ. 10.— γ) Ὁ Νεομάρτυρας Ἀγ. Γεώργιος Ίωαννίνων Δρ. 30.— δ) Περίποτοι στὰ Γιάννινα Δρ. 30.	Σύνολον » 80
Νικολ. Πατσέλη :	Τὸ Δελβινάκιον τῆς Ἡπείρου (ιστορία) σελ. 2:6	» 20
Κ. Παπαγεωργίου :	Ἀμβρακία (ἱστορία)	» 40
Μιχαήλ Περάνθη :	Ἡ παιδεία στὴν Ἡπειρο (1204—1950)	» 15
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	Τῆς ζωῆς και τοῦ θρύλου (Ἡπειρωτ. διηγήματα)	» 15
Άγαθῆς Νοτίδου :	Ἡπειρώτισσα Μάννα (διηγήματα)	» 15
Σοφίας Ἀναστασιάδη :	Πίνδος (ἀφήγημα)	» 25